

Değerli Meslektaşımız Galip ARSLAN'a Allah'tan Rahmet, Yakınlarına Sabır ve Sevenlerine Başsağlığı Dileklerimizle.

MAKALE

Türk Ticaret Kanunu'na Göre
Haksız Rekabet Kavramı ve Unsurları

MAKALE

Uluslararası Ticarete Korumacılık ve
Türkiye'de Uygulanan Koruma Önlemleri

1978'den beri...

güvencemiz sektördeki tecrübemiz
gücümüz A'dan Z'ye hizmetimiz
kalitemiz uluslararası standardımız
işimiz işinizi kolaylaştırmak...

SOLMAZ

Taşımacılık • Gümrük • Lojistik

www.solmaz.com

Mükemmellik Yolculuğumuz Devam Ediyor

Türkiye
Mükemmellik
Ödülü
KOBİ Kategorisi
2013 Finalisti

EFQM
Mükemmellikte
5 Yıldız

444 4 SYK
DÖRTDÖRTLÜK SYK

www.syk.com.tr
info@syk.com.tr

HAKEM HEYETİ

Prof. Dr. Abuzer PINAR - Harran Üniversitesi
Prof. Dr. Adnan GERÇEK - Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Burçin YERELİ - Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet ULUSOY - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Ali ÇELİKAYA - Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr. Billur YALTI - Koç Üniversitesi
Prof. Dr. Ekrem KARAYILMAZLAR - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Ersan ÖZ - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Ertuğrul ACARTÜRK - Adnan Menderes Üniversitesi
Prof. Dr. Fatih SAVAŞAN - Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Gülsen GÜNEŞ - Bahçeşehir Üniversitesi
Prof. Dr. Hakan SARITAŞ - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan Hüseyin BAYRAKLI - Afyon Kocatepe Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin ŞEN - Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim Attila ACAR - Katip ÇELEBİ Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim ORGAN - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. İsa SAĞBAŞ - Afyon Kocatepe Üniversitesi
Prof. Dr. Kemal ÇELEBİ - Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Kerametdin TEZCAN - Katip ÇELEBİ Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet TOSUNER - Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet ARSLAN - Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet YÜCE - Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Metin TAŞ - Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Ali SARILI - Adnan Menderes Üniversitesi
Prof. Dr. Necmiddin BAĞDADIOĞLU - Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Nevzat SAYGILIOĞLU - Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Nurettin BİLİCİ - Çankaya Üniversitesi
Prof. Dr. Osman PEHLİVAN - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Recai DÖNMEZ - Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. S. Ateş OKTAR - İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. N. Semih ÖZ - Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Zeynep ARIKAN - Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Birol KARAKURT - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Cemil RAKICI - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Emine KOBAN - Beykoz Lojistik Meslek Yüksek Okulu
Doç. Dr. Engin HEPAKSAR - Katip ÇELEBİ Üniversitesi
Doç. Dr. Erkan ÜYÜMEZ - Anadolu Üniversitesi
Doç. Dr. Gökhan Kürşat YERLİ KAYA - Yalova Üniversitesi
Doç. Dr. Hakkı ODABAŞ - Uşak Üniversitesi
Doç. Dr. İbrahim DURSUN - Polis Akademisi
Doç. Dr. İlhan KÜÇÜKKAPLAN - Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Mine YILMAZER - Celal Bayar Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa YILDIRAN - Akdeniz Üniversitesi
Doç. Dr. Murat DEMİR - Harran Üniversitesi
Doç. Dr. Nagihan OKTAYER - İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Semih BİLGE - Osmangazi Üniversitesi
Doç. Dr. Seyfi YILDIZ - Kırıkkale Üniversitesi
Doç. Dr. Şaban NAZLIOĞLU - Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Tamer BUDAK - İnönü Üniversitesi
Doç. Dr. Tarık VURAL - Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Doç. Dr. Temel GÜRDAL - Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Tekin AKDEMİR - Erciyes Üniversitesi
Doç. Dr. Ümit Süleyman ÜSTÜN - Selçuk Üniversitesi
Doç. Dr. Yusuf KILDİŞ - Dokuz Eylül Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Abdullah TEKBAŞ - Dokuz Eylül Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Zübeyir YILDIRIM - Antalya Üniversitesi
Sezai UÇARMAK - Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı
Zafer YILDIRIMLI - Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Rehberlik ve Teftiş Başkanı
Zeki TÜYEN - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi

Dr. İrfan KALPALI - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
İsmail Sabri SARI - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Hasan KÖSEDOĞLU - AB ve Dış İlişkiler Genel Müdürü
Cemal DERELİ - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Mehmet ERYILMAZ - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Cenap AŞÇI - Gümrükler Genel Müdür
Harun USLU - Tasfiye Hizmetleri Genel Müdürü
Ümit KAYA - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Özkan ARSLAN - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Mehmet AYDIN - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Cahit GÖKÇELİK - Gümrükler E.Genel Müdür Yardımcısı
Hacı Murat ÖZSOY - Risk Yönetimi ve Kontrol Genel Müdürü
Hayrettin COŞKUN - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Önder UYSAL - Eğitim Dairesi Başkanı
Murat YAMAN - Gümrükler Muhafaza Genel Müdür Yardımcısı
Mehmet SAGLAM - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Ramazan METİN - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Mehmet GELEN - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Mustafa GÜMÜŞ - Gümrükler Genel Müdür Yardımcısı
Muhammet Ali BAYLAN - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Önder GÖÇMEN - Gümrükler Genel Müdür Yardımcısı
Murat KAHRAMAN - Mersin Gümrük ve Ticaret Bölge Müdürü
Nihat ÖZAY - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Erkan ERTÜRK - Daire Başkanı
Selim ERİNCİK - Daire Başkanı
Mustafa ÖZER - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
H.İbrahim BOZKUŞ - İstanbul Gümrük ve Ticaret Bölge Müdürü V.
Nevzat BOZKURT - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Muammer TANRIVERMİŞ - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Yakup SEFER - Gümrükler Genel Müdür Yardımcısı
Alpay ARAS - Daire Başkanı
Hakan CEYLAN - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Münir UĞUZ - Gümrükler Genel Müdür Yardımcısı
Mustafa YAVUZ - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Soner ALTAŞ - Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Başmüfettişi
Yakup AKKAYA - Gümrük ve Ticaret Müfettişi
Erdal NACAR - Gümrük ve Ticaret Müfettişi
Özlem ARABACI - Gümrük ve Ticaret Müfettişi
Hasan TEPELİ - Gümrük ve Ticaret Müfettişi
Hasan Özmen - Gümrük ve Ticaret Müfettişi
Evren KILIÇ - Gümrük ve Ticaret Müfettişi
Yasin ÇAKIR - Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu Uzmanı
Mümin Türker - Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu Uzmanı
Ümit Murat KEMALOĞLU - Gümrük ve Ticaret Müfettişi
Selim Baki BARITCI - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
H.İbrahim BOZKUŞ - İstanbul Gümrük ve Ticaret Bölge Müdürü V.

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Mehmet TOSUNER - Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Burçin YERELİ - Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet ARSLAN - Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet YÜCE - Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Osman PEHLİVAN - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet ULUSOY - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Ersan ÖZ (Editör) - Pamukkale Üniversitesi
Zafer YILDIRIMLI - Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Rehberlik ve Teftiş Başkanı
Dr. İrfan KALPALI - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Sami CEYHAN - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi

GÜMRÜK VE TİCARET MÜFETTİŞLERİ DERNEĞİ SÜRELİ YAYINI

Gümrük & Ticaret Dergisi Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneği Adına

Dernek Başkanı
Sami CEYHAN

Dernek Başkan Yrd.
Nadir ELİBOL

Editör
Prof. Dr. Ersan ÖZ

Genel Sekreter / Nihat ÖZAY
Yazı İşleri Müdürü / Salih USTA
Mali İşler Müdürü / Osman AYHAN
Sosyal İşler Sorumlusu / Esat Burak ERÇETİN
Mevzuat İzleme ve Değerlendirme / Dr. İrfan KALPALI
Eğitim ve Mesleki Dayanışma / Bülent TAŞOLUK
Tanıtım ve Haberleşme / Kubilay DEMİRCİOĞLU

Yayın Kurulu Üyeleri

Ersan ÖZ, Sami CEYHAN, Salih USTA, Serkan GÖKTAŞ, Yakup AKKAYA

Merkez

Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneği
Oğuzlar Mahallesi Çetin Emeç Bulvarı 1368.Sokak No:3/7 Balgat- ÇANKAYA

İletişim

Anafartalar Caddesi No:6 Kat:9 Ulus / ANKARA Tel: 312 3068101- 02- 03 • Faks: 312 3068105
info@gtmd.org.tr • www.gtmd.org.tr

İstanbul Temsilcileri

Güven YILDIZ & Faruk ŞEN & Kadir ÖZDEMİR & Kerim KARATAMİR
Miralay Şefik Bey Sok. No:7 Gümüşsuyu İSTANBUL Tel: 2123773102 • Faks: 2123773125

İzmir Temsilcileri

Evren KILIÇ & Eray DAĞNIK & Özlem ARABACI
Atatürk Caddesi No.107 Kat:6 Alsancak / İZMİR Tel: 232 4648017-93 • Faks: 232 4640149

Yapım

Alban Tanıtım
Tunalı Hilmi Caddesi Büklüm Sokak No: 45/3 Kavaklıdere / ANKARA Tel: 0.312 430 13 15- Faks: 0.312 434 04 13
www.albantanim.com.tr

Baskı

Özyurt Matbaacılık Ltd. Şti.

Baskı Tarihi

Haziran 2015

Dergimiz üç ayda bir yayımlanan HAKEM DERGİ olup, yayın kuruluna ulaşan makaleler değerlendirilmek üzere en az iki hakeme iletilmektedir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre tüm hakları Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneğine aittir. Dergide yayımlanan yazıların herhangi bir yayın kuruluşunca yayımlanması yayın kurulunun izniyle ve kaynak gösterilmesi kaydıyla mümkündür. Dergimizde yayımlanan yazılar yazarların kendi görüşleri olup. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı ile Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneğini bağlamaz.

ABD

HONG KONG

ÇİN

İNGİLTERE

İSPANYA

FRANSA

ALMANYA

İTALYA

ÖZBEKİSTAN

KAZAKİSTAN

KUZEY IRAK

GÜNEY KORE

POLONYA

TÜRKİYE

Siz sadece üretin...

Biz taşıyor, depoluyor ve teslim ediyoruz.
Her yere, tam zamanında...

www.barsan.com
info@barsan.com

4444 BGL
245

SUNUŞ

Kıymetli Okurlarımız,

Dergimizin yeni sayısını sizlere sunmanın heyecanı içerisindeyiz. Geçmiş sayılarımıza gösterdiğiniz tevecçühe teşekkür ediyor, bu sayının da sizler tarafından beğenilmesini umuyoruz.

Dergimizde faydalı olacağını düşündüğümüz gündeme ilişkin “Uluslararası Ticarete Korumacılık”, “Türk Ticaret Kanunu’na Göre Haksız Rekabet”, “Uluslararası Ticarete Antidamping”, “Uluslararası Siyasi İlişkilerin Ekonomiye Etkisi” ve alana ait bazı spesifik konuların işlendiği birbirinden farklı konuları en güncel haliyle sizlere sunuyoruz.

Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneği olarak çıkarılan bu kıymetli eserde Gümrük ve Ticaret Müfettişlerinin yanı sıra Akademisyenler, Gümrük Müdürleri, Gümrük Şefleri, Avukatlar, Gümrük Kimyagerleri ve diğer Bakanlık Mensupları tarafından hazırlanan çalışmalarla dergimizin daha renkli bir kimliğe kavuşması sağlanmıştır.

Yeni dönemde Gümrük ve Ticaret Müfettişleri olarak dergimizle birlikte sektörün işlerliğine katkı sağlayacak heyecan verici yeni çalışmaların sizlere sunulmasını hedeflemekteyiz.

Bu vesileyle, siz değerli okurlarımızla paylaşmak istediğimiz bir diğer husus da;

Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneğimizin değerli bir mensubu olan ve aynı zamanda dergimizin daha önceki sayılarında yayın kurulu üyesi olarak görev yapan çok kıymetli meslektaşımız Galip ARSLAN’ı elim bir trafik kazasında kaybetmiş olmanın derin üzüntüsünü yaşamaktayız.

Bir kere daha kendisine Allahtan Rahmet diliyor, minnetle anıyor, ailesine ve dostlarına başsağlığı ve sabırlar temenni ediyoruz.

Saygılarımızla...

GTMD Yönetim Kurulu

İçindekiler

14

Nadir ELİBOL
Yetkilendirilmiş
Gümrük Müşaviri'nden
Yetkilendirilmiş Yükümlü'ye

23

MAKALE
Nihat ÖZAY
Uluslararası Ticarete Korumacılık ve
Türkiyede Uygulanan Koruma Önlemleri

34

MAKALE
Ahmed Celaleddin EKİNCİ
Usul Hukuku Açısından Gümrük Kanunu
ve Vergi Usul Kanunu'nun Analiz

51

MAKALE
İbrahim ORGAN
Erdem Erdinç ERBEYİN
Discussing the Effects of Anti-Dumping
Agreement on International Trade
Relations and Implementations in
Turkey As a Developing
Country

8

Bakanlığınız
Müfettişlerinden
Merhum Galip ARSLAN

94

GÜMRÜKLER
Osman ERDOĞAN
KÜTAHYA
Gümrük Müdürlüğü

62

MAKALE
Av. Mehmet BALLI
Türk Ticaret Kanunu'na Göre Haksız Rekabet Kavramı ve Unsurları

73

MAKALE
Sevinç Gökhan KOŞAR
"On Numara Yağ" Sorunu Üzerine

83

MAKALE
Şahin KARATAŞ
Türkiye'nin Uluslararası Siyasi İlişkilerinin Ekonomik İlişkilere Etkisi
Ekseninde; Suriye, Irak ve İran İle Dış Ticareti

106

LABORATUVAR
Türkiye'de İlk Kez İzotopik Analiz
Yöntemlerinin Kullanılmasıyla
Menşei (Coğrafi Köken) ve Orijinallik
Tespiti Analizleri

116

MALİ BAKIŞ
Zeki TÜYEN
Türkiye'de Para Politikalarının
Geleceği

103

İbrahim ÖZTÜRK
Şükran BADEM
Tarife Dışı Önlem mi,
Gümrük İşlemlerinin
Kolaylaştırılması mı

135

ÖZEL SEKTÖR BAKIŞI
Arif KÜMBÜL
Uygulamada Sona
Erdirilemeyen Tereddütler

142

GÜVENLİ TAŞIMACILIK
Mustafa ÖZSÖNMEZ
Tehlikeli Madde Taşımacılığı ve
ADR

132

SEKTÖREL ANALİZ
Sercan BAHADIR
Sektörel Bakış

156

Ticarette Gündem

168

PRATİK BİLGİ
Yakup GÜNEŞ
Gümrük Kıymetinin Sonradan
Beyanı

140

PANAROMA
Mehmet ERYILMAZ
Kafam Çok Karışık

161

Droga'nın Konteyneri

175

Bunları Biliyor Muydunuz

147

Sercan BAHADIR
Gümrükte Gündem

163

**Ticarette Bunları Biliyor
Muydunuz**

144

YARGI KARARLARI
T.C.
DANIŞTAY
Vergi Dava Daireleri Kurulu

197

SÖYLEŞİ
Mekan DEMİRKAYA'YLA
SÖYLEŞİ...

204

Risk Management of Customs Laws
Violations in the Economic Crisis

TEŞEKKÜR

Biricik oğlumuz

Bakanlığınız Müfettişlerinden
Merhum Galip ARSLAN'ın

21.01.2015 tarihinde geçirdiği trafik kazasından sonraki 10 günlük yaşam mücadelesinde ve sonrasında göstermiş olduğunuz, eşine ender rastlanır desteklerinizden dolayı Gümrük ve Ticaret Bakanımız Sayın Nurettin CANİKLİ beyefendi başta olmak üzere Rehberlik ve Teftiş Başkanı Zafer YILDIRIMLI'ya, halen çalışmakta olan ve bir vesileyle özel sektöre geçmiş Gümrük ve Ticaret Müfettişlerine ve Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nın Merkez ve Taşra teşkilatının kıymetli mensuplarına sonsuz şükranlarımızı sunarız.

ARSLAN ve BAYRAKTAR Ailesi...

Galip beyle ilk defa bundan yaklaşık 4 sene önce soğuk bir Ankara sabahında Gümrük Müsteşarlığının Ulustaki tarihi taş binasında mesleğe yeni başladığımız günün sabahında Teftiş Kurulu Başkanının odasında tanışmıştık.

O kadar genç görünüyordu ki bir anlık şaşkınlık yaşamıştım. Yıllar ne kadar da çabuk geçiyor olmalı ki daha dün gibi aklımda. Galip beyle kaderimiz birçok kez kesişti aslında. Mesleğimizin başında İstanbul grubunda görevlendirileceğimiz söylendiğinde kısa bir şaşkınlık yaşamış olsak da çoktan yollara düşmüştük. Çok güzel günler geçirdiğimiz Karaköy'deki tarihi Çinili Rıhtım Han'dan sonra yollarımız tekrar kesişecek ve 2 yıl sonra tekrar Ankara'ya dönecektik.

Kaderin cilvesi olsa gerek promosyon arasında evlenmekten hiç dem vurmamasına rağmen bekarlardan ilk evlenen de kendisi olacaktı ve ilk çocuk sahibi olan da. Galip bey mesleğine âşık bir insandı gerçekten. Kolay olmamıştı kendisi için buralara gelmek. Adeta tırnaklarıyla kazıyarak gelmişti. Ondandır gerek kıymetini çok iyi biliyordu. Karamanın bir ilçesi olan, kendisinin de çok defa bizim köy diye bahsettiği, tabelasında 5.100 yazan, Toros dağlarının eteklerinde kuş uçmaz kervan geçmez küçük bir yerde doğmuştu nitekim. İlk ve ortaokulu burada tamamladığını ve lise için İstanbul'da ki amcasının yanına geldiğini anlatırdı dost meclislerinde. Tabii İstanbul'da yaşamak hiç de kolay olmamıştı. Bir yandan okula gidecek bir yandan da dersane ve diğer masrafları için amcasının çalıştığı konfeksiyon atölyesinde terzilik yapacaktı. Nitekim üniversiteyi kazanacak ve okulu da dereceyle bitirecekti.

Galip beyi yüzü asık olarak gören olmamıştır zannediyorum. Her zaman güleç yüzlü etrafına pozitif enerji yayan bir kardeşimizdi. En sıkıldığınız anlarda dahi sizi ziyarete gelse ya da siz ona uğrasanız hemen bir rahatlama hissederdiniz. Bugüne kadar kimseyi kırdığına da şahit olmadım. Çok konuşanın çok hatası olur düsturunu benimsemiş olmalı ki az konuşan bir kardeşimizdi. Bu satırlar Galip beyin güzelliklerini anlatmaya yetmez ama bir nebze olsun onun hayatına ışık tutar diye düşünüyorum. Doğumla başlayan ölüm yolculuğumuz ne zaman sona erecek bilmiyoruz ama herhalde önemli olan ne zaman biteceğinden ziyade ne şekilde biteceği olsa gerek.

İşte sen GALİP kardeşim arkada senden hayırla ve güzelliklerle bahseden dostlar bırakarak bu yolculuğu ne de güzel tamamladın. İşte bu yüzden belki hayat karşısında "MAĞLUP" görünebilirsin ama esas GALİP sensin...

Galip Aslan benim için Anadolu insanının tanımıdır aslında. Mert, dürüst, ahlaklı, çalışkan, iyi niyetli, kimsenin hakkında kötü düşünmeyen elinden geldiğince herkese yardımcı olmaya çalışan, ailesinin fazla olanağı olmamasına rağmen çalışkanlığı ve tamamen kendi emeğiyle başarıya ulaşmış, çevresindekilerin hep gurur kaynağı olmuş bir insan olarak tanıdım Galip'i. Ayrı Grup Başkanlıklarında olmamız dolayısıyla beraber fazla vakit geçirememiş olsak da; karakterli yapısı ile kendine her zaman güven duymamı sağlayan, arkadaşı olmaktan gurur duyduğum bir insandı Galip.

Günümüzde maddiyat odaklı yaşayan, değerlere ve karaktere çok da önem vermeyen, başarı için her yolu mubah gören yozlaşmış bireylerin varlığının yanında Galip gibi sağlam duruşlu, idealist, kötülük nedir bilmeyen saf ve temiz insanların varlığını gördükçe bu topraklara olan inancım ve umudum her zaman tazelenmiş, çevremde hatta herkesin çevresinde Galip gibi insanların sayısının fazlaşmasını istemişimdir. Cenazesinin bu kadar kalabalık olmasını ve o gün yaşanan derin üzüntüyü hatırladıkça Galip'in bende bıraktığı etkiyi onu tanıyan diğer insanlarda da bıraktığına bizzat şahit oldum.

Ne yazık ki talihsiz bir kazayla aramızdan ayrıldı ve bizi uzun yıllar sürmesini dilediğimiz arkadaşlığından mahrum bıraktı. Her ölümün ardından üzölmek doğaldır mutlaka ama bütün iyi özellikleriyle "pırlanta gibi" diye tabir edilen, hakkında hep iyi sıfatların akla geldiği, erdemli ve en önemlisi de güzel ahlaklı bir insanın genç yaşta vefat etmesi daha da bir üzüyor insanı. Galip bir değerdi, unutulması gereken bir değer, benim de her zaman hatırlayacağım bir değer...

Osman Meto

Redat Erkoyuncu

Yazmak zor iş, hele gencecik yaşında aramızdan ayrılan bir dostun arkasından yazmak ise çok daha zor iş. Klavyenin harfleri kifayetsiz kalıyor, nasıl anlatsak, nasıl ifade etsek zor kardeşim çok zor. Gülen yüzünle bizleri bıraktın gittin yüzümüzden gülümsemeleri aldın da gittin, hüznü bize miras bıraktın. O kadar inanmıştık ki bizleri bırakmayacağına doktorların hepsini yalancı ilan ettik senin haberini bize verince ama takdiri ilahiye karşı gelinmez ne edelim sabrettik.

Son İstanbul'a gelişinde seninle Karaköy den karşıya Eminönü ne gitmiştik, sen "gelme buradan bin demiştin" ben de "beraber gidelim bir daha ya kısmet demiştin" o yürüyüşümüz son oldu, bilseydim iş çıkışları hep seninle giderdim Eminönü'ne kadar, kısacık ömründe daha çok yarenlik ederdik ne bilelim.

Ailene ve işine olan bağlılığın yüksekti. İstanbul'daki kız kardeşini, enişteni amcalarını anlatırdın bazen, bazen de kardeşin için koşuştururken görürdük seni, bazen de babanın sağlığı ile ilgilenirken. Sanki ömrünün kısa olduğunu biliyordun da bir an önce onlara vefa borcunu ödemek ister gibiydin. Herkes senden memnun iken aramızdan ayrıldın haberin olsun.

Yumuşak bir huyun vardı fakat bazen sertleştiği de olurdu, bozkırın soğuğu gibi çok sert olurdu ama uzun sürmezdi, tatlıya bağlardın. Gerginleştiğinde veya bir şey hesap ederken dudaklarının kenarını ısırman hala hayalindedir. Yaaa abi yaa, aabii deyişin kulaklarımda, güler yüzünü hatırımızda miras bırakarak gittin. Seni güzel halinle ile hatırlayayım diye hastanede sana bakmak istemedim. İyi ki de seni o halinle görmemişim. Seni hep o güler yüzlü halinle hatırlayacağım. Ailenin büyük umudu idin, bakanlık müfettişi oldun ailenin yüzünü güldürdün, başarını yeterlilik sınavındaki derecenle ispatladın. Müfettişliğe çalışkanlığın ve kara gözlülüğün ile katacağın çok şeyler vardı, kurul gencecik bir fidanını kaybetti.

Kızının özlemine dayanamazdın, İstanbul'da seni fazladan bir gün bile tutamazdık "kızımı özledim gideceğim derdin", Sema'yı bize emanet ettin gittin gözün arkada kalmasın kardeşim, arkadaşların kendi evlatlarından ayrı tutmazlar kızını haberin olsun. Seni düşündükçe çocuklarımı düşünüyorum, arkadaşlarım ailem daha bir değerli geliyor bana. Sen bu âlemden giderken bile bize çok büyük ders verdin. Onların ne kadar değerli olduğunu bizim beynimiz ve gönlümüze kazıdın.

Düğünündeki gülüşün neşen hala gözlerimin önünde, meğer uzun yaşamdaki tüm mutluluğu kısa süreli ömrüne sığdırmak derdinde imişsin anlayamadık. Güzel gülüşün ile seni her zaman hatırımızda tutacağız. Sen gittin gülümsemen bizlere hatıra kaldı.

İlk tanıştığımızda emekliliğimize kadar sürecek arkadaşlık başlatmış idin, sen bizi bıraktın gittin promosyonunu yalnız bıraktın seni affetmeyeceğiz. Babanın emeği ile ürettiği balları getirip bizlere ikram ederdin, şimdiki ballarda senin getirdiğin ve ikram ettiğin balların tadını bulamadım, senden sonra ballar bile üzüntünden tadını kaybetti kardeşim. Haberin olsun arılar bile yasını tutmakta.

Seni teslim etmek üzere köyüne giderken de o kara kışta geçit vermez dağların seni ve arkadaşlarını karşılamak için nasıl yumuşadığını, yollarımızdan karı nasıl temizlediğine şahit olduk.

Resimlere bakamıyorum uzun zamandır, seni kaybetmiş olmaya alışamadık hala, sanki Ankara ya gelince hep beraber çay içeceğiz, öğle vakti yemek yiyeceğiz gibi geliyor insana. Bize dernekten gönderdiğin mailer de duruyor, silmeye elim varmadı. Bazen gelen kutusuna bakınca ismini ve maili görünce "acaba hepsi rüya mıydı, gerçekte yaşıyor mu diye soruyorum hala. Sonra biraz düşününce seni köyünde ebedi âleme yolcu ettiğimiz aklıma geliyor garip bir hüznü kaplıyor içimi anlatması zor.

Keyser Maden

Promosyon... Biz bu kelamı mesleğe girdiğimizde öğrendik. Dışarıda bu lafzı ağızımıza aldığımızda yüzlerde oluşan tebessüm meslekten olmayanın içeriğini anlayamayacağı sinyali vermişti o günlerde bize. İçerideki anlamını sorduk ömrünü mesleğe vakfetmişlere. Kimisi paylaşmak dedi, kimisi dayanışma... Sır tutmaktır diyenler de oldu, ne olursa olsun başkalarına fırsat vermemektir diyeni de... Birçoğu hafızamıza kazandı, kimisini unuttuk, kimisini ezberimizden çıkarmadık. Promosyon önemliydi, birlikte olmak, gözden uzak olunca gönülleri daha da bir bağlamak bizim için. Ortak hedeflerdi, alışılanın aksine ben olmazsam o olsun demekti. Açılması ile odadaki sessizliği bozan şarkıydı. Mekânlar İzmir İstanbul Ankara olsa da öyleydi işte biz. Öğrenmiştik bu işe hakkıyla yıllarını verenlerden bir şeyler, bulanık değildik nettik. Sahi şarkıda öyle diyordu zaten; "titrek bir mum alevinin havaya bıraktığı bulanık bir is, ve göz gözü görmez bir sis değildik biz"

2010 yılının Aralık ayıydı, soğuktu, ama meslek sahibi olmanın içimizi ısıttığı dönemdi. Bizim zamanımızda (bazen bizim gibi genç jenerasyon bile bizim zamanımızda diye başlayabiliyormuş demek ki söze) Bakanlığın eğitim dairesi Rüzgarlı'daydı, öyle şehir dışında bir bina falan değildi ve biz o acayip ara sokaklardan geçerek gidiyorduk eğitime. Kurul olmanın alışkanlığı ile her dönem yapılan Kızılcahamam toplantısına da katılma şansımız oldu, işte yerine geldik diyorduk her birimiz, aynı sene içinde Kurul anlayışının allak bullak edileceğini bilmeden. İnsanlar biriktirdiği anılar kadar zengindirler, keşkeler yetmiyor ama keşke o toplantılardan daha çok olsaydı da daha çok anı biriktirebilseydik. Müsteşar değişikliği ve Teftiş Kurulu ile yapılan ilk toplantıda o toy hallerimizle biz de yer aldık, hepimizin kendimizi tanıtırken titreyen sesleri, hoş bulduk edasıydı aslında. İçimizden birisinin heyecanı, belki kimse hatırlayamasa da diğerlerini bile bastracak düzeydeydi; Galip. Yetişmek önemlidir. Ama ne mevzuat anlamında ne iş tecrübesi anlamında yetişmek; yetmek, olmak başka bir şeydir. Çoğu şeyi öğrenebilirsiniz, kendinizi geliştirebilirsiniz, varolan özelliklerinizi kat be kat artırabilirsiniz. Ama her zaman yetmezsiniz. Yetiyordu işte kardeşimiz, karakteriyle, duruşuyla, o ilk günkü ses titreşimi heyecanını son anına kadar taşımasıyla. Yaptığı işten keyif alıp, ülke menfaatine olan işlerde yüzündeki tebessümüyle. Yetmedi kardeşimiz, kendisini korumaya, arkasından gelen, klasik ülke gerçeği muayenesiz, denetimsiz, kabak tekerlekli araçtan kendisini sakınmaya, yetmedi yetemedi. Yoğun bakım döneminde buz gibi ellerinden tutan bizlere cevap veremedi o itina ile rapor yazan parmaklar, tanıdığımız dönem boyunca bir dakika bile karamsar bakmayan ışıldayan bakışlar. Geride bıraktıklarına hem büyük bir acı yükü, hem de gözünden yaş akarcasına güldüğü hoş hatıraları kaldı. Hakikaten hep gülerdin be kardeşim, ne güzel de gülerdin.

*"hoşçakalın anılarımı bıraktığım insanlar,
mutluluğu için dövüştüğüm insanlar,
yedi bölge, dört deniz,
yedi iklim, seksen bir şehir,
okullar, mahalleler, köprüler, tren yolları...
deniz kıyıları, balıkçı motorları, takalar,
asfalt yolu boyu dizilmiş fabrikalar,
ve işçiler ve köylüler...
hoşçakal ülkem
hoşçakal anne, hoşçakal baba, kardeşim,
hoşçakal sevgilim, hoşçakal dünya,
hoşçakalın dünyanın bütün halkları,
sınırlı olmayan mekâna,
sınırlı olmayan zamana gidiyorum ben;
en sevda halimle, en yaşayan halimle,
gidiyorum dostlarım,
hoşçakalın..."*

Biz öğrendik sandık. Hayatı da promosyonu da. 2015 Yılı Ocak ayının son gününde gördük ki: Öğrenememişiz...Promosyon ne paylaşmış ne de başka bir şey. Promosyon onca kalabalığın arasında kendi ellerinle kardeşini toprağa vermişti. Üzerine atılan toprak, mezarına dökülen bir damla su, omuzlarda taşınan tabut, musalla taşında helallik vermişti. Neyimize yarar artık paylaşmak paylaşılacak bir lokmanın sahibi topraktayken, neyimize bizim dayanışma, dayayacağın sırtlardan biri ölümün soğukluğundayken.

Oda sessizleştiğinde ve yorgunluk çöktüğünde odayı canlandıran, müzik açıp ya da açıp ortamı rahatlatan sen yerine şimdi biz arkandan senin adına senin veda şarkını söylüyoruz kardeşim;

Deniz Okan Savaş

Promosyon... Adını ilk defa mesleğe girdiğimizde öğrendiğimiz bir tabirdi. Biraz farklı geliyordu söylenişi ama nerden bilecektik ki promosyon denildiğinde akla dostluğun, kardeşliğin ve birlikteliğin geleceğini. İşte bizimde bu kardeşliğimiz ve birlikteliğimiz 2010 yılının Aralık ayında mesleğe girdiğimizde başlamıştı.

Temel eğitimlerden geçiyor, sınavlara hazırlanıyor, mevzuat tartışıyor ve boş zamanlarımızda sosyal faaliyetler yapıyoruz derken bir bakmışız ki farkına bile varmadan öyle sıkı dostluklar kurmuşuz ki bu birliktelik promosyondan daha da öte bir anlam kazanmış. İşte 31.01.2015 tarihinde ebediyete uğurladığımız arkadaşımız Galip ARSLAN'da bu kıymetli birlikteliğin en değerli şahsiyetlerinden biriydi.

Daima tebessüm eden çehresiyle, sakın yapısıyla, uyumlu karakteriyle ve mesleğini çok sevmesiyle tanıdık onu biz. Maillerimizi açtığımızda bizleri sevindiren veya üzen haberleri paylaşmasıyla kazındı hafızalarımıza ismi. Kendisinden bir şey istenildiğinde elinden geleni yapmasıyla, yardımseverliğiyle topladı takdirlerimizi. Fıkralar anlatarak sıkın canları neşelendirmeyi, derdini sabırla dinleyerek sakinleştirmeyi ve hep umutlu konuşarak umutlarımızı canlı tutmayı başardı bu zamana kadar.

Promosyon çok önemli bir sürece girmiş üç yıllık süre tamamlandığından yeterlilik zamanı gelmişti. Evlerimiz yakın olduğundan akşamları bir araya geliyor saatlerce mevzuat çalışıyor ve yoğun bir şekilde sürece hazırlanıyorduk. Galip bu süreç zarfında telefon ettiğinde biliyorduk ki ya önemli gördüğü yerleri söyleyecek ya da takıldığı yerleri soracaktı. Sınav anı gelmişti ancak Galip'in farklı bir heyecanı daha vardı. Eşi doğum yapacaktı. Bir yandan sınav kağıdını dolduruyor bir yandan da acaba doğum gerçekleşti mi diye düşünmeden hatta düşüncesini sınav esnasında paylaşmadan duramıyordu. Sınavlar bitmiş ve başarıyla mülakata girmeye hak kazandığımız gün kızı Sema dünyaya gelmişti. Takılmıştık kendisine; "Müfettiş adamın kızı olur derler sen mülakata girmeden Müfettişliğini tescilledin" diye... Mülakat sürecini de başarıyla geçmiş ve artık müfettiş olmuştuk.

Ortak işler gelmeye ve artık ortak işlerde kafa yormaya başlamıştık. 14.01.2015 tarihinde birlikte İstanbul turnesine çıkmış ve yıllardır biriken özlemimizi yolculuk sırasında gidermiştik. Her şey çok güzeldi. İstanbul'un heyecanlandırıran atmosferine adım atmış kendimizi boğazı her taraftan gören bir cafede kahvelerimizi yudumlarken bulmuştuk. Endişeleri vardı. Eşi öğretmen olmak için sınavlara hazırlanıyordu. O ise atamasının gerçekleşmesi durumunda hem eşinden hem de çok sevdiği kızından ayrılmak istemiyordu ve ağzından şu kelimeler dökülüyordu; akşama kadar o kadar çok özleyorum ki kızımı eşim atanıp giderse bu özleme nasıl dayanırım diye...

Ankara'ya dönmüştük. Tam bir hafta sonra yani 21.01.2015 tarihinde sabah işe gelip odaya girdiğimde acı bir telefonla sekreterimiz Filiz Hanım Galip beyin trafik kazası geçirdiğini ve durumunun ciddi olduğunu söylediğinde dünya başıma yıkılmıştı. Hızla hastaneye geçtik ve evet durumu çok ciddiydi. Teftiş Kurulu hastaneye akın etmişti. Herkeste aynı endişe vardı. Daha çok genç... Ümitlerimizi asla kaybetmemeliydik. O 10 gün yoğun bakımda kaldı bizlerde kapalı kapılar arkasında. O hayat mücadelesi veriyordu bizler ise aramıza dönmesi için dualar ediyorduk. Kızının yaş günü yaklaşıyor, kalk eşinle seçtiğiniz pastayı birlikte keselim üzme bizi diye iç geçirmeden edemiyorduk. Kızının doğumundan tam bir sene geçmişti ki acımasız bu hayata kapadı gözlerini. Bizler yaş gününü birlikte kutlarız diye dua ederken cansız bedenine dualar okurken bulduk kendimizi.

Sen yerinde rahat uyu promosyon. Öyle güzel bir kurumda çalışmışsın ki öyle güzel arkadaşların ve üstadların var ki arkada bıraktıklarını asla mağdur etmeyecek. Promosyon arkadaşlarımız dediğin kişiler senin yerini duramasa da hepsi birer Galip olup yetişecek ailenin imdadına. Sen yerinde rahat uyu promosyon. Seni çok özleyeceğiz ve şimdiden özleyeceğiz da. Mekanın cennet olsun. Rabbim sana merhametiyle muamele etsin.

Mahmut Sarıeroğlu

Promosyon... Bu kelimenin anlamı mesleği girmeden önce benim için pek bir şey ifade etmiyordu. Bundan 4.5 sene önce eğitime başladığımızda sessiz, sakin, kendi halinde birisi olarak gözlemlemiştim seni. Günler ilerledikçe, samimi oldukça, nasıl gelişime açık bir insan olduğunu gördüm. Meslekte ilerledikçe, mesleğine olan sevgin, bağlılığın ve bilgin beni gerçekten etkiledi. O sessiz, sakin kendi halinde olan kişi gitmiş, yerine kendine güvenen bir müfettiş gelmişti. Odaya girdiğin an o pozitif bakışın, yüzünden eksik olmayan gülümsemen aklımdan hiç çıkmayacak.

Aklıma bir şey takıldıkça, bir belgeye ihtiyacım olduğunda bir an düşünmeden günde en az birkaç kez 8501'i çevirip senden bir şey istediğimde, her zamanki neşenle telefonu açıp, efendim başkan deyip sabırla beni dinledikten sonra, birazdan maile gönderiyorum demen her gün masama oturduğumda aklımda. Hani hayatta bazı insanlar vardır kimseye kötülüğü dokunmaz, herkes tarafından sevilir. İşte kardeşim sen bundan fazlasıydın.

O elim kazadan bir gün önce seninle birlikte yemekhaneye yemeğe çıkmıştık. Yine her zamanki gibi günlük telaşlardan, çocuktan ve işlerden konuşmuştuk. Yemekten sonra çay içmeye çağırdığımda yoğun olduğunu söyleyerek işe dönmüşün hemen. Nereden bilebilirdik ki o görüşmenin bizim için son görüşme olduğunu... O anı hep hatırlıyorum, keşke ısrar edip getirseydim seni ya da ben gitseydim senin odana, son bir çay daha içip biraz daha sohbet etseydik, sarılıysaydım kardeşim diye... Şimdi çok daha iyi anlıyorum promosyon ne demek daha doğrusu kardeş ne demek. Artık sensiz bir yanımız hep eksik, buruk kardeşim...

Serkan Göktaş

Galip ARSLAN soyadının hakkını sonuna kadar veren adam... Mütevazılığı, efendiliği, güler yüzü ve tabii ki unutulmaz güzel kahkahaları bir çırpıda sayılabilecek özellikleri olsa gerek...

Hiç duymadım ağzından birisi hakkında kötü söz...

Hep güzel bakardı hayata...

Hep güzel görürdü.

Çalışkanlığı ve mesleğine bağlılığı ile örnek bir insandı.

O kadar ani oldu ki aramızdan ayrılışı...

O kadar üzdü ki bizleri...

Sözcükler düğümlendi boğazımızda...

Sözün bittiği yerdii...

Bir gün önce oturup, muhabbet ettiğimiz insan şimdi ebediyette.

Sema'sı vardı, Prensesi...

Bahsederken ondan gözlerinin içi gülerdi o kadar severdi ki kızını o kadar özlerdi ki hiç ayrılmak istemezdi. Ara sıra takılırdım "Sen bu gidişle kızını evlendiremezsin" diye, "Doğru söylüyorsun" derdi gülererek.

Hiç merak etme kardeşim Prensesin şimdi bizlere emanet...

Galip ARSLAN soyadının hakkını sonuna kadar veren adam, Galip ARSLAN adam gibi adam... Mekânının Cennet olsun.

Kubilay Demircioğlu

YETKİLENDİRİLMİŞ GÜMRÜK MÜŞAVİRİ'NDEN YETKİLENDİRİLMİŞ YÜKÜMLÜ'YE

*Nadir ELİBOL**

Ekonomik uygulamalar ile sürekli değişim gösteren gümrük rejim ve işlemlerinin tarihsel süreçlerini izlemediğimiz takdirde; uygulamalar, görevler kolay anlaşılabilir, gerekliliği veya yararlılığı kolay kavranamaz.

Bir dönem “kapalı ekonomi” “ülkenin kuruluş savaşı” veya “devletçi, korumacı, müdahaleci” uygulamalar siyasi irade ile öne çıkabilmiş iken; bir başka dönemde “Global serbest ticaret” “liberal ekonomi” ve “bölgesel işbirliği” veya “ortak Pazar”ın özgün uygulamaları öne çıkarılmış, sonra birden bire ikiz kule saldırılarıyla öncelik kazanan “güvenlik” ve “kontrol”ün sınırlamaları gümrük uygulamalarında temel taşların da ani değişiklikler yaratmıştır.

Ancak tarihsel gelişim ve değişim sürecinde, gümrük rejimleri içinde küresel dünya ticaretinin etkin, en değişmez ve en kullanılabilir unsurunun “antrepo rejimi” olduğu ortaya çıkmıştır. İthalat, ihracat, ekonomik tedbirler, kaçakçılık anlayışı, cezai kriterler hep değişirken, siyasi kararların tamamına en uygun rejimin, eşyanın temin ve tedarikini düzenleyen antrepo rejimi olduğu sonucuna varılmıştır.

1947 yılında Gümrük idareleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) düzenlenmesiyle, 1951 yılında Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Avrupa Kömür Çelik Topluluğu'nun (AKCT) oluşturmuş, ardından 1957 yılında Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (AET) hayata geçirilince, dünya ticaretine

hükmedenler, 1947 yılından başlayarak Rotterdam, Hamburg, Singapur, Hong Kong'ta Lojistik merkezlerde, "antrepo organize bölgeleri"ni oluşturmaya başlamışlardır.

Bu nedenle; ülkemiz 31 Temmuz 1959'da AET'ye giriş başvurusu yapmış, müzakerelerin ardında 12 Eylül 1963'de Ankara Anlaşmasını imzalayarak, 01.12.1964'de ortak üyelik ilişkisini başlatmıştır. "Hazırlık dönemi" (01.12.1964-31.12.1972) 8 yıl, "geçiş dönemi" (01.01.1973-31.12.1995) 22 yıl sürmüş ve 01.01.1996'da Türkiye, Gümrük Birliği üyesi olmuştur.

Hazırlık döneminin bitişiyle 1973 tarihli 1615 sayılı Gümrük Kanunu'nda antrepo rejimine geniş yer verilmiş, ancak uygulamada dış ticaretteki ağırlığını kontrol edebilmek üzere, Devlet tekelinde antrepoculuk sistemi şeklinde bu rejim ekonomik sistemimize dahil edilmiştir.

Ülkemiz; halen devam eden müzakerelerle 01.01.1996 yılından bu yana bu kez, AB topluluğuna tam üyelik görüşmelerini sürdürmektedir. Buna rağmen, AB ve Dünya Gümrük Örgütü'nün aldığı tüm kararları veya yeni uygulamaları müzakere sürecinde hemen gümrük mevzuatına yerleştirilmektedir.

Öncelikle 1615 sayılı Gümrük Kanunu'nunda Gümrük İdareleri, THY, TCDD ve TD'nin tekelinde antrepo işletmeciliği 1973'de ağırlıkla ekonomik hayata sokulmuş, bu antrepolarda gümrük idarelerinde kadrolu ambar memurlarının sorumluluğunda, devletin işletmeciliğinde ve kontrolünde eşyanın transidi, ithalatı, ihracatı ve depolanması sağlanmıştır. Bu antrepolarda (ki o dönemde ambar deniliyordu) ambar memurları mesai ile buralarda tam gün bulunmakta, çalışma mahalleri de, gümrük idareleri değil, bu ambarların bulunduğu yerlerde idi. Devletin kadrosundan aldıkları maaşları dışında yalnızca varsa fazla mesai ücretleri söz konusu olabiliyordu.

Genel antrepolarda (Gümrük, TCDD, THY, TD'de) ambar memuru bulunurken, fiktif antrepo denilen

(ve günümüzde özel antrepo olarak nitelendirilen) yalnızca sanayicinin kendi ihtiyacı için getirdiği hammadde veya yedek parçaların bulunduğu antrepolara, (antrepo kapıları açılır ve kapanırken) gümrük memuru görevlendirilmekte idi. Antreponun gözetimi için (memurun nezareti) talebi yazılı başvuru ile yapılırdı, idari amirinin görevlendirmesiyle antrepo açılır, antrepo defterine eşya giriş veya çıkış kaydı işlenir ve imzalanırdı, daha sonrada mühürlenerek özel antrepo kapatılırdı.

Gümrük Birliği'ne üyeliğimizin kabul edilmesi için müzakereler sırasında Gümrük Kanunu'nda 1994 yılında yapılan değişikliklerle, antrepoculukta kamunun tekeli uygulaması sonlandırılmış, bu sistemin yaygınlaşması için şehir içlerinde, gümrüğe uzak veya yakın yerlerde, apartman altlarında dahi genel antrepolar açılmasına özel sektöre izin verilmiştir.

Devlet antrepolarındaki 150-200 ambar memurluğu kadroları iptal edilerek, hızla yerlerine gümrük memurunu kadroları ihdas edilmiştir.

İlk dönemler sayıları 100'leri geçmeyen antrepolar, eski ambar memurlarınca kontrol edilmeye devam edilmiştir. Çünkü bu yeni düzenleme ile antrepoların sorumlusu artık ambar memuru değil, antrepo sahibi veya işletmecisi olmuştur. Antrepo giriş-çıkış kayıtları eskiden ambar memurunca tutulurken, artık antrepo işletmecisi tarafından tutulmaya ve antrepo memurunca da kontrol edilmeye başlanmıştır.

1999 yılında 4458 sayılı Gümrük Kanunu'yla (elektronik ortama geçiş sayesinde) zamanla antrepo sayısı artmış, 2008 yılına doğru antrepo sayısı 1000'leri aşmıştır.

Gümrük memurları; dönem içinde antrepoların dağınıklığı ve artan iş hacmiyle, devletin kontrol ve gözetim görevini ihmal etmeye başlayınca veya yetişemeyince, (Kimi kez antrepoya menfaat temin ederek gitmeyerek, kimi kez de iş yoğunluğu veya mesafenin uzaklığı bahane edilerek antrepo işlemleri gözetim dışı tutulunca, denetim elemanlarının

yapılan incelemelerde tespit edilen pek çok gerekçelerle (antrepoların sorumlusu antrepo işletmesinde olmasından dolayı) usulsüzlük veya yolsuzluk tespit edilmeye başlanmıştır.

Ayrıca iyi niyetli ve düzgün çalışan antrepo işletmecileri de, hazır bulunan veya bulunmayan antrepo memurlarının refaket, yolluk veya mesai talepleriyle kayıt dışı maliyet yükselmesine neden olduğu ileri sürerek, değişken veya yüksek ücretlerin kaldırılmasını gümrük idaresinden talep edince; sistemin kayıt altına alınması ve kamusal kontrolün sürekli yapılabilmesi için, 60 seri nolu tebliğ (19.01.2008-26761 R.G.) ve 1 seri nolu (29.05.2008-26890 R.G.) tebliğlerle 4458 sayılı Gümrük Kanunu 10 ncu maddesine dayanarak yapılan bir düzenleme ile, Bakanlık merkez ve taşra teşkilatında daha önce görev yapmış güvenilirliği ve tarafsızlığı bilinen kişilerin antrepo işlemlerinin gözetim ve denetiminde görevlendirilmesine karar verilmiştir. Ancak daha sonra tecrübeli gümrük müşavirleri de görevlendirmeye dahil edilerek, onlara da Yetkilendirilmiş Gümrük Müşaviri ünvanı verilerek antrepoların gözetim (kamusal yetkinin devri şeklinde) denetim kamuda kalmak YGM'lere verilmiştir.

Yetkilendirilmiş gümrük müşavirliği görevleri öncelikle antreponun açılması, değiştirilmesi, genişletilmesi, antrepoya eşyanın giriş ve çıkış işlemleri ve eşyanın dönemsel stok sayımı olarak düzenlenmişken, daha sonra DİR, geçici ithalat, nihai kullanım rejimlerinde İdarenin kabulünü kolaylaştırıcı tespitler ve ardından İdarenin kontrolünü gerektiren diğer işlemlerini takip görevleri de zamanla YGM görev alanına ilave edilmiştir.

YGM sistemi ile antrepoculuk sistemi amaçlandığı gibi, düzene ve kontrole girmiş, antrepoların sayısı (yaklaşık 520 adet özel antrepo, 604 adet genel antrepo, 300 kadar kaçak eşya ambarı, akaryakıt antrepoları, özel amaçlı Tüpraş, Pektim antrepoları, geçici depolama yeri, Gümrük ve Tasış depoları ile) 2015 başında yaklaşık 1400'lere ulaşmıştır.

2008-2015 yılları arasında YGM sayısı da buna paralel artmış, 450'lere varan YGM sayısı (ticari şirket ve serbest meslek mensubu olarak) iş bırakan veya ölen veya denetim elemanlarınca yapılan incelemelerle ruhsatı iptal edilenlerle 2015 başında 375'e inmiştir.

Daha önce gümrük memurunun denetim (Kanun'da denetim ve gözetim) görevini yapamadığı iddiasının benzeri gerekçe ile bu kez YGM'lerinde yetersizliği ileri sürülerek, YGM'ye verilen görevlendirmeden (ve yasal ve kayıtlı ekonomideki YGM'ye ödenen ücretin antrepo işletmecisince ödemesi ilkesinde) vazgeçilerek, antrepoda yaptıkları kamusal yetkinin devri şeklinde gözetim görevlerine 02.12.2014 günü çıkarılan Seri No:5 tebliğ ile son verilmiştir.

YGM ve Gümrük Müşavir Derneklerinin İdari yargıya yaptıkları itirazlar sonucu Danıştay'ca 18.12.2014 tarihinde Seri 5 nolu ve 02.12.2014 günlü tebliğ için yürütmeyi durdurma kararı alınmıştır. Mevcut 2 sayılı Tebliğ'in (05.05.2011-27925 R.G.) uygulamasına geri dönülmesi gerekirken, Gümrük İdaresi hukuki bir hata yaparak, İdarenin tasarrufunun eski hale dönmesi yerine yeni bir düzenleme yaparak, 2014/30-31.12.2014 genelge ile hem YGM, hem de görevlendirilecek antrepo memurunun birlikte antrepoda çalışmasına karar vermiştir.

Bu kez 2014/30-12.12.2014 günlü Genelge için Danıştay'a ayrı bir dava daha açılmış, halen bu dava devam etmektedir.

Buraya kadar yapılan, son 40 yılda antrepo rejimi uygulamalarında kaybolan Devletin hafızasının canlandırılmasıdır.

Daha önce devletin sorumluluğunda olan antrepolarda bu sorumluluğun antrepo sahip veya işletmecisinin devredilmesi ile antrepolardaki bu işlemlere yalnızca müzaheret (gözlemci olarak) eden ve gerektiğince kontrol eden Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nın kamusal denetimi devam ederken, "kamusal gözetim yetkisinin devredildiği güvenilir kişi" sıfatıyla

la YGM'nin yaptığı gözetim görevinin doğuşu anlatılmaya çalışılmıştır.

Bu tebliğler hazırlanırken Gümrük ve Ticaret Bakanlığı 4458 sayılı Gümrük Kanunu 93-106 maddesi ve Gümrük Yönetmeliği 514-537 maddesince Avrupa Birliği müktesebatı gereği antrepo işletmecisinin sorumluluğundaki antrepolarda hala kamusal sorumluluğunun Bakanlıkta olduğu düşüncesini taşıması neden olmuştur. Oysa antrepolardan Devlet değil antrepo sahibi veya işletmecisi sorumludur. Devlet işletmeyi yalnızca denetlemekle yükümlüdür. Bu nedenle Devlet'in işletmeciden başka sorumlu arama mantığından kurtulması gerekirken; Bakanlık hala sorumlu memur yaratma hatası ve çelişkisi içinde kalmaktadır.

Bu hatalı anlayıştan dolayı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, antrepo işletmeciliğinde YGM'leri sorumlu tutmuş, onların antrepoda yalnızca gözetim ve tespit yaptığını unutarak, onları denetim veya yoklama görevlisi olarak değerlendirmiştir. Dolayısıyla memur eliyle gözetim ve tespit işlemlerini yaptırma gayretine düşmüştür. Memurun yalnızca denetim ve yoklama ile yükümlü olduğunu unutmamıştır. Eski alışkanlığı ile kendi içinde sorumlu aramıştır. Oysa 4458 sayılı Gümrük Kanunu'na göre tek sorumlu vardır, o da antrepo işletmecisidir.

YGM sisteminden beklenen ve hedeflenen noktanın yalnızca antrepodaki işlemlerin gözetim sonucu tespit olduğu düşünülürken;

06.10.2008 tarihinden 02.12.2014 tarihine kadar antrepolarda, Seri No:5 tebliğ ile sistemde değişikliğe neden olacak bir kaç antrepoda kaçakçılık işlemleri gerekçe gösterilebilmiştir. YGM'lerin yeterli tespit veya gözetimi yapmadığı düşüncesine varılmıştır. Ancak 2008 öncesindeki 6 seneye bakıldığında, antrepolarda oluşan yüzlerce kaçakçılık olayının bu birkaç kaçakçılık olayı ile kıyaslanabilmesinin mümkün olamayacağı görülecektir.

Ayrıca Teftiş Kurulu'nca yapılan denetimlerde, YGM

ile gümrük müşavir veya YGM ile antrepo işletmecisi ilişkilerinin tespitiyle (tarafsızlık ve güvenilirliği ortadan kaldıran bu ilişkiler) veya Vergi Usul Kanunu'na göre usulsüz faturalandırma veya asgari ücretin altında ücretlendirme dışında hiçbir usulsüzlüğe veya kaçakçılığa rastlanılmamıştır.

Keza Tebliğ tarihi 02.12.2014 tarihi ile 31.12.2014 tarihi arasında yapılan kamera ile kayda alınan tüm stok sayımlarında, tam tespit (tarama) suretiyle yapılan yüzlerce devir teslim işleminde hiçbir antrepoda eksik ve fazlalık çıkmamıştır.

2010-2014 yıllar itibariyle değişen 400 civarında YGM tarafından düzenlenen tespit raporu sayısı;

2010 yılında 139.400

2011 yılında 149.900

2012 yılında 174.800

2013 yılında 179.800

2014 yılında 185.800 adettir. (Bakanlık Bilgi İşlem Daire Başkanlığı'nda gerçek sayılar mevcuttur.)

Beş yılda toplam 830.000 günlük tespit raporu düzenlenmiştir. Her raporda ortalama 5 veya 6 tespit işlemi olduğuna göre, antrepolarda yaklaşık 5.000.000 tespit işlemi yapılmıştır.

5.000.000'e yakın tespit tutanakları gününde Bakanlığa bildirildiğine ve Gümrük İdaresindeki gümrük kontrol memurlarınca bu işlemler onaylandığına göre; sistemin içinde milyonda bir veya iki oranında (0,000001) kaçakçılık olayının zuhur ettiği iddiası ile sistemin kamu yararına olmadığını ileri sürülerek kaldırılmaya çalışılması doğru ve hukuki gözükmemektedir.

Ayrıca, YGM sistemi, 5.000.000 tespit işleminin tamamını da olumlu yazmadığına göre, Bakanlık, binlerle ifade edilebilecek YGM'nin "olumsuz" sonuçlu tespit işlemleriyle de, binlerce olayın önüne geçmiş,

alınan tedbirlerle yolsuzluk ve kaçakçılık önlenmiştir.

Bunun yanı sıra; YGM sistemi, Gümrük İdaresinin dilediği zaman ve dilediği memurla antrepolarda denetim yapmasına engel değildir. Her yıl mutlaka iki kez stok sayımı ve belirsiz zamanlarda (2-3 ayda bir) antreponun bağlı bulunduğu Müdürlüklerce, denetiminin yapılması da sistemle birlikte süre gelmiştir.

YGM sistemi dışında tutulan gümrük memurunun gözetiminde olan “geçici depolama yeri” ve “akaryakıt antrepoları”nda her yıl antrepo sayısından fazla kaçakçılık olayının olması da, bu YGM gözetimi uygulamasının akaryakıt, geçici depolama yerleri için de geçerli ve doğru olacağını göstermeye yeterlidir.

YGM sistemine geçişe neden olan, antrepolarda etkin ve verimli kontrolün memur vasıtasıyla yapılamaması gerekçesi, 2015 yılı Ocak ve Mart aylarında da YGM yanında görevlendirilen memurla yine ortadan kaldırılamamıştır, halen memur gözetim (veya denetimi) yeterli ve doğru yapılamamaktadır. Çünkü görevlendirilen memur, gümrük idaresinde çalışmakta, talep halinde antrepo mahalline zamanında yetişememekte, hatta gitmemektedir. Bir memura verilen iki veya üç antrepo gözetim görevi nedeniyle maalesef birinde bulunurken, diğerlerinde bulunamamaktadır. Ayrıca bir genel antrepoda görevlendirilen memur, antrepoda devamlı bulunacağından, asla çalıştığı müdürlüğe gidememekte veya gittiği takdirde antrepodaki işlemlere nezaret edememektedir, veya Müdürlüğe gittiğini beyan ederek, eski uygulamalardaki gibi antrepoya hiç uğramamaktadır. Oysa YGM ve görevli personeli her saat antrepoda bulunmaktadır, bulunmalıdır. (Günümüzde uygulamada YGM veya görevli personeli, görevlendirilmiş memura sayım tutanaklarını mesai sonunda imzaya götürmektedir.)

YGM denetimindeki 604 genel ve 520 özel antreponun dağılımı da (en fazla 2 genel ve 4 özel antrepo olması kaydıyla en fazla 6 antrepo şeklinde olduğundan) 375 YGM'nin ortalaması da 3 adet antrepo

olup, denetime müsaittir. Oysa Halkalı Gümrük Müdürlüğü'ne bağlı 56 özel/genel antrepo sayısı mevcut tüm memur sayısından fazladır.

Ayrıca, Gümrük Müdürlükleri kendisine bağlı genel/özel antrepolara kaliteli ve nitelikli personelini veya nitelsiz ve çalışmayan personelini görevlendirme kararında, alacağı sonuçlar veya doğacak olaylardan ötürü ikilem içinde kalmaktadır. Bunun yanı sıra bu işlemler için yeterli personele de sahip değillerdir.

Bunun doğal sonucu görevlendirilen memurun da mobil antrepo memurlarınca veya denetim elemanlarınca denetlenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

YGM sistemi içinde antrepo beyannamesi, özet beyan, transit veya serbest dolaşıma giriş beyannameleri yine gümrük idaresinin inisiyaf ve kontrolündedir. Tüm bu belgeleri gümrük idaresi oluşturmaktadır, dilediği gibi her işlemde denetimi sürmektedir. Tüm gümrük işlemleri gümrük idaresince düzenlenmekte ve uygulanmaktadır. YGM gümrük idaresinin oluşturduğu ithalat, ihracat, transit veya antrepo işlemleri sonrasında yalnızca eşyanın giriş ve çıkışında gözetim yapmaktadır. Eşyanın sayısı, cinsi, miktarı, niteliği tamamen muayene memuru inisiyatifinde bulunmaktadır.

YGM sisteminde gümrük idaresinin antrepodaki gözetim ve denetim yetkisinin devri sonrasında, kamunun bu hizmeti, antrepoculuk hizmetinden para kazanan işletmeci tarafından YGM'ye ödemeye başlamış ve kamuya bir yük yaratmamıştır. Bu mantıkla görevlendirilecek antrepo memur için de Gümrük Müdürlüğüne herhangi ödeme yapılmayacağı antrepocuya bildirilmiştir. Buna rağmen gidiş-dönüş, ulaşım ve yemek ihtiyacının antrepo işletmecisi tarafından karşılanacağı yeni bir genelge ile tebliğ edilmiş, antrepocunun masrafı bu ilave masraf oranında arttırılmıştır.

YGM sistemine dahil olan gümrük müşavirlerinin çok doğaldır ki; önceki işlerinden dolayı, hem ant-

reposu, hem nakliyeci, hem de gümrük işlemlerinin dolaylı takibini yapan gümrük müşaviri ile ilişkisi mevcuttur ve mevcut olacaktır. Buna dayalı illiyet tespiti yapılması halinde YGM'nin tarafsızlık kriterlerinin olmadığı iddiasıyla ruhsatının iptali işlemleri sistemin tek kanayan yarasıdır. YGM sisteminin 2011 yılından itibaren denetim elemanlarınca denetlenmesi sonucunda bu ilişkidir kaynaklanan veya asgari ücret altında ücretlendirme işlemlerinden dolayı YGM ruhsatlarının iptali sistemin en önemli zafıdır.

YGM sisteminde antrepocuların veya gümrük müşavirlerin hakimiyetiyle bünyesinde birkaç YGM barındırarak tespit işlemlerini yaptırılmaları veya düzenlettirmeli sonucu, tekelleşmeleri ise sistemin en büyük handikapıdır.

Sistemin güvenilirlik, tarafsızlık ve bağımsızlığını etkileyen ilişkilerin eski gümrük müşavirliğinden YGM'ne geçişlerin neden olduğu düşünülürse, 375 YGM'nin 70 kadarı denetim kökenli eski üst düzey bürokrat, 130 civarında Bakanlığın merkez ve taşra teşkilatından Genel Müdür, yardımcısı ve daire başkanı ile başmüdür, müdür, müdür yardımcısı olduğu ve yaklaşık 180 kadarının da Bakanlıkta çalışmamış, serbest meslek mensubu gümrük müşaviri kökenli olduğu şeklindeki dağılımın iş ilişkilerini oluşturduğu, denetimlerle her yıl yaklaşık 20-30 YGM'nin ruhsatının iptaline bunun neden olduğu da bir vakıdır.

Denetim elemanlarınca yapılan denetleme sonucunda düzenlenen inceleme veya soruşturma raporlarında sistemin islahı yönünde yapılan önerilerin, İdarece zamanında değerlendirilmemesi, yeni düzenlemelerin yapılmaması sistemin bu duruma gelmesine neden olmuştur denilebilir

Bu nedenle; Yetkilendirilmiş Gümrük Müşavirliği Tebliğinin aşağıdaki hususlar dikkate alınarak yeniden düzenlenmesinde fayda vardır :

1) a- 4458 sayılı Gümrük Kanunu 228 nci maddenin ikinci fıkrasının (a) ve (b) bendi ile geçici (5)

nci maddenin (3) fıkrasındaki gümrük müşavirleri (A) sınıfı yetki belgesini ancak gerçek kişi olarak alabilmeli,

b- 4458 sayılı Gümrük Kanunu 228 nci madde birinci fıkrası ile geçici (5)nci maddenin (1) ve (2) fıkrasındaki gümrük müşavirleri (B) sınıfı yetki belgesini tüzel kişi olarak alabilmelidir.

2) a- Antrepo tespit işlemleri tüzel kişiliğe yaptırılmamalı, sorumluluğun ve suçun hukukiliği ve şahsiliği dikkate alınarak serbest meslek mensubu olarak gerçek kişilerce (avukat, doktor vs. gibi) A sınıfı ruhsat ile yapılmalı, bunlar serbest tespit sözleşmeleri yapabilmelidir. Bünyelerinde 227'ye uygun stajyer çalıştırabilmelidir.

b- Bakanlıkça belirlenen (antrepo işlemleri hariç) diğer tespit işlemleri tüzel kişiliklerce B sınıfı ruhsat ile yapılabilir, bu işlemler için firmalar Bölge Müdürlüğü'ne taleple başvurmalı, tarafsız, güvenilir, bağımsız, (illiyeti olmayan) tespit işlemleri için Bölge Müdürlüğü taraflarca otomasyon sistemi üzerinden tespit sözleşmesinin yapılmasını sağlamalı, onaylamalıdır. En büyük sorun olan ilişki ve illiyet, Bölge Müdürlüğü havuzundan yapılacak dağıtımla ortadan kaldırılmalıdır. (B) sınıfı ruhsat sahibi YGM'ler bu gümrük işlemlerinin tespitinde stajyer değil, gümrük müşavir yardımcısı istihdam etmek zorunda olmalıdır.

c-(B) sınıfı ruhsatın yapabileceği tespit işlemleri artırılmalı, firmanın başvurusuna bağlı ve idarenin doğrudan inisiyatifinde olan durum tespitleri, dosya teşekkül ve kontrolünü gerektiren pek çok işlem (B) sınıfı tespitlere eklenmelidir. Sistemi Bölge Müdürlüğü belirlemelidir. (Bu tür tespitler, günümüzde firmanın dolaylı temsilcisi gümrük müşaviri tarafından bizzat ilişkili olduğu YGM'ye verilmekte olduğundan tarafsızlık, bağımsızlık ve güvenilirlik gerektiren bu tespitler şaibe altında kalmaktadır.)

3) Denetim, merkez ve taşra gümrük personelinin sayısı (A) sınıfı ruhsatlı YGM'ler 200 civarında ol-

duğundan en fazla 4 genel antrepo olmak üzere 6 antreponun tespit sözleşmesi yapılabilir. (Bugünün sayısal şartlarıyla 200 (A) sınıfı YGM-1200 Antrepo)

4) a- Antrepolarında, antrepo memuru görevlendirilmesi kaldırılmalı, memur antrepoda bulunmamalıdır.

b-Gümrük Kanunu ve Yönetmeliği değiştirilecek olursa genel antrepoların sorumluluğu da işletmeci ile birlikte müteselsilen ambar memurlarına verilmelidir.

c- Ancak (a) ve (b) uygulamaları mümkün değildir. AB ve Türkiye tam üyelik müzakereleriyle yaptığı yasal düzenleme -2006/10895 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı- ile sorumlu ambar memurluğu'na veya bugünkü gibi sorumlu antrepo memuruna geri dönülemez.

d-Gözetim ve tespitle görevlendirilen gümrük memuru antrepoda sürekli bulunmadan, dilediği zaman ve şartta, YGM'nin tespit işlemini (ani ve belirsiz zamanlarda) denetlemeli, bu durumu tutanak haline getirip, antreponun bağlı olduğu Müdürlüğe bildirmelidir. Bunun için mobil gözetim ekipleri kurulmalıdır.

5) a- Tespit sözleşmesinde tarafların konulan hükümlere aykırı davranmaları halinde, günümüzdeki gibi yalnızca YGM cezalandırılmamalı, antrepo işletmecisi de İdarece cezalandırılmalıdır.

b- YGM'lere verilecek disiplin cezaları soyut değil, somut hale getirilmelidir.

6) a- (B) sınıfı ruhsatların yapacağı tespit işlemler YGM'nin kayıtlı olduğu gümrük müşavir dernek ve odalarının faaliyet alanındaki Bölge Müdürlükleri ile sınırlı olmalıdır.

b- (A) sınıfı ruhsatların yapacağı tespit işlemleri, kayıtlı olduğu gümrük müşavir derneği veya odalarının faaliyet alanındaki bölge müdürlükleri sınırlı ol-

malı veya aynı firmanın birkaç bölgedeki antrepoları için ise, bölge müdürlüğü sınırlaması olmamasızın tespit sözleşmesi yapılmasına izin verilmelidir.

7) Gümrük Kanunu'nda düzenleme yaparak yeni düzenlenecek YGM tebliğ ile önceki işlemler saklı kalmak kaydıyla; 01.01.2016 tarihinden itibaren (A) veya (B) sınıfı YGM ruhsatı alabilmek için sınav yapılması, bu sınavın yılda bir kez yapılması, iki sınavdan sonra başarısız olduğu takdirde iki yıl aradan sonra tekrar dosya oluşturularak, yeniden sınav hakkı kazanması düzenlenmelidir.

Bu tespit ve öneriler; YGM sisteminin kısa dönemde, anlık halledilecek ivedi sorunlarının giderilmesi amacıyla belirlenmiştir.

Ancak uzun dönem içinde, YGM sisteminin gelişmesinde hedef noktası YGM sistemi paralelinde antrepo rejiminin geliştirilmesidir. Antrepo rejiminde antrepo işletmecisine daha büyük imkanlar ve kolaylıklar sağlanmalı, ancak bürokratik işlemleri arttırmadan, denetim otomatik, kolay ve sık olmalıdır.

Bu nedenle; Gümrük İşlemlerinin Kolaylaştırılması Yönetmeliği'nde (21.05.2014/29006 R.G.) izinli gönderici, izinli alıcı, ithalatta yerinde gümrükleme, onaylanmış ihracatçılar için, emniyet ve güvenlik yönlü kolaylaştırmalar sağlanmış, 4458 sayılı Gümrük Kanunu 5/A, 10, 71, 73,150, 202 ve 204 maddelere dayanarak 2006/10895 Bakanlar Kurulu Kararı ile Türkiye ile Avrupa Topluluğu arasında oluşturulan Gümrük Birliği'nin Uygulamasına ilişkin esaslar hakkında kanun ile ithalatçı, ihracatçı, nakliyeciler ve antrepoculara Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsü kazandırılması hedeflenmiştir.

Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsü sahibi firmalar için yüksek güvenilirlik koşulları ile bu imkanlar kanun ve yönetmeliklerle düzenlenmiştir.

Günümüzde Endonezya, Malezya, Güney Kore, Hollanda, Ürdün gibi ülkelerle karşılıklı Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsü tanıma anlaşmaları yapılarak, ile-

ride ülkemizde bu statüyü kazanan yerli firmalarla, yabancıların birlikte ülkemizde bu kolaylıklardan yararlanabilmesi amaç edinilmiştir.

Dolayısıyla; kendi antreposundan eşya giriş ve çıkışı yapabilen bir yetkilendirilmiş yükümlü statü sahibi antrepo işletmecisi de, antreposunda ayrıca tespit sözleşmesiyle çalışan bir YGM bulundurmamak zorunda kalmayacak, gümrük memuru bulunmadan transit, ithalat ve ihracatı YGM sistemi dışında kolayca yapabilecektir.

Bu durumun doğal sonucu; 3-5 yıl içinde mezkur Yönetmeliğin (6)ncı maddesi (1) bendinin (f) fıkrasının (1) ve (2) şıklarında belirtildiği gibi,

“Gümrük işlemlerinin mevzuata uygunluğu ile eşyanın gümrük idaresine doğru beyan edilmesini teyit ve tevsik edecek,... (1) Gümrük konularında bilgili ve tecrübeli personel istihdam etmek veya ... (2) Gümrük konularında bilgili ve tecrübeli personel istihdam eden tüzel kişilerden... danışmanlık hizmeti almak”

Hükümleri gereği;

Yetkilendirilmiş yükümlü statüsündeki antrepolar, ya gümrük müşaviri veya Yetkilendirilmiş Gümrük Müşaviri istihdam edecek, ya da onlardan danışmanlık alacaktır. Böylece YGM sistemi zaman içinde günümüzden farklı bir konuma geçecektir.

Ayrıca;

Önümüzdeki 10 yıl içinde bağımsız denetime tabi olacak firma sayısı hızla artacağından, uygulanan muhasebe standardı ile Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsü elde etmek daha da kolaylaşacaktır.

01.01.2014-31.12.2017 yılları arasında Sermaye Piyasası Kurulu'nda (henüz 750 kadar olan) bağımsız denetime tabi olan firma sayısı 2.500 adede yükselecektir.

2018-2020 yılları arasında 2500 ve 2021-2023 yılları

arasında 2500 Bağımsız denetim tabi firmanın piyasaya dahil olmasıyla 7500 sayısına ulaşacağı hedeflenmektedir.

Bu firmaların “standart muhasebe” uygulamasıyla, kolayca Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsü elde edebilecek olmasıyla, 8-10 yıl içinde sanayici, ithalatçı, ihracatçı, nakliyecisi ve antrepocu bu firmaların sayısı, tahminen 2000'lere ulaşacak ve bunlar da mezkur yönetmelikte gümrük işlerinde bilgili ve tecrübeli olarak tanımlanan gümrük müşaviri ve YGM'leri istihdam etmeye başlayacaklardır.

Böylece bugünkü takip işlemleri yapan gümrük müşavirliği ve YGM'ler 50-100 kadar kalacak büyük kurumsal şirket dışında, diğerleri 10 yıl içinde piyasadan çekilecektir. Meslek Avrupa Birliği benzeri Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsü'nün içinde yerini alacaktır.

Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca hazırlanmış olan Gümrük Müşaviri Oda Kanun Taslağı'nın da önümüzdeki yıllarda kesinlikle kanunlaşacak olması, gümrük müşavirliğini daha disiplinli, oturmuş ve sakin konuma getirecek, meslekte kurumsallaşmanın hızlandığı görülecek, Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsündeki firmaların zamanla daha da çoğalmasıyla, günümüzdeki serbest meslek şeklindeki hizmet sunumu (sonradan kontrol sisteminin oturmasıyla) daha ciddi boyut ve niteliğe ulaşacaktır.

Bu anlatılan öngörüler, günümüzde denetim elemanlarının yapılan sonradan kontrol işlemleriyle hem teyiden görülebilmekte, hem de bu sürecin hızlanmakta olduğu kolayca gözlenebilmektedir.

Gümrük Müşavirliği'nden, Yetkilendirilmiş Gümrük Müşavirliği'ne, oradan standart muhasebe teknikleri ile bağımsız denetime tabi firmalara ve oradan da hızla Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsüne geçişle dış ticarete büyük ve hızlı gelişmeler sağlanacağı, gümrük ve dış ticaret sektöründe en temel ve lokomotif gücün antrepoculuk sistemi olacağı; (günümüzde dahi) kolayca görülebilecektir.

Antrepoculuğun gelişmemesi halinde ise, bu izlenecek sürecin çok yavaş olacağı, hatta duraksayacağı ülkenin büyümesi önünde de büyük bir engel olacağı bilinen bir gerçektir.

Bu nedenle, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Dış Ticaret ve ekonomik büyümenin “lojistik merkezler” ve bu merkezlerdeki “antrepoculuk organize sanayi bölgeler” ile olacağını 9 ncu Beş yıllık planda öngörmüş ve 10 ncu Beş yıllık planda “Desteklenmesi özellik ve öncelik arz eden sektörler” içine “lojistik merkezler” ve “antrepoculuğu” almıştır.

Avrupa’da 1940 yılında planlanan ve savaş sonrasında Rotterdam’da gerçekleştirilen ilk lojistik merkezde en küçüğü 20.000 m² olan (1990 yılında) sayılar 5620’ye ulaşan genel ve özel antrepo, çoklu taşımacılık modlarıyla tüm dünyaya bağlanıp, dünya ticaretine şekil vermeye başlayınca, en düşük maliyet ve en ileri teknoloji ile, en bol hammadde veya eşyayı temin, tedarik, üretim, satış ve pazarlamayı öğrenen dünya; artık ulusal ekonomik politikaların sonuç vermediğini görmüş, gelişen global iletişim ile uluslararası enerji, ulaşım ve gıda koridorları oluşturulmuştur. Hemen ardından Antwerp, Amsterdam, Newyork, Beijing gibi uluslararası lojistik bölgeleri gerçekleştirilmiş, ardından gecikmeden günümüzde Shanghai, Rotterdam, Singapore ve Hong Kong gibi küresel lojistik bölgeleri; hayata geçirilmiştir.

Böylece gümrükleri oluşturan siyasi sınırlar önemini yitirmiş, Paris, Viyana, Tokyo, Bremen, Frankfurt, Londra, Luxemburg gibi ticaret merkezleri bölgesel küçük lojistik üsler haline dönüşmüştür.

Ülkemiz Türkiye; Avrupa ve Asya arasındaki ulaşım kolaylığı, su rezervleri, enerji kaynak ve yollarının üzerinde oluşuyla önem kazanırken, yetersiz lojistik uygulamaları ortaya çıkmıştır. Bunların düzenlenmesi ve geliştirilmesi için Avrupa’nın TRACECA (Avrupa Kafkasya-Asya taşıma koridorları) projesinde 2002 yılında yaptığı anlaşma ile yerini almaya çalışmaktadır.

TRACECA Projesi gereği; Marmaray bitirilmiş, Ege-Bandırma-Muratlı tren yolu, (BALO) Projesi ile (A4) tren koridoru ile Avrupa’ya, Avrupa da; Kars, Tiflis tren yolu ile Kafkas’a bağlanmıştır. Çandarlı, Karasu ve fiyos büyük limanları hızla ilerlemekte, Kırklareli mevki (Büyük Karıştran)da büyük bir lojistik merkezi tasarlanmaktadır. Çorlu ve Zafer Havalimanları kargoya hazırlanmakta, Çorlu, Rusya ile, Zafer Havaalanı da Kazakistan’la ortak gümrük statüsüne getirilmeye çalışılmaktadır. İstanbul 3 ncü Havalimanı inşaatına da başlanılmıştır. TCDD’nin 21 adet lojistik köyü projesi İpek Demir yolu üzerinde kurulmaktadır. Kütahya Alayunt Lojistik Merkezi ise, yüzlerce antrepo ile kamulaştırma çalışmasıdır.

Türkiye 1124 özel ve genel küçük antrepusunun sayısını 2023 vizyonu içinde “Antrepolarda Topulaştırma” Organize bölgeler ile tahminen 4-5000’e çıkaracaktır.

Ulaştırma ve Haberleşme Bakanlığı ile Gümrük ve Ticaret Bakanlığı mevzuatlarında yeni yeni ve hızla Lojistik mevzuatına yer hazırlanmaktadır.

Dolayısıyla yetkilendirilmiş yükümlü bünyesinde gümrük müşavirliği ve yetkilendirilmiş gümrük müşavirliği hızla büyüyerek bu sistem içinde yerini alacaktır. Gümrük müşaviri dolaylı temsilci olarak gümrükçü adıyla gümrükte evrak takip eden olmaktan çıkacak, bu gelişen vizyonumuz içinde danışılan ve yol gösterici kimliğe bürünecektir.

Yetkilendirilmiş gümrük müşaviri, antrepoda eşya takibini yapan olmaktan çıkınca ve ünvanı gibi müşavere edilen yani danışılan kişi olunca; Bu meslek, sıfatına uygun yeni bir rol kazanacaktır.

Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsü kazanmış firmalarda gümrük müşaviri ve yetkilendirilmiş gümrük müşaviri sayısı çoğaldıkça istihdam veya danışmanlık hizmeti yanında, sonradan kontrol hizmetinin de verilmesi, mesleğin yeni yüzünü oluşturacaktır.

Uluslararası Ticarete Korumacılık ve Türkiye’de Uygulanan Koruma Önlemleri

Özet

Küresel ekonomide serbest ticaret ilkesi genel olarak kabul edilmesine karşın dış ticarete korumacılık çeşitli şekillerde hala etkisini sürdürmektedir. Özellikle kriz dönemlerinde ithalatı azaltıcı, ihracatı artırıcı dış ticarete korumacılık niteliği taşıyan politikalara sıklıkla başvurulmaktadır. Bu şekilde ülkeler bir taraftan yerli üretimi dış rekabete karşı korurken, diğer yandan da yerli üreticilerin ölçek ekonomilerinden yararlanabilmelerine imkan tanımaya çalışmaktadırlar. Dış ticarete korumacılığın en etkin yolları olan tarife ve kotalar günümüzde etkisini önemli ölçüde yitirmiş, görünmez engeller olarak adlandırılan sağlık, güvenlik, çevrenin korunmasına ilişkin standartlar ve idari düzenlemeler yoluyla yapılan korumacılık artmıştır. Türkiye’de de dünyadaki gelişmelere paralel olarak tarife ve kotalar etkisini kaybetmiş olmakla birlikte, ithalde alınan dolaylı vergilerin dış ticaret üzerindeki etkisi devam etmektedir. Ayrıca gümrük vergileri ile aynı etkiye sahip ek mali yükümlülükler, anti dumping vergisi ve telafi edici vergi uygulamaları yoluyla yerli üreticiler korunmaya çalışılmaktadır. Gözetim ve lisans uygulaması, sağlık, güvenlik, doğal çevrenin korunması, tüketicinin korunması gibi nedenlere dayalı standart uygulamaları ve çeşitli idari düzenlemeler yoluyla da ülkemizde korumacılık yapıldığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Ticaret, Korumacılık, Tarifeler, Tarife Dışı Engeller

JEL Sınıflandırması: F10, F13, F52, N10

Abstract

Although the principle of free trade in the global economy is generally accepted, protectionism is still applied by various ways. Especially in times of crisis, the policies that have a protectionist effect on foreign trade are frequently applied by the governments in order to increase exports and to reduce imports. In this way, while countries protect domestic production to foreign competition on the one hand, on the other hand they are trying to increase the opportunity of domestic producers to benefit from economies of scale. Tariffs and quotas, the most effective ways of protectionism in foreign trade, have lost their influence significantly nowadays. Instead, protectionism-via invisible barriers including the health and safety standards, administrative regulations relating to environmental protection- has increased. In Turkey as the other countries, tariffs and quotas have lost their influence, but indirect taxes on imports still have an impact on foreign trade. Also, there is an effort to protect domestic producers through the application of anti-dumping and countervailing duties and the additional financial obligations having the same effect as customs duties. It is also seen in Turkey that protectionism is applied by various administrative regulations based on supervision, licensing and standards on health, safety, protection of the natural environment and consumers.

Keywords: : International Trade, Protectionism, Tariffs, Non-tariff barriers

JEL Classification Codes: : F11, F14, F52, N10

GİRİŞ

Ülkelerin neden dış ticaret yaptıkları, dış ticaretteki hadlerin ne olması gerektiği, kimin neyi ne kadar üreteceği gibi sorular dış ticaret teorisyenleri tarafından cevaplanmaya çalışılmıştır. Bu teorisyenlere göre, her ülke uzmanlaşma potansiyeli olan mal ve hizmetleri üretmeli, bu şekilde elde ettiği üretim fazlasını diğer ülkelerin uzmanlaşarak ürettiği mallarla değiştirmelidir. Bu durumda ülkeler uzmanlaşmanın ve dış ticaretin olmadığı duruma göre daha fazla mal tüketebilmekte, gelir ve refah düzeyleri artmaktadır. Dolayısıyla, uluslararası serbest ticaret, özelde her bir ülkenin genelde tüm dünyanın refahını artırıcı bir etkiye sahip olmaktadır. Dış ticaret teorileri tam istihdam, tam rekabet, ölçeğe göre sabit getiri başta olmak üzere ekonomik istikrara dayalı belli varsayımlara dayanmaktadırlar. Bu varsayımların gerçekleştirilmesi ise hükümetlerin ve dolayısıyla da maliye politikasının en önemli amaçları arasında yer almaktadır. Bu amaç doğrultusunda, ülkeler uyguladıkları maliye politikaları ile dış ticarete doğrudan veya dolaylı olarak müdahalede bulunmuşlardır. Bu çalışmada uluslararası ticarete müdahale niteliği taşıyan dış ticarete korumacılık ve Türkiye’de uygulanan koruma önlemleri üzerinde durulacaktır.

1. DIŞ TİCARETTE KORUMACILIK

Serbest dış ticaretin karşılığı olan korumacılık, yerli üreticinin dış rekabet karşısında korunması amacıyla uygulanan dış ticaret politikasıdır. Korumacılığa dayanan dış ticaret politikasının başlıca araçları gümrük tarifeleri, kotalar, sübvansiyonlar, katlı kur uygulamaları ve ithalat yasaklarıdır. Dünya ekonomisinde serbest ticaret ilkesinin genel olarak kabul edilmesine karşın korumacı uygulamalar hala devam etmektedir. Dış ticarete müdahale niteliğindeki korumacılık yoluyla ülkeler bir taraftan yerli üretimi dış rekabete karşı korurken, diğer yandan da yerli

üreticilerin ölçek ekonomilerinden yararlanabilmelerine imkan tanımış olmaktadır.

Dış ticarete korumacılığa çeşitli gerekçeler ileri sürülmüştür. Ulusal savunma, iktisadi kalkınma, dumpingin önlenmesi, istihdamın artırılması, ticaret hadlerinin iyileştirilmesi, dış pazarlık gücünün artırılması, belirli meslek grubu veya sektörün korunması bu gerekçelerden başlıcalarıdır.¹

Dış ticarete korumacılığa karşı çıkanlar ise korumacılığın gerek yurtiçi gerekse de uluslararası ekonomide adil ticaret (fair trade) ortamının bozulurak haksız rekabet ortamının doğmasına yol açacağını ileri sürmüşlerdir. Korumacılığın kaynakların etkin dağılımını bozduğu, serbest ticaret yapılması halinde aynı kaynaklarla daha yüksek refah seviyesine ulaşılacağı üzerinde durmuşlardır. Dış ticarete korumacılıkta, korunacak sanayi dallarının seçimi önemlidir. Zira ekonomik nedenlerden ziyade siyasi ve sosyal nedenlere ya da özel çıkar gruplarının haklarını savunmaya yönelik koruma uygulanması halinde korumacılık yarardan ziyade toplumsal zarara yol açabilmektedir.² Çünkü bir sanayi veya sektörün korunması ötekilerin de bu yönde talepte bulunmalarına yol açacaktır. Bu talepler karşılık buldukça üretimde etkinlik kaybolurken, koruma duvarları altındaki büyük işletmeler, küçük işletmelerin endüstriden çıkmasını veya kendi bünyelerine katarak monopolcü duruma geçmelerini sağlayacaktır. Diğer yandan, uluslararası piyasalarda diğer ülkelerin de karşı koruma önlemleri alması ile dünya ticaret hacminde bir daralmaya ve böylece ekonomik durgunluğa yol açacaktır.

2. DÜNYA TİCARETİNİN GELİŞİMİ VE KORUMACILIK

Dünya ticaretinin son 500 yıllık gelişimine yönelik olarak yapılan çeşitli çalışmalar sonucu dünya ticaretinin üretime oranına ilişkin tahminler yapılmıştır.

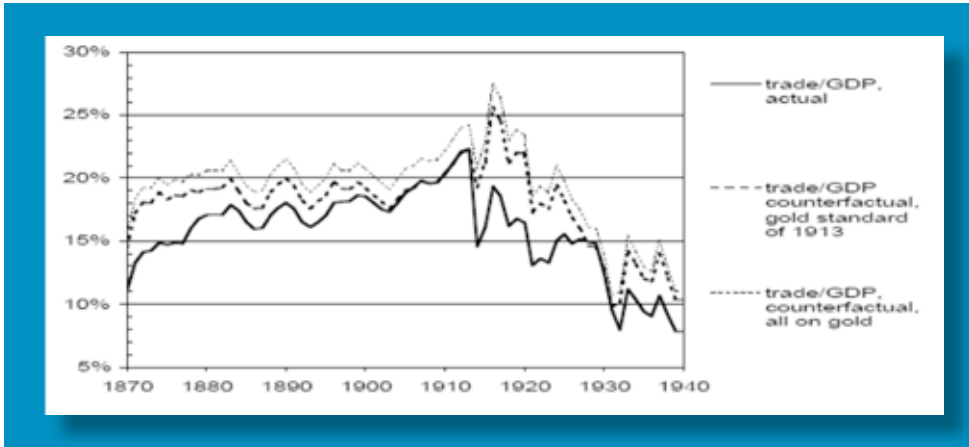
¹ Halil SEYİDOĞLU, *Uluslararası İktisat, Teori Politika ve Uygulama, Güzem Yayınları, 11. Baskı, İstanbul, 1996, s. 112-118.*

² Ludmila STERBOVA, *“Role of International Trade Rules In The Current Economic Crisis”, E-Leader Talinn, 2009, s.2*

Bu tahminlere göre, 1500-1800 yılları arasında dünya ticaretinde önemli bir artış olmamış, bu süre zarfında dünya üretiminin %1 ila %5'lik kısmı dış ticarete konu olmuş, 1800'lü yılların ikinci yarısından itibaren ise savaş ve kriz sebebiyle düşüşler olmakla birlikte dış ticarete önemli artış olmuştur.³

Korumacılığın azalması ve klasik dış ticaret teorilerinin de gelişmesine paralel olarak 19. yüzyılın ikinci ve 20. yüzyılın başlarında dünya dış ticaret oranları artış göstermiş, 1850 yılında gelirin %5,1'ini oluşturan mal ticareti, 1913 yılında %11,9'a ulaşmıştır.⁴ Birinci Dünya Savaşı'na kadar süren dış ticaretteki serbestleşme eğilimi ile birlikte artan dünya ticareti, savaşla birlikte korumacı uygulamaların yeniden artış göstermesi ile birlikte düşüşe geçmiş, Birinci Dünya Savaşı'nı takip eden 1929 ekonomik buhranı ve sonrasında İkinci Dünya Savaşı'nın yaşanmasıyla yeniden önemli ölçüde azalmıştır.⁵

Şekil-1 Dünya Ticaretinin Üretime Oranı (1870-1939)

Kaynak

Antoni ESTEVADEORDAL, Frantz BRÍAN, M. Taylor ALAN, "The Rise and Fall of World Trade, 1870–1939", NBER Working Paper Series, Quarterly Journal of Economics 118 (May), 2007, pp. 359–407, s. 39.

Şekil-1'de 1870'lerden 1940'lara kadar olan süreçte dünya ticaretindeki değişim gösterilmektedir. Şekil-1'e göre I. Dünya Savaşı öncesinde üretimin yaklaşık %25'lik kısmı dünya ticaretine konu olmaktadır. Ancak savaşla birlikte ticaretin hızla düşüşe geçtiği, savaşı takip eden yıllarda artan korumacılıkla birlikte iki dünya savaşı arasında dünya ticaretinin üretime oranı %7'lere kadar düşmüştür. Dünya ticaretindeki bu daralma, korumacılığın azaltılması amacıyla 1947'de Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT)'ın imzalanmasına yol açmıştır.

³ Antoni ESTEVADEORDAL, Frantz BRÍAN, M. Taylor ALAN, "The Rise and Fall of World Trade, 1870–1939", NBER Working Paper Series, Quarterly Journal of Economics 118 (May), 2007, pp. 359–407, s. 37

⁴ Paul KRUGMAN, "Growing World Trade: Causes and Consequences", Brooking Papers on Economic Activity, Vol.1995(1), s.327-362

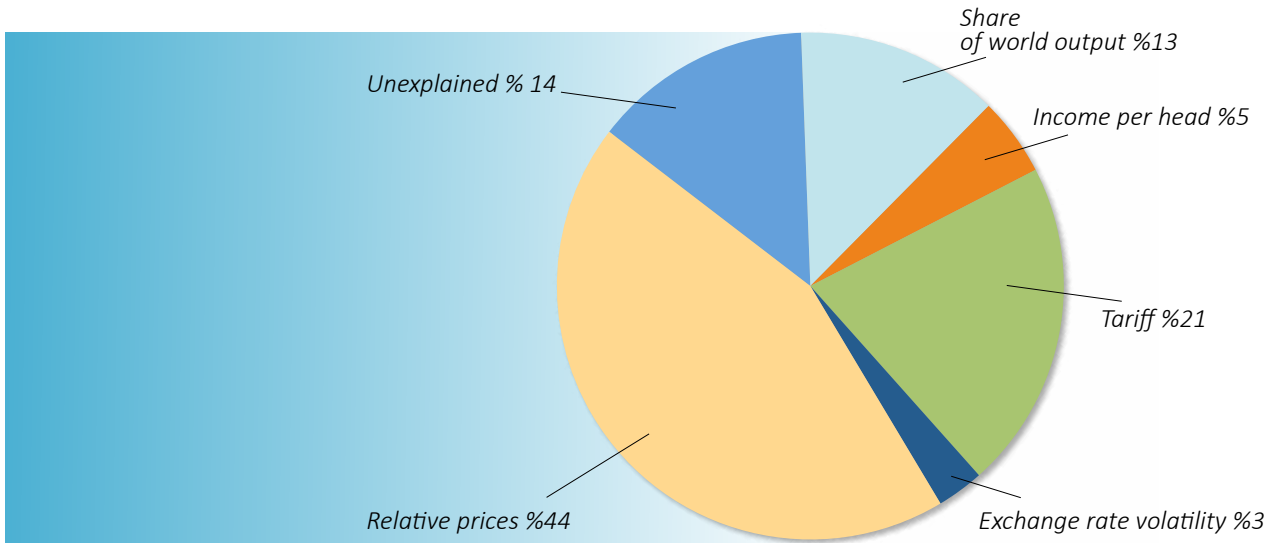
⁵ ESTEVADEORDAL vd., a.g.m., s. 39.

GATT sonrası ekonomik liberalizasyonun artması ile birlikte dünya ticaret hacminde önemli artış olmuştur. Krugman, dünya savaşlarından sonra, dış ticaretin üretimdeki artıştan daha hızlı bir şekilde arttığını belirtmektedir. ⁶ Bu artış 1970’lerde yaşanan petrol krizi, 1990’lardaki Asya Krizi, 2009’daki finansal kriz sebepleriyle zaman zaman daralmışsa da yeniden artışa geçmiştir. Örneğin, 1980-2002 yılları arasında dünya üretimi ikiye katlanmış, buna mukabil dünya ticareti üç kat artış göstermiştir. ⁷ Uluslararası ticaretin dünya üretiminden daha hızlı artmasında ticari engellerin ve taşıma maliyetleri başta olmak üzere dış ticaret maliyetlerinin azalması büyük rol oynamaktadır. ⁸

Uluslararası ticarete konu bir malın üretildiği ülkeden pazarlanacağı ülkeye gönderilmesi sırasında birçok maliyet oluşmaktadır. Bunlara örnek olarak; taşıma, iletişim, danışmanlık, pazarlama, finansman, kambiyo maliyetleri, tarifeler ve tarife dışı engellerin oluşturduğu maliyetler gösterilebilir. Teknolojik gelişme dolayısıyla bu maliyetlerin birçoğunda özellikle iletişim ve taşıma maliyetlerinde önemli düşüş yaşanmıştır. Tarifeler ve tarife dışı engeller ise GATT/WTO, ikili ve çok taraflı ticaret anlaşmaları ile birlikte önemli ölçüde azaltılmıştır. Sermaye piyasalarındaki liberalizasyon da yabancı para değişim maliyetlerini azaltmıştır. Dış ticaret maliyetleri azaldıkça, uluslararası ticaret daha karlı hale gelmiş, bu da dış ticaretin artışını hızlandırmıştır.

Şekil-2’de dış ticaret maliyetlerindeki azalışların 1980-2000 yılları arasındaki dış ticaret artışına olan etkisi yüzdesel olarak verilmektedir. Buna göre, tarifelerdeki azalışın dış ticaret artışına etkisi %21’dir. Tarifelerin azalmasının bu etkisi, fiyatların düşmesi ile birlikte ele alındığında, bu ikisi tüketimde ithalat payının artmasında büyük paya (65%) sahip olmuştur. ⁹

Şekil-2 Dünya ticaretindeki değişime etki eden unsurların oranı (1980-2000)

Kaynak: Maria SEBASTIA, "Why Has World Trade Grown Faster Than Output", Bank of England Quarterly Bulletin, Autumn 2004, s. 314

⁶ KRUGMAN, a.g.m., s. 327-328

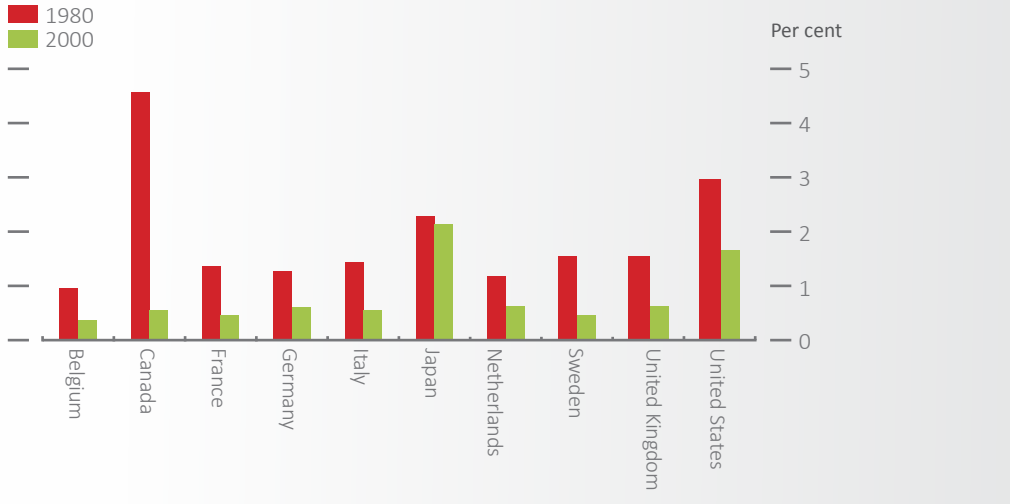
⁷ Maria SEBASTIA, "Why Has World Trade Grown Faster Than Output", Bank of England Quarterly Bulletin, Autumn 2004, s. 310.

⁸ STERBOVA, a.g.m. s.1.

⁹ SEBASTIA, a.g.m., s.316-317.

Şekil-3'te en önemli koruma önlemlerinden biri olan tarifenin 1980-2000 yılları arasında ithal maliyetleri içerisindeki payının yüzdesel değişimi gösterilmektedir. Bu yirmi yıllık dönem içerisinde Japonya dışındaki ülkelerde tarifelerin ithal maliyetleri içerisindeki payının önemli ölçüde azaldığı görülmektedir.

Şekil-3 Toplam ithal maliyetleri içinde tarife oranları

Kaynak

Maria SEBASTIA, Why Has World Trade Grown Faster Than Output, Bank of England Quarterly Bulletin, Autumn 2004, s. 315

Şekil-2 ve Şekil-3, korumacılığın azalmasının uluslararası ticaretin artmasına katkıda bulunduğunu göstermektedir. Dolayısıyla serbest ticaret, dünya refahını artırmakta, tüketicilerin daha fazla mal ve hizmet tercihinde bulunmalarına neden olmaktadır. Diğer yandan yapılan ampirik çalışmalar sonucunda, kapalı ve açık ekonomilerin büyüme performansları arasında ciddi farklılıklar bulunduğu ortaya konmuştur. Örneğin Sachs ve Warner yaptıkları bir çalışma sonucunda, açık bir ekonomideki yıllık büyümenin aynı ekonominin kapalı olması durumundan %2-2,5 daha fazla olduğunu bulmuşlardır.¹⁰ Her ne kadar serbest ticaret dünyanın ekonomik refahını artırmış olsa da, gerek gelişmiş, gerekse de gelişmekte olan ülkeler çeşitli nedenlerle korumacı uygulamalara başvurmaya devam etmektedir.

3. DIŞ TİCARETTE KORUMA ÖNLEMLERİ

Ekonomik kalkınma, dış rekabetten korunma, dış ticaret hadlerinin iyileştirilmesi, iç ekonomik istikrarın sağlanması, yeni ve gelişmekte olan sanayilerin korunması, dumping ve sübvansiyona karşı korunma, istihdamın artırılması, ödemeler bilançosu dengesizliklerinin giderilmesi, ülkeler arasındaki ücret farklılıklarının giderilmesi, üretim maliyetlerinin eşitlenmesi, devlete gelir sağlama, dış piyasaya açılırken devlet desteği ile monopollerleşerek dış piyasalarda monopol gücünden yararlanma gibi çok çeşitli sosyal, siyasal ve askeri nedenlerle dış ticarete korumacılık yapılmaktadır. Korumacılık nedenine göre dış ticarete uygulanacak koruma önlemleri değişebilmekle birlikte bu önlemler, geleneksel olarak tarifeler ve tarife dışı engeller şeklinde iki kısma ayrılmaktadır. Tarife dışı engeller zaman içerisinde çeşitlilik kazanmıştır. Bugün itibarıyla hükümetler tarafından ithalatı zorlaştırıcı veya ihracatı özendirici çok sayıda politika üretilmektedir. Bu politikalar doğrudan veya dolaylı olarak dış ticarete koruma önlemi şeklinde etki yapmaktadır. Örneğin, dış ticarete görünmez engeller olarak adlandırılan halk sağlığı, çevrenin korunması veya kamu güvenliği gibi nedenlerle çıkartılan idari ve teknik düzenlemeler ile standartlar, ilk bakışta büyük bir engel olarak görülmeyebilir. Ancak bu düzenleme ve standartların ancak belli bir pazarda üretilen ürünler tarafından sağlanabilecek şekilde belirlenmesi halinde bunlar ithalat yasaklarına benzer bir etki göstereceklerdir.

¹⁰ STERBOVA, a.g.m., s.2.

Dış ticarete koruma önlemleri içerisinde, ithalata yönelik olarak tarifeler, kotalar ve sübvansiyonlar, ihracata yönelik olarak ise ihracat sübvansiyonları ve dumping uygulamaları önemlidir.

4. TÜRKİYE'DE UYGULANAN KORUMA ÖNLEMLERİ

Türkiye'de dış ticarete koruma önlemi olarak tarife ve tarife dışı önlemlerin karışık bir şekilde uygulandığı görülmektedir. Ancak bugün itibariyle dış ticarete serbestleşme yaygınlaştığından eskiye göre tarife, kota ve sübvansiyonlar azalmış, görünmez engeller şeklinde ortaya çıkan koruma önlemleri yaygınlık kazanmıştır. Türkiye'de de buna paralel bir gelişme söz konusu olup, gerek GATT/WTO anlaşmaları gerekse de serbest ticaret anlaşmaları ve gümrük birliği nedeniyle tarifeler oldukça düşürülmüştür. Bu nedenle gümrük vergisinin toplam vergi gelirleri içerisindeki payı oldukça düşüktür. Şekil-4'te dış ticaret işlemlerinden alınan vergilerin toplam vergi gelirleri içerisindeki miktarı ve yüzdesi verilmiştir.

Şekil-4 Toplam vergi gelirleri içerisinde gümrük vergisinin payı

Milyon									
Yıllar	Vergi Gelirleri Toplamı	Dış Ticaret Vergiler Toplamı	Gümrük Vergisi	İthalde Al. Kdv	Diğer	Dış Ticaret Vergilerinin Toplam Vergi Gelirleri-deki Payı (%)	Gümrük Vergisi Payı (%)	İthalde Al. KDV Payı (%)	Diğer Vergiler Payı (%)
2000	29.571	5.057	454	4.590	13	17%	1,5%	15,5%	0,0%
2001	43.813	6.544	453	6.068	23	15%	1,0%	13,9%	0,1%
2002	60.356	10.524	659	9.826	39	17%	1,1%	16,3%	0,1%
2003	82.491	13.754	969	12.733	52	17%	1,2%	15,4%	0,1%
2004	101.039	16.932	1.351	17.443	74	17%	1,3%	17,3%	0,1%
2005	119.251	19.307	1.538	20.222	65	16%	1,3%	17,0%	0,1%
2006	131.949	21.838	2.081	25.426	56	17%	1,6%	19,3%	0,0%
2007	151.272	27.580	2.441	26.493	56	18%	1,6%	17,5%	0,0%
2008	171.098	29.001	2.770	29.972	39	17%	1,6%	17,5%	0,0%
2009	189.981	32.809	2.466	26.134	51	17%	1,3%	13,8%	0,0%
2010	196.313	28.674	3.240	36.208	80	15%	1,7%	18,4%	0,0%
2011	260.945	53.451	4.653	48.685	113	20,5%	1,8%	18,7%	0,04%
2012	286.324	55.310	5.194	50.000	115	19,3%	1,8%	17,5%	0,04%
2013	334.704	68.269	5.409	62.727	132	20,4%	1,6%	18,7%	0,04%
2014	352.437	71.080	6.541	64.388	151	20,1%	1,8%	18,2%	0,05%

Kaynak: portal.muhasabat.gov.tr

Bu tabloya göre dış ticaretten alınan vergilerin toplam vergiler içerisindeki payı %20 civarında olup, bunun %1,8'lik kısmı gümrük vergisinden %17-18'lik kısmı KDV'den, %0,1'lik kısmı ise diğer gelirlerden oluşmaktadır. Toplam vergi gelirleri içerisinde gümrük vergisinin payı, Türkiye'de koruma önlemi olarak gümrük vergisinin öneminin son derece azaldığını göstermektedir. Bununla birlikte halen yüksek gümrük vergisi ile korunan çeşitli ürünler mevcuttur. Bunlar genelde tarım ürünleridir. Çay, muz, şeker, süt tozu gibi ürünler yüksek gümrük vergisi uygulanan ürünlere örnek olarak verilebilir.

Şekil-4'deki tablo içerisinde, ithalde alınan ÖTV, ek mali yükümlülükler, anti dumping vergileri, telafi edici vergiler, fonlar bulunmamaktadır. Bu vergi ve fonların da eklenmesi durumunda ithalde alınan vergilerin toplam vergi gelirleri içerisindeki payı %35-%40'lara varacaktır. Zira ithalde alınan ÖTV, ithalde alınan KDV gibi vergi gelirleri içerisinde önemli paya sahiptir. Bu konuda kesin bir bilgiye ulaşılamamasının nedeni yayınlanan istatistiklerde ÖTV'nin bir bütün olarak verilmesi, ithalde alınan kısmın ayrı olarak belirtilmemesidir.

Şekil-5 Toplam vergi gelirleri içerisinde ÖTV'nin payı

	2010	2011	2012	2013	2014 (İlk 9 ay)
Toplam Vergi Gelirleri	196.313.308	260.945.623	286.324.162	334.704.964	265.121.381
Özel Tüketim Vergisi	57.285.112	64.978.306	72.667.961	86.595.788	66.188.914
Vergi gelirleri içinde ÖTV payı	29%	24,9%	25,4%	25,9%	25,0%
Petrol ve Doğalgaz Ürünleri (I)	31.697.178	33.572.623	35.934.622	45.158.151	33.762.885
Motorlu Taşıt Araçları (II)	6.192.786	8.567.837	8.408.972	10.564.665	7.947.308
Alkollü İçkiler (III-a)	2.868.288	3.856.415	4.642.864	5.196.165	4.199.464
Tütün Mamülleri (III-b)	14.784.461	15.850.168	19.975.803	21.326.764	16.992.727
Kolalı Gazozlar (III-c)	221.356	280.991	276.449	299.479	231.582
Dayanımlı Tüketim ve Diğer Mallar (IV)	1.521.043	2.057.748	2.466.816	2.916.325	2.217.091

Kaynak: Portal.muhasabat.gov.tr

Şekil-5 toplam vergi gelirleri içerisinde ÖTV'nin payının %25-%30'lar arasında olduğunu göstermektedir. ÖTV alt bileşenlerine bakıldığında, en çok vergi gelirin (I) sayılı liste olan petrol ve doğalgaz ürünlerinden oluştuğu görülmektedir. (I) sayılı listedeki bu malların büyük kısmı ithal edilmektedir.

İthalat sırasında vergi ve fon olarak, gümrük vergisi, anti dumping vergisi, telafi edici vergi, ek mali yükümlülük, KKDF, tütün fonu, çevre katkı payı, TRT bandrol ücreti, kültür fonu, damga vergisi, ÖTV ve KDV alınmaktadır. Gümrük vergisi dışındaki vergi ve fonlar gümrük vergisine benzer bir koruma önlemi niteliği taşımaktadırlar: Örneğin petrol ürünlerine konulan yüksek ÖTV tüketimi ve ithali azaltmayı hedeflemektedir. Benzer şekilde yüksek motor silindir hacmine sahip lüks otomobillere uygulanan ÖTV oranı normal binek otomobillere göre oldukça yüksektir. Bu tür lüks araçların yerli üretimi olmadığından, bunlara uygulanan ÖTV gümrük tarifesi etkisi göstermektedir.

4.1. Türkiye’de Gümrük Tarifeleri

Anayasanın 73. maddesine göre, vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin muafık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Bakanlar Kuruluna verilebilir. Anayasanın bu hükmü uyarınca hangi eşyalardan gümrük vergisi alınacağı 474 sayılı Gümrük Giriş Tarife Cetveli Hakkında Kanun ile belirlenmiş, Kanunla Bakanlar Kuruluna burada belirlenen oranları değiştirme yetkisi verilmiştir. 474 sayılı Kanunla belirlenen gümrük vergilerden muafiyet ve istisna halleri ise 4458 sayılı Gümrük Kanunu ve buna bağlı olarak çıkarılan Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenmiştir. Türk Gümrük Tarife Cetveli’nde eşyalara uygulanan vergiler İthalat Rejim Kararına göre 6 ayrı listede düzenlenmiştir.

1 sayılı liste: Tarım ürünleri

2 sayılı liste: Sanayi ürünleri (OGT vergi oranları)

3 sayılı liste: İşlenmiş Tarım Ürünleri

4 sayılı liste: Balıkçılık ve deniz ürünleri

5 sayılı liste: Askıya alma (Suspension) Listesi

6 sayılı liste: Sivil havacılık ve havacılıkta kullanılan eşya listesi

Bu listelerden yalnızca (II) sayılı listede, Türkiye AB ile gümrük birliğine girdiğinden ortak gümrük tarifesi uygulanmaktadır. Ayrıca (III) sayılı listede yer alan işlenmiş tarım ürünlerinin AB’den ithalinde üründeki tarım payı vergilendirilmekte, sanayi payı gümrük birliği gereği vergilendirilmemektedir. Diğer

listelerde ise ortak gümrük tarifesi¹¹ uygulanmamaktadır.

4.2. Ek Mali Yükümlülükler

Dış ticaretin düzenlenmesine ilişkin olarak Anayasanın 167. maddesinin ikinci fıkrasında, “dış ticaretin ülke ekonomisinin yararına olmak üzere düzenlenmesi amacıyla ithalat, ihracat ve diğer dış ticaret işlemleri üzerine vergi ve benzeri yükümlülükler dışında ek mali yükümlülükler koymaya ve bunları kaldırmaya kanunla Bakanlar Kuruluna yetki verilebilir” denilmek suretiyle Anayasa ile Bakanlar Kuruluna ek mali yükümlülük koyma yetkisi verilebileceği belirtilmiştir. Bu hüküm doğrultusunda çıkarılan 2976 sayılı kanunla ek mali yükümlülük koyma yetkisi Bakanlar Kuruluna verilmiştir. İktisadi anlamda gümrük vergisinden bir farkı bulunmayan ek mali yükümlülükler 4458 sayılı Gümrük Kanununda da ithalat vergileri tanımı içerisinde yer almıştır.

4.3. Anti Damping Vergisi ve Telafi Edici Vergi

Damping ve sübvansiyona karşı yerli üreticiyi korumak, haksız rekabeti ortadan kaldırmak amacıyla 3577 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun uyarınca yapılan soruşturma sonunda, dampinge karşı anti damping vergisi, sübvansiyona karşı telafi edici vergi konulabilmektedir.

4.4. Görünmez Engeller

Görünmez engeller olarak adlandırılan sağlık, güvenlik, doğal çevrenin korunması, tüketicinin korunması gibi nedenlere dayanan çok sayıda dış ticaret koruma önlemi ülkemizde uygulanmaktadır. İthalat sırasında istenilen belge adedinin fazlalığı, ithalatta ilgili kurum ve kuruluşların çeşitliliği, dış ticaret

¹¹ “Tarife” kavramı 4458 sayılı Gümrük Kanununda oldukça geniş anlamda ele alınmıştır. Bu makalede söz konusu kavram akademik yazında kullanılan şekliyle “vergi” niteliğindeki uygulamalar olarak ele alınmıştır.

mevzuatının karmaşıklığı da bu tür engeller arasında sayılabilir. İthalat sırasında gümrük idaresince talep edilip diğer kurum ve kuruluşlardan temin edilen belge sayısı 200'ü aşmaktadır. Bu sayıdaki belgenin hazırlanması, ilgili kurumlardan onay ya da izin alınması gibi uygulamalar dış ticaret maliyetlerini artırmaktadır. Bir diğer görünmez engel, gümrük denetimleri ve işlem hızıdır. Ülkemizde AB'den gelen ürünler daha az denetime tabi tutulurken, Uzakdoğu menşeli ürünler daha sıkı denetlenmektedir. Bu da Uzakdoğu menşeli ürünlerin ithal maliyetini ve dolayısıyla da fiyatını artırmaktadır.

4.5. Diğer Koruma Önlemleri

Ülkemizde tarife, ek mali yükümlülükler, anti dumping vergisi ve telafi edici vergi ve görünmez engeller dışında kota, gözetim ve lisans uygulaması, çeşitli ihracat destekleri, ithal yasağı gibi çok çeşitli önlemler uygulanmaktadır.

5. KORUMA ÖNLEMLERİ VE ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Koruma önlemleri arasında en eski ve yaygın olanı gümrük tarifeleridir. Malın ithaline bağlı olarak alınan gümrük tarifeleri, bir yandan ithalatı azaltırken diğer yandan devlete gelir kazandırmakla birlikte, tüketicilerin daha yüksek fiyatlardan daha az tüketim yapmalarına neden olarak tüketici refahını azaltıcı etki göstermektedirler. Tüketicilerin uğradığı bu kayıp, vergi geliri ve üretici kazancı ile telafi edilemeyip, sosyal olarak kayba yol açmakta, toplumun refah seviyesinin gerilemesine yol açmaktadır.

Herhangi bir ürüne tarife uygulayan ülkenin büyük ya da küçük olması tarife uygulamasından o ülkenin elde edeceği kar ya da kaybı belirleyecektir. Eğer ülke küçük ise tarife uygulaması sonucu iç piyasada fiyatların artması ve tüketimin azalmasının

dünya fiyatlarına bir etkisi olmayacaktır. Ancak tarife uygulayan ülkenin Çin, ABD gibi büyük bir ülke olması durumunda, dünya arz ve talebindeki değişiklikler sonucu ticaret hadlerinin bu ülkeler lehine değişmesi ile tarife maliyeti yabancı ihracatçılar tarafından paylaşılacaktır. Dolayısıyla, tarife büyük ülkeler tarafından uygulandığında bu ekonomilere yarar sağlayabilecekken, diğer ekonomilere zarar verecektir. Küçük ülkelerin tarife uygulaması ise bu ülkelerde refah seviyesini düşürücü etki yapacaktır.

Tarifenin alternatifi olarak görülen kota, uluslararası ticarete ithaline izin verilecek mal miktarının hükümet tarafından miktar veya değer olarak sınırlandırılmasıdır. Kota uygulamasında, tarifeden farklı olarak devlet kotayı satmadıkça bir gelir elde etmez. Kota uygulaması sonucu ortaya çıkan kıtlık rantı, genellikle ithalatçılar ve ihracatçılar tarafından paylaşılır.

Kota ve tarife yoluyla dış ticaretin engellenmesine veya pahalılaşmasına yönelik politikalar yerine, ithalata rakip yerli üreticilere sübvansiyon verilmek suretiyle yerli üreticilerin korunması da başka bir koruma önlemidir. Sübvansiyonlar, yerli üretimin sosyal faydası da dikkate alınarak, özellikle ithalata rakip yeni kurulan ve belli bir üretim seviyesine ulaşması halinde yurtdışındaki rakiplerine göre maliyet avantajı elde edebilecek endüstrilere geçici olarak uygulanması durumunda toplumsal fayda sağlayabilir. Sübvansiyon uygulaması, ülkedeki fiyat ve tüketim seviyesinde bir değişikliğe yol açmadığından tarife ve kotaya göre sosyal faydası daha yüksek bir koruma önlemidir.

Kota, tarife ve sübvansiyonun yanı sıra, hükümetler dış ticarete ithal yasakları, döviz kontrolü, çoklu kur sistemi, sağlık, güvenlik, çevrenin korunmasına ilişkin standartlar, idari düzenlemeler gibi çeşitli yol-

larla müdahale etmektedirler. Dünya ticaretindeki serbestleşme ortamı nedeniyle, klasik koruma önlemi olan tarife ve kota etkisini yitirirken, görünmez engeller olarak adlandırılan uygulamalar yaygınlık kazanmıştır.

Ülkemizde de dünyadaki gelişmelere paralel olarak tarifeler etkisini kaybetmiş olmakla birlikte, ithalde alınan dolaylı vergilerin dış ticaret üzerindeki etkisi devam etmektedir. Ayrıca gümrük vergileri ile aynı etkiye sahip ek mali yükümlülükler, anti dumping vergisi ve telafi edici vergi yoluyla Türkiye'deki üreticiler yabancı devletler tarafından verilen sübvansiyon ve yabancı firmalar tarafından uygulanan dumpinglere karşı korunmaktadır.

Gümrük vergisi, ek mali yükümlülükler, anti dumping vergisi ve telafi edici verginin dışında ülkemizde, kota, gözetim ve lisans uygulaması, çeşitli ihracat destekleri, ithal yasağı, görünmez engeller olarak adlandırılan sağlık, güvenlik, doğal çevrenin korunması, tüketicinin korunması gibi nedenlere dayalı standart uygulamaları, idari düzenlemeler, gibi çok çeşitli önlemler yoluyla dış ticarete korumacılık yapılmaktadır.

SONUÇ

Dünya ticaretinin gelişimine bakıldığında, 18. yüzyıla kadar dış ticaretin son derece az, buna mukabil korumacılık eğiliminin yüksek olduğu görülmektedir. 18. yüzyıldan itibaren sanayileşme ile birlikte üretimde ve buna paralel olarak da dış ticarete artma başlamıştır. Bu dönemde, uzmanlaşmaya dayalı uluslararası serbest ticaretin, ticaret yapan ülkelerin refahını yükselteceğine dair klasik dış ticaret teorileri üretilmiştir. Bu teorik yaklaşımların da etkisiyle dünya ticareti I. Dünya Savaşına kadar önemli artış göstermiş, sonrasında ortaya çıkan savaş ve ekonomik durgun-

lukla korumacılık eğilimleri tekrar artış göstermiştir. Buna benzer korumacılık eğilimleri, 1970 petrol krizi, 1997 Asya krizi, 2008 finansal krizi sonrasında da artmıştır.

Kriz dönemlerinde yaşanan yüksek enflasyon ve işsizlik ile ekonomik durgunluğa çözüm için hükümetler tarafından uygulanan tedbirler arasında ithalatı azaltıcı, ihracatı artırıcı koruma önlemleri önemli yer tutmaktadır. Ancak, diğer ülkelerin de bu şekilde karşılık vermesi ile krizler daha da derinleşmektedir. Bu nedenle, korumacılığın azaltılması, ancak belirli şartlar altında koruma önlemlerine başvurulması konusunda uluslararası toplumda uzlaşa sağlanmış, bu amaçla 1947'de GATT, sonrasında Dünya Ticaret Örgütü (WTO) kurulmuştur. GATT ve WTO anlaşmaları sonucu tarifelerde önemli düşüşler yaşanmış olmasına karşın, tarife dışı engellerin azaltılmasında bu derece başarılı olunamamıştır.

Günümüzde halen, ABD ve AB ülkeleri başta olmak üzere birçok ülke tarafından, başta tarım sektörü olmak üzere yerli üreticilerini dış rekabetten korumak amacıyla koruma önlemlerine başvurulmaktadır. Bu tür önlemlere başvurma gerekçesi olarak, ulusal savunma, iktisadi kalkınma, dumpingin önlenmesi, istihdamın artırılması, ticaret hadlerinin iyileştirilmesi, dış pazarlık gücünün artırılması, belirli meslek grubu veya sektörün korunması gibi nedenler gösterilmektedir.

Ülkemizde uygulanan dış ticaret politikalarına bakıldığında tarife olarak adlandırılabilir eşyanın ithaline bağlı çeşitli vergilerin alındığı görülmektedir. Bu şekilde alınan gümrük vergilerinin yanı sıra ülkemizde, kota, gözetim ve lisans uygulaması, çeşitli ihracat destekleri, ithal yasağı, görünmez engeller olarak adlandırılan sağlık, güvenlik, doğal çevrenin

korunması, tüketicinin korunması gibi nedenlere dayalı standart uygulamaları, idari düzenlemeler gibi çok çeşitli önlemler yoluyla dış ticarete korumacılık yapılmaktadır.

Uygulanan bu koruma önlemleri ise kaçakçılığı ve kayıt dışılığı özendirir. Bir ürünün ithalatına yüksek vergi konulması halinde bu ürünün gümrüğe beyan edilen kıymetinde sahtecilik yapıldığı veya düşük vergili başka bir ürün olarak beyan edilmesi söz konusu olabilmektedir. Benzer şekilde ithalinde bir kurumun vereceği uygunluk belgesi aranan eşya bu tür bir belgenin aranmasını gerektirmeyen başka bir ürün olarak ithal edilme çabaları görülebilmektedir. Bu ve benzer şekillerde koruma önleminin etkisiz kalmasının önlenmesi ve koruma önleminin etkinliğinin sağlanması için ülkedeki kayıt dışılığın azaltılması, gümrük ve iç piyasa denetimlerinin sağlıklı olması gereklidir. Aksi takdirde koruma önlemi nedeniyle oluşan fiyat artışı bu malın kaçakçılığını özendirir, piyasada haksız rekabete yol açacak, gelir dağılımını olumsuz etkileyecek ve önlemin etkisiz hale gelmesine neden olacaktır.

Kaynakça

ESTEVADEORDAL Antoni BRIAN, Frantz, ALAN M. Taylor, "The Rise and Fall of World Trade, 1870–1939", NBER Working Paper Series, Quarterly Journal of Economics 118 (May), 2007, pp. 359–407.

KRUGMAN Paul, "Growing World Trade: Causes and Consequences", Brooking Papers on Economic Activity, Vol.1995(1), s.327-362.

SEBASTIA Maria, "Why Has World Trade Grown Faster Than Output", Bank of England Quarterly Bulletin, Autumn 2004.

SEYİDOĞLU Halil, Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama, Güzem Yayınları, 11. Baskı, İstanbul, 1996.

STERBOVA Ludmila, "Role of International Trade Rules In The Current Economic Crisis", E-Leader Talinn, 2009.

www.portal.muhasibat.gov.tr

Ahmed Celeleddin EKİNCİ*

Usul Hukuku Açısından Gümrük Kanunu ve Vergi Usul Kanunu'nun Analizi

Özet

Türk vergi sisteminde vergi kanunları usule ilişkin konularda Vergi Usul Kanunu'nda (VUK) yer alan hükümlere tabidir. Ancak, gümrük vergilerinin vergilendirme sürecinin özelliğinden ötürü, VUK' un 2.maddesi ile "gümrük idareleri tarafından alınan vergi ve resimler" bu kanun kapsamı dışına alınmıştır. Bu bakımdan Gümrük Kanunu, gümrük işlemlerinden alınan vergi, resim ve diğer yükümlülükler bakımından hem genel hem de özel hükümler içeren kendine has kanun niteliğindedir.

Anahtar Kelimeler: Vergi Hukuku, Usul Hukuku, Gümrük Kanunu, Vergi Usul Kanunu, Gümrük Vergileri.

JEL Sınıflandırma Kodu: K34, K40, K49

Analysis Of Customs Law and Tax Procedure Law In Terms Of Procedural Law

Abstract

In Turkish tax system, tax laws are subject to Tax Procedure Law's provisions about procedural law issues. But, due to taxation process of customs duties, "customs tax imposed by customs administration" is excepted from this law by the article 2 of Tax Procedure Law. Therefore, Customs Law is a specific law which includes general and special provisions about tax, duty and other liabilities owing to customs procedures.

Keywords: Tax Law, Procedural Law, Customs Law, Tax Procedure Law, Customs Duties

JEL Classification Codes: K34, K40, K49

GİRİŞ

213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun "Gümrük ve tekel vergileri" başlıklı 2.maddesinde "Gümrük idareleri tarafından alınan vergi ve resimler bu Kanuna tabi değildir. Bu vergi ve resimlerle ilgili olarak 27/10/1999 tarihli ve 4458 sayılı Gümrük Kanununun 242 nci maddesi hükümleri uygulanır." denilmektedir. Bu madde uyarınca, gümrük vergileri Vergi Usul Kanunu'na tabi olmamakta, gümrük vergilerinin tabi olacağı usule ilişkin ise Gümrük Kanunu işaret edilmektedir.

4458 sayılı Gümrük Kanunu, gerek gümrük mevzuatı gerekse gümrüklerde uygulanan diğer mevzuat uyarınca uygulanan vergiler bakımından maddi anlamda bir vergi kanunu olmasının yanında, gümrük vergileri ve cezalarının tabi olacağı usul hükümlerini içermesi nedeniyle aynı zamanda usul koyan bir kanundur. Dolayısıyla, Kanunun çok yönlülüğünün de bir sonucu olarak, gerek idari gerekse yargısal süreçte anlam ve yorum farklılıklarından kaynaklanan uyumsuzluklar ortaya çıkabilmektedir.

Gümrüklerde uygulanan mevzuat (Gümrük Kanunu ve gümrük işlemleriyle ilgili diğer mevzuat) bakımından vergilerin tahakkuku ile idari ve yargısal itirazların doğru ve tam olarak anlaşılması; gerek idarenin iş yükünün azaltılması gerekse mükellef bakımından hak düşürücü unsurların önüne geçmek bakımından önem arz etmektedir. Nitekim idari ve adli itiraz bakımından kanunda yer alan süre ve şekli şartlara uyulmaması, mükellef bakımından hak düşürücü sonuçlar ortaya çıkarmaktadır.

Bu kapsamda, çalışmamızda Gümrük Kanunu ve Vergi Usul Kanunu usul hukuku açısından incelenecek, benzer ve farklı yönleri belirtilmeye çalışılacaktır. Bu amaçla öncelikle vergi hukuku ve usul hukuku kavramları kavramsal çerçevesi ortaya konacak, daha sonra başlıklar halinde iki kanun usul hukuku açısından değerlendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

VERGİ HUKUKU

1.1. Vergi Hukukunun Kapsamı

Vergi hukuku çeşitli açılardan farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Vergi hukuku, “vergi ödevinin niteliğine, vergi borcunun doğması ve ortadan kalkmasına ilişkin maddi ve şekli hukuk kuralları bütünü”¹ biçiminde tanımlanabilir. Buna göre,

1-vergi ödevinin niteliği,

2- vergi borcunun doğması ve

3- vergi borcunun ortadan kalkması

ile ilişkili maddi ve şekli hukuk kuralları vergi hukukunun kapsamına girer.

Başka bir tanımda vergi hukuku “devletle kişiler arasındaki vergi ilişkilerinden doğan hak ve ödevleri düzenleyen bir hukuk dalı”² olarak ifade edilmiştir. Benzer şekilde, vergi hukuku “devletin hakimiyet hakkına dayanarak almış olduğu vergi dolayısıyla ortaya çıkan hak ve ödevleri düzenleyen ve verginin hukuki esasını inceleyen objektif bir hukuk dalı”³ olarak tanımlanmıştır.

Diğer bir tanımda ise, vergi hukuku “konusuna giren vergi kanunlarının yapısı, yorumu, yer ve zaman bakımından uygulanması, kaynakları, vergi borçlusu ve vergi alacaklısı, vergi ehliyeti, vergi suçları vb. inceleyen bir kamu hukuku koludur”⁴ şeklinde kapsamı belirtilerek tanımlanmıştır.

Vergi hukuku çeşitli bakımlardan farklı ayrımlar içerisinde ele alınmakta ve her bir ayrımda yer alan kısımların kapsamı değişebilmektedir.

Dar anlamda vergi hukuku kapsamında vergilere ilişkin hukuksal kuralların incelenmesinden söz edilebileceği gibi geniş anlamda vergi hukuku kapsamında vergi tanımı içerisinde yer alan adı vergi olsun olmasın bütün mali yükümlülüklerle ilişkin hukuksal kuralların incelenmesinden söz edilebilir.

Bir ayırım da maddi vergi hukuku, şekli vergi hukuku ayırımıdır. Maddi hukuk, toplumu teşkil eden kişilerin hukuki durumunu kişilerin birbirleriyle ve toplumla olan ilişkilerini düzenleyen, kişilerin sahip olduğu hakları ve yükledikleri borçları belirleyen kurallardır. Maddi hukuk, hukuki ilişkilerin esasını, özünü düzenler. Şekli hukuk ise maddi hukuk

¹ Mualla ÖNCEL, Ahmet KUMRULU ve Nami ÇAĞAN, “Vergi Hukuku”, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006, s.2

² Sadık KIRBAŞ, “Vergi Hukuku”, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2001, s.23.

³ Şerafettin AKSOY, “Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi”, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1991, s.5.

⁴ Akif ERGİNAY, “Vergi Hukuku”, Savaş Yay, Ankara, 1990, s.8.

tarafından kişilere tanınan hakların korunma ve uyumsuzluk halinde bunların talep edilme yollarını düzenleyen hukuk kurallarıdır. Diğer bir anlatımla şekli hukuk, maddi hukuk tarafından düzenleme konusu yapılarak içeriği belirlenen hak ve yetkilerin kullanılması ile ödev ve yükümlülüklerin yerine getirilmesi biçim ve yöntemlerine dair kuralların oluşturduğu hukuk dalı olarak tanımlanabilir. Bir hukuki düzenleme ya da kuralın maddi hukuk-şekli hukuk ayrımı içinde nerede yer aldığı, uygulanacak hukuk kuralının amacına göre belirlenir. Bu çerçevede eğer düzenleme bir hukuki ilişkinin içerik ve özüne dair ise maddi hukuk, yok eğer bir hukuki ilişkinin içeriğini oluşturan hak ve yetkilerin kullanımı ile ödev ve yükümlülüklerin ifası usulüne ilişkin ise şekli hukuk kapsamında değerlendirilir.⁵

Maddi vergi hukuku, vergi borcuna ilişkin hak ve ödevlerin doğumunu, sona ermesini ve bunların içeriğine ilişkin hukuki ilkeleri inceleyen daldır. Şekli vergi hukuku ise, içeriği maddi hukukça belirlenen vergi ilişkisinde hak ve yükümlülüklerin gerçekleştirilme usullerini düzenleyen daldır. Bir başka ifade ile maddi vergi hukuku, vergi borcunun doğumuna vücut veren tüm vergi normlarını; şekli vergi hukuku ise bu borcun doğumu ve sona ermesi sürecinde izlenecek kuralları belirleyen vergi normlarını ifade eder.

Verginin; kimlerden, hangi konulardan ve ne miktarda alınacağı, vergi borcunun doğuşu ve sona ermesi hususunda devlet ile kişiler arasındaki hak ve yükümlükler maddi vergi hukukunun konusunu oluşturur.

Şekli vergi hukuku kapsamında, “vergi borcunun yerine getirilmesi, yani verginin tarh, tebliğ, tahakkuk ve tahsili ile vergi uyumsuzluklarının çözümü ve vergi icrası (verginin icra yoluyla tahsili) gibi konular” yer almaktadır.

Vergi hukuku, konuları itibarıyla bazı alt dallara da bölünmektedir. Vergi usul hukuku, vergi icra hukuku, vergi yargılama hukuku ve vergi ceza hukuku olarak adlandırılabileceğimiz bu dallar maddi-şekli vergi hukuku ayrımı içine yerleştirilebilir. Böylece vergi usul hukuku, vergi icra hukuku ve vergi yargılama hukuku şekli vergi hukukunun; vergi ceza hukukunun belli konuları ise maddî vergi hukukunun kapsamına girmektedir. Vergi ceza hukukunun, maddi yönün yanı sıra, şekli hukukta yer alan belli konuları da bulunmaktadır.

Maddi vergi hukukunun bir bütün olarak özel vergi hukukunun yanı sıra genel vergi hukukunun bir kısmını; şekli vergi hukukunun ise genel vergi hukukunun geri kalan kısmını kapsadığı görülür.

Genel vergi hukuku, vergilerin tümüne ilişkin uygulanacak temel ilkeler ve kurallar, vergi borcu ve vergi ilişkisinin niteliği, vergi borcunun doğması ve sona ermesi, vergi uyumsuzlukları ve çözüm yollarını incelerken, özel vergi hukuku çerçevesinde tek tek vergiler ve bunları düzenleyen yasalar incelenir.⁶

Yukarıda ifade edildiği gibi genel vergi hukuku olarak da belirtilebilecek vergi hukuku kapsamında genel olarak vergi hukukunun hukuk sistemindeki yeri, diğer hukuk dallarıyla ilişkisi, farklı sınıflandırmalarıyla vergi hukukunun kaynakları, vergi kanunlarının zaman yer ve anlam bakımından yorumu, yorum çeşitleri ve vergi hukukunda yorumun sınırları, vergilendirme yetkisi, vergilendirmede anayasal ilkeler, genellik ilkesi, mali güç ilkesi, adalet ilkesi, yasallık ilkesi, vergi mükellefiyeti, vergi ehliyeti, vergi sorumluluğu, vergilendirme işlemleri, süreler, vergi idaresi, vergi borcunu sona erdiren haller, vergi alacağının güvence altına alınması, vergi uyumsuzlukları, uyumsuzlukların idari çözümü, vergi yargısı ve işleyişi, vergi suç ve cezaları, vergi suç ve cezaların ilişkin temel kurallar, vergi suçluluğunu ve vergi ce-

⁵ İdris Hakan FURTUN ve diğerleri, “Vergi Usul Hukuku”, (Editör Mustafa AKKAYA), Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını No:1906, Birinci Baskı, Eskişehir, Ocak 2013, s.3

⁶ Mualla ÖNCEL, Ahmet KUMRULU ve Nami ÇAĞAN, a.g.e. , s.5.

zaları kaldıran nedenler ele alınarak ayrıntılı olarak incelenmektedir.

Bu konular başta anayasa olmak üzere, Vergi Usul Kanunu, Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun ve vergi yargısı yasalarında düzenlenmiştir. Ayrıca yürütme organının düzenleyici işlemleri ve yargı organından doğan kaynaklar da bu konuda önemli hükümler getirebilmektedir.

1.2. Usul Hukuku Kavramı

Usul, genel olarak bir amaca erişmek için tutulan yol, izlenen yöntem anlamına gelir. Hukukta usul ise bir yasama ya da yargı işleminin veya idari işlemin hazırlanması, yapılması veya yürürlüğe konması sırasında uyulması gereken hükümler ve izlenecek yollar biçiminde tanımlanır.

Usul Hukuku, özellikle yargı organları önünde, bir hakkın nasıl istenip savunulacağına veya bir yetkinin nasıl kullanılacağına dair kuralları koyan ve inceleme konusu yapan şekli hukuk dalıdır. Usul hukuku bir hak veya yetkinin nasıl kullanılacağı yahut bir ödev veya yükümlülüğün ne şekilde gerçekleştirileceği ile ilgili form ve metotları inceler ve bu hususu belirleyen hükümler içerir.

Usul hukuku kurallarının muhatabı, daha ziyade maddi hukuk kurallarını somut hayat gerçekliğine aktaran hukuk uygulamacıları diğer bir deyişle idare veya yargı organları olmaktadır. Zira usul hukukunda genellikle maddi hukuk tarafından tanınan subjektif hakların gerçekleştirilmesi söz konusu olur; bu ise şüphesiz hukuk uygulaması ile ilgili bir husustur.

Usul hukuku kendi içinde ceza usul hukuku, medeni usul hukuku, idari yargılama hukuku, milletlerarası usul hukuku ve vergi usul hukuku gibi türlere ayrılır.

Usul hukuku denildiğinde çoğunlukla akla ilk gelen yargılama hukuku olur. Bilindiği üzere Türkiye'nin de bir parçası olduğu Kıta Avrupası Hukuk Sistemi'nde yargı ayrılığı ilkesi benimsenerek farklı yargı kolları tesis edilmiştir. Bu bağlamda her bir yargı kolu için (adli yargı-hukuk ve ceza yargısı ile idari yargı gibi)

ayrı yargılama usulleri öngörülmüştür. Usul hukuku adını taşıyan pek çok hukuk dalı ilişkin oldukları alanda yargılamada izlenecek usulleri konu edinir. Medeni usul hukuku, ceza usul hukuku ya da idari yargılama usulü, hukuku bu dallara örnek oluşturur. Bu tür hukuk dalları çözümü yargıya intikal eden bir uyuşmazlığın görülüp karara bağlanmasına ilişkin şekli hukuk kurallarından oluşur.

Usul hukukunun daha az yaygın bir başka anlamı ise belli bir konuda işlem yapılması, faaliyette bulunulması için izlenmesi gereken prosedür ve şekli kurallardır. Bu anlamda usul hukuku belli idari işlemlerin ilgili idare tarafından yapılması sırasında riayet edilmesi zorunlu olan şekli hukuk kurallarından oluşur. İdari usul hukuku veya vergi usul hukuku bu anlamda usul hukuku dallarıdır. Bu tür usul hukuku dallarında ilgili kamu yönetimi biriminin kendisine yasa ile verilen yetkiyi nasıl kullanacağı, bu yetki kullanılarak hangi idari işlemlerin ne şekilde yapılacağı, bu işlemlerin hazırlanması, yapılması veya yürürlüğe konulması usulleri düzenlenir.

Vergi yasalarının uygulanması amacıyla tarhtan tahsile kadar olan vergilendirme süreci içerisinde vergi idaresi tarafından çeşitli idari işlemler ve eylemler yapılması suretiyle vergilendirme yetkisinin kullanılmasına dair şekli ve usule ilişkin kuralları inceleyen vergi usul hukuku, bu niteliği itibarı ile şekli bir vergi hukuku ve ikinci anlamı ile bir usul hukuku dalıdır.

Vergilendirme ilişkisi tarafları arasında uyuşmazlık konusu olup vergi davası açılmak suretiyle vergi yargı organlarının hukukilik denetimine tabi tutulan vergilendirme işlemlerinden kaynaklı vergi uyuşmazlıklarının yargı organları tarafından görülüp çözüme kavuşturulması usullerine dair kurallar vergi yargılama hukuku olarak adlandırılır. Vergi yargılama hukuku şekli vergi hukukunun alt dallarından bir diğeri olarak nitelenir. Vergi yargılama hukuku ilk anlamı ile bir usul hukukudur.

Vergi alacağının cebren takip ve tahsili usulleri ile bu tür kamu alacaklarının güvence altına alınmasını sağlayan tedbirleri düzenleyen kurallardan oluşan

vergi icra hukuku şekli vergi hukukunun bir başka alt dalıdır.⁷

1.3. Maddi – Şekli Vergi Hukuku Bağlamında Vergi Usul Kanunu ve Gümrük Kanunu

Vergi kanunları maddi ve şekli vergi kanunları olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu kapsamda; Gelir Vergisi Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu, Katma Değer Vergisi Kanunu, Özel Tüketim Vergisi Kanunu ve Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu gibi spesifik vergilere ait konuları içeren kanunlar maddi vergi kanunu olarak nitelendirilirken, vergi hukukunun tüm alanlarını kapsayan genel konuları içeren Vergi Usul Kanunu, Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, İdari Yargılama Usulü Kanunu ve Danıştay Kanunu gibi kanunlar şekli vergi kanunu olarak nitelendirilmektedir.

213 sayılı Vergi Usul Kanunu, vergilendirme ile ilgili genel esasları, mükellefin ödevleri, değerlendirme gibi vergi hukukunun tüm alanlarını kapsayan genel konuları içermesi nedeniyle şekli vergi kanunudur. Vergi Usul Kanunu'nun hükümleri, kanunun ikinci maddesinde yazılı olanlar dışında, genel bütçeye giren vergi, resim ve harçlar ile il özel idarelerine ve belediyelere ait vergi, resim ve harçlar hakkında uygulanmaktadır.

213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun "Gümrük ve tekell vergileri" başlıklı 2.maddesinde ise "Gümrük idareleri tarafından alınan vergi ve resimler bu Kanuna tabi değildir. Bu vergi ve resimlerle ilgili olarak 27/10/1999 tarihli ve 4458 sayılı Gümrük Kanununun 242 nci maddesi hükümleri uygulanır." denilmektedir. Bu madde uyarınca, gümrük vergileri Vergi Usul Kanunu'na tabi olmamakta, gümrük vergilerinin tabi olacağı usule ilişkin ise Gümrük Kanunu'nu işaret etmektedir.

4458 sayılı Gümrük Kanunu, gerek gümrük mevzuatı gerekse gümrüklerde uygulanan diğer mevzuat

uyarınca uygulanan vergiler bakımından maddi anlamda bir vergi kanunu olmasının yanında, gümrük vergileri ve cezalarının tabi olacağı usul hükümlerini içermesi nedeniyle aynı zamanda usul koyan bir kanundur.⁸ Bu nedenle, Gümrük Kanunu hem maddi bir vergi kanunu hem de şekli bir vergi kanunudur.

Maddi vergi hukukunun bir bütün olarak özel vergi hukukunun yanı sıra genel vergi hukukunun bir kısmını; şekli vergi hukukunun ise genel vergi hukukunun geri kalan kısmını kapsadığını belirtmiştik. Maddi hukuk- şekli hukuk ayrımı ve bu ayrım çerçevesinde kanun yapmayı sağlayabilme, diğer hukuk dalları için uygun olduğu halde; söz konusu edilen ayrım, vergi kanunlarını yapma tekniğinde ve vergi hukukuna ait incelemelerde, pek uygun olmamaktadır. Bugüne kadar, vergi alanında yapılan çalışmalar ve yürürlüğe konan vergi kanunlarında, maddi hukuk- şekli hukuk ayrımına uyulmaya çalışılmıştır. Ancak bu yöntem, vergi hukukunda pek başarılı olmamıştır. Maddi vergi hukuku içine girmesi gereken bazı düzenlemeler, şekli ve şekli vergi hukukuna girmesi gereken bazı düzenlemeler de, maddi vergi hukuku içinde yer almışlardır. Yani vergi hukukunda, konular birbiri içine girmiş bulunmaktadır.

Örneğin, vergi cezaları, tartışmasız bir şekilde maddi vergi hukuku alanına girmesi gereken bir hukuki alan olmasına rağmen, bu kısma, şekli vergi hukukunun en önemli kaynağı olan, Vergi Usul Kanunu içinde yer verilmiştir. Aynı şekilde, maddi vergi hukukunun konularından biri olan zamanaşımı müessesesi, yine bu kanun içinde düzenlenmiş bulunmaktadır. Öte yandan şekli vergi hukuku içinde yer alması gereken birçok düzenleme de, maddi vergi hukuku içinde düzenlenmiştir. Kaldı ki, vergi hukukunun özelliği dolayısıyla, pek çok konunun usulü mü (yani şekli mi), yoksa maddi mi olup olmadığı pek anlaşılabilir değildir. Bu bakımdan, bu hukuk dalında, maddi vergi hukuku- şekli vergi hukuku ay-

⁷ İdris Hakan FURTUN ve diğerleri, a.g.e., s.4-6.

⁸ İbrahim Halil ÖZTÜRK, "Gümrük Vergileri Kavramı ve Gümrük Kanunu'ndaki İdari İtiraz Müessesesi", *Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi*, Temmuz 2012.

rımından, mümkün olduğu kadar kaçmak ve kanun yapma tekniğinde buna uymak için gayret göstermemek gerekir.

Maddi vergi hukuku - şekli vergi hukuku ayrımının, vergi hukuku alanında da yapılmasının pek doğru olmadığı kabul edilerek vergi hukukunun daha başka esaslar içinde bölümlendirilmesi düşüncesiyle, bazı arayışlara gidilmiştir. Bu düşünceyle bazı yazarlar, vergi hukuku alanında, genel vergi hukuku- özel vergi hukuku ayrımı yapılmasının daha doğru olacağını savunmuşlardır. Bu ayrıma göre, genel vergi hukuku, tüm vergilerde uygulanacak vergilerin temel ilke ve kurallarını, vergi borcu ve vergi ilişkisinin niteliğini, vergi borcunun doğmasını, sona ermesini ve vergi uyumsuzlukların çözümü ile vergi borcunun zorunlu tahsilini düzenler. Buna karşılık özel vergi hukuku ise, tek tek vergileri ele alarak inceler.⁹

İKİNCİ BÖLÜM

GÜMRÜK KANUNU VE VERGİ USUL KANUNU'NUN USUL HUKUKU AÇISINDAN İNCELENMESİ

2.1. Gümrük Kanunu ve Gümrük Vergileri Hakkında Genel Bilgilendirme

Gümrük vergileri eşya üzerinden alınan, genel olarak tahakkuk ve tahsilatı aynı anda gerçekleşen bir vergi türüdür. Vergi Usul Kanunu'na tabi diğer vergi türlerinden farklı bir vergilendirme süreci işlemektedir. Gümrük İdaresince beyanın kontrolü işleminin tamamlanmasıyla tahakkuk eden vergi, yükümlüsünün istemesi halinde ya derhal ödenmekte ya da gümrük işlem ve kullanıma ilişkin süre içinde ödenebilmektedir. İlk durumda verginin tahakkuku ile tahsilatı aynı anda gerçekleşmekte, ikinci durumda ise verginin tahakkuku ile tahsilatı arasında zaman farkı oluşabilmektedir. Ancak verginin eksik çıkması halinde zamanaşımı süresi içinde yapılacak tahakkukun kesinleşmesinden itibaren eksik tutar ya 15 gün içinde ödenmekte ya da bu tutara itiraz

edilebilmektedir. Gümrük vergileri açısından birinci halde gümrük işlemleri sırasında eşya henüz gümrük denetiminde iken çıkan uyumsuzluk söz konusu olabilmekte, ikinci halde ise gümrük işlemleri tamamlandıktan sonra uyumsuzluk söz konusu olabilmektedir. Her iki durumda da uyumsuzluklar idari aşamada, idari aşamada çözüm bulunamadığı takdirde yargı aşamasında itiraza konu edilebilir.

Eşya gümrük işlemleri için gümrük idaresine sunulduğunda yükümlü tarafından verilen beyanlar, muayene hattına yönlendirilmektedir. Gümrük muayene işlemi tamamlandıktan sonra gümrük vergileri tahsil aşamasına gelebilmektedir. Tahakkuk eden vergiler tahakkukundan hemen sonra yükümlüsüne sistem üzerinden, sistem üzerinden tebligatın yapılmadığı hallerde ilgili belgeler üzerinden tebliğ edilir. Tahakkuk işleminin tebliğ tarihinden itibaren 15 gün içinde verginin ödenmesi veya itiraz edilmesi gerekmektedir. Gümrük kontrolü tamamlanmış ve gümrük vergileri ödenmiş eşyalar yükümlüye teslim edilmektedir. Ancak, itiraza konu edilmiş eşyalar teminata bağlanması halinde eşya yükümlüye teslim edilmektedir.¹⁰

Gümrük Kanunu'nun 69. maddesinde,

"3. Beyannamenin tescilinin bir gümrük yükümlülüğü doğurması halinde, gümrük vergileri ödenmedikçe veya teminata bağlanmadıkça beyanname kapsamı eşya teslim edilemez. Ancak, bu hüküm kısmi muafiyete tabi geçici ithalat rejimine uygulanamaz.

4. Beyan edilen gümrük rejimi hükümlerine göre teminat istenmesi halinde, söz konusu teminat alınmadan eşya teslim edilemez." hükümleri yer almaktadır. Buna göre eşya, gümrük vergisinin teminatı olmakta, gümrük vergisi ödenmeden eşya gümrükten çekilememektedir.

Gümrük Kanunu'nda Vergi Usul Kanunu'nda kullanılan "mükellef" kavramı yerine "yükümlü" kavramı kullanılmaktadır. Bu kavramın kullanılması, kanunda

⁹ <http://notoku.com/vergi-hukukunun-bolumlendirilmesi-ve-kisimleri/>(Erişim Tarihi:20/05/2014)

¹⁰ Şükrü KIZILOĞLU ve Zuhal KIZILOĞLU, *Vergi İhtilafları ve Çözüm Yolları*, 20. Baskı, Yaklaşım Yayınları, 2012, s.495-498

geçen vergi dışındaki yükümlülükler vurgunun da bir uzantısıdır. Yükümlülük kavramı en geniş anlamda; 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 4. maddesinde; "Gümrük idareleriyle muhatap olan kişiler bu Kanun ve bu Kanuna dayanılarak çıkarılan tüzük, kararname ve yönetmelik hükümlerine uymak; gümrük idarelerinin gerek bu kanunda gerek diğer kanun, tüzük ve kararnamelerde yazılı hükümlerine göre yapacağı gözetim ve denetlemelere tabi olmak; bu idarelerin kendi adına veya başka idareler nam ve hesabına tahsil edeceği her tür vergi, resim ve ücretleri ödemek veya bunları teminata bağlamak; kanun, tüzük, kararname ve yönetmelik hükümlerinin uymaya zorunlu kıldığı her türlü işlemleri yerine getirmekle yükümlüdürler." şeklinde tanımlanmıştır. Yükümlü deyimini ise yine aynı Kanunun 3/11. maddesinde; gümrük yükümlülüklerini yerine getirmekle sorumlu bütün kişileri ifade eder şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımlardan; gümrük yükümlülüğünün sadece gümrük vergileri ile sınırlı olmadığı, gümrük vergileri ile diğer gümrük işlem ve yükümlülüklerini de içine alan çok geniş bir kavram olduğu anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan Gümrük Kanunu'na göre bütün kişiler, gümrük mevzuatı ile öngörülen tasarrufları ve işlemleri gerçekleştirmek üzere gümrük idarelerindeki işleri için bir temsilci tayin edebilirler. Temsil, doğrudan veya dolaylı olabilir. Temsilci, doğrudan temsil durumunda başkasının adına ve hesabına hareket eder. Dolaylı temsil durumunda ise kendi adına, ancak başkasının hesabına hareket eder. Temsilci, temsil edilen kişi namına hareket ettiğini beyan etmek, temsilin doğrudan veya dolaylı olduğunu belirtmek ve sahip olduğu temsil yetki belgesini gümrük idarelerine ibraz etmek zorundadır. İthalatta gümrük yükümlülüğünde yükümlü, beyan sahibidir. Dolaylı temsil durumunda, hesabına gümrük beyanında bulunulan kişi de yükümlüdür. Dolaylı temsilde, temsilcinin yükümlülüğü, beyanda kullanılan verilerin yanlış olduğunu bildiği veya mesleği icabı ve mutad olarak bilmesi gerektiği durumlarla

sınırlıdır. Aynı gümrük vergilerinin ödenmesinden birden çok yükümlünün sorumlu olduğu hallerde, bunlar söz konusu vergilerin ödenmesinden müştereken ve müteselsilen sorumludurlar.

2.2. Vergilendirme Süreci Bakımından İncelenmesi

Vergilendirme süreci vergiyi doğuran olayın meydana gelmesi ile başlar. Vergi Usul Kanunu'na göre bu süreç verginin tarhi, tebliği ve tahakkuku aşamaları ile devam eder ve vergi borcunun ödenmesiyle süreç tamamlanır. Gümrük vergilerinde ise bu durum biraz daha farklı olmaktadır. Gümrük vergilerinde vergilendirme süreci, tahakkuk, tebliğ, tahakkukun kesinleşmesi ve tahsil aşamalarından oluşmaktadır.

Gümrük Kanunu'nda vergiyi doğuran olay veya gümrük yükümlülüğünün ne zaman başlayacağı Kanununun 181 ila 191 inci maddeler arasında düzenlenmiştir. Kanunda belirtilen diğer haller dışında genel anlamda ithalatta gümrük yükümlülüğü; ithalat vergilerine tabi eşyanın serbest dolaşıma girmesi, ithalat vergilerine tabi eşyanın ithalat vergilerinden kısmi muafiyet suretiyle geçici ithali halinde doğar. İhracatta gümrük yükümlülüğü ise; ihracat vergilerine tabi eşyanın bir gümrük beyannamesi kapsamında Türkiye Gümrük Bölgesi dışına ihraç edilmesi halinde, gümrük yükümlülüğü doğar. Gümrük vergileri deyimini, yürürlükteki hükümler uyarınca eşyaya uygulanan ithalat vergilerinin ya da ihracat vergilerinin tümünü ifade etmektedir.

Gümrük Kanunu'nda gümrük vergilerinin tarhından hiç bahsedilmemiştir. Dolayısıyla, gümrük vergilerinin vergilendirme sürecinde tarh aşaması yer almamaktadır. Ancak, kanunda tarhtan açıkça bahsedilmemekle birlikte gümrük vergileri kural olarak beyan esasına tabidir. Gümrük vergisinde tarh işlemi gümrük beyannamesinin verilmesi, beyanın kabulü ve tescil edilmesi, beyanın kontrolü ve vergisinin hesaplanması aşamalarıyla gerçekleşir.¹¹

¹¹ Neslihan Coşkun KARADAĞ ve İbrahim ORGAN, "Gümrük Uzlaşması ve Vergi Usul Kanunu'ndaki Uzlaşma Kurumu ile Karşılaştırılması Olarak Değerlendirilmesi", Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt 7, Sayı 1, 2014, s.385

Gümrük Kanunu'nun 58. maddesine göre, bir gümrük rejimine tabi tutulmak istenen eşya, bu rejime uygun şekilde yetkili gümrük idaresine beyan edilir. Gümrük beyanı; yazılı olarak, bilgisayar veri işleme tekniği yoluyla, sözlü olarak veya eşya sahibinin bu eşyayı bir gümrük rejimine tabi tutma isteğini ifade ettiği herhangi bir tasarruf yoluyla yapılabilir.

Gümrük vergisi, bu yönüyle beyana dayalı bir tarh işlemine tabi tutulmaktadır. Gümrük beyanı dört şekilde verilmektedir. Kanun, beyan yöntemi açısından sadece yazılı beyanı zorunlu tutmamış, elektronik ortamdan ve sözlü olarak yapılan beyan dışında eşya sahibinin bu eşyayı bir gümrük rejimine tabi tutma isteğini ifade ettiği herhangi bir tasarruf yolunu da beyan olarak kabul ederek farklı beyan yöntemlerini benimsemiştir. Yazılı beyana ilişkin usuller, kanunun 60 ila 71 inci maddelerinde belirlenmişken diğer beyanlara ilişkin usullerin kanunun 60 ila 71 inci madde hükümleri çerçevesinde yönetmelikle belirleneceği belirtilmiştir. Yazılı beyanlar için ise normal usul ve basitleştirilmiş usuller getirilerek bu konuda Vergi Usul Kanunu'nda yer almayan hükümlere yer verilmiştir.

Basitleştirilmiş usul söz konusu olduğunda, gümrük idareleri, usul ve formalitelerin mümkün olduğunca basitleştirilmesi için ve gümrük işlemlerinin yürürlükteki hükümlere uygun olarak yürütülmesini sağlayacak şekilde yönetmelikle belirlenen şartlar altında; beyannameye eklenmesi gereken belgelerden bazılarının eklenmemesine veya kaydedilmesi gereken bazı bilgilerin beyannameye yazılmamasına, beyanname yerine, eşyanın ilgili gümrük rejimine tabi tutulması talebi ile birlikte ticari veya idari bir belgenin verilmesine veya eşyanın ilgili rejime geçişinin kayıt yoluyla yapılmasına izin verebilirler. Bu durumda, beyan sahibi genel, dönemsel veya özet niteliğinde bir tamamlayıcı beyanda bulunur.

Kanunda ve yönetmelikte belirtilen şartlara uygun beyannameler, ait oldukları eşyanın gümrüğe sunulmuş olması halinde tescil edilir. Gümrük Kanunu'nun 61. maddesine göre, tescil edilmiş

beyanname, ait olduğu eşyanın vergileri ve para cezalarından dolayı taahhüt niteliğinde beyan sahibini bağlar ve gümrük vergileri tahakkukuna esas tutulur. Aksine hüküm bulunmadıkça, eşyanın beyan edildiği gümrük rejimine ilişkin tüm hükümlerin uygulanmasında esas alınacak tarih, beyannamenin tescil edildiği tarihtir.

Vergi Usul Kanunu'nun 22. maddesine göre, "Verginin tahakkuku, tarh ve tebliğ edilen bir verginin ödenmesi gereken bir safhaya gelmesidir". Tahakkuk bir idari işlem değildir; vergilendirme sürecinde önemli bir aşamadır. Beyana dayalı vergilerde ise tarh işlemi ile tahakkuk aşaması bir arada gerçekleştirilmektedir. Vergi Usul Kanunu'nda yükümlünün kendi vergi matrahını tespit edip vergi idaresine beyan etmesi üzerine tahakkuk fişi kesilerek yükümlüye verilir. Böylelikle vergi tahakkuk etmiş olur.

Gümrük Kanunu'nun 61.maddesine göre ise, gümrük vergilerinin tahakkuku beyannamelerin tescil tarihi ile başlar. Gümrük idaresi tarafından gerekli bilgiler kullanılarak tahakkuk ettirilen gümrük vergileri, Gümrük Vergileri Tahakkukunu İzleme Defterine veya bilgisayara kaydedilir. Ancak, gümrük vergileri açısından önemli bir fark, verginin tahakkukundan sonra yükümlüye tebliğ edilmesidir. Vergi Usul Kanunu'nda verginin tebliği, tahakkuk aşamasından önce gerçekleşirken hatta beyana dayalı vergilerde tarh ve tahakkuk aşamalarının aynı anda gerçekleşmesinden ötürü tebliğ aşaması gerçekleşmezken, gümrük vergileri tahakkukundan hemen sonra yükümlüye tebliğ edilmektedir.

Gümrük Kanunu'nun 197.maddesinde,

"1.Gümrük vergileri, tahakkukundan hemen sonra (...)yükümlüye tebliğ edilir.

3. Yükümlü tarafından gümrük beyannamesinde gösterilen vergi tutarı ile gümrük idaresince hesaplanan vergi tutarının eşit olması halinde, gümrük idarelerinin eşyayı teslim etmesi, gümrük vergilerinin yükümlüye tebliği yerine geçer.

5. Bu madde hükümlerine göre tebliğ edilen gümrük vergileri; 242 nci maddede belirtilen sürelerde itirazda bulunulmaması veya süresi içinde idari yargı mercilerine başvurulmaması hallerinde bu sürelerin bittiği tarihte kesinleşir; dava açılması halinde mahkemece yükümlü aleyhine verilen kararın gümrük idaresine tebliğ edildiği tarihte tahsil edilebilir hale gelir.” hükümleri yer almaktadır.

Bu madde hükmünde tebliğ açısından getirilen farklı bir durumu belirtmek gerekir. Yükümlü tarafından gümrük beyannamesinde gösterilen vergi tutarı ile gümrük idaresince hesaplanan vergi tutarının eşit olması halinde, gümrük idarelerinin eşyayı teslim etmesi, gümrük vergilerinin yükümlüye tebliği yerine geçmektedir.

Tebliğ edilen gümrük vergileri; 242 nci maddede belirtilen sürelerde itirazda bulunulmaması veya süresi içinde idari yargı mercilerine başvurulmaması hallerinde bu sürelerin bittiği tarihte kesinleşir. Dolayısıyla verginin kesinleşmesi ile tahakkuku farklı tarihlerde olmaktadır. Vergi Usul Kanunu’na göre ise beyana dayalı vergilerde tarh işlemi ile tahakkuk ve kesinleşme aşamaları kural olarak aynı anda gerçekleşmektedir. Yükümlünün kendisinin beyan ettiği vergiye karşı dava açamayacağı varsayıldığından, (ihtirazi kayıtlı beyannameler hariç) verginin kesinleşmesi tahakkuku ile aynı anda olmaktadır.

Gümrük Kanunu’nun 198.maddesinde ise,

“1. 69 uncu madde hükümleri saklı kalmak kaydıyla, yapılan kontrol ve denetlemeler sonucunda hiç alınmadığı veya noksan alındığı belirlenen gümrük vergileri ile işlemleri daha sonra yapılmak üzere teslim edilen eşyaya ilişkin gümrük vergilerinin, yükümlüye tebliğ edildiği tarihten itibaren onbeş gün içinde ödenmesi zorunludur. Ödeme süresinin bitmesinden önce ilgilinin yazılı istemde bulunması ve teminat alınması şartıyla ödeme süresi otuz gün daha uzatılabilir. Süre uzatımı beyanname kapsamı eşyanın her bir kalemi için ayrı ayrı da yapılabilir. Uzatılan süre için 6183 sayılı Amme Alacaklarının

Tahsil Usulü Hakkında Kanun’un 48 inci maddesine göre tecil faizi alınır.

2. Tebliğ edilen gümrük vergilerine karşı 242 nci madde çerçevesinde gümrük idareleri nezdinde itiraz edilmesi ödeme süresini keser. Ödeme süresi idarenin ya da yargı mercii kararının tebliğ edildiği tarihten itibaren yeniden başlar.

3. Yükümlü, vergi tutarının tamamını veya bir kısmını verilen sürenin bitimini beklemeksizin ödeyebilir.” hükümleri yer almaktadır.

4458 sayılı Gümrük Kanununun 198 inci maddesi uyarınca yükümlüsüne tebliğ edilen vergilerin 15 gün içerisinde ödenmesi gerekir. Şu kadar ki, Kanunun 242 inci maddesi uyarınca itiraz edilmesi ödeme süresini keser. Ödeme süresi idarenin ya da yargı mercii kararının tebliğ edildiği tarihten itibaren yeniden başlar. Ödeme süresinin bitmesinden önce ilgilinin yazılı istemde bulunması ve teminat alınması şartıyla ödeme süresi otuz gün daha uzatılabilir.

Gümrük Kanunu’nun 200 ve 201.maddeleri uyarınca gümrük vergileri TL olarak ödenmektedir. Bu ödeme 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunda öngörülen usullere göre yapılmaktadır. Kesinleşmiş gümrük vergileri hakkında da 6183 sayılı kanun hükümleri uygulanmaktadır.

4458 sayılı Gümrük Kanunu’nun 208. maddesinde gümrük yükümlülüğünün sona ereceği haller belirtilmektedir. Buna göre, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri saklı kalmak üzere; gümrük yükümlülüğü vergilerin ödenmesi, vergilerin kaldırılmasına karar verilmesi, gümrük beyannamesinin iptal edilmesi, eşyanın bir gümrük rejimi kapsamında tesliminden önce zapt ve müsadere edilmesi veya imha edilmesi, 164 üncü madde uyarınca imha veya terk edilmesi, doğal özellikleri veya beklenmeyen haller yahut mücbir sebep nedeniyle telef veya kaybı, 182 nci madde uyarınca gümrük yükümlülüğü doğan eşyanın kanuna aykırı girişi nedeniyle müsadere edilmesi hallerinde sona ermektedir. Burada dikkat çeken husus

vergilerin kaldırılmasına karar verilmesi ile gümrük yükümlülüğünün sona ermesidir. Kaldırma deyimi, henüz ödenmemiş olan gümrük vergilerinin tamamen veya kısmen alınmamasına karar verilmesi anlamına gelmektedir.

2.3. Vergi Hukukundaki Süreler Bakımından İncelenmesi

Hem özel hukuk hem de kamu hukukunda düzenlenen zamanaşımı kurumunun amacının kamu yararı olduğu bilinmektedir. Zamanaşımı; alacağın doğumunu takip eden ve kanunla belirlenmiş süre içinde alacaklının alacağını istememesi ya da alacağını tahsil etmek için borçluyu dava etmemesi nedeniyle alacak hakkını isteme ve dava açma hakkının ortadan kalkması şeklinde tanımlanabilmektedir.

Vergi hukukunda zamanaşımı, vergi alacağının vergi idaresi tarafından tahakkuk ve tahsil edilme yetkisini ortadan kaldırmaktadır. Vergi Usul Kanunu'nun 113. maddesinin 1. fıkrası uyarınca "Zaman aşımı, süre geçmesi suretiyle vergi alacağının kalkmasıdır". Türk vergi hukukunda tahakkuk, tahsil ve düzeltme zaman aşımı olmak üzere üç çeşit zaman aşımı süresi mevcuttur. Vergi Usul Kanunu'nun 114. maddesinin 1. fıkrası uyarınca "Vergi alacağının doğduğu takvim yılını takip eden yılın başından başlayarak beş yıl içinde tarh ve mükellefe tebliğ edilmeyen vergiler zaman aşımına uğrar." Zaman aşımının başlangıcı vergiyi doğuran olayın gerçekleştiği yılı takip eden yılın başı olarak belirlenmiştir. Örneğin, 5 Ocak 2012'de doğan bir vergi alacağının da tahakkuk zaman aşımı sürelerinin başlangıcı 1 Ocak 2013 olacaktır. Vergi Usul Kanunu'nda tahakkuk zamanaşımı vergiyi doğuran olayı takip eden ertesi takvim yılı başından itibaren 5 yıl olmaktadır. Vergi Usul Kanunu'nda tahsil zamanaşımı düzenlenmemiş, bu husus Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunda düzenlenmiştir.

Gümrük vergilerinin tahakkuk zamanaşımı 4458 sayılı Gümrük Kanununda, tahsil zamanaşımı ise

Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunda düzenlenmiştir. 4458 sayılı Gümrük Kanununun 197 nci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "Yapılan denetlemeler sonucunda hiç alınmadığı veya noksan alındığı belirlenen veya birinci fıkrada belirtilen şekilde tebliğ edilemeyen gümrük vergilerine ilişkin tebligat, gümrük yükümlülüğünün doğduğu tarihten itibaren üç yıl içinde yapılır. Şu kadar ki, gümrük yükümlülüğünün doğduğu olayla ilgili olarak dava açılması zamanaşımını durdurur." hükmü uyarınca gümrük vergileri açısından tahakkuk zamanaşımı süresi üç yıldır. Gümrük yükümlülüğünün ne zaman başlayacağı Kanununun 181 ila 191 inci maddeler arasında düzenlenmiştir. Beyannamenin tescil tarihiyle başlayan gümrük yükümlülüğünün başlangıç tarihinin beyanname tescil tarihinden farklı bir tarih olarak belirlendiği durumlarda, tahakkuk zamanaşımı süresinin tescil tarihinden sonraki bir tarihte başlatılması gerekecektir.

Gümrük Kanununda tahakkuk zamanaşımının durmasına neden olan tek bir durum düzenlenmiş olup; gümrük yükümlülüğünün doğduğu olayla ilgili olarak dava açılmış olması durumudur. Gümrük Kanununun 197 inci maddesinin ikinci fıkrası "... Şu kadar ki, gümrük yükümlülüğünün doğduğu olayla ilgili olarak dava açılması zamanaşımını durdurur." hükmü ve dördüncü fıkrası "Gümrük vergileri alacakları, ceza uygulamasını gerektiren bir fiile ilişkin olması ve zamanaşımı daha uzun bulunan bu fiil nedeniyle ceza davası açılmış olmak kaydıyla, bu alacaklar Türk Ceza Kanunundaki dava ve ceza zamanaşımı süreleri içerisinde kovuşturulup tahsil edilir." hükümleri uyarınca da tahakkuk zamanaşımı süresi uzamaktadır.

Vergi Usul Kanunu'na göre tahakkuk zamanaşımı aşağıdaki hallerde işlememekte ve durmaktadır;

- Vergi Dairesinin matrah takdiri için Takdir Komisyonuna başvurması,
- Mücbir sebep hali (Bu durumda, tarh zamanaşımı işlemeyen süreler kadar uzamaktadır (VUK, m. 15/1).

c) Mükellefe vergi/ceza ihbarnamesi tebliği,

d) Vergi dairelerinin takdir komisyonu kararlarına karşı dava açmaları (Kanunlarda bu konuda bir hüküm olmayıp, Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu, bu durumda zamanaşımının durması gerektiğini kabul etmiştir .)

213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nda sadece tahakkuk zamanaşımının durmasından ve tahakkuk zamanaşımını durduran hallerden söz edilmiş olup, tahakkuk zamanaşımının kesilmesinden söz edilmemiştir.

Tahsil zamanaşımı 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunun "Tahsil Zamanaşımı" başlıklı 102 nci maddesinde düzenlenmiş olup; söz konusu madde "Amme alacağı, vadesinin rastladığı takvim yılını takip eden takvim yılı başından itibaren 5 yıl içinde tahsil edilmezse zamanaşımına uğrar. Para cezalarına ait hususi kanunlardaki zamanaşımı hükümleri mahfuzdur. Zamanaşımından sonra mükellefin rızaen yapacağı ödemeler kabul olunur." hükmünü içermektedir. Tahsil zamanaşımı, kamu alacağının vadesinin rastladığı takvim yılını takip eden takvim yılı başından itibaren kanunda belirtilen sürenin geçmesine rağmen, kamu alacağının tahsil edilemediği durumda geçerli olan zamanaşımıdır. Tahsil zamanaşımından bahsedebilmek için verginin süresi içinde tahakkuk ve tebliğ edilmesi gerekir. Bu zamanaşımı, vergiler ve diğer kamu alacakları için de geçerlidir.

6183 sayılı Kanunun 102 nci maddesi uyarınca, vadesinin rastladığı takvim yılını takip eden takvim yılı başından itibaren 5 yıl içinde tahsil edilmeyen amme alacağı zamanaşımına uğrar. Söz konusu zamanaşımı gümrük vergileri açısından tahsil zamanaşımıdır. 6183 sayılı Kanunun 102. maddesinde ayrıca, mükellefin, zamanaşımına uğramış vergi borcuna karşılık rızasıyla yapacağı ödemelerin ise kabul olunacağı hüküm altına alınmıştır. Ayrıca, Tah-

sil zamanaşımı süresini durduran ve kesen sebepler 6183 sayılı Kanunun 103 ve104 üncü maddelerinde ayrıntılı olarak sayılmıştır.¹²

Sonuç olarak belirtmek gerekirse, Gümrük Kanunu ve Vergi Usul Kanunu'nda yer alan tahakkuk zamanaşimleri farklıdır. Vergi Usul Kanunu'nda tahakkuk zamanaşımı vergiyi doğuran olayı takip eden ertesi takvim yılı başından itibaren 5 yıl iken, Gümrük Kanunu'nda tahakkuk zamanaşımı gümrük yükümlülüğünün doğduğu tarihten (beyanname tescil tarihi) itibaren 3 yıldır. Gümrük yükümlülüğünün doğduğu tarih genel olarak vergiyi doğuran olayın başlamasıdır.

Gümrük Kanunu'nda sürelerin hesaplanmasına ilişkin hükümler ise Vergi Usul Kanunu'ndaki hükümlere paralellik göstermektedir. Sürelerin hesaplanmasına ilişkin Gümrük Kanunu'nun 14.maddesi ile Vergi Usul Kanunu'nun 18.maddesi şu şekildedir:

"Madde 14 – 1. Bu Kanunda belirtilen süreler, tarih veya vadeler, aksine özel bir hüküm bulunmadıkça uzatılamaz veya ertelenemez. Süre, tarih veya vadelerin bitim tarihinin resmi tatil gününe rastlaması halinde, bu süreler ilk işgününün resmi çalışma saatleri sonunda biter.

2. Süre hafta veya ay olarak belli edilmiş ise; başladığı güne son hafta veya ayda tekabül eden günün mesai saati bitiminde sona erer. Sürenin bittiği ayda tekabül eden bir gün yoksa süre o ayın son gününün mesai saati bitiminde sona erer."

"Sürelerin hesaplanması:

Madde 18 – Vergi kanunlarında yazılı süreler aşağıdaki şekilde hesaplanır:

1. Süre gün olarak belli edilmişse başladığı gün hesaba katılmaz ve son günün tatil saatinde biter;
2. Süre hafta veya ay olarak belli edilmişse başladığı güne son hafta veya ayda tekabül eden günün tatil

¹² Nevzat BOZKURT, "Zamanaşımına Uğramış Gümrük Vergilerine Para Cezası Uygulanabilir Mi?", Mali Çözüm Dergisi, Temmuz – Ağustos 2011, s.181-183.

saatinde biter. Sürenin bittiği ayda, başladığı güne tekabül eden bir gün yoksa süre o ayın son gününün tatil saatinde biter;

3. Sonu belli bir gün ile tayin edilen sürelerde, süre o günün tatil saatinde biter;

4. Resmi tatil günleri süreye dahildir. Şu kadar ki, sürenin son günü resmi tatile rastlarsa tatili takib eden ilk iş gününün tatil saatinde biter.

2.4. Vergi Denetimi Bakımından İncelenmesi

Gümrük Kanunu'nun "Beyan denetimi" başlıklı 65.maddesinde,

"1.Gümrük idareleri, beyanın doğruluğunu araştırmak üzere;

a) Beyanname ile ilgili ve beyannameye ekli belgeleri kontrol edebilir ve beyannamenin içerdiği bilgilerin doğruluğunu araştırmak amacı ile beyan sahibinden diğer belgeleri de vermesini isteyebilir,

b) Eşyayı muayene edebilir ve ayrıntılı muayene veya tahlil amacıyla numune alabilirler.

3. Kontrol amacıyla gümrük müfettişleri, gümrük müfettiş yardımcıları, kontrolörler, stajyer kontrolörler ve gümrük idare amirleri muayenesi yapılmış ve işlemleri tamamlanmış eşyanın ikinci muayenesini her zaman yapabilirler. Keza, sözü edilenler gümrük işlemlerini her aşamada denetlemeye yetkilidirler." hükümleri yer almaktadır.

65. maddenin 3.fıkrasında açıkça görüleceği üzere, gümrük müfettişleri, gümrük müfettiş yardımcıları, kontrolörler, stajyer kontrolörler ve gümrük idare amirleri gümrük işlemlerini her aşamada denetlemeye yetkilidirler.

Vergi Usul Kanunu'nun "İncelemeye yetkililer" başlıklı 135. maddesinde,

"Vergi incelemesi; Vergi Müfettişleri, Vergi Müfettiş Yardımcıları, ilin en büyük mal memuru veya vergi dairesi müdürleri tarafından yapılır.

Gelir İdaresi Başkanlığının merkez ve taşra teşkilatında müdür kadrolarında görev yapanlar her hal ve takdirde vergi inceleme yetkisini haizdir." hükümleri yer almaktadır.

Görülebileceği üzere vergi incelemesine yetkili olanlar VUK'ta da sınırlandırılmıştır. Adı geçen Kanun'un 135. maddesi uyarınca vergi incelemesine yetkililer vergi müfettişleri, vergi müfettiş yardımcıları, ilin en büyük mal memuru, vergi dairesi müdürleri ile Gelir İdaresi Başkanlığının merkez ve taşra teşkilatında müdür kadrolarında görev yapanlardan ibarettir.

2.5. Mükellefin Ödevleri Bakımından İncelenmesi

Vergisel ödevlerden biri de saklama ödevidir. Defter tutan mükellefler, tutmuş oldukları defterleri ve bu defterlerin dayanağı olan belgeleri ilgili buldukları yılı takibeden takvim yılından başlayarak beş yıl süre ile saklamak zorundadırlar (VUK m. 253).

Vergi Usul Kanunu'na göre defter tutmak mecburiyetinde olmayan gerçek ve tüzel kişiler almaya mecbur oldukları fatura ve gider pusulası ve müstahsil makbuzlarını tarih sırası ile tanzim tarihlerini takip eden takvim yılından başlayarak beş yıl süre ile saklamak zorundadırlar (VUK m. 254).

Vergi kanunları uyarınca bu kanunlarda kendilerine saklama ödevi yüklenen gerçek ve tüzel kişiler, vergi kanunları uyarınca saklamak zorunda oldukları her türlü defter, belge ve karneler ile vermek zorunda buldukları bilgilere ilişkin mikrofiş, mikrofilm, manyetik teyp, disket ve benzeri ortamlardaki kayıtlarını ve bu kayıtlara erişim veya kayıtları okunabilir hâle getirmek için gerekli tüm bilgi ve şifreleri muhafaza süresi içerisinde yetkili makam ve memurların talebi üzerine ibraz ve inceleme için arz etmek zorundadırlar (VUK m. 257). İbraz ödevi, inceleme ile sınırlıdır. Dolayısıyla incelemeye yetkililer tarafından defter ve belgelerin ibrazı istenebilecektir.

Gümrük Kanunu'nun 11 ve 13.maddelerinde ise,

"Madde 11 – Gümrük işlemleriyle doğrudan veya dolaylı olarak ilgili bulunan kişiler, Gümrük Müsteşarlığının veya gümrük idarelerinin talebi üzerine gümrük işlemleri ile sınırlı olmak kaydıyla belirlenen süreler içinde gerekli bütün belge ve bilgileri vermek ve her türlü yardımı sağlamakla yükümlüdür.

Kendilerinden bu konularda bilgi istenilen kişiler, özel kanunlarda yazılı gizlilik hükümlerini ileri sürerek bilgi vermekten kaçınamazlar.

Madde 13 – İlgili kişiler, 11 inci maddede belirtilen belge ve bilgileri gümrük kontrolü amacıyla beş yıl süre ile saklamak zorundadırlar.

Belge saklama süresi;

a) (b) bendinde öngörülen haller dışında, serbest dolaşıma girmek veya ihraç edilmek üzere beyan edilen eşya ile ilgili olarak, serbest dolaşıma giriş veya ihracat beyanlarına ilişkin belgelerin tescil edildiği yılın; (1)

b) Nihai kullanımları nedeniyle indirimli veya sıfır ithalat vergisi ile Türkiye'de serbest dolaşıma giren eşya için, gümrük gözetimine tabi olmalarının sona erdiği yılın;

c) Başka bir gümrük rejimine tabi tutulan eşya için, söz konusu gümrük rejiminin sona erdiği yılın;

d) Serbest bölgeye konulan eşya için, buralardan çıktıkları yılın;

Sonundan itibaren işlemeye başlar." hükümleri yer almaktadır.

Gümrük Kanunu'nda da Vergi Usul Kanunu'na benzer şekilde bilgi ve belgelerin kontrol amacıyla 5 yıl süre ile saklanmak zorunda olduğu belirtilmiştir. Ancak, aynı sonucu doğurmasına rağmen iki kanunda da farklı bir ifade yer almıştır. Gümrük Kanunu'nda belge saklama süreci yılın sonundan itibaren işlemeye başlarken, Vergi Usul Kanunu'nda takip eden

takvim yılından itibaren başlamaktadır. Diğer taraftan, Vergi Usul Kanunu'nda bilgi ve belgelerin ibraz ödevi inceleme ile sınırlı iken, Gümrük Kanunu'nda gümrük işleri ile sınırlıdır.

2.6. Vergi Uyuşmazlıklarının İdari Çözüm Yolları Bakımından İncelenmesi

Gümrük Kanunu'nun "İtirazlar" başlıklı 242.maddesinde,

"1. Yükümlüler kendilerine tebliğ edilen gümrük vergileri, cezalar ve idari kararlara karşı tebliğ tarihinden itibaren onbeş gün içinde bir üst makama, üst makam yoksa aynı makama verecekleri bir dilekçe ile itiraz edebilir.

2. İdareye intikal eden itirazlar otuz gün içinde karara bağlanarak ilgili kişiye tebliğ edilir.

3. İtiraz dilekçelerinin süresi içinde yanlış makama verilmesi halinde, itiraz süresinde yapılmış sayılır ve idarece yetkili makama ulaştırılır.

4. İtirazın reddi kararlarına karşı işlemin yapıldığı yerdeki idari yargı mercilerine başvurulabilir." hükümleri yer almaktadır.

Gümrük Kanunu'nun yukarıda yer alan hükümlerinden görüleceği üzere, vergi uyuşmazlıklarının idari çözüm yolları bakımından Vergi Usul Kanunu'ndan farklı olarak itiraz müessesesi getirilmiştir. Yükümlülerin kendilerine tebliğ edilen gümrük vergileri, cezalar ve idari kararlara karşı tebliğ tarihinden itibaren 15 gün içinde bir üst makama, üst makam yoksa aynı makama verecekleri bir dilekçe ile itiraz edileceği; idareye intikal eden itirazların 30 gün içinde karara bağlanarak ilgili kişiye tebliğ edileceği; itiraz dilekçelerinin süresi içinde yanlış makama verilmesi halinde, itirazın süresinde yapılmış sayılacağı ve idarece yetkili makama ulaştırılacağı; itirazın reddi kararlarına karşı işlemin yapıldığı yerdeki idari yargı mercilerine başvurulabileceği hükme bağlanmıştır.

İdari çözüm yolları bakımından Gümrük Kanunu'nda var olan bir başka düzenleme uzlaşma müessesesidir. Uzlaşma müessesesi 213 sayılı Vergi Usul Kanunu (VUK) ile düzenlenmiş olup, uzun zamandan beri Maliye Bakanlığınca (Gelir İdaresi Başkanlığınca) uygulanmasına karşın, gümrük vergisi alacakları için uygulanmamaktaydı. 6111 sayılı "Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" kamu alacaklarının yapılandırılmasının yanında, Gümrük Kanununda yeniden düzenlenen bir maddeyle gümrük vergi alacakları için "uzlaşma müessesesi" öngörülmüştür.¹³

Gümrük Kanunu'nun 244. maddesinde, beyan ile gümrük idaresince yapılan tespit sonucunda belirlenen farklılıklara ilişkin tebliğ edilen gümrük vergileri alacakları ile bu Kanunda ve ilgili diğer kanunlarda öngörülen cezalar hakkında; yükümlü veya ceza muhatabı tarafından, söz konusu eksiklik veya aykırılıkların kanun hükümlerine yeterince nüfuz edememekten veya kanun hükümlerini yanlış yorumlamaktan kaynaklandığının veya yargı kararları ile idarenin ihtilaf konusu olayda görüş farklılığının olduğunun ileri sürülmesi durumunda, idarenin yükümlüler veya cezanın muhatabı ile uzlaşabileceği belirtilmiştir.

Yine aynı madde hükmüne göre, uzlaşma talebi, tebliğ tarihinden itibaren onbeş gün içinde, henüz itiraz başvurusu yapılmamış gümrük vergileri ve cezalar için yapılmaktadır. Uzlaşma talebinde bulunulması halinde, itiraz veya dava açma süresi durmakta, uzlaşmanın vaki olmaması veya temin edilememesi halinde süre kaldığı yerden işlemeye başlamaktadır. Ancak sürenin bitimine üç günden az kalmış olması halinde süre üç gün uzar. Uzlaşmanın vaki olmaması veya temin edilememesi halinde yeniden uzlaşma talebinde bulunulamamaktadır.

Yükümlü veya ceza muhatabı; üzerinde uzlaşılan ve tutanakla tespit olunan hususlar hakkında dava açamaz ve hiçbir mercie şikâyetle bulunamaz. Uzlaşma konusu yapılan gümrük vergileri ve cezalar, uzlaşma gerçekleştiği takdirde, uzlaşma tutanağının tebliğinden itibaren bir ay içinde ödenir. Uzlaşmanın vaki olmaması veya temin edilememesi halinde ise genel hükümlere göre işlem yapılmaktadır.

Bu maddede dikkat çeken husus, Gümrük Kanunu vergileri de kapsayan çok sayıda teknik ve hukuki konuları düzenlemesine rağmen uzlaşma kapsamına vergi ve vergi ziyayı yaratan fiillerin alınmış olmasıdır. Diğer yandan uzlaşılacak gümrük vergisi tutarı "beyan ile gümrük idaresince yapılan tespit sonucunda belirlenen farklılıklar" dır. Bu yönü ile Vergi Usul Kanunu'nda ifade edilen "incelemeye dayalı olarak tespit edilen matrah farkına ilişkin tahakkuk edecek vergi" ye karşılık geldiği söylenebilir.¹⁴

Vergi Usul Kanunu'nda ise ilgili hükümler uyarınca uzlaşma iki farklı durumda söz konusu olabilmektedir. Bunlar tarhiyat öncesi uzlaşma ve tarhiyat sonrası uzlaşmadır.

Gümrük uzlaşmasında uzlaşma "tarhiyat öncesi ya da sonrası" şeklinde ikili bir ayrıma tabi tutulmamıştır. Bu gümrük vergilerinin vergilendirme sürecinin özelliğinden kaynaklanmaktadır. "Gümrük vergileri" tabiri bir çok vergiyi ve "gümrük vergisi" dahil birçok mali yükümlülüğü bünyesinde barındıran üst kavramdır. Gümrük Kanunu'nda gümrük vergilerinin tarhından hiç bahsedilmemiştir. Gümrük vergileri eşya üzerinden alınan bir nevi tahakkuk ve tahsilatı aynı anda gerçekleşen bir vergi türüdür ve ceza kararının verilebilmesi için öncelikle tahakkukunun gerçekleşmesi, yani verginin ödenebilir hale gelmesi gerekmektedir. Vergi Usul Kanunu'nda sıralanan ve istisnai durumda değişen tarh-tebliğ-tahakkuk ve tahsil sürecinin gümrük vergilerine paralellik arz

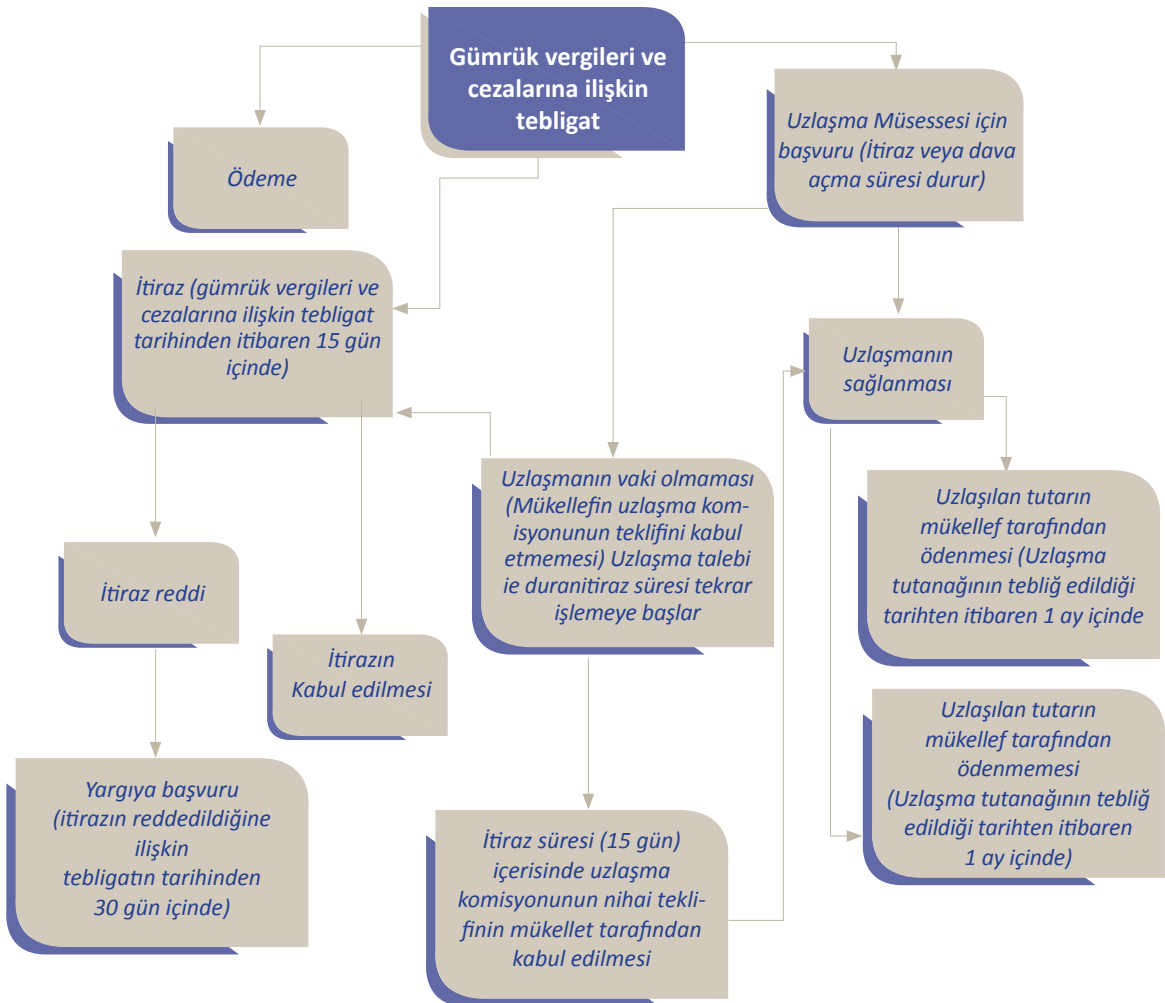
¹³ Cevdet BOZKURT, "Gümrük Vergileri ve Para Cezaları İçin Uzlaşma Müessesesi", *Mali Çözüm Dergisi*, Kasım-Aralık 2011, s.99.

¹⁴ Neslihan Coşkun KARADAĞ ve İbrahim ORGAN, a.g.m., s.384.

etmemesi dolayısıyla tarhiyat öncesi ya da sonrası uzlaşma ayrımı söz konusu olamamaktadır. Diğer yandan gümrük vergisi yükümlülüğünün beyannamenin tescil edildiği tarihte başlaması sebebiyle, tescil öncesi süreçte henüz adı konmamış “yükümlü” ve “ceza muhatabı”nın uzlaşma talebinden söz edilemez.¹⁵

Gümrük uyuşmazlıklarında itiraz mekanizması ve uzlaşma müessesesi, daha iyi anlaşılabilmesi için aşağıdaki gibi şematize edilmiştir:

Şekil 1: Gümrük Mevzuatı Kapsamında Düzenlenen Tahakkuk ve Ceza Kararlarına Karşı Başvurulabilecek Hukuki Yollar

Kaynak: Ernst&Young, Gümrük Mevzuatı Kapsamında Düzenlenen Tahakkuk ve Ceza Kararlarına Karşı Başvurulabilecek Hukuki Yollar, 2011, http://www.vergidegundem.com/tr/c/document_library/get_file?uuid=25f88e1d-b744-4ed2-b2ca-19046f1d5131&groupId=10156, (Erişim Tarihi:20/05/2014)

¹⁵ Neslihan Coşkun KARADAĞ ve İbrahim ORGAN, a.g.m., s.385.

Şekilden anlaşılacağı üzere, mükellef veya ceza muhatabı gümrük vergi ve cezalarına ilişkin tebliğ tarihinden itibaren 15 gün içinde ya idareye itiraz eder ya da uzlaşmaya başvurabilir. Tebliğ tarihinden itibaren aynı sürede yargıya başvuru bir hak olarak mükellefe verilmemiştir. Ancak idari aşamada çözümlenememiş uyuşmazlıklar için yargıya başvurulabilmektedir. Bu sistem gümrük uzlaşmasını VUK'da düzenlenen uzlaşmadan farklı kılan belki de en önemli unsurdur. VUK sisteminde vergi mahkemelerinde dava açmak için önce idareye başvuru zorunlu değildir. Bu bakımdan gümrük uzlaşmasına ilişkin düzenlemelerin VUK'a uyarlanması yerinde olacaktır. Ayrıca, yükümlülerin haklarında vergi idaresi tarafından tek taraflı olarak gerçekleştirilen tarhiyatlara karşın vergi mahkemelerinde dava açmış olmaları, onları uzlaşma talebinde bulunmaktan alıkoymamaktadır. Yükümlü uzlaşma ve dava açma hakkını aynı anda kullanabilmektedir. Ancak, gümrük vergileri ve cezaları açısından yükümlüler uzlaşma ile itiraz hakkını aynı anda kullanamadıkları gibi, itiraz yolu tükenmeden dava açılması da mümkün olmamaktadır.¹⁶

VUK'ta düzenlenen tarhiyat sonrası uzlaşma ile Gümrük Kanunu'nda düzenlenen uzlaşma kurumunun hükümleri bir arada değerlendirildiğinde, iki düzenleme arasındaki önemli farklardan birisinin başvuru süresi ile ilgili düzenlemenin olduğu görülmektedir. Tarhiyat sonrası uzlaşma da başvuru süresi 30 günle sınırlandırılmıştır. 30 günlük süre vergi veya ceza ihbarnamesinin tebliğ tarihini izleyen gündenden itibaren başlamaktadır. Gümrük vergileri ve vergi aslına bağlı ya da bağlı olmayan tüm para cezalarında uzlaşma taleplerinin ise tebliğ tarihinden itibaren 15 gün içinde yapılması gerekmektedir.¹⁷

Sonuç olarak, uzlaşma müessesesi 213 sayılı Vergi Usul Kanununda yer alan düzenlemeye benzer şe-

kilde Gümrük Kanunu kapsamına alınmıştır. Gümrük idaresince alınan vergi ve cezalar için uzlaşma imkânından yararlanılabilmesinin sağlanması, idare ve yükümlüler yanında, dava açılmasına bağlı olarak yargı sürecinin uzaması nedeniyle doğacak sıkıntıların önüne geçmek suretiyle, tüm taraflar açısından zaman ve kaynak tasarrufu sağlamaktadır.¹⁸

Türk vergi hukukunda, uyuşmazlıkların yargısal yolla çözümüne alternatif bir yol da VUK m. 371'inci maddesinde "pişmanlık ve ıslah" başlığı altında düzenlenen kurumdur. Bu kurum sayesinde yükümlüler, işledikleri vergi ziyai cezası gerektiren fiilleri kendiliğinden idareye bildirmeleri ve yasanın aradığı diğer koşulları da yerine getirmeleri hâlinde vergi ziyai cezasından ve kaçakçılık nedeniyle uygulanacak hürriyeti bağlayıcı cezadan bağışık tutulmaktadır. Böylece bir yandan idare ve yükümlü arasında çıkması muhtemel uyuşmazlık sayısı azalmaktayken öte yandan yükümlüler kayba uğrattıkları vergiyi hazineye intikal ettirme konusunda teşvik edilmiş olmaktadır. Gümrük Kanunu'nun 234. maddesinde de "pişmanlık ve ıslah" kurumuna benzer bir düzenleme mevcuttur. Gümrük Kanunu'nun "Vergi Kaybına Neden Olan İşlemlere Uygulanacak Cezalar" başlıklı 234.maddesinin 3.fıkrasında ceza verilmesini gerektirecek aykırılıkların gümrük idaresince tespit edilmesinden önce beyan sahibince bildirilmesi durumunda söz konusu cezaların yüzde onbeş nisbetinde uygulanacağı belirtilmiştir.

SONUÇ

Türk vergi hukukunda özel vergi kanunları şekle ve usule ilişkin konularda Vergi Usul Kanunu'nda (VUK) yer alan hükümlere tabidir. Ancak, VUK' un 2.maddesi ile "gümrük idareleri tarafından alınan vergi ve resimler" bu kanun kapsamı dışına alınmıştır. Bu bakımdan Gümrük Kanunu, gümrük işlemlerinden alınan vergi, resim ve diğer yükümlülükler bakımından

¹⁶ Neslihan Coşkun KARADAĞ ve İbrahim ORGAN, a.g.m., s.38814

¹⁷ Neslihan Coşkun KARADAĞ ve İbrahim ORGAN, a.g.m., s.389.

¹⁸ Cevdet BOZKURT, a.g.m., s.110

hem genel hem de özel hükümler içeren kendine has kanun niteliğindedir. Buna rağmen, Gümrük Kanunu'nda yer alan hüküm ve düzenlemelerin Vergi Usul Kanunu'nda yer alan hüküm ve düzenlemelerle bağlantısını da göz ardı etmemek gerekir.

Gümrük vergisinin Vergi Usul Kanunu'ndan farklılıklar göstermesinin en temel nedeni vergilendirme sürecinin özelliğinden kaynaklanmaktadır. Vergi Usul Kanunu'nda sıralanan ve istisnai durumda değişen tarh-tebliğ-tahakkuk ve tahsil süreci gümrük vergilerine paralellik arz etmemektedir. Örneğin, Gümrük Kanunu'nda gümrük vergilerinin tarhından hiç bahsedilmemiştir. Gümrük vergileri eşya üzerinden alınan bir nevi tahakkuk ve tahsilatı aynı anda gerçekleşen bir vergi türüdür ve ceza kararının verilebilmesi için öncelikle tahakkukunun gerçekleşmesi, yani verginin ödenebilir hale gelmesi gerekmektedir. Bir bakıma tahakkuku tahsile bağlı bir vergidir. Eşya, gümrük vergisinin teminatı olmakta, gümrük vergisi ödenmeden eşya gümrükten çekilememektedir.

Gümrük Kanunu, gümrük vergilerinin kendine özgü durumu nedeniyle usul hukuku hükümleri açısından Vergi Usul Kanunu'ndan farklılıklar içermektedir. Bunun yanında benzer hükümlerin de yer aldığını belirtmek gerekmektedir.

Kaynakça

- AKSOY Şerafettin, "Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi", Filiz Kitabevi, İstanbul,1991.
- BOZKURT Cevdet, "Gümrük Vergileri ve Para Cezaları İçin Uzlaşma Müessesesi", Mali Çözüm Dergisi, Kasım-Aralık 2011.
- BOZKURT Nevzat, "Zamanaşımına Uğramış Gümrük Vergilerine Para Cezası Uygulanabilir Mi?", Mali Çözüm Dergisi, Temmuz – Ağustos 2011.
- ERĞİNAY Akif, "Vergi Hukuku", Savaş Yay, Ankara, 1990.
- Ernst&Young, Gümrük Mevzuatı Kapsamında Düzenlenen Tahakkuk ve Ceza Kararlarına Karşı Başvurulabilecek Hukuki Yollar, 2011, [http://www.vergidegundem.com/tr/c/document_library/get_file?uuid=25f88e1d-b744-4ed2-b2ca-19046f1d5131&groupId=10156,\(Erişim Tarihi:20/05/2014\)](http://www.vergidegundem.com/tr/c/document_library/get_file?uuid=25f88e1d-b744-4ed2-b2ca-19046f1d5131&groupId=10156,(Erişim Tarihi:20/05/2014))
- FURTUN İdris Hakan ve diğerleri, "Vergi Usul Hukuku", (Editör Mustafa AKKAYA), Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını No:1906, Birinci Baskı, Eskişehir, Ocak 2013.
- KARADAĞ Neslihan Coşkun ve ORGAN İbrahim, "Gümrük Uzlaşması ve Vergi Usul Kanunu'ndaki Uzlaşma Kurumu ile Karşılaştırılmalı Olarak Değerlendirilmesi", Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt 7, Sayı 1, 2014.
- KIRBAŞ Sadık, "Vergi Hukuku", Siyasal Kitabevi, Ankara, 2001.
- KIZILOT Şükrü ve KIZILOT Zuhâl, Vergi İhtilafları ve Çözüm Yolları, 20. Baskı, Yaklaşım Yayınları, 2012.
- ÖNCEL Mualla, KUMRULU Ahmet ve ÇAĞAN Nami, "Vergi Hukuku", Turhan Kitabevi, Ankara, 2006.
- ÖZTÜRK İbrahim Halil, "Gümrük Vergileri Kavramı ve Gümrük Kanunu'ndaki İdari İtiraz Müessesesi", Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi, Temmuz 2012.
- [http://notoku.com/vergi-hukukunun-bolumlendirilmesi-ve-kisimlari/\(Erişim Tarihi:20/05/2014\)](http://notoku.com/vergi-hukukunun-bolumlendirilmesi-ve-kisimlari/(Erişim Tarihi:20/05/2014))
- 213 sayılı Vergi Usul Kanunu.
- 4458 sayılı Gümrük Kanunu.

DISCUSSING THE EFFECTS OF ANTI-DUMPING AGREEMENT ON INTERNATIONAL TRADE RELATIONS AND IMPLEMENTATIONS IN TURKEY AS A DEVELOPING COUNTRY

Abstract

Within the effects of global improvements in technology, transportation and communication, the world trade volume has boomed for the last few decades. At this point, it can be said that the globalisation and the liberal economic policies have had crucial role for the world trade relations. Undoubtedly, the Effects of Anti-Dumping Agreements on International Trade have fragile role for developing countries. Turkey, as a developing country and WTO member, has significant position regarding the Anti-Dumping Agreements. This article will analyse both positive and negative effects of the Anti-Dumping Agreements for Turkey and developing countries.

Keywords: WTO, The Anti-Dumping Agreements, Developing Countries, Turkey, International Trade Relations.

ANTI-DAMPİNG SÖZLEŞMELERİNİN ETKİSİNİN ULUSLARARASI TİCARİ İLİŞKİLERE VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKE OLARAK TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMALARININ TARTIŞILMASI

Özet

Son yıllardaki teknoloji, ulaşım ve iletişim alanlarındaki global gelişmelerin etkisi ile birlikte, dünya ticaret hacminde bir patlama yaşanmıştır. İşte bu noktada, globalleşmenin ve liberal ekonomik politikaların uluslararası ticaret hususunda kilit bir rol oynadığı söylenebilir. Şüphesiz, gelişmekte olan ülkeler bakımından, uluslararası ticaret üzerindeki dampinge karşı yapılan anlaşmalar kırılğan bir rol oynamaktadır. Dünya Ticaret Örgütü üyesi ve gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye, damping karşı yapılan anlaşmalar noktasında önemli bir pozisyona sahiptir. Söz konusu bu makale, Anti-Damping Anlaşmalarının hem negatif yönünü hem de pozitif yönünü Türkiye ve gelişmekte olan ülkeler açısından değerlendirecektir.

Anahtar Kelimeler: DTÖ, Anti-Damping Sözleşmeleri, Gelişmekte Olan Ülkeler, Türkiye, Uluslararası Ticari İlişkiler.

* Pamukkale Üniversitesi, Maliye Bölümü.

** Arş. Gör., International Commercial Law LLM, University of Leicester.

INTRODUCTION

Over the last few decades, undoubtedly, international trade capacity and international trade relations among states have improved dramatically. Since, it is stressed that many states have been affected by 'globalisation' and they carried out more trade liberalization such as opening the markets and prohibiting the discrimination against foreign firms, goods and services and institutions.(http://www.wto.org/english/news_e/pres97_e/ecosoc.htm > Accessed 05 January 2013) Besides, improvements in technology like the internet, easy transportation opportunities, eliminating trade barriers, 'removing' the national boundaries among states and other similar factors show that an important intensity has been observed in international trade relations between states.(Krugman, 1995:328) As a consequence, it can be said that trade policies of the states have profound effects on international trade and world trading system.

As noted above, as a result of the developments in international trades, the WTO members required to create new polices to prevent 'unfair trade'. Therefore, agreement on implementation of Article VI of General Agreement on Tariffs and Trade 1994 (herein after "The Anti-dumping Agreement), ('Kennedy Round Code') was negotiated and concluded in 1967 at the end of the Kennedy Round.(< http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/prewto_legal_e.htm > Accessed 09 January 2013.) This agreement's goal is providing fair trade relations between the WTO members because, it is addressed that 'dumping' may cause harmful effects on the domestic industry of the importing state. (Bossche, 2008:508) Therefore, pursuant to Anti-dumping Agreement, member states of the WTO can take anti-dumping measures to protect their domestic economies from the negative effects of dumping policies. Conversely, it may be debated that the Anti-dumping Agreement may cause crucial trade barriers against more liberal and free international trade. In other words, there is no doubt that an-

ti-dumping measures create strict conflicts against to the spirit of the WTO Agreement. According to the Preamble to the WTO Agreement, there are two fundamental goals: (i) removing trade barriers and (ii) eliminating discrimination in international trade relations among member states. (Bossche, 2008:86) However, implementations or taxes of the anti-dumping may create both trade barriers and discriminatory treatments that are against to free international trade.

It is known that the majority of WTO members are developing countries. (, < http://www.wto.org/english/tratop_e/devel_e/d1who_e.htm > Accessed 06 January 2013) However, in recent years, Anti-dumping measures are not only taken by developing WTO members like India (331), Argentina(150) but also the developed countries like the U.S.(239), the E.U.(231). It is beneficial to put emphasise on that these countries are called 'top' group of countries about the measures. For instance, "From 1995 to 2006, India was the most frequent user of the anti-dumping instrument, with a total of 331 measures" (Bossche, 2008:508) As will be explained below in detailed, Turkey as another 'developing' member state of the WTO, is seen 'a major user of anti-dumping and safeguard measures'.(< http://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tp359_crc_e.htm > Accessed 06 January 2013) From this point, it should be pointed out that developing countries play vital role regarding implementations of The Anti-dumping Agreement in the world Trade relations.

In this essay, The Anti-dumping Agreement and its effects will be explored deeply. This essay includes four main sections. Successively, in the first section, the meaning of 'dumping and anti-dumping' and its legal framework will be explained with the brief history of the Anti-dumping Agreement, in the second section, it will be intended to evaluate Anti-dumping policies in developing member states of the WTO and then in the third section, it will be assessed the implementations of anti-dumping

measures in Turkey, and lastly, in the fourth part, evaluation of the Anti-dumping Agreement in the WTO and its effects for free international trade will be discussed.

1. THE MEANING OF 'DUMPING, ANTI-DUMPING' TERMS AND BRIEF HISTORY OF THE ANTI-DUMPING AGREEMENT WITH ITS LEGAL FRAMEWORK.

1.1. Dumping and Anti-dumping

Under the WTO law, dumping can be defined as exporting the products at a less price than their normal value. In other words, this situation occurs when an entrepreneur exports the goods at lower prices than which they are sold in another state's local market or in its customs territory. (Jessen, in Olsen &Steinicke & Sorensen, 2012: 262) To give an example; if China exports textile products to Turkey at lower prices than its nominal value, these textile goods can be seen to be dumped. Admittedly, this 'textile dumping' may cause harmful effects and material injuries for the Textile Industry of Turkey and its domestic producers. At this point, under the Anti-dumping Agreement regime, WTO member states (in our case Turkey) are allowed to take measures to protect their domestic markets against these dumping policies. Namely, Anti-dumping can be seen the counter reaction of the dumping policies to protect from injuries effect of the dumping.

1.2. Brief History and Legal Framework of the Anti-dumping Agreement

It is essential to emphasize that rules regarding the anti-dumping have been included in international trade system since the General Agreement on Tariffs hereinafter (GATT) 1947 (Jessen, in Olsen &Steinicke & Sorensen, 2012: 263) Due to the recent global impacts and improvements in the international trade system, the WTO member states realised and got more interested in the anti-dumping policies to protect their local industries and pro-

ducers. As a consequence, in 1963, in the negotiations of Kennedy Round, many states focused on and discussed the recent developments regarding dumping regimes and the Anti-Dumping Code was concluded at the end of the round. Then, in Tokyo Round, again the Anti-dumping Code was negotiated and Article IV of the General Agreement on Tariffs was revised and detailed in negotiations and lastly, the Anti-dumping Agreement accepted at the end of the Uruguay Round.(Trebilcock,Howse,Elia-son, 2012:513)

It should be noted that the Anti-Dumping Agreement or the WTO rules does not prevent dumping. Since, the WTO only draws basic legal frameworks and "it does not directly regulate the actions of private companies, therefore WTO law does not prohibit dumping". (Bossche,2008:513) However, pursuant to Article 16 (1) of the agreement, each of the member states sends their own representatives to a Committee which was established for guiding the member states on anti-dumping issues. In addition to this, the Committee has some obligations, for instance preparing a review about implementing and operating the agreement annually. Besides, every member state has to inform any changes to the Committee about their own law system for implementing the Anti-dumping Agreement.(http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/analytic_index_e/anti_dumping_04_e.htm#article16 > Accessed 10 January 2013) As a result, it can be appropriate to say that although the Anti-dumping Agreement is not mandatory, the WTO members have to notify their implementations about Anti-dumping Agreement. In addition to this, although the agreement is not boundary, according to Article 17 of the Anti-dumping Agreement, Dispute Settlement Body (hereinafter DSB) is entitled to establish a panel to evaluate and decide anti-dumping issues among member states. Namely, the DSB can play 'mandatory role' for enforcing the rules, providing balance between duties of member states and their respective rights.

1.3. Implementation Rules of the Anti-dumping Agreement

It is known that if one of the WTO members wants to implement an anti-dumping measure, both Article VI of the GATT and the Anti-dumping Agreement are applied with their legal frameworks (Jessen, in Olsen &Steinicke & Sorensen, 2012:263) because, Article 1 of the Anti-dumping Agreement emphasizes that "An anti-dumping measure shall be applied only under the circumstances provided for in Article VI of the GATT 1994 and pursuant to investigations initiated and conducted in accordance with the provisions of this Agreement." As it is understood, member states of the WTO can apply their protectionist policies or can take measures after a proper investigation according to the Anti-dumping Agreement.

In addition to this, there are fundamental requirements to apply an anti-dumping measure. Firstly, there should be dumping and secondly, there should be a material injury to domestic market and lastly there must be a causal link between dumping application and the injury. (< http://www.wto.org/english/tratop_e/adp_e/adp_info_e.htm >Accessed 10 January 2013) We can understand that these three factors are indispensable to determine to take an anti-dumping measure. In this part of essay, these three essential factors will be explored with examples.

As it was discussed, the dumping occurs when a product is exported to another member state at lower price than its nominal value.¹ (Official Journal of the European Journal, 2009 L 343/51.) Therefore, it is obvious that while determining whether the dumping is occurred, firstly it is essential to consider nominal value, exporting price and the 'damping margin'(Jessen, in Olsen &Steinicke & Sorensen, 2012:263) and secondly, this dumping has to cause a threatening effect or injury on do-

mestic market. For example, Turkey and Greece are two member states of the WTO (< http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm> Accessed 10 January 2013) and if Turkey wants to export 'dumped' electronic products like televisions or computers to Greece at lower price than its nominal value, Greek domestic producers or industries will complain against this trade relation. Since, harmful effects of this commercial issue may decrease or prevent selling Greek appliances in the domestic market and local Greek producers may go bankrupt. For this reason, according to the Anti-dumping Agreement, the state of the Greece is allowed to take anti-dumping measure against the 'dumped products' which are imported from Turkey.

In the meanwhile, it is essential to stress that the causal link is vital for carrying out the anti-dumping measure in Greece. In other words, the causal link between the dumping and industrial injury is a complementary condition to imply anti-dumping policy. In our example, if there is no any causal link between 'dumped Turkish electronics' which are exported to the Greek and market shrinkage or bankruptcy of Greek producers, Greece government is not entitled to take any anti-dumping measure. Besides, determination of the dumping requires investigation about the dumping policy effects and takes times. Generally, after the date of the dumping claim, the national anti-dumping authority needs between 6 and 12 months to decide whether there is dumping. (http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/19-adp.pdf < Accessed 11 January 2013) In our example, although it is not mandatory, the Greek anti-dumping authority should collect data regarding the 'Turkish dumping policy' and its effects between 6 to 12 months. In a nutshell, there is no doubt that implementation of the Anti-dumping Agreement rules, requires strict and crucial conditions.

¹ Nominal value is the value assigned to something.

2. THE ANTI-DUMPING POLICIES IN DEVELOPING MEMBER STATES OF THE WTO

The Developing Member states consist of nearly two thirds of the all WTO members and because of this huge number, their trade relations play a vital role in developing world trade system. (< http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm> Accessed 10 January 2013) Moreover, developing states always look for new improvements for their economy and trade capacity. Therefore, the WTO makes a special effort to meet their demands or needs. If we analyse the Part IV of the GATT, we can understand that developing countries have special rules like more time and better provisions in the WTO agreements. Similarly, in the Anti-dumping Agreement, Article 15 illustrates that "It is recognized that special regard must be given by developed country Members to the special situation of developing country Members when considering the application of anti-dumping measures under this Agreement". (<http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/19-adp_02_e.htm#articleXV> Accessed 15 October 2014) If we examine this, the WTO Agreements provide better opportunities for developing states, and also it underlines the special conditions of developing member states and their economic benefits.

It is worth saying that some developing member states take more Anti-dumping measures than other developing countries. Especially, Argentina, Brazil, India, Mexico, South Africa and Turkey are significant players in Anti-dumping policies in the global world. (D. Bhattasali, W. Martin, L. Shantong Eds. Washington D.C. (2004);pp. 29-47) A huge number of their anti-dumping measures or policies on their imports show that these developing states are most frequently users of Anti-dumping measures (Niels, Kate, 2006:628). For instance, The South Africa can be seen one of the remarkable example about using

the anti-dumping measure. In the last decades, the state of the South Africa has changed its economic policy and its policy of trade relations. It means that they opened their markets to global markets, eliminated trade barriers and also they took active role in the Uruguay Round. (< http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/casestudies_e/case38_e.htm > Accessed 11 January 2013)

As a consequence of these 'openness' to the global economy, the African domestic producers, and local markets had some challenges about surviving their profitability compare to multinational firms. Therefore, the State of South Africa faced with requests of the local industry regarding anti-dumping measures and the anti-dumping measures were started to be taken rapidly against imports in between 1995 and 2002. Conspicuously, South Africa became the fifth biggest user of the anti-dumping measures. (< http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/casestudies_e/case38_e.htm > Accessed 11 January 2013) Another significant user of the anti-dumping measure is Turkey. However, Turkey's position will be detailed with Turkey's implementations of the Anti-dumping Agreement in the third part of this essay.

As a result, as detailed above, the developing states consist of the majority in the WTO. For this reason, one of the fundamental purposes of the WTO is encouraging or supporting developing member states to participate and to gain more benefits from our globalising world trade system. (< http://www.wto.org/english/thewto_e/coher_e/mdg_e/mdg_e.pdf > accessed 12 January 2013)

However, it can be said that the recent improvements in the international trade may cause negative effects on local industries in developing states and these developing members are seen against to the liberalisation in the world trade regime because of their anti-dumping policies.

3. THE IMPLEMENTATIONS OF ANTI-DUMPING MEASURES IN TURKEY WITH SIGNIFICANT EXAMPLES

Until the 1980s, Turkey's economy was being controlled mostly by closed and not liberal economy systems. In this period, Turkish government's trade policy was restricting foreign international firms' exports to protect Turkish domestic markets and industries. However, Turkey has changed its trade policy after the 1980. Especially, with the election of the Turkish Prime Minister Turgut Özal, the rapid liberalisation in Turkish economy has been observed between the years 1980 and 1990. (Karabulut, < <http://web.inonu.edu.tr/~ozal.congress/pdf/57.pdf> > accessed 12 January 2013)

As understood, the state-based economy policies started to lose its influences and consequences of these improvements, free market trade policy came into prominence and vital progresses were seen for reaching the free international trade. Moreover, Turkey has decreased trade barriers, dropped its custom duties and opened its domestic markets for free international trade relations. Similarly, after the Turgut Özal period, Turkish State continued its progress to reach more liberal policy in the economy in accordance with the WTO Agreements. Even there were vital domestic economic recessions and crises in 1999 and 2001, Turkish state made significant reforms about market liberalization to support private industries' economic growth. (< http://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/s259_sum_e.pdf > Accessed 12 January 2013)

On the other hand, although Turkey has been seen in favour of the free international trade, as a result of the eliminating trade barriers and removing customs duties, the Anti-dumping Code of the Turkey was enacted in 14 June 1989. (< <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3577.pdf> > Accessed 13 January 2013) After that, anti-dumping measures such as anti-dumping taxes have become

widely used by Turkish state as an international trade policy. Moreover, in the last decades, with the China's participation to the WTO membership (< http://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/china_e.htm > Accessed 14 January 2013) in 11 December 2011, applying the Anti-dumping Code has stood out more actively to protect Turkish domestic markets.

There is no doubt that although China is a developing member state of the WTO, its trade relation policies and dumping policies have huge effects on other developing countries. Because, according to WTO statistics, China was ranked as the first state in export and was ranked the second state in imports in the world trade capacity. (< <http://stat.wto.org/CountryProfile/> > Accessed 14 January 2013)

As a consequence of this, China is one of the most active users of the Anti-dumping Agreement of the WTO. For instance, according to the WTO statistics, in the period of July-December 2005, China reported 13 initiations which was the highest number in the member states total initiations and 'China remains the most frequent subject of the new investigations, with 33 initiations directed at its exports'. (< http://www.wto.org/english/news_e/pres06_e/pr441_e.htm > Accessed 14 January 2013) The government of China encourages the policy of producing counterfeit goods in China. In addition to this, unfair trade competition is the main policy of the Chinese government. (Cansu, 1998:11) For this reason, Chinese trade policies affect the Turkish trade system and it causes harmful effects on Turkish domestic markets.

As seen that Turkish domestic markets are in the economic loss threshold because of the China's unfair trade competition policies. It is known that Turkey is famous with its textile products and the textile sector is the main player and based on the heart of the Turkish economy. However, in 2005 the WTO removed all the quotas and tariffs on textile products by the Agreement on Textiles and Cloth-

ing. (Şahin,2004:4) This situation caused many obstacles for domestic textile firms in Turkey because China started to export both very cheap and counterfeit textile products to Turkey, which was led to material injury on the textile industry. Also in the Turkish Grand National Assembly, both ruling party members and opposition party members claimed the harmful effects on the Turkish textile industries. < http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tbmm_internet.arama?q=çin%20kota > accessed 14 January 2013) As a result of these claims, Turkish government has taken some anti-dumping measures especially on Chinese products. To give an example, 26 anti-dumping measures were in force and 7 final investigations were going on regarding the Chinese textile goods in 2006. < <http://www2.tbmm.gov.tr/d22/7/7-12786c.pdf> > Accessed 15 January 2013)

In addition to this, recent quotas are seen on the Chinese products. For instance, in 7 August 2012, The Turkish Ministry of Economy took anti-dumping measure on imports of Chinese polyester fibre (Tebliğ No:2012/17) and in 25 January 2012 Turkish government widespread the measure on cotton yarn. (Tebliğ No:2012/2) In conclusion, it is obvious that Turkish trade policy focused the protection of its domestic industries against the unfair competition trade policy of China and its 'dumped' products' threats.

As discussed, China's trade policy is seen one of the most dangerous threat on Turkish domestic industries by both local producers and Turkish parliaments. China has harmful effects for not only Turkish Textile sector but also electronic white goods. As a result of this situation, domestic Turkish producers (<http://www.kesid.org/sayfalar/hakkimizda.asp> > Accessed 15 January 2013) demanded to impose safeguard measures on certain electronic appliances and these measures were taken as a result of the Turkish Ministry of Economy's investigations in 21 April 2012. (< <http://www2.tbmm.gov.tr/d22/7/7-12786c.pdf> > Accessed 15 January 2013) On the

other hand, although the anti-dumping duties have been taken by Turkish government, Turkey faced 25 dumping investigations on its exported products between the years 1997 and 2003. These investigations were resulted and 21 anti-dumping measures were taken on the Turkish products by other member states of the WTO. Especially, the United States of America (The USA), European Union (EU) and India took anti-dumping duties against Turkish 'dumped' products. (Türkcan, Dişbudak,2005: 233) Turkey is the most frequent user of the anti-dumping measures in the WTO members. This issue may be explained by that Turkish firms or producers have been kept informed about ways of using anti-dumping measures and investigations against dumped products of other member states.

As a result, on the one hand, Turkey has been taking the anti-dumping measures to protect its domestic industries against harmful effects and severe injuries of the dumped products; on the other hand, it has been struggling with the investigations of Turkish 'dumped products'. When the sectorial analysis is considered deeply, Turkey's protectionist trade policy can be understood. It is known the majority of the anti-dumping measures were taken in the Turkish textile sector and it is true that Turkish textile actors always make a pressure for using more anti-dumping duties. This trade policy may be beneficial for protection of the domestic markets especially in times of recessions or economic crisis.

Conversely, Turkish government should be aware of principles of the free trade and should not go beyond the Anti-dumping Agreement goals for just protection of Turkish local producers. Moreover, the implementations of the Turkish Anti-dumping agreement have to be in accordance with the WTO Anti-dumping agreement. It is obvious that if there is a conflict between these agreements or if a suspicious of circumvention, the WTO Anti-dumping Agreement will be the dominant over the Turkish Code.

4. EVALUATION OF THE WTO ANTI-DUMPING AGREEMENT AND ITS EFFECTS ON FREE INTERNATIONAL TRADE, ESPECIALLY FOR DEVELOPING STATES AND TURKEY

There is no doubt that all states aim to increase the life standards of their citizens and try to rise the wealthy of the country in accordance with the GATT principles. To reach this goal, many member states especially developing members of the WTO, have determined protective policies on their trade issues, national rights and interests in the last two decades. They took several duties to protect their national industries and as a consequence of this intensity, using the Anti-dumping Agreement has extended in the world trading system.(Neils, Kate, 2006:634) Conversely, both the GATT and the WTO aims the free international trade system, more liberalisation, high life standards and ensuring the trade relations as freely as possible. (< http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/what_we_do_e.htm > Accessed 16 January 2013) At this point, the main problem is whether the Anti-dumping Agreement measures and its effects on member states are beneficial for more liberalisation or whether this agreement is conform to the spirit of the WTO or the GATT.

The effects of the Anti-dumping measures have to be analysed deeply to explore whether it is useful or not for the main objective and framework of the WTO. Undoubtedly, this question can be concluded with two separate views. On the one hand, some statistics demonstrated that the Anti-dumping Agreement implementations were not against of the WTO policy. For instance, even India, as a developing member state, has taken 218 anti-dumping duties in the years between 1992 and 2004, its percentages of average imposed quotas decreased from 62 percentages to 32 percentages. (Moore, Zanardi,2006) In this context, it may be true that both the Anti-dumping Agreement orders and

trade liberalisation policies can be implemented by WTO members and its developing states. Moreover, taking the Anti-dumping measures is not harmful for improvements about opening the markets between the WTO states.

On the other hand, although the Anti-dumping policies can be accepted as 'harmless' for free international trade, some analysts underlined that lack of information about imposing Anti-dumping Agreement measures and high discretions of Anti-dumping may cause more prevented trade relations or less open markets in the world trade system. (Moore, 2007:360) Besides, several developing members of the WTO, faced with nearly 6% trade capacity loss which was equal \$ 14.5 billion because of the Anti-dumping Agreement implementations.(Bossche, Zanardi, 2006:597)

Similarly, Turkey may have to deal with some obstacles or trade capacity losses in its trade relations in the globalising world. Since, as it was discussed above, although the Turkish Anti-dumping Agreement and its implementations reference the WTO Anti-dumping Agreement principles, Turkish Anti-dumping authority has wide determination power while in the process of the Anti-dumping investigations and in this case, arbitrary treatments can be observed in Turkey's trade relations. In a nutshell, it should be accepted that implementations of the Anti-dumping Agreement has had profound harmful effects on trade policy of member states.

CONCLUSION

The aim of this essay was to explain the meaning of the dumping and anti-dumping terms according to the WTO agreements and then to highlight the implementations of the Anti-dumping Agreement on the WTO trade system. Besides, its applications have been discussed with in the scope of developing member states' policies. Moreover, Turkey's position and its applications about anti-dumping measures have been assessed with significant example trade relations like with China and lastly, the

criticisms of the Anti-dumping Agreement have been done with our own comments and critical interpretations.

In the lights of these reasons that were explained above and with the effects of the globalizing world, the WTO has looked for more liberalisation in the world trade system and more free international trade has been targeted in the last decades by member states. On the other hand, anti-dumping duties have been discovered and international trade relations have been restricted with these anti-dumping measures. There is no doubt that these two issues have been conflicting for 1980s because various member states, in particular, developing member states use anti-dumping measures only for its protectionist policies. Namely, the main goal of these policies is protecting their local industries against imports. To give an example, 95 percentages of the total Anti-dumping Agreement are directly related with protectionist policies against imports. (Nuefeld,2001:1) In other words, only 5 percentages of the total anti-dumping duties have been taken to prevent unfair competition in the trade relations. It is clear that the Anti-dumping Agreement aim is preventing the unfair competition conditions in the world trade system. (< http://www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/meet08_brief04_e.htm > Accessed 18 January 2013)

In the Doha Round, various discussions have been observed among member states and some member states which were calling themselves as 'Friends of Anti-dumping'(Brazil,Chile,Colombia,Costa Rica, Hong Kong, China,Israel,Japan, Rep of Korea,Mexico,Norway,Singapore,Switzerland, Chinese Taipei,Thailand and Turkey) claimed that the WTO Anti-dumping Agreement provide superabundant power to the national Anti-dumping Authorities. (Tan,2008: 246) In addition to this, these countries indicated that these overmuch discretions were used arbitrarily for only protectionist purposes in the trade relations. Similarly, Turkey as member of the 'Friends of Anti-dumping' supported these

claims. On the other hand, although these countries are seen in favour of the strict rules about imposes of the Anti-dumping orders, in the reality, they are most frequent users and several arbitrary treatments are observed in their anti-dumping investigations. If we look from the perspective of Turkey, other member states may take anti-dumping measures as counter reactions of the Turkish anti-dumping policies.

In conclusion, to solve these problems, some radical decisions and significant steps have to be taken in the WTO. The solution offers may be (i) conditions of the dumping investigations should be clear, (ii) there should be an effective mechanism that to protect domestic industries' or member states' incorrect dumping claims, (iii) transparency should be procured in the investigations, (iv) The National Anti-dumping authorities must be objective while evaluating the damping claims, (v) discretions of the National Anti-dumping Authorities must be restricted, (vi) opening new investigation after the previous one which is related with the same product must be restricted and lastly the periods of the anti-dumping measures must be reduced and limited for every WTO member states. To sum up, if these offers are managed, there is no doubt that the Anti-dumping Agreements' harmful effects will be restricted, greater free trade will provide various advantages for all member states in particular for developing members and lastly sustainable free international trading system and the spirit of the WTO Agreement (GATT) will be achieved.

Bibliography

Legislations, Reports and Agreements

- ' Committee of Anti-dumping Practices,G/AD-P/6,Recommendation Concerning the Per,ods of Data Collection for Anti-dumping Investigations, Adopted by the Commission on 5 May 2000, Worl Trade Organization, 16 May 2000, para 1(a)' < https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-1.aspx?language=E&Cata

logueIdList=44627&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=G%2fADP%2f6 >

• ‘An enabling environment for development: the contribution of the multilateral trading system’ (2 July 1997) < http://www.wto.org/english/news_e/pres97_e/ecosoc.htm >

• ‘Council Regulation (EC) No 1225/2009 of 30 November 2009 on protection against dumped imports from countries not members of the European Community (codified version)’, Official Journal of the European Journal, 2009 L 343/51.

• ‘Çin Üzerine Soru Önergesi’, < http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tbmm_internet.arama?q=çin%20kota >

• ‘Pre-WTO Texts’, ‘Kennedy Round Codes’ < http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/prewto_legal_e.htm

• ‘The Legislation on Prevention of Unfair Competition in Importation’, < <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3577.pdf> >

• ‘The WTO Secretariat report, Trade Policy Review: Turkey’ , < http://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/s259_sum_e.pdf >

• ‘WTO secretariat reports further declines in both new anti-dumping investigations and new final anti-dumping measures’, < http://www.wto.org/english/news_e/pres06_e/pr441_e.htm >

• Antalya Milletvekili Sn. Nail KAMACI tarafından verilen soru önergesi , < <http://www2.tbmm.gov.tr/d22/7/7-12786c.pdf> >

• T.C. Resmi Gazete, İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Tebliğ (Tebliğ No:2012/2), < <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskil->

[er/2012/01/20120125.htm](http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/01/20120125.htm)&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/01/20120125.htm >

• T.C. Resmi Gazete, İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Tebliğ (Tebliğ No:2012/17), < <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/08/20120807.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/08/20120807.htm> >

• WTO, Agreement on Implementation of Article VI of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 (Anti-Dumping Agreement), < http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/analytic_index_e/anti_dumping_04_e.htm#article16 >

Articles

• ‘Developing Countries’. (2001), Policy Issues in International Trade and Commodities Study Series No.9, at 1.

• Krugman P. (1995), ‘Growing World Trade: Causes and Consequences’ Brookings Papers on Economic Activity, Vol. 1995, No. 1, 25th Anniversary Issue, p.328 < <http://www.giszpenc.com/globalciv/krugman1.pdf>>

• Moore M. O. (2007), ‘Antidumping Reform in the WTO: A Pessimistic Appraisal’, Pacific Economic Review, 12:3.

• Niel J., ‘Managing the Challenges of WTO Participation: Case Study, the Reform of South African’s Regime’, < http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/casestudies_e/case38_e.htm >

• Niels G., Kate A.ten. (2006), ‘Antidumping policy in developing countries: Safety valve or obstacle to free trade’? European Journal of Political Economy 22, at 628

Books

- Trebilcock M., Howse R., Eliason A. (2012), 'The Regulation of International Trade', Routledge 4th edn,
- Türkcan K. & Dişbudak C. (2005), 'Antidumping Uygulamalarının Ekonometrik Analizi: Türkiye Örneği', İktisat, İşletme ve Finans Sayı 233 (Ek Sayı), Ağustos.
- Vandenbussche H. & Zanardi M. (2006), 'The Global Chilling Effects of Antidumping Proliferation', C.E.P.R. Discussion Papers.
- BOSSCHE Van den (2008), The Law and Policy of the World Trade Organization , Cambridge University Press, 2nd ed.
- Cansu B. H. (1998), "Haksız Rekabet Ve Antidamping Soruşturması", Asomedy a , Haziran 1998 at.11
- Jessen P. W. (2012), 'Anti-Dumping' in Olsen, Birgitte E. Steinicke M. & Sorensen K. E. (edn), 'WTO LAW From a European Perspective' , Kluwer Law International, The Netherlands.
- Karabulut K. 'Özal Dönemi Türkiye' nin Ekonomi Politikası' <<http://web.inonu.edu.tr/~ozal.congress/pdf/57.pdf> >
- Moore, M. O. & Zanardi M. (2006), 'Does Anti-dumping Use Contribute to Trade Liberalization' George Washington University.
- Şahin F. (2004), " Tekstil Sektörü Ve 2005 Çin Sendromu", İşveren, Cilt 42, Sayı 6, Mart 2004, p.4
- Tan, M. (2008), "DTÖ Kuralları: Anti-Damping, Sübvansiyonlar ve Türkiye" in Sait Akman & Şahin Yaman (ed), Dünya Ticaret Örgütü: Doha Çok Taraflı Ticaret Müzakereleri ve Türkiye, Ankara: TEPAV Yayını.

Web Pages

- 'Küçük Ev Aletleri Sanayicileri ve İhracatçıları Derneği (KESİD)', < <http://www.kesid.org/sayfalar/hakkimizda.asp> >
- 'Technical Information on anti-dumping' , < http://www.wto.org/english/tratop_e/adp_e/adp_info_e.htm >
- 'The Negotiating Group on Rules covers anti-dumping; subsidies and countervailing measures, including fisheries subsidies; and regional trade agreements.', < http://www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/meet08_brief04_e.htm >
- 'The WTO and Millenium Development Goals' < http://www.wto.org/english/thewto_e/coher_e/mdg_e/mdg_e.pdf >
- 'The WTO, Member Information: China and the WTO', < http://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/china_e.htm >
- 'The WTO, Trade Profiles China', < <http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Language=E&Country=CN> >
- 'Trade Policy Review: TURKEY 21 and 23 February 2012', 'Concluding remarks by the Chairperson', < http://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tp359_crc_e.htm >
- 'Understanding the WTO: What We Do', < http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/what_we_do_e.htm >
- 'Understanding the WTO: the Organisation Members and Observers' < http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm >
- 'Who are the developing countries in the WTO?', < http://www.wto.org/english/tratop_e/devel_e/d1who_e.htm >

Av. Mehmet BALLI

Türk Ticaret Kanunu'na Göre Haksız Rekabet Kavramı ve Unsurları

Özet

“Rekabet”, liberal ekonomilerin en önemli kavramlarından biridir. Fakat rekabet her zaman istenildiği gibi işlemez ve bir takım önlemler almayı gerektirir. Devlet, rekabetin kötüye kullanılmasını önler, haksız rekabeti engelleyici bazı önlemler alır. Haksız rekabet, anayasal bir hak olan rekabet hakkını kötüye kullanmayı engellemek için, hüküm altına alınmış kurallardan ibarettir. Haksız rekabete ilişkin kuralların amacı, bütün katılanların menfaatine, dürüst ve bozulmamış rekabetin sağlanmasıdır. Haksız rekabetin unsurları, ekonomik rekabetin varlığı ve dürüstlük kurallarına aykırılıktır. Haksız Rekabet davası açılabilmesinin şartları ise, bir zararın veya zarar tehlikesinin varlığı ve uygun illiyet bağının olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Rekabet, Haksız Rekabet, Haksız Rekabetin Unsurları, Türk Ticaret Kanunu

JEL Sınıflandırma Kodu: K19

Abstract

“Competition”, is one of the most important concepts of a liberal economies. But competition does not always work as desired and requires some precautions to take. Government take some precautions that prevent to abuse of competition and unfair competition. Against unfair competition, right to compete is under the protection of Government constitution which consists specific rules. The purpose of the rules on unfair competition is to protect all participants and keep the honest and intect competition. The elements of unfair competition against to rules of honesty and economic competition. Terms of the sued for unfair competitions are; the existence of damage, or danger of damage and has appropriate causal link.

Keywords: Competition, Unfair Competition, Elements of Unfair Competetion, Turkish Commercial Code.

JEL Classification Codes: K19

GİRİŞ

Rekabet, sosyal ve ekonomik hayatın düzenlenmesinde önemli bir yere sahiptir. Özellikle, piyasaların gelişmesi ve toplumsal refahın artmasında rekabetin büyük rolü vardır (İnan ve Piker, 2007: 1).

Ülkemizde geçerli olan liberal ekonomi, serbest piyasa ekonomisi üzerinde durmaktadır. Serbest piyasanın en önemli unsurlarından biri, rekabettir. Rekabetin serbest piyasaya birçok faydası vardır. Rekabet, üretilen mal ve hizmetlerin kalitesini yükselttiği gibi, işletmelerin verimini arttırarak fiyatların düşmesini sağlar. Reka-

bet, mantığı gereği en iyi olmaya, ilerlemeye ve gelişmeye teşvik eder. Böylelikle liberal ekonomilerde, ekonomi politikalarının hedefe ulaşmasını sağlar.

Bununla birlikte bu temel unsur her zaman istenildiği gibi çalışmaz ve piyasanın sağlıklı işlemesi için bazı önlemler alınır. Bunlardan biri, “haksız rekabete” yöneliktir.

Haksız rekabet, anayasal bir hak olan rekabet hakkını kötüye kullanmayı engellemek için hüküm altına alınmış kurallardan ibarettir. Diğer bir deyişle haksız rekabet kuralları, rekabetin kötüye kullanımına yol açacak nitelikte davranışların önüne geçilmesi amacıyla yöneliktir. Bu bağlamda kavram, “ticari hayatın serbest rekabet ilişkileri çerçevesinde sürdürülmesinin sağlanması” fikrine dayanır (Sarıöz, 2012: 1).

Modern dönemde ticaretin gelişmesi ve bu gelişimde serbest rekabetin önemi, bu doğrultuda düzenlemelerin önemini artırmıştır. Bunun yanında son çeyrek asırda ticari faaliyetlerin ulusal sınırları aşması, bir başka deyişle ticaretin “global” bir boyut kazanması birtakım önlemleri de beraberinde getirmiştir.

Çalışma üç başlıktan ve her başlık kendi içinde alt başlıklardan oluşmaktadır. Çalışmanın odağında haksız rekabet kavramı bulunmaktadır. Bu doğrultuda ilk başlıkta rekabet ve iktisadi rekabet kavramını açıklanacaktır. Metnin ikinci başlığı altında haksız rekabet kavramını Yeni Türk Ticaret Kanunu’na (TTK) göre incelenmesi suretiyle, eski Ticaret Kanunu’na nazaran, yenilikler ortaya konulacaktır. Son başlıkta ise, haksız rekabete ilişkin olarak Anayasa ve Türk Borçlar Kanunu’nun ilgili maddelerini ele aldıktan sonra, eski Ticaret Kanunu’nun haksız rekabet hükümleri ve yeni Türk Ticaret Kanunu’nda düzenlenen haksız rekabetin amaç ve kapsamı incelenecektir.

1. REKABET KAVRAMI

1.1. Tanım

Rekabet, sosyal ve ekonomik hayatın düzenlenmesinde önemli bir yer tutar (İnan ve Peker, 2007: 1). Sözlük anlamıyla rekabet, “mal ve hizmet piyasalarındaki teşebbüsler arasında özgürce ekonomik kararlar verilebilmesini sağlayan yarış”¹ (Rekabet Kurumu, 2010: 80) ifade eder. Başka bir çalışmada kavram, “Bir piyasada satıcıların, birbirleri aleyhine daha fazla müşteri çekerek mal ve hizmet satışlarını, dolayısıyla kârlarını artırmak için, aralarında giriştikleri yarış” (Seyidoğlu, 1999: 500) şeklinde tanımlanmaktadır. Daha genel bir deyişle rekabet, ekonomik hayata müşteri çekmek için yapılan yarıştır (Poyraz, 2011: 111). Görüldüğü üzere rekabetin tanımlanmasında, “yarış” kavramının ortak noktayı oluşturduğu söylenebilir.

Günümüzün hakim sistemi olan, liberal ekonomi anlayışı, “serbest rekabet” ilkesine dayanır (Arkan, 2011: 307). Dolayısıyla rekabetin temelleri de yine bu ekonomi sistemi içinde şekillenmiştir. Ekonomistlerin mutabık oldukları tanım ile rekabet, satıcı ve alıcıların aynı pazarda -serbest koşullarda- fiyat ve üretimi belirlemeleridir. Tanımda yer alan pazar kavramı ise, arz ve talebin bulunduğu yer olarak ifade edilebilir. Başka bir deyişle serbest rekabetin sağlanmış olduğu ortamda pazar, rakip işletmelerce veya kişilerce tüketicilere mal ve hizmet sunulan bir ortamdır (Badur, 2001: 4). Firmalar için son derece önemli olan rekabet, firmaları etkin ve verimli olmaya yöneltir. Bu da daha kaliteli mal ve hizmetin daha düşük fiyatla daha fazla sunulması demektir (İnana ve Piker, 2007: 1).

Rekabet hukuku ise, rekabetin korunmasına ilişkin kurallardan ibarettir. Bu kurallar, etkin bir rekabet ortamının sağlanmasına hizmet eder ve söz konusu ortamın korunması için çalışır. Rekabet hukukunun

¹ Rekabet Kanunu’nda ‘işletme’ yerine ‘teşebbüs’ kullanılmaktadır

temel amacı, mal ve hizmet piyasalarında faaliyet gösteren işletmelerin bu hakimiyetlerini kötüye kullanmalarının önlenmesi, piyasalardaki rekabetin tesis için birleşme-devralma işlemlerinin kontrolü ve gerekli düzenleme ve denetlemelerin yapılarak rekabetin korunmasıdır (İnan ve Piker, 2007: 2-3).

Yukarıda da belirtildiği üzere; haksız rekabet, anayasal bir hak olan rekabet hakkını kötüye kullanmayı engellemek için hüküm altına alınmış kurallardan ibarettir. Haksız rekabet kuralları, mevcut bir rekabetin haksız olup olmadığı ile ilgilidir. Oysa rekabet ihlali halinde, bir tarafın rekabet etme hakkı tamamen ortadan kaldırılmış veya kısıtlanmış, rekabet düzeni bozulmuştur.

Rekabet ihlali temel sorun, “rekabet” olgusunun ortadan kaldırılması veya tahribata uğratılmasıdır. Örnek vermek gerekirse; bir teşebbüsün bir diğer teşebbüs hakkında kötü intiba oluşturmaya çalışması halinde haksız rekabet; iki farklı teşebbüsün aralarında fiyat, miktar gibi unsurlar konusunda anlaşmaları veya bir ya da birden fazla teşebbüsün hakim durum yaratmaya veya hakim durumlarını daha da güçlendirmeye yönelik olarak, herhangi bir mal veya hizmet piyasasındaki rekabetin önemli ölçüde azaltılması sonucunu doğuracak şekilde birleşmeleri halinde rekabet ihlali söz konusu olmaktadır. Yani, TTK’da yer alan “haksız rekabet” hükümleri ile “rekabet oyununa bütün katılanların menfaatinin korunması”; 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanundaki düzenlemelerle “rekabetin korunması” hedeflenmektedir.²

Bir diğer önemli ayırıcı unsur ise; her iki kanun kapsamındaki ihlallere karşı başvuru yol ve mercilerinin tamamen farklı olmasıdır. Nitekim; haksız

rekabet yaratan eylemin incelenme yeri Ticaret Mahkemeleri, Ticaret Mahkemelerince bir karar verilmesi halinde başvurulacak yüksek yargı yolu ise Yargıtay’dır. Buna karşın; 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunu’nda yer alan rekabet ihlali konu eylem veya işlemin inceleneyeceği yer Rekabet Kurumu ve bu Kurumun karar organı olan Rekabet Kurulu olup buradan verilecek kararlara karşı başvurulacak yargı yolu ise Danıştay olmaktadır. Görüldüğü üzere, ilk bakışta aynı gibi algılanan ve uygulamada çokça karıştırılan bu iki kavram arasında temelde derin ve çok önemli farklılıklar bulunmaktadır.

1.2. İktisadi rekabet

İktisadi rekabet, Rekabetin Korunması Hakkında Kanun’un genel gerekçesinde; “genel olarak piyasa ekonomilerinde rekabet; kar, satış miktarı ve payı gibi belirli bazı hedeflere ulaşmak amacıyla ekonomik birimler arasında ortaya çıkan bir yarış veya karşıtlık şeklindeki ilişkiler süreci” şeklinde tanımlanmıştır.

6102 sayılı TTK’nın 56. maddesine göre haksız rekabette bahsedebilmek için ilk olarak haksız rekabete taraf olanların ekonomik rekabet etme haklarının mevcut olması yani ekonomik etkinliğin varlığı gerekir. Ekonomik rekabetin varlığı için bazı şartlar vardır. Bunlar; çalışma hürriyeti, sözleşme özgürlüğü ve rekabet edilecek bir ticaret ortamının var olmasıdır (Tamer, 2011: 13).

İktisadi faaliyet içerisinde olan kişiler, kazançlarını dolayısıyla servetlerini arttırabilmek için hukuki ya da hukuk dışı yöntemlere başvurmak eğilimindedirler. Ekonomik rekabetin hukukun gözetimi altında

² “Rekabet ihlali” ile “haksız rekabet” kavramları arasındaki farka rağmen uygulamada ve öğretilerde çokça karıştırılmaktadır. “Haksız rekabet” TTK’da; “rekabet ihlali” ise 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun kapsamında düzenlenmiş iki ayrı hukuki kavramdır. 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun’un 3’üncü maddesinde yer verilen “rekabet” tanımına göre rekabet ihlali; “mal ve hizmet piyasalarındaki teşebbüsler arasında özgürce ekonomik kararlar verilebilmesini sağlayan yarışın ihlali” olarak ifade edilebilir. 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun’da yasaklanan; mal ve hizmet piyasalarındaki rekabeti engelleyici, bozucu veya kısıtlayıcı anlaşma, karar ve uygulamaları ve piyasaya hakim olan teşebbüslerin bu hakimiyetlerini kötüye kullanmalarıdır. Burada amaç, mevcut rekabet düzenini korumaktır.

yapılması rekabet ortamının korunması ve ekonominin faaliyetlerinin hukuk çerçevesinde yapılması açısından önemlidir (Aydın, 2008: 23). Rekabetin varlığı piyasayı geliştirerek etkin kaynak dağılımını sağlar ve toplumsal refah düzeyinin yükseltilmesine katkıda bulunur (Güven, 2009: 19).

İktisadi rekabetin şartlarından olan yarışma olgusu sadece serbest piyasa sistemlerinde sağlanabilir (Tamer, 2011: 13). Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un Genel Gereğesi'nde, "piyasa ekonomisi" şu şekilde ifade edilmiştir: "...en genel anlamda piyasa ekonomisi, ekonominin merkezi bir karar biriminin yönlendirmediği, piyasanın kendi dinamiklerine göre yön bulduğu ekonomik düzeni ifade eder. Bu sisteme göre ekonomik birimlerin yönlendirilmesi ve koordinasyonu, arz ve talep miktarının belirlenmesi, malların fiyatlarının oluşumu, fiyat, miktar, kalite ve diğer şartlara ilişkin bilginin elde edilmesi gibi temel ekonomik fonksiyonlar piyasalarda gerçekleşir ve bu olgular piyasalar tarafından belirlenir." Bu tip ekonomilerde işlerliğin sağlanması ve korunması için uygulanan politikanın temelinde rekabet vardır.³ Başka bir deyişle piyasa ekonomisinin temel dayanağını oluşturan rekabet, arz ve talebin özgür bir şekilde pazar koşullarında buluşmasıdır (Rekabet Kurumu, 2011: 10).

2. HAKSIZ REKABET KAVRAMI

2.1. Kavram

Sanayi devrimi ile gelişen ekonomilerde firmaların benzer mal veya ürünleri üretmeye başlamaları ile üreticiler ve/veya satıcılar arasında pazarlama, paketleme gibi ticari faaliyetlerde sorunlar ve mağduriyetler ortaya çıkmaya başlamıştır (Tamer, 2011: 20-21). Serbest piyasa ekonomilerinin benimsendiği ülkelerde devlet, bahsedilen sorunları ve mağduriyetleri önlemek amacıyla hukuki müdahalelerde bulunmak zorunda kalmıştır (Arkan, 2003: 3).

Ülkemizde haksız rekabet ilk olarak 1956 tarihli Türk Ticaret Kanunu kapsamına alınmış ve gerekli yasal düzenlemeler yapılmıştır. Haksız rekabet yeni bir anlayış ve sistem içerisinde (Bozer ve Göle, 2011: 148) 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 54-63 üncü maddeleri arasında düzenlenmiştir.

Haksız rekabetin tanımı hem teorik açıdan hem uygulama açısından önemlidir. Haksız rekabet halleri sınırlı sayı prensibine göre belirlenmediği için, başka fiillerin de haksız rekabet sayılabileceği tanımın önemini arttırmaktadır (Aydın, 2008: 24).

Haksız rekabetin tanımı konusunda görüş birliği yoktur. Şüphesiz bu durum, tanımda amaçlanan herhangi bir ifade şekline ziyade, meşru ve gayrimeşru rekabet şekilleri arasındaki hukuki farkların tespitindeki zorluktan kaynaklanmaktadır (Aydın, 2008: 25).

Haksız rekabet, TTK'nın 54. maddesinde, "rakipler arasında veya tedarik edenlerle müşteriler arasındaki ilişkileri etkileyen aldatıcı veya dürüstlük kuralına diğer şekillerdeki aykırı davranışlar ile ticari uygulamalar" olarak tanımlanmış ve hukuka aykırı olduğu belirtilmiştir.

Daha yalın bir anlatımla haksız rekabet; iktisadi rekabetin, dürüstlük kurallarına aykırı olan davranış ve başkaca suretlerle her türlü kötüye kullanılması olarak tanımlanabilir (Poyraz, 2011: 111).

6102 sayılı TTK'nın haksız rekabeti tanımlayan 54. maddesi ile haksız kabul edilen fiillerin listesinden oluşan 55. maddesi, 1986 tarihli İsviçre Haksız Rekabete Karşı Kanunu'ndan tercüme yoluyla alınmıştır. 6102 sayılı TTK'nın haksız rekabete ilişkin bu iki maddesinde, eski Türk Ticaret Kanunu'ndaki düzenlemelere nazaran önemli değişiklikler yapılmasına karşın; 6102 sayılı TTK ile getirilen yeni düzenleme-

³ Bkz. www.rekabet.gov.tr/index.php?Sayfa=sayfaicerikhtml&icld=74&detId=99&ustId=74&Lang=TR, (Çevrimiçi), 22/12/2012

ler, sayı ve sistematik bakımından eski Türk Ticaret Kanunu'nun devamı niteliğindedir (Kendigelen, 2011: 63).

2.2. Unsurları

Haksız rekabetin unsurları, ekonomik rekabetin varlığı ve dürüstlük kurallarına aykırılık şeklinde sayılabilir.

2.2.1. Rekabet ilişkisi (Ekonomik rekabetin varlığı)

Haksız rekabetin varlığı için aranan ilk unsur, ekonomik rekabet etme haklarının var olmasıdır. Ekonomik rekabetten söz edebilmek için serbest piyasa ekonomisinin var olması gerekir. Diğer bir ifadeyle ekonomik etkinliğin⁴ yani serbestçe gelir temin etme amacı güden işlerin var olmasıdır. Ekonomik rekabetten anlaşılması gereken ise, kişilerin piyasada serbestçe ticari ve ekonomik faaliyette bulunabilmesidir (Tamer, 2011: 31).

Yukarıda açıklanan nedenlerden ötürü rakipler açısından ekonomik rekabetin bulunmadığı ortamda rekabetin kötüye kullanılması da mevzu olmaz. İktisadi rekabete uygun bir ortamda gerçekleşen faaliyetin iktisadi olması gerekir. Bu durumu gelir elde etmeye dönük olmayan faaliyetler için haksız rekabet hükümleri uygulanmaz şeklinde açıklayabiliriz. Eski Türk Ticaret Kanunu bu konuyu "iktisadi rekabetin her türlü suistimali" olarak hüküm altına almıştır. Yeni Türk Ticaret Kanunu'nda ise "rakipler arasında veya tedarik edenlerle müşteriler arasındaki ilişkileri etkileyen" denilmek suretiyle aynı esaslar kabul edilmiştir. Kısaca, rekabete konu eylemin amacının kazanç sağlama olması haksız rekabetten söz etmemizi sağlar (Tamer, 2011: 31-32; Şenocak, 2001: 201).

2.2.2. Dürüstlük kurallarına aykırılık

TTK m. 54/1'e göre, haksız rekabete ilişkin hükümlerin amacı bütün katılanların menfaatine, dürüst ve bozulmamış rekabetin sağlanmasıdır. Bununla birlikte diğer haklar gibi rekabet hakkı da sınırsız değildir. Kişiler rekabet hakkını kullanırken bir takım kurallara uymak zorundadır. Bu kurallardan biri olan dürüstlük ve güven kuralı Medeni Kanun'un 2. maddesindeki "Dürüstlük" kuralından gelmektedir (Oruç, 2009: 7). Bu hükmün uygulanabilmesi için taraflar arasında mevcut olan borç ilişkisine dayalı özel bir bağın varlığının aranması gerektiği görüşü geçerliliğini kaybetmiştir (Güven, 2012: 27-28).

Dürüstlük kuralına aykırı davranışların neler olduğu TTK'nın 55. maddesinde sayılmıştır. Söz konusu madde kapsamına girdiği saptanan davranış için, 54. maddedeki hükme göre bir inceleme yapmaya gerek yoktur; bu davranışın haksız rekabet olduğu kabul edilir (Arkan, 2011: 315). Dürüstlük kuralına aykırı, haksız rekabet olarak kabul edilen davranışları şu şekilde özetleyebiliriz (Kendigelen, 2011: 65-66):

- Gerçeğe aykırı, yanıltıcı, rakibi gereksiz yere kötüleyici veya rakibin tanınmışlığından yararlanan karıştırmalı reklâmlar.
- Müşterileri, seçilmiş bazı ürünlerin birden fazla tedarik fiyatının altında satışa sunulmasının yoluyla rakiplerinin veya kendinin yeteneği konusunda veya malın gerçek değeri hakkında yanıltmak.
- Saldırgan satış yöntemleri ile müşterilerin karar verme özgürlüğünü kısıtlamak.
- Taksitli satım ve benzeri sözleşmelerle tüketici kredilerinde, maliyet, satış fiyatı, faiz oranlarında tüketiciyi fazla aydınlatmamak.

⁴ Ekonomik etkinliğin bir kez dahi yapılması rekabet için yeterlidir ama ekonomik etkinlik olmadan ekonomik rekabetten de bahsedilmesi mümkün değildir.

- Kendisiyle sözleşme yapması için müşterilerin daha önce yapmış oldukları sözleşmeleri sona erdirmeye yöneltmek.
- Başkasının ürünlerinden yetkisiz yararlanmak.
- Dürüstlük kuralına aykırı genel işlem şartları kullanılmak.

Yeni Türk Ticaret Kanun’da sınırlı sayı prensibi kullanılmadığı için eski Türk Ticaret Kanunu’nda haksız rekabet sayılıp yeni kanunda sayılmayanlar da haksız rekabet olarak kabul edilecektir.

2.3. Haksız rekabet davası açılabilmenin koşulları

Haksız rekabet davası açılabilmesi için iki koşul aranmaktadır. TTK’nın 56. maddesinde haksız fiil için bir zararın ve zarar tehlikesinin varlığının gerektiği öngörülmüştür. Haksız rekabetin varlığının bir koşulu olarak Yargıtay illiyet bağının bulunmasını da aramaktadır.

2.3.1. Bir zararın veya zarar tehlikesinin varlığı

Haksız rekabet davası açılabilmesinin ilk koşulu, bir zararın veya zarar tehlikesinin varlığıdır. TTK m. 56/1’de rakiplerin uğrayacağı zararlar ya da zarar tehlikesi şu şekilde sayılmıştır: “...müşterileri, kredisi, meslekî itibarı, ticari faaliyetleri veya diğer ekonomik menfaatleri...” Bu maddeden anlaşılacağı üzere sayılan menfaatleri zarar gören ya da zarar tehlikesi ile karşılaşması durumunda haksız rekabette söz edilir.

Haksız rekabetteki zarar Borçlar Kanunu’ndaki zarar kavramından farklıdır. Borçlar Kanunu’nda dava şartı olarak kişinin zarar görmesi aranırken, bu maddede zarar görme tehlikesi de haksız rekabetin varlığı için yeterli görülmüştür. Zararın veya tehlikenin yoğunluğu haksız rekabet nedeni ile açılacak tazminat

davaları açısından önem taşır. Şöyle ki, zararın veya tehlikesinin çok ya da az olması haksız rekabetin var olup olmadığı açısından değil, haksız rekabet dolayısıyla mahkemelerin tazminat miktarının belirlenmesinde önem taşır (Tamer, 2011: 41-42).

Haksız rekabet için zarar veya zarar tehlikesinin varlığı aranırken, haksız rekabet fiilini işleyen açısından suç teşkil etmesi için, bu fiil sonucunda fayda elde etmesi aranmaz (Şenocak, 2001: 201). Fail bir menfaat elde etmese bile haksız rekabet meydana gelmiş olur.

2.3.2. İlliyet bağı

Yargıtay’ın kararına göre, haksız rekabet davası açabilmek için uygun illiyet bağı aranmaktadır.⁵ İlliyet bağının varlığı fiilin hangi zarara neden olduğunun tespiti açısından önemlidir (Oruç, 2009: 9). Bir kimse sadece hukuka aykırı bir fiil dolayısıyla meydana getirdiği zararı tanzim etmekle yükümlüdür (Oğuzman ve Öz, 2000: 502).

Tespit yapılırken uygun illiyet bağı teorisi genel olarak kabul edilir. İlliyet bağında bir eylemin ortaya çıkan sonucu meydana getirip getirmemeye elverişli olmasına bakılır. Haksız rekabet için uygun illiyet bağının varlığı zorunludur. Ekonomik rekabet hakkını dürüstlük kuralına aykırı olarak kullanan ve bunun sonucunda bir zarar veya zarar tehlikesi meydana getiren fiilin arasında illiyet bağının varlığı aranır. Aksi halde haksız rekabette söz edilemez (Oruç, 2009: 9).

3. TÜRK HUKUKUNDA HAKSIZ REKABETİN DÜZENLENMESİ

3.1. Anayasa’daki düzenleme

Anayasa’da haksız rekabet açıkça ifade edilmemiş olmakla birlikte 167. madde bize bu konuda ışık tutmaktadır. Söz konusu maddeye göre, “Devlet, para, kredi,

⁵ YHGK, E.2007/11-965, K. 2007/961, T. 12/12/2007, Karar, erişim (çevrimiçi) <http://www.istanbulbarosu.org.tr/yayinlar/BaroDergileri/ibd/20083/ibd200833yhdgk.pdf>, (23/12/2012)

sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemlerini sağlayıcı ve geliştirici tedbirleri alır; piyasalarda fiili veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önler” hükmü yer almaktadır. Bu hükme göre Devlet rekabetin kanuna uygun olarak gerçekleşmesi için piyasaları kontrol altında tutar.

Anayasa’da açıkça olmamasına karşın Türk ekonomisi rekabet ilkesine dayanır (Karayalçın, 1968: 442). Rekabet için yukarıda değindiğimiz gibi serbest piyasa gereklidir. 48. madde ise serbest piyasaya dönüktür: “Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır” şeklinde hükme bağlanmıştır.

Devlet’e rekabete dayalı piyasa düzenin korunması ve geliştirilmesi için görev yüklenmiştir. Bu görevi yerine getirmek için rekabet politikası ile hareket etmesi gerekmektedir. Devlet’e yüklenen bu görevler 4054 sayılı Yasanın genel gerekçesinde de vurgulanmıştır. Gerekçe de bu görev şu şekilde ifade edilmiştir (Aydın, 2008: 33-34):

“Rekabetin ülkemizde yerleşmesinde ve devamında Devlet’e büyük görevler düşmekte, Devlet’in bilinçli bir rekabet politikası izlemesi kaçınılmaz olmaktadır. Rekabete dayalı bir piyasa düzeninin korunması ve geliştirilmesi rekabet politikasının görevidir. Piyasa ekonomisinin sağlıklı bir biçimde işleyebilmesi için, rakip teşebbüsler arasında dinamik bir rekabet sürecinin var olması bu süreçte güçlü olanın değil, başarılı olanın kendini kabullendirmesi gerekir. Devlet’in bir rekabet politikasının bulunmaması durumunda başarılı olan değil, güçlü olan piyasa egemen olmakta ve rekabet ortadan kalkmaktadır. Bu nedenle piyasa düzeni geçerli olduğu ekonomilerde rekabetin tesisi ve korunması, sürekliliğinin

sağlanması Devlet’in temel görevi olmaktadır. Piyasa ekonomilerinde rekabet politikası, genel ekonomi politikası için hayati öneme haizdir. Zira piyasa sisteminin merkezi unsurunu oluşturan rekabet sürecindeki bozukluk ekonomik sistemin bütünü tehdit etmektedir.”

3.2. Türk Borçlar Kanunu’ndaki düzenleme

Haksız rekabet Türk Borçlar Kanunu’nun 57. maddesinde düzenlenmiştir. Hükme göre “gerçek olmayan haberlerin yayılması veya bu tür ilanların yapılması ya da dürüstlük kurallarına aykırı diğer davranışlarda bulunması yüzünden müşterileri azalan veya onları kaybetme tehlikesiyle karşılaşan kişi, bu davranışlara son verilmesini isteyebilir.” TBK’ya göre bir fiilin haksız rekabet sayılabilmesi için iki şartın gerçekleşmiş olması gerekir. Bunlardan birincisi, gerçek olmayan ilanların yapılması ya da dürüstlük kuralına aykırı hareketler; ikincisi ise bu fiillere maruz kalan kişinin müşterilerinin azalması ya da müşterilerini kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalmasıdır. Borçlar Kanunu’na göre bu iki şartın bir arada bulunmasıyla haksız rekabet fiilinin işlenmiş olduğu kabul edilebilir (Oruç, 2009: 22).

1956 yılındaki Türk Ticaret Kanunu Tasarısı’nda Borçlar Kanunu’nun 48. maddesindeki hükmün kaldırılması yer almasına rağmen komisyonun bu hükümlerin ticari alanlar dışında kalan ekonomik hayattaki rekabet hallerine uymayacağı gerekçesiyle kabul etmemesiyle bu şekilde kanunlaşmıştır. Bu kanundan sonra haksız rekabet kurumu, birbirlerine benzer ama iki farklı şekilde ve kanunda düzenlenmiştir (Tamer, 2011:75-76).

TTK’da düzenlenen tüm hususlar ticari iş niteliğinde sayıldığından ve bu kanun dürüstlük kuralına aykırı davranışları da sayarak haksız rekabeti çok daha

kapsamlı bir şekilde ele aldığından Türk Borçlar Kanunu'nun 57. maddesinin uygulama alanının kalmadığı ileri sürülebilir (Bozer ve Göle, 2011: 145).

3.3. Türk Ticaret Kanunu'ndaki düzenleme

3.3.1. 1957 Tarihli Türk Ticaret Kanunu

Haksız rekabet eski Türk Ticaret Kanunu'nun 56 ve 65. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Bu kanun İsviçre Federal Yasası'nın çevrilmesi suretiyle 01/01/1957 yılından itibaren geçerli olmak üzere 1956 yılında kabul edilmiştir (Örs, 1958: 23).

Bu Kanunun 56. maddesinde haksız rekabetin genel bir tanımı verilmiş, 57. maddesinde ise sınırlayıcı nitelik taşımamasına rağmen en sık karşılaşılan örnekler sayılmıştır. Daha sonraki maddelerde bu fiile maruz kalanların haklarından bahsedilmiş, hukuki ve cezai müeyyideler düzenlenmiştir (Oruç, 2009: 22-23).

Ekonomik şartlardaki gelişmeler ve bunun bir yansıması olarak satış, reklâm ve benzeri yöntemlerin hızlı bir şekilde değişiklik göstermesi yeni haksız rekabet hallerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu gelişim ve değişim haksız rekabet hallerinin tek tek sayılmasını imkânsız hale getirmiştir (Arkan, 2011: 307).

Bu nedenlerden ötürü kanun koyucu haksız rekabet konusunun sınırlı sayıda belirlenmesinden kaçınmış, hâkime geniş bir takdir yetkisi vermiştir (Aydın, 2008: 43).

Haksız rekabet eski Türk Ticaret Kanunu'nun 56 ve 65. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Bu kanun İsviçre Federal Yasası'nın çevrilmesi suretiyle 01/01/1957 yılından itibaren geçerli olmak üzere 1956 yılında kabul edilmiştir (Örs, 1958: 23).

Bu Kanunun 56. maddesinde haksız rekabetin genel bir tanımı verilmiş, 57. maddesinde ise sınırlayıcı nitelik taşımamasına rağmen en sık karşılaşılan örnekler sayılmıştır. Daha sonraki maddelerde bu fiile maruz kalanların haklarından bahsedilmiş, hukuki ve cezai müeyyideler düzenlenmiştir (Oruç, 2009: 22-23).

Ekonomik şartlardaki gelişmeler ve bunun bir yansıması olarak satış, reklâm ve benzeri yöntemlerin hızlı bir şekilde değişiklik göstermesi yeni haksız rekabet hallerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu gelişim ve değişim haksız rekabet hallerinin tek tek sayılmasını imkânsız hale getirmiştir (Arkan, 2011: 307).

Bu nedenlerden ötürü kanun koyucu haksız rekabet konusunun sınırlı sayıda belirlenmesinden kaçınmış, hâkime geniş bir takdir yetkisi vermiştir (Aydın, 2008: 43).

3.3.2.6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunundaki modern haksız rekabetin amacı ve kapsamı

3.3.2.1. Amaç: Bozulmamış ve dürüst rekabetin korunması

TTK'nın 54. maddenin 1. fıkrasında haksız rekabete ilişkin hükümlerin amacı ve sùjelerini açıkça belirtmiştir. Buna göre, haksız rekabetin düzenlenmesindeki amaç bütün katılanların menfaatine, dürüst ve bozulmamış rekabetin sağlanmasıdır. Kanun koyucu korumanın amacını ve sùjelerini Kanun'da açıkça ifade etmek suretiyle, Kanun'un işlevsel niteliğini vurgulamak istemiştir (Güven, 2012: 37).

TTK "haksız rekabet kavramına yeni bir bakış açısı getirmiştir." Haksız rekabetin düzenlendiği ilk maddede yani genel maddede haksız rekabete ilişkin bir tanım vermek yerine amaç ve ilkelerin benimsenmesiyle yetinilmiştir. Bu hükümlere göre hukuka

aykırı olmayan rekabet, dürüstlük kuralına uygun, centilmence oynandığı saf bir rekabettir (Adalet Bakanlığı, 2005: 419). “Bozulmamış rekabet ise güven duyulan anlamında hilesiz bir rekabettir” (Adalet Bakanlığı, 2005: 419). Haksız rekabetin tanımının yanı sıra kanunun “dürüst ve bozulmamış” rekabetin teminini amaç edinmesi haksız rekabetin kapsamını daha somut bir hale getirmiştir. Haksız rekabetle ilgili TTK’daki yeni düzenleme rekabet hükümlerini iki temel üzerine yerleştirmiştir. İlki bütün katılanların menfaatine dürüst ve bozulmamış rekabetin sağlanması gerektiğidir. İktisadi rekabet kavramının anlam ve içeriğinin belirsiz olmasından ötürü dürüst ve bozulmamış rekabet ile rekabet kavramının niteliği belirlenmiş ve hukuken tanımlanabilir bir rekabete vurgu yapılmıştır. İkinci olarak haksız rekabetin tanınması ve teşhis edilmesi için dürüstlük kuralına önemli bir görev yüklemiştir (Doğruöz vd., 2011: 159).

Haksız rekabet hükümleri ile korunan menfaat, alıcıların ve satıcıların en iyi şekilde iş görmeleri ve özellikle tüketicilerin ürünlerin sağlıklı bir şekilde karşılaştırmasını yapabilmelerini sağlamaktır. Bunun yolu ise alıcıların ürünlerden uygun olanını kolayca temin etmesi için “şeffaf bir pazarın var olmasından, piyasaya katılan herkesin, aralarında bir rekabet ilişkisi bulunmaksızın, rekabete yapılan haksız müdahalelerden korunmasından elde edebilecekleri menfaatlerdir” (Güven, 2012: 38-39).

3.3.2.2. Kapsam: Rekabetin oyununa dahil olanlar arasındaki ilişkileri etkileyen davranış ve ticari uygulamalar

Haksız rekabet hükümlerinin kapsamı TTK’nın 54. maddenin 2. fıkrasında belirlenmiştir. Hüküm haksız rekabetin kapsamını şu şekilde belirlemiştir: “Rakipler arasında veya tedarik edenlerle müşteriler

arasındaki ilişkileri etkileyen aldatıcı veya dürüstlük kuralına diğer şekillerdeki aykırı davranışlar ile ticari uygulamalar haksız ve hukuka aykırıdır.”

Yargıtay haksız rekabetin var olabilmesi için tarafların birbirlerine rakip olmaları şartını yani rekabet ilişkisini arıyordu. Ancak TTK “bütün katılanların menfaati”ni işaret ederek tedarikçilerle müşterilerin ilişkilerinin etkilemesinden de söz etmiştir (Kendigelen, 2011: 64). Hükümün bu şekilde düzenlenmiş olması, rekabeti sadece müşteri ve pazar payı mücadelesi gibi dar bir alan olmaktan çıkarmak suretiyle, rakipler ya da tedarik edenler arasındaki ilişkileri etkileyen davranışları da kapsamı dâhiline alarak haksız rekabetin alanını genişletmiştir. Şöyle ki yeni düzenleme ile ilişkiyi etkileyen eylemin diğer bir rakipten ya da üçüncü kişiden kaynaklanıp kaynaklanmamasının önemi kalmamıştır. Önemli olan husus, “eylemin rekabet oyununa katılanlar arasındaki ilişkileri etkileyebilecek, böylelikle rekabetin işleyişini bozabilecek nitelikte olmasıdır” (Güven, 2012: 51-52).

Dürüstlük kuralına aykırı davranışlar ve uygulamalar iş etiğine aykırı olabileceği gibi aldatıcı veya yanıltıcı olabilir. Bu gibi ticari uygulamalar rekabetin işlevsel kuralını zedeleyerek, rekabetten beklenen sonucun alınmasını engeller (Bozer ve Göle, 2011: 150). Görüldüğü üzere yeni haksız rekabet anlayışında haksız rekabet, hukuk ve ahlak kurallarına aykırı olabileceği gibi “rekabetçi işlev”⁶ kavramının korunması amacıyla da olabilir. “Hedef alınan rakiplerin engellenmesine yönelik uygulamalar, rakiplerin hareket serbestisinin korunması amacını güden anlayışın somut bir örneği olarak düzenlenmiştir.” Aynı şekilde, “saldırgan satış yöntemleri ve reklamlar, belli bir malın satın alınması koşuluna bağlı olarak düzenlenen promosyon amaçlı kampanya, oyun, yarışma,

⁶ Rekabetçi işlev: Pazara katılanların hareket ve karar alma serbestisi. (Güven, s. 54.)

piyango ya da çekilişler, pazara katılan tüketicilerin karar alma serbestilerinin korunması amacıyla yasaklanmıştır.”(Güven, 2012: 54)

SONUÇ

Haksız rekabete ilişkin eski Türk Ticaret Kanunu’ndaki düzenleme 1950’li yılların ticari ve ekonomik ilişkileri göz önünde tutularak yapılmıştı. Geçen süre ile ekonomik ve ticari hayattaki köklü değişiklikler yeni düzenlemeyi mecbur kılmıştır. Geçen bu süre ve gelişmeler göz önünde tutulduğunda söz konusu düzenleme için geç kalındığını söylemek pek de yanlış olmaz.

Yeni Türk Ticaret Kanunu ile birlikte haksız rekabete ilişkin hükümlerde köklü değişikliklere gidilmiştir. Haksız rekabete ilişkin yeni düzenleme, eski düzenlemeden farklı olarak, sadece rakipler yerine katılanlar demek suretiyle düzenlemeyi genişletmiştir. Bu genişletmeden kasıt, katılanların menfaatini işaret ederek tedarikçilerle müşterilerin ilişkilerinin etkilemesinden de söz etmiş olmasıdır. Günümüz ticari hayatındaki zorluklar ve mücadelenin nasıl zor bir hal aldığı düşünüldüğünde rekabetin sadece rakipler arasında olmadığı ortadadır. Daha doğru bir ifadeyle, haksız rekabetin sadece rakipleri etkilemekten daha ileriye giderek tüm katılanları etkilediğini düşündüğümüzde söz konusu bu düzenlemenin yerinde ve uygun olduğu açıktır.

Bir diğer yenilik ise; Yeni Türk Ticaret Kanunu’nda eski Türk Ticaret Kanunu’ndaki “sınırlı sayı prensibi”nden vazgeçilmiş olmasıdır. Nitekim iktisadi hayattaki yenilikler, ekonomik şartlardaki gelişmeler, yeni yöntemlerin keşfedilmesi daha önce öngörülemeyen yeni haksız rekabet hallerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu hızlı değişim ve gelişimin, doğası gereği gelecekte de devam edeceğinden bahisle haksız rekabet hallerini tek tek saymanın doğru olmayacağı açıktır.

Yeni TTK’yla haksız rekabet kavramını yeni bir bakış açısıyla ele almıştır. Kanuna göre amaç dürüst ve bozulmamış rekabetin korunmasıdır. Hükümdeki dürüst rekabet, hukuka aykırı olmayan centilmence oynanan saf bir oyundur. Bozulmamış rekabetten kasıt ise güven duyulan anlamında hilesiz bir rekabettir. Kişilerin rekabet hakkını kullanırken uymak zorunda oldukları dürüstlük ve güven kuralı ise Medeni Kanunda yer alan “Dürüstlük” kuralını temel almaktadır.

TTK’daki tüm bu yeniliklerle; haksız rekabete ilişkin hükümlerin amaç ve sùjeleri açıkça belirlenmiş; “rekabet” hukuken tanımlanabilir hale getirilmiştir. Ayrıca dürüstlük kuralının haksız rekabet teşkil eden fiilleri belirlemedeki fonksiyonu ortaya koyulmuştur. Böylelikle; haksız rekabet hükümlerinin kapsamının somutlaşması; işlevsel ve güncel ihtiyaçları karşılar bir niteliğe kavuşması sağlanmıştır.

Haksız rekabete konu fiili işleyen hukuki sorumluluğu TTK’nın 56, 57 ve 58’inci maddelerinde; cezai sorumluluğu ise 62 ve 63’üncü maddelerinde hüküm altına alınmıştır. Haksız rekabet halinde dava hakkı tanınanlar, hukuki taleplerinin neler olabileceği, hukuki sorumluluk hallerinin nelerden ibaret olacağı çerçevesi 56’ncı maddede çizilmiştir. TTK’nın 57’nci maddesinde haksız rekabet nedeni ile çalıştırmanın sorumluluğu, 58’inci maddesinde basın, yayın, iletişim ve bilişim kuruluşlarının sorumluluğu düzenlenmektedir.

Haksız rekabet halinde gerçek ve tüzel kişilerin cezai sorumluluk halleri ise TTK’nın 62 ve 63’üncü maddesinde hüküm altına alınmıştır. TTK’nın 62’nci maddesine göre; gerçek kişiler bakımından iki yıla kadar hapis cezası veya adli para cezası olarak öngörülmekle; yaptırım seçimlik olarak belirlenmiştir. Ceza hukukunda hakim olan ve TCK md.2’de de hüküm bulan “suçta ve cezada kanunilik ilkesi” uyarın-

ca, haksız rekabet halinde cezayı gerektiren fiiller, TTK'nın 62'nci maddesinde tek tek sayılmıştır. Bu nedenle sadece kanunda açıkça işaret edilen haksız rekabet fiilleri ceza sorumluluğuna sebep olabilecektir. Nitekim, madde hükmünün gerekçesinde de, açıkça maddede sayılmayan ancak haksız fiil teşkil eden diğer hallerde ceza verilmeyeceği belirtilmiştir. TTK'nın 63'ncü maddesine göre ise; tüzel kişilerin de sorumluluğu yoluna gidilebilecek ve tüzel kişilere özgü güvenlik tedbirleri (izin iptali ya da müsadere) uygulanacaktır. (ERDOĞAN, 2012: 452,458,459)

Kaynakça

- Arkan, Sabih. (2011), Ticari İşletme Hukuku, Ankara.
- Aydın, Hüseyin. (2008), Türk Ticaret Kanunu'nda Haksız Rekabet Suçları, Ankara.
- Badur, Emel. (2001), Türk Rekabet Hukukunda Rekabeti Sınırlayıcı Antlaşmalar (Uyumlu Eylem ve Kararlar),Ankara. (Ankara, SBE, Yüksek Lisans Tezi) (Çevrimiçi).
- Bozer, Ali/Göle, Celal. (2011), Ticari İşletme Hukuku, Ankara.
- Doğruöz, A.B. ve Onat, Ö./Tunçel Töralp F.. (2011), Türk Ticaret Kanunu Cilt I, Ankara.
- Erdoğan, Yavuz. (2012), "Yeni Türk Ticaret Kanunu'nda Haksız Rekabet Suçu", İpek Yolu Canlanıyor: Türk-Çin Hukuk Zirvesi, 421-461, hukuk.marmara.edu.tr.
- Güven, Pelin. (2009), Rekabet Hukuku (Ders Kitabı), Ankara.
- Güven, Şirin. (2012), Haksız rekabet Hukukunun Amacı ve Koruduğu Menfaatler, Ankara.
- İnan, N. ve Piker M.B., (2007), Rekabet Hukuku (El Kitabı), Ankara.
- Karayalçın. Yaşar. (1968), Ticaret Hukuku, I. Giriş-Ticari İşletme, 3. Baskı, Ankara.
- Kendigelen. Abuzer, (2011), Yeni Türk Ticaret Kanunu Değişiklikler, Yenilikler, İlk tespitler, İstanbul.
- Oğuzman, M. ve Kemal ve Öz, M. Turgut, (2000), Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul.
- Oruç, Murat. (2009), Haksız Rekabette Maddi Tazminat Davası, İstanbul.
- Örs, F. Halil. (1958), Türk Hususi Hukukunda Haksız Rekabet, Ankara.
- Poyraz, Ercan. (2011), Ticaret Hukuku, Ankara.
- Rekabet Kurumu Yayınları. (2011), Rekabet El Kitabı, Ankara.
- Saka, Zafer. (1998), Ticaret Hukuk (Ticari İşletme), İstanbul.
- Sarıöz, A. İpek. (2012), Haksız Rekabetten Doğan Uyuşmazlıklarda Uygulanacak Hukuk ve Yetkili Mahkeme, On İki Levha, İstanbul.
- Seyidoğlu, Halil. (1999), Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük, Bursa.
- Şenocak, Kemal. (2001), "İşletme Personelinin Ayarılması Meselesinin Haksız Rekabet Hükümleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.50, Sayı 2.
- Tamer, Ahmet. (2011), Yanlış veya Yanıltıcı Beyan ve Hareketlerle Haksız Rekabet, Ankara.
- Türk Ticaret Kanunu Tasarısı, (2005) Adalet Bakanlığı, Ankara.
- Ünal, Şeref. (1988), "Karşılaştırmalı Hukuk Açısından Haksız Rekabet", Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Yılı, Sayı 1, 71-83.
- Yargıtay Genel Kurulu (2007), 12/12/2007 Tarih, 2007/11-965 Esas, 2007/961 Karar, Erişim tarihi: 23 Aralık 2012, İstanbul, <http://www.istanbulbarosu.org.tr>.

“On Numara Yağ” Sorunu Üzerine

Özet

5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu’nun 2’nci maddesinin 1’inci fıkrasının (c) bendinde akaryakıtın tanımı yapılmış ve akaryakıt yerine kullanılan petrol türevleri ve bunların karışımları ile akaryakıt yerine kullanılan diğer ürünler de akaryakıt tanımı içerisinde yer almıştır. Yine Kanun’un “Kaçakçılık Suçları” başlıklı 3’üncü maddesinin 12’nci fıkrasında, bu ürünlerin akaryakıt olarak kullanım amacıyla üretilmesi, satışa sunulması, bulundurulması, satın alınması, taşınması ve saklanması suç sayılmıştır. Ülkemizde özellikle akaryakıt üzerindeki vergi yükünün de etkisiyle halk arasında “on numara yağ” olarak bilinen bu tür ürünlerin kullanımı azımsanmayacak ölçüdedir. Bu çalışmada, akaryakıt yerine kullanılan bu ürünlerin nasıl elde edildiği, neden kullanıldığı, olumsuz etkileri, sorunun çözümüne yönelik yapılan çalışmalar ile birtakım öneriler yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Madeni yağ, baz yağ, solvent, özel tüketim vergisi, kaçak akaryakıt, suç

Jel Sınıflandırması: L71, L72, H25, K42

Upon “Oil Number Ten” Problems

Abstract

Anti-Smuggling Act No: 5607 is not only defines the definition of Petroleum Products but also determines definitions of semi petroleum products, their mixtures and the other chemical compounds which are used instead of petroleum products. It is codified to market, manufacture, buy, carry and hide of these semi petroleum products as a smuggling act in the Twelfth paragraph of Article 2 of Anti-Smuggling Act No: 5607. The usage volume of these semi petroleum products, which are basically known as “Oil Number Ten” in public, is not pretty big due to the high tax burden on petroleum products in Turkey. This essay intends to figure out, how these semi petroleum products are manufactured, why they are used nationwide, its negative effects, some proposals to solve the problem and the actions taken by government agencies.

Keywords: Mineral oil, base oil, solvent, excise duty, smuggled oil, crime

JEL Classification Codes: L71, L72, H25, K42

GİRİŞ

2008-2012 yılları arasında kamuoyunda geniş yankı uyandıran, esasen sanayinin çeşitli alanlarında kullanılan ancak fiyat ve vergisel avantajları dolayısıyla ilave ürünlerle karıştırılarak motorin yerine kullanımı yaygınlaşan, halk arasındaki tabiri ile “on numara yağ” son dönemde tekrar gündemi meşgul etmektedir.

On numara yağ adı altında çeşitli maddelerin karıştırılması suretiyle elde edilen ürünün kullanımı, önemli miktarda vergi kayıplarına neden olduğu gibi, çevre güvenliği ve insan sağlığı için de ciddi tehlike arz etmektedir. Diğer yandan piyasada bu ürünleri kullanmaksızın faaliyet gösteren, yürürlükteki mevzuat hükümleri-

ne uyan, dürüst şahıs ve firmalar açısından rekabeti bozucu bir durum yaratmaktadır. Hukuksuz olarak maliyet avantajı sağlaması dolayısıyla hem bu ürünleri talep edenler hem de bu ürünleri üretenler haksız kazançlar sağlamaktadırlar.

Bu makalede özellikle on numara yağın nasıl üretildiği, neden tercih edildiği, sorunun çözümüne yönelik bugüne kadar yapılan düzenlemeler, sorunu tamamıyla ortadan kaldırmak adına alınabilecek ilave önlemler üzerinde durulacaktır.

1. ON NUMARA YAĞ NASIL ELDE EDİLİR?

Motorin piyasasına, tüm ülke çapında, 10 numara yağ, vb. isimler altında çoğunlukla teneke ambalaj içinde (veya dökme olarak) yaygın bir şekilde motoringe ikame olarak kullanılmak üzere çeşitli maddeler satılmaktadır. Satılan maddeler, düşük viskoziteli (yüksek akışkanlık değeri olan) baz yağlar, inceltmiş baz yağlar, (white sprit, vb. solventler kullanılarak), gaz yağı, atık yağlar, vb. ile karıştırılmış çeşitli maddeler, kaçak motorin ve diğer karışımlar olarak dikkat çekmekte olup bu sahte akaryakıt faaliyeti 10 numara, yapma mazot, vb. isimler altında yapılmaktadır. Satış noktaları ağırlıklı olarak kamyon/otobüs garajları, oto sanayi siteleri, yol boylarındaki dükkan ve açık alanlarda gerçekleşmekte, satış işlemleri faturalı veya faturasız olarak yapılmakta olup marka ve üretici bilgileri açıkça tenekelerin üzerinde görülmektedir. 10 numara yağ olarak satılan bu gibi ürünlerin tenekelerinde ağırlıklı olarak bıçkı yağı, kalıp yağı, kesme yağı, döküm kalıplarına mahsus yağlama müstahzarı, vb. tanımlar kullanılmaktadır. Tenekelerin üzerinde üretici/satıcı firmaların bilgileri açık ve okunaklı olarak yazılmakta, ilgili TSE standart numarası, marka tescil adı, numarası, gümrük tarife istatistik pozisyon numarası bilgileri de tam olarak yer almaktadır. Zaman zaman ambalajların

üzerinde ayrıca “akaryakıt olarak kullanılamaz”, “satılmaz” şeklinde uyarıların da yer aldığı görülmektedir. Kısaca yapılan işleme EPDK’nın ve ilgili diğer kurumların bu konudaki yasal düzenlemelerine uygun bir görüntü verilmektedir.¹

2. ON NUMARA YAĞ KULLANIMININ YARATTIĞI TEHLİKELER

Yakıt olarak yağ kullanan araçlarda, yağdan kaynaklı bir yangın oluşmasa bile genellikle solventlerden dolayı yangın oluşma riski yüksektir. Aynı şekilde kaçak mazot içerisine de bu tür solventler karıştırılmaktadır. Solventler yanma riski olan, parlama noktaları düşük kimyasallardır. 10 numara olarak isimlendirilen yakıtın yanma karakteristiği mineral dizelden farklıdır. 10 numara yağın parlama noktası daha düşük ve setan sayısı daha düşüktür. Setan sayısı dizel motorlarda yanma kalitesinin bir ölçüsüdür. Setan sayısı ne kadar yüksekse yakıtın kendi kendine yanma eğilimi o derece yüksektir. Dolayısıyla 10 numara yağdan elde edilecek enerji verimi ile mineral dizelden elde edilecek enerji verimi aynı değildir. Dolayısıyla kısa vadede ekonomik görünen 10 numara yağ kullanımı uzun vadede ekonomi, güvenlik ve çevre açısından risk oluşturmaktadır.²

Hatırlanacağı üzere, 8 Haziran 2011’de Giresun Görele’de bir otobüsün kaza yapması ve aniden alev alması ile otobüsün çok kısa sürede yanması neticesinde çok sayıda ölüm ve yaralanma meydana gelmişti. Bu ani yangının sebebinin baz yağı-solvent karışımı akaryakıt ürünü olduğu bilirkişi raporu ile kanıtlanmıştı.

On numara yağların genel olarak parlama noktasının motorine kıyasla daha düşük olduğu bilinmektedir. Özellikle solvent içerikli yakıt türevlerinin araçlarda yangına davetiye çıkardığı, trafik güvenliğini tehdit ettiği görülmektedir. Yalnızca yolcu otobüsleri değil bu tür yakıt türevlerini yoğun olarak kullanan kam-

¹ PETDER (2012). “10 Numara Yağ Sorununa İlişkin Değerlendirmeler ve Çözüm Önerileri”, sayfa 6

² Rekabetçi İşlev: Pazara katılanların hareket ve karar alma serbestisi. (Güven, s. 54.)

yon ve tır sürücüleri de trafik güvenliğini dolayısıyla insan hayatını tehlikeye atmaktadırlar. Öte yandan, 10 numara olarak ifade edilen yağların içeriğinde baz yağ, solvent, atık bitkisel ve atık madeni yağ, vb. gibi çeşitli maddelerin olduğu belirtilmişti.

Egzozdan atılan kirleticiler içinde insan sağlığı için tehlikeli ve zararlı arsenik, kurşun, kadmiyum ve krom gibi ağır metal kirleticilerin olması kuvvetle muhtemeldir. Motorin yerine standart dışı ve sahte bir yakıt olan 10 numara yağ kullanımı motorlara zarar vermekte, araçların çekiş gücünü zayıflatmakta ve egzozundan çevreye insan sağlığı için son derece tehlikeli kirleticiler havaya atılmasına neden olmaktadır. Sanayi sitelerinden toplanıp çeşitli ön işlemlerden geçirilerek 10 numara yağ olarak piyasaya sunulan atık madeni yağlar da çevre ve insan sağlığına tehdit oluşturmaktadır. Araçlarda, sanayi bölgelerinde, atölyelerde, çeşitli işletmelerde kontrolsüz olarak ısınma ve enerji amacıyla yakılan atık yağlar, insan sağlığı açısından ciddi zararlara neden olan kükürt, klorür, ağır metal, tam yanmamadan kaynaklı Poli Aromatik Hidrokarbonlar (PAH), vb. kirleticilerin oluşmasına sebep olmaktadır. Atık yağın içindeki uçucu ağır metal ve klor bileşimlerinin havaya salınması ile hava kirletilmekte ve dolayısıyla bu durum insan ve çevre sağlığını olumsuz etkilemektedir. Bu alanda yapılan akademik çalışmalar, havada bulunan ağır metal bileşenlerinin insanlar için genotoksik kanserojen kaynağı olduğunu göstermektedir. Sahte ve standart dışı akaryakıtların neden olduğu egzoz emisyonlarının insan sağlığı açısından en önemli etkisi solunum yollarına verdiği zarar olarak dikkat çekmekte, kanserojen etkiler de yarattığı bilinmektedir.³

Sektördeki kurum/kuruluşlar tarafından çeşitli numuneler üzerinde yapılan analizler neticesinde piyasada on numara yağ olarak satılan ve akaryakıt yerine kullanılan türev ürünlerin, ulusal marker değerleri EPDK'nın öngördüğü düzeyde olan

yakıt oranla parlama noktalarının düşük olduğu, yoğunluk değerlerinin, kükürt oranının, vizkozite değerinin, buharlaşma/sıcaklık değerlerinin yüksek olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla on numara yağ kullanımının yarattığı tehlikeler bu veriler göz önüne alındığında şaşırtıcı değildir.

3. NEDEN TERCİH EDİLİYOR?

Türkiye'nin benzin ve motorini en pahalı tüketen ülkelerden biri konumunda bulunması dolayısıyla akaryakıt türevi ürünler maliyet avantajı sağlaması açısından çokça tercih edilmektedir. Tablo 1 ve Tablo 2'de de görüleceği üzere kimi Avrupa ülkesinde verginin düşük olması nedeniyle kimisinde ise akaryakıt fiyatının düşüklüğü nedeniyle görece daha makul bir maliyet unsuru olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan Türkiye'nin Avrupa ülkelerinin önemli bir bölümüne nazaran refah düzeyi, nüfus, etkin denetim, vergi bilinci gibi konulardaki görece daha olumsuz bir yapıda bulunması da kaçak mazot, yapma mazot, on numara yağ gibi isimlerle piyasaya sürülen akaryakıt türevi ürünlerin Avrupa ülkelerinde olduğundan daha büyük bir sorun olarak ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Tablo 1: AB Ülkeleri Vergisiz Ürün Fiyatları (TL/lt)

Ülke	K. Benzin 95 Oktan (TL/LT)	Motorin (TL/LT)
Avusturya	1,67	1,79
Bulgaristan	1,77	1,94
Hırvatistan	1,62	1,79
Danimarka	1,82	1,97
Fransa	1,60	1,65
Almanya	1,65	1,77
Birleşik Krallık	1,57	1,71
AB 28 Ortalaması	1,65	1,77
Türkiye	1,77	1,91

³PETDER (2012). "10 Numara Yağ Sorununa İlişkin Değerlendirmeler ve Çözüm Önerileri", sayfa 8-9

⁴EPDK, Kasım 2014 Petrol Piyasası Fiyatlandırma Raporu, sayfa 5-6

Vergisiz fiyatların bileşenleri ürün fiyatı, toptancı marjı, dağıtıcı marjı, bayi marjıdır. Bu çerçevede değerlendirildiğinde, ülkemizdeki vergisiz K. Benzin 95 Oktan ve Motorin fiyatları AB 28 ağırlıklı ortalamasının üstünde seyretmektedir.⁴

Tablo 2: AB Ülkelerinde Uygulanan Vergiler

Ülke	K. Benzin 95Oktan(TL/LT)	Motorin(TL/LT)
Avusturya	1,99	1,73
Bulgaristan	1,57	1,49
Hırvatistan	2,07	1,75
Danimarka	2,56	1,93
Fransa	2,38	1,81
Almanya	2,49	1,90
Birleşik Krallık	2,76	2,79
AB 28 Ortalaması	2,21	1,85
Türkiye	2,23	2,89

Kaynak: http://ec.europa.eu/energy/observatory/oil/bulletin_en.htm

Özellikle, 2008-2011 yılları arasında madeni yağ, baz yağ gibi ürünlerden akaryakıt elde edilerek kullanılması, bu ürünlerin vergilendirilmiş fiyatının, 2008 yılında ithalatının serbestleştirilmesi ve ÖTV indirimi sonrasında akaryakıtı nazaran düşük olması, 2011 yılında gerçekleştirilen önleyici tedbirlere kadar, fiyat makasının bu ürünlerin lehine büyümesi, akaryakıt ürünlerine olan talepte büyük artışa neden olmuştur.

Tablo 3: Türkiye Madeni Yağ İthalat, İhracat ve Tüketim Miktarları

Baz Yağ(Ton/Yıl)	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Baz Yağ İthalatı	213.514	307.402	466.211	438.263	605.766	955.659	1.033.622	832.627	743.795
Madeni Yağ İthalatı	27.492	29.562	42.596	70.091	61.942	75.368	107.434	94.824	114.495
Katkı ve Müstahzar İthalatı	28.930	35.948	46.220	79.849	67.471	70.688	70.909	61.363	72.350
Rafineri Baz Yağ Satışı	339.000	306.000	308.000	252.000	244.000	316.426	380.104	266.000	154.291
Piyasaya ARZ (A)	608.936	678.912	863.027	840.203	979.179	1.418.141	1.592.069	1.254.814	1.084.931
Baz Yağ İhracatı	-	-	242	30.504	13.571	1.366	1.052	706	3.858
Madeni Yağ İhracatı	142.781	8.969	133.928	113.571	116.633	143.338	139.580	135.000	174.070
Katkı ve Müstahzar İhracatı	5.564	7.039	9.733	15.257	20.251	10.958	5.514	6.551	13.695
Madeni Yağ Yurt İçi Satışı	339.000	360.000	388.000	386.000	362.000	416.000	411.000	408.000	416.000
Toplam TALEP (B)	487.345	376.008	531.903	545.332	512.455	571.662	557.146	550.257	607.623
FARK (A-B)	121.591	302.904	331.124	294.871	466.724	846.479	1.034.923	704.557	477.308

Kaynak: İthalat ve İhracat verileri TÜİK, Rafineri verileri TÜPRAŞ, madeni yağ verileri PETDER

⁴EPDK, Kasım 2014 Petrol Piyasası Fiyatlandırma Raporu, sayfa 5-6

Tablo 3’de verilen rakamlar, geçtiğimiz yıllarda madeni yağ sektöründe kullanılmak üzere baz yağ olarak ithal edilen ve motorin piyasasında yaygın olarak kullanılan ve satılan 10 numara yağ, vb. isimler altında yapılan piyasa faaliyetleri sebebiyle Türkiye’de gerçek madeni yağ olarak tüketilen miktarın çok üzerinde bir miktarda madeni yağın piyasaya arz edildiğini göstermektedir. Talep fazlası madeni yağ miktarı 2011 yılında 1 milyon tonu aşmış, alınan önlemler neticesinde bu rakam 477.308 tona düşmüştür.

4. ON NUMARA YAĞ KULLANIMINA KARŞI YAPILAN MEVZUAT DÜZENLEMELERİ VE ALINAN TEDBİRLER

Özellikle 2011 yılından itibaren on numara yağın akaryakıt ikamesi olarak kullanılmasının önüne geçmek adına yeni mevzuat çalışmaları yapılmış, yürürlükteki mevzuat gözden geçirilerek güncellenmiş ve yeni teknik düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.

Bundan ötürü alınan önlemlere rağmen çözülemeyen ve büyük bir suistimalin yaşandığı 10 numara yağ sorunu için yeni bir sistem arayışına girilmiş ve otaya çıkan vergi kaybının da önüne geçilebilmesi açısından sorunun biran önce çözülmesini isteyen Maliye Bakanlığı, EPDK’ya ikili çözüm önerisi iletilmiş, EPDK ise yapmış olduğu incelemeler sonucunda 10 numara yağ kullanımı, üretimi, ithali konularında bir dizi düzenleyici hükümler içeren bir tebliğ yayımlamıştır. EPDK’nın 12.02.2011 tarihli 27844 sayılı Resmi Gazete’deki Madeni Yağların Ambalajlanması ve Piyasaya Sunumu Hakkındaki Tebliği’nde; madeni yağ üreticileri ve/veya madeni yağ ithalatçılarının piyasaya güvenli ürün arz etmek zorunda oldukları, madeni yağların ambalajı üzerinde, madeni yağın satışı için sergilenmesinde ve reklamlarında kullanılan metinler, isimler, ticari marka, resimler, figüratif desenler veya diğer şekillerde, yanıltıcı ifadeler kullanamayacakları, madeni yağ satışı yaptıkları

gerçek veya tüzel kişilere ait kayıtları en az 5 yıl süre ile saklamak zorunda oldukları belirtilmiştir. Tebliğde madeni yağ üretici veya ithalatçılarına getirilen belki de en büyük yükümlülük ise bu kişilerin faaliyetleri kapsamında tutmak zorunda oldukları belge ve kayıt düzenlerine ilişkindir. Söz konusu tebliğin 8’inci maddesine göre; madeni yağ üreticileri ve/veya madeni yağ ithalatçıları piyasaya sunumunu yaptıkları madeni yağlar için ilgili diğer mevzuatta belirtilen usul ve esaslar uyarınca Güvenlik Bilgi Formlarını üretimini/satışını veya piyasaya sunuşunu yaptıkları madeni yağlar için ise Üretim, Satış, Stok ve İthalat Formları ile İthalat, Satış ve Stok bilgi formlarını oluşturmakla birlikte bu formları tebliğ eki form formatında, yazılı ve elektronik ortamda Gelir İdaresi Başkanlığı Uygulama ve Veri Yönetimi Daire Başkanlığı’na göndermek zorundadırlar. Tebliğin 10’uncu maddesi uyarınca; madeni yağ üretim ve/veya satış faaliyetinde bulunan gerçek veya tüzel kişiler, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre tanzim edecekleri fatura, sevk irsalitesi vb. belgelerde satışı yapılan madeni yağın adını ve 12 haneli (GTİP) Gümrük Tarife İstatistik Pozisyon numarasını belirtmek yükümlülüğü altına alınmış olup, müteakip maddelerde ise madeni yağ üreticileri ve/veya ithalatçıları piyasaya sunumunu yaptıkları madeni yağların amacı dışında kullanıldığının tespiti halinde öncelikli olarak bu durumu EPDK’ya bildirmekle yükümlü kılınmışlardır.⁵

Daha önce 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu’nun Ek 3’üncü maddesinde yer alan kaçak akaryakıtın tespiti ve tasfiyesine ilişkin hükümler ile Ek 5’inci maddesinde yer alan cezalara ilişkin hükümler 28.03.2013 tarihli 6455 sayılı Kanun ile daha kapsamlı bir şekilde 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu’na dahil edilmiştir. Bu düzenleme ile hem kaçak akaryakıt kavramının içi doldurulmuş hem de daha etkin bir şekilde çerçevesi belirlenmiştir.⁶

⁵ Fatih U. (2011), <http://www.muhasabenet.net/>

⁶ 11/04/2013 Tarihli 28615 Sayılı Resmi Gazete

Akaryakıt harici ürünler ile ilgili olarak 6455 sayılı Kanun ile 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nda iki önemli değişiklik yapılmıştır. Birincisi, Kanun'un 2'nci maddesindeki akaryakıt tanımının "... Kullanılan petrol türevleri ve bunların karışımları ile akaryakıt yerine kullanılan diğer ürünler" olarak ifade edilmesi, diğeri ise Kanun'un "Kaçakçılık Suçları" başlıklı 3'üncü maddesinin 12'nci fıkrasındaki akaryakıt harici ürünlere ilişkin "Enerji Piyasası Düzenleme Kurumundan izin alınmadan; akaryakıt haricinde kalan solvent, madenî yağ, baz yağ, asfalt ve benzeri petrol ürünlerinden akaryakıt üreten veya bunları doğrudan akaryakıt yerine ikmal ederek üreten, satışa arz eden, satan, bulunduran, bu özelliğini bilerek ticarî amaçla satın alan, taşıyan veya saklayan kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis ve yirmi bin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır." hükmüne yer verilmesidir.⁷

6455 sayılı Kanun ile 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu'na da çeşitli ilaveler yapılmış, Kanun 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu ile uyumlaştırılmıştır. Bu çerçevede 5015 sayılı Kanun'un 1'inci maddesinin 21'inci fıkrası "Kaçak akaryakıt: 21/3/2007 tarihli ve 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu hükümleri uyarınca kaçak olarak kabul edilen akaryakıtı, ifade eder." şeklinde düzenlenmiştir. Ayrıca yine 6455 sayılı Kanun ile 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu'ndaki idari para cezaları ile idari yaptırımların kapsamı genişletilmiştir. Özellikle lisans sahiplerinin yükümlülükleri, lisansın geçici olarak alınması yahut iptali hususlarında yeni hükümler tesis edilmiştir.⁸

Akaryakıt harici ürünlerin büyük çoğunluğu 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu'na ekli (1) sayılı listenin (B) cetveline eklenerek soruna mali açıdan da bir çözüm üretilmeye çalışılmıştır.⁹

⁷ 5607 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu

⁸ 5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu

⁹ 4760 Sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu

¹⁰ 25.02.2011 tarih ve 27857 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6111 Sayılı "Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" Erişim Tarihi: 25.12.2014

Özellikle 2008 yılında madeni ve baz yağları ile benzeri ürünlerin vergilendirilmesinde önemli adımlar atılmıştır. Daha sonra 25.02.2011 tarih ve 27857 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6111 sayılı Kanun ile (B) cetveli güncellenmiş ve vergi oranları artırılmıştır. Son olarak (B) cetvelinde 11.06.2013 tarihli 6487 sayılı Kanun ile bir güncelleme daha yapılarak, kapsamı genişletilmiş ve vergi oranları artırılmıştır.¹⁰

Bilindiği üzere ÖTV Kanunu'nun 1'inci maddesinde verginin konusunun 1 sayılı listedeki ürünlerin ithali değil; ithalatçıları ya da imalatçıları tarafından teslimi olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla ÖTV aramayan bu ürünler teminat kapsamında ithal edilmektedir. Ancak bu ürünler ithalatçılar tarafından doğrudan teslimine konu edilirse ÖTV yükümlülüğü doğmaktadır. Tecil-Terkin uygulaması ise; bu ürünlerin Kanun'un 8/1 maddesine göre 1 sayılı listedeki akaryakıt ve akaryakıt harici petrol ürünleri dışındaki ürünlerin imalinde girdi olarak kullanılması halinde devreye girmektedir. Uygulamanın temel amacı, bu ürünleri yasal olmayan faaliyetlere konu edenlerle söz konusu ürünleri girdi olarak sanayide kullananları ayırarak girdi olarak sanayide kullananlar için ek bir mali yük oluşmasını önlemektir.

Öte yandan, sektöre ilişkin daha detaylı düzenlemeleri içeren ikincil mevzuat çalışmaları çoğunlukla Enerji Piyasası Kurulu tarafından yapılmaktadır. Bunların başında 14.06.2004 tarihli 25495 sayılı Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği gelmektedir. Yönetmeliğin 23'üncü ve 24'üncü maddeleri uyarınca madeni yağ üretimi için madeni yağ lisansına sahip olmak, üretim ve ithalatta standartlara ve teknik düzenlemelere uymak gerekmektedir. Yönetmeliğin 7'nci maddesi lisans başvurusu için gerekli

şartları düzenlenmiştir. Maddeye 10.08.2011 tarih ve 28021 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği’nde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile madeni yağlar için olmak üzere “Madeni Yağ Lisansı başvurularında, lisansa konu tesise ait Üretim Yetkinlik Puanı en az %50 olan Kapasite Raporunun Kuruma ibraz edilmesi” ibaresi eklenmiştir. Yönetmeliğin 44’üncü maddesinde ise “Akaryakıt haricinde kalan petrol ürünlerinin yurt içi ve yurt dışı kaynaklardan teminine ilişkin işlemler çıkarılacak tebliğlerle düzenlenir.” denilmektedir.¹¹

5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu ile Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği’nin 44’ üncü maddesi uyarınca hazırlanan “Akaryakıt Haricinde Kalan Petrol Ürünlerinin Yurt İçi ve Yurt Dışı Kaynaklardan Teminine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ” in Ek-1 ve Ek-2 tablolarında yer alan maddeler, akaryakıt haricinde kalan petrol ürünü olarak tanımlanmaktadır.

Yönetmeliğin 4’üncü maddesinde akaryakıt haricinde kalan petrol ürünlerinin yurt içi ve yurt dışından temininde Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu’ndan alınacak uygunluk belgesinin aranacağı belirtilmektedir. Aynı maddede söz konusu ürünlerin yurt içinde sanayiciler, yurt dışında ise ya sanayiciler ya da sanayiciler adına ithalatçılar tarafından temin edilebileceği, aynı kişiye hem sanayici hem de ithalatçı sıfatıyla uygunluk yazısı verilemeyeceği hususları düzenlenmiştir. Ayrıca bu ürünlerin ithalatçılarına sermaye şirketi olma zorunluluğu getirilmiştir.

Yönetmeliğin 5’inci maddesinde ise uygunluk yazısı ile ilgili olarak istisna hükümlere yer verilmiştir. Maddenin; 05.06.2014 tarih ve 29021 sayılı Resmi Gazete ile değişik birinci fıkrasında EK-1 liste kapsamı akaryakıt harici petrol ürünlerinin her bir serbest dolaşıma giriş beyannamesi başına 250 kilogramı ve

ayda 4 beyannameyi aşmaması ya da temin edilecek ürünün azami 1 kg kapasiteli ambalajlar içinde olması koşuluyla yurt dışından temininde ve azami 25 kg kapasiteli ambalajlar içinde olmak koşuluyla yurt içinden temininde, ikinci fıkrasına 29.06.2013 tarih ve 28692 sayılı Resmi Gazete ile eklenen hüküm gereğince bu ürünlerin yurt içinden temininde ve azami 250 kilogram kapasiteli ambalajlar içinde ithal edilmesi halinde, üçüncü ve dördüncü fıkralarında sayılan lisans sahiplerince temininde ve beşinci fıkrasında dahilinde işleme kapsamında geçici ithalinde veya serbest bölgelere girişinde uygunluk yazısı aranmayacağı belirtilmektedir.¹²

Konuya ilişkin olarak Gümrük Yönetmeliği’nde de önemli değişiklikler yapılmıştır. Yönetmeliğin, 21.11.2013 tarihli ve 28828 mükerrer sayılı Resmi Gazete ile değişik 493’üncü maddesinin 6’ncı fıkrasında 4760 sayılı ÖTV Kanunu’nun eki (I) sayılı listede yer alan eşyaya ilişkin kamu alacakları için götürü teminat uygulamasından yararlanılmayacağı, yine Yönetmeliğin 12.06.2013 tarih ve 28675 sayılı R.G. ile değişik 333’üncü maddesinde Gümrük antreolarında depolanan solvent ve baz yağın satış suretiyle devrine, devralan tarafından serbest dolaşıma sokulacak olması durumunda izin verilmeyeceği hüküm altına alınmıştır.¹³

Diğer yandan 2012/19 sayılı Başbakanlık Genelgesi’nde belirtildiği üzere akaryakıt kaçakçılığı ve hileli akaryakıt ürünleri ile daha etkin mücadele edilebilmesini teminen tüm ilgili kurumların bakanlarından müteşekkil Kaçak Akaryakıtla Mücadele Kurulu oluşturulmuştur.¹⁴

Son olarak bahsedilmesi gerekli önemli bir düzenleme de 2014/07 sayılı Risk Yönetimi ve Kontrol Genel Müdürlüğü Genelgesi ile akaryakıt harici ürünlere

¹¹14.06.2004 tarihli 25495 sayılı Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği

¹²28.04.2012 tarihli 28627 sayılı Resmi Gazete

¹³Gümrük Yönetmeliği

¹⁴23.08.2012 tarihli 28390 sayılı Resmi Gazete

ilişkin EPDK tarafında verilen uygunluk yazıları “Tek Pencere e-belge” sistemi kapsamına alınmıştır. Bu sayede gümrük işlemleri esnasında ihtiyaç duyulduğunda bu yazılar sistem üzerinden sorgulanabilecek ve içeriği görüntülenebilecektir. Bu düzenleme özellikle EPDK ile Gümrük ve Ticaret Bakanlığı arasındaki koordinasyonun artıracak olması bakımından son derece önemlidir.

5. ÖNERİLER

2008-2011 yılları arasında kaçak akaryakıt olarak kullanımı büyük artış gösteren Akaryakıt harici ürünlerin, çeşitli ürünlerle karıştırılarak akaryakıt yerine kullanılmasına ilişkin o zamandan bu güne hem mevzuat anlamında düzenlemeler yapılarak hem de bazı kurum/kuruluşların önderliğinde “Atık Yağ Toplama Projesi” gibi çeşitli projeler ile çözüm aranmaktadır. Önemli aşamalar kaydedilmiş olsa dahi bugün hala on numara yağ imaline yönelik faaliyetlerin devam ettiği bir gerçektir. Bu bölümde yer alan öneriler ile on numara yağ kullanımının bitirilmesi için yapılacak çalışmalara ışık tutmak amaçlanmaktadır.

İlk olarak ÖTV listelerinde, sektörel gelişmeler de takip edilerek güncelleme yapılması gerekmektedir. Bu çerçevede aşağıda yer alan tablonun değerlendirilmesi faydalı olacaktır.

Tablo 4: ÖTV Listelerine Eklenmesi Önerilen G.T.İ.P Numaraları

G.T.İ.P No	Açıklama
2707.99.11.00.00	Ham yağlar
2709.00.90.00.00	Diğerleri
2710.12.15.00.11	Yakıt Nafta
2710.12.15.00.19	Diğerleri
2710.91.00.00.00	Atık Yağlar
2710.99.00.00.00	Diğerleri
3807	Odun katranı; odun katranı yağları; odun kreozotu; odun naftası; bitkisel zift; esası kolofan, reçine asitleri veya bitkisel zift olan biracılıkta kullanılan ziftler ve benzeri müstahzarlar
3817	Karışım halinde alkilbenzenler ve alkilnaftalinler
3819	Hidrolik fren sıvıları ve hidrolik transmisyonlar için petrol yağları veya bitümenli minerallerden elde edilen yağları içermeyen veya ağırlık itibarıyla % 70'den az oranda içeren müstahzar sıvılar

Öte yandan, ÖTV listelerine eklenen bu G.T.İ.P numaralarının Akaryakıt Haricinde Kalan Petrol Ürünlerinin Yurt İçi ve Yurt Dışı Kaynaklardan Teminine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ'e ekli tablolara da işlenerek bu ürünlerde de EPDK'dan alınacak uygunluk yazısının aranması sağlanmalıdır.

Bir diğer husus, Akaryakıt Haricinde Kalan Petrol Ürünlerinin Yurt İçi ve Yurt Dışı Kaynaklardan Teminine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ'in 5'inci

maddesinde yer alan, makalemizin önceki bölümlerinde yer verdiğimiz istisna durumlar, sorunun çözümü noktasında bir boşluk oluşturma potansiyeline sahiptir. Örneğin 1 sayılı tablodaki ürünler için bir ithalatçı firmaya ayda dört sefer olmak üzere bir beyanname ile 250 kg uygunluk yazısı aranmaksızın ithalat imkanı tanınması, her ne kadar belirli bir miktar ile sınırlanmış dahi olsa, bu ürünlerin takip edilebilirliğini ve kontrol olanaklarını azaltmaktadır.

Diğer yandan, dahilde işleme kapsamında geçici ithalat ya da serbest bölgeye girişte uygunluk belgesi aranmaması da benzer sorunlara yol açacaktır. Bu istisnalar özellikle kötü niyetli firmalar tarafından suiistimal edilebilecektir. Örneğin dahilde işlemi kapsamında yağlama müstahzarı getiren bir firma, bu ürünü getirme amacı çerçevesinde kullandığını ve ihracat işlemini gerçekleştirdiğini usulsüz belgeler ile kanıtlayabilmekte, ancak gerçekte bu ürünü amacı dışında kullanarak, dahilde işleme iznini kapatmak için de taahhüt ettiği ürün haricinde bir ürünün ihracatını gerçekleştirebilmektedir. Bu anlamda uygunluk belgesi tek başına yeterli bir önlem olmasa da izlenebilirlik açısından önemli bir uygulamadır. Bu çerçevede, 5'inci maddenin yeniden gözden geçirilmesi, özellikle bu ürünlerin (baz yağ başta olmak üzere) dahilde işleme kapsamında geçici ithalinde uygunluk yazısı aranması veya hem gümrüklerden girişinde hem de ilgili ihracat beyanamesi ile çıkışında mutlak suretle daha fazla tedbir alınması gerekmektedir.

Üçüncü olarak, bilindiği üzere madeni yağ, baz yağ, solvent gibi akaryakıt yerine ikame edilebilecek ürünlerin yapımında kullanılan maddelerin konulduğu antrepolar, akaryakıt antreposu olarak tanımlanmamıştır. Bu gibi ürünlerin konulduğu antrepolarla özgü hükümlerin tesis edilmesi gerekmektedir. Ayrıca madeni yağ haricindeki diğer ürünlerin de "Madeni Yağların Ambalajlanması ve Piyasaya Sunumu Hakkında Tebliğ" kapsamına dahil edilerek, bu ürünlerin ambalajlanması ve piyasaya sunumu da Tebliğ'de öngörülen hükümler çerçevesinde gerçekleştirilmelidir.

Son olarak etkin ve verimli denetimden taviz verilmemeli, ilgili tüm kurumlar birbiri ile koordineli bir şekilde denetimlerini sürdürmelidir. Atık yağ geri dönüşüm tesisleri, maden yağ üretim tesisleri, yol kenarları, oto sanayi siteleri, solvent üreten/kullanan imalathaneler, karayollarında yol boyunca belirli noktalarda kurulacak denetim tesisleri ile şe-

hirler arası yol ve yük taşımacılığı yapan otobüs ve kamyon/tırlar belirli periyotlar ve risk kriterleri dahilinde denetlenmelidir.

Bir eylem planı niteliğindeki Akaryakıt Kaçakçılığı ile Mücadele konulu 2012/19 sayılı Başbakanlık Genelgesi'nde yer alan maddelerden bazıları yürürlüğe girmişse de, bu maddelerin tamamının hayata geçirilmesi gerekmektedir. Özellikle EPDK tarafından hayata geçirilmesi öngörülen serbest dolaşıma giren akaryakıtın giriş noktasından başlayarak tüketiciye ulaşmasına kadar olan süreci izleyebilecek online sisteme ilişkin çalışmaların tamamlanması akaryakıtın tüm aşamalarda izlenebilir olması açısından çok önemlidir. Bu sisteme ilişkin çalışmaların ivedilikle tamamlanması gerekmektedir. Sisteme akaryakıt harici ürünler olarak tanımlanan ürünlerin de entegre edilmesi, bu ürünlerin yoğun olarak kullanıldığı sektörler, ithal eden firmalar, yurt içinde temin eden firmalar, bu ürünleri yurt içinde akaryakıt olarak kullanımı anlamında sicili bozuk firmalar, yıllık bazda yurt içinde bu ürünlerin toplam talebi ile arz miktarları gibi çok kapsamlı bir veri tabanının sisteme entegre edilmesi hem akaryakıtla ilişkin tüm sorunların çözümünde büyük farklılık yaratacaktır.

SONUÇ

Bilindiği üzere özellikle 2008-2011 yılları arasında "on numara yağ" kullanımı giderek artmış, 2011 yılında zirveye ulaşmış, ardından alınan bir dizi tedbirlerle sonraki yıllarda belli ölçüde azalmıştır. Türkiye'de bu ürünlerin bu denli rağbet görmesinin temel sebebi akaryakıt üzerindeki vergi yükünün çok yüksek olmasıdır. Bu ürünler kısa vadede yarattığı maliyet avantajı nedeniyle binek otomobil kullanıcılarından ziyade özellikle daha az kurumsal otobüs ve taşımacılık firmaları ya da bu tür araçların sürücüleri tarafından tercih edilmektedir. Diğer yandan, oto sanayi siteleri, otoparklar, benzinlikler, oto lastikçileri, oto tamircileri hatta karayolu kenarlarındaki bazı market ve benzeri dükkanlarda satılabildiğinden temini de oldukça kolaydır.

Bu ürünler kullanıldığı araçlara zarar vermekte, kullanım ömrünü düşürmektedir. Daha önemlisi ise özellikle şehirlerarası yolcu taşımacılığı yapılan otobüslerde kullanımı insan hayatını tehlikeye atmaktadır. Üstelik çevre kirliliğine neden olması, çevre güvenliğini tehdit etmesi nedeniyle bir sorun olarak ele alınması, yasadışı olarak nitelendirilmesi kaçınılmazdır. Dolayısıyla bu sorunun çözümüne yönelik asıl görev devletindir. Elbette konuyla ilgili sivil toplum kuruluşlarının, meslek kuruluşlarının da sorunun çözümü için destek olması gerekmektedir.

2011 yılından bu güne konuya ilişkin birçok mevzuat çalışması yapılmış, ayrıca çeşitli projeler geliştirilmiştir. Özellikle 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu ile 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nda yapılan değişiklikler ve Akaryakıt harici ürünlerin temininden tüketimine kadar olan süreçlere ilişkin yapılan diğer mevzuat düzenlemeleri ile ÖTV Kanunu eki listelerinin güncellenmesi ile olumlu anlamda bir ilerleme sağlanmış olsa dahi gelenen noktada sorunun tam anlamıyla önüne geçildiğini söylemek mümkün değildir. Bu nedenle çözüm için daha etkili tedbirler alınmalı, mevzuat çalışmalarına devam edilerek hukuki anlamda bir boşluk bırakılmamalıdır.

Öte yandan asıl kilit rol ilgili tüm kurum/kuruluşların etkin koordinasyonu ve denetimi olacaktır. Elbette bütün bu düzenlemelerin, alınan tedbirlerin dürüst, iyiniyetli firmalara olumsuz etkileri de göz ardı edilmemelidir. Soruna bütüncül bir bakış açısı ile yaklaşılır, sistemli bir yapı kurulabilir ise hem iktisadi, toplumsal, çevresel güvenlik hem de dürüst rekabetin temini sağlanacak hem de sektördeki dürüst firmaların güveni ve rekabet gücü artacak, diğer yandan sistem kötü niyetli firmalara imkan tanımayacaktır.

Kaynakça

- PETDER (2012). "10 Numara Yağ Sorununa İlişkin Değerlendirmeler ve Çözüm Önerileri", sayfa 6
- ÖZ, H. <https://etkinkimyagerler.wordpress.com/2011/06/28/10-numara-yag/> Erişim Tarihi: 03.10.2014
- PETDER (2012). "10 Numara Yağ Sorununa İlişkin Değerlendirmeler ve Çözüm Önerileri", sayfa 8-9
- EPDK, Kasım 2014 Petrol Piyasası Fiyatlandırma Raporu, sayfa 5-6
- Fatih U. (2011), <http://www.muhasabenet.net/> Erişim Tarihi: 31.12.2014
- 11/04/2013 Tarihli 28615 Sayılı Resmi Gazete Erişim Tarihi: 20.10.2014
- 5607 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu
- 5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu
- 4760 Sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu
- 25.02.2011 tarih ve 27857 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6111 Sayılı "Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" Erişim Tarihi: 25.12.2014
- 14.06.2004 tarihli 25495 sayılı Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği
- 28.04.2012 tarihli 28627 sayılı Resmi Gazete Erişim Tarihi: 25.12.2014
- Gümrük Yönetmeliği
- 12.02.2011 tarihli 27844 sayılı Resmi Gazete Erişim Tarihi: 25.12.2014
- 23.08.2012 tarihli 28390 sayılı Resmi Gazete: Erişim Tarihi: 25.12.2015
- EPDK (2013). "Petrol Piyasası Sektör Raporu"
- PETDER (2013). "Sektör Raporu"
- CERİT, Ç. (2012) "10 Numara Problem ve Çözüm Önerileri" <http://www.vergisorumlari.com.tr> Erişim Tarihi: 18.12.2014

Türkiye'nin Uluslararası Siyasi İlişkilerinin Ekonomik İlişkilere Etkisi Ekseninde; Suriye, Irak ve İran ile Dış Ticareti

Özet

Toplumsal refah ve ülke kalkınması ekonomik gelişme ile sağlandığından, ticari ilişkileri istikrara kavuşturmak ve siyasi ilişkilerin ekonomiye etkisini en aza indirmek gerekmektedir. Türkiye de özellikle ihracatçı konumda olduğu sınır komşuları ile dış ticaretini geliştirip bölgesel istikrarı sağlayarak ekonomik entegrasyonu derinleştirmelidir. Nitekim, çalışmamızda siyasi engellerin ekonomik ilişkilere etkisinin nasıl azaltılabileceği açıklanmıştır. Suriye, Irak ve İran'ın dış ticaretimizdeki önemine vurgu yapılarak, bu ülkelerle ticareti sağlam temele kavuşturma yolları irdelenmiştir. Yaklaşık 85 milyar dolar olan dış ticaret açığının kapatılması için komşu ülkelerle ne yönde siyasi ve ekonomik düzenlemeler yapılabileceği gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası ekonomik ilişkiler, siyasi ilişkiler, dış ticaret, Suriye, Irak, İran.

Jel Sınıflandırması: F02, F13, F15, F40, P16

Abstract

Because of social welfare and development of the country is provided with economic development, stabilizing trade relations and minimizing the impact of political relations on economy is required. Especially Turkey which is in a position of exporter to border countries, should deepen economic integration by improving foreign trade and providing regional stability. Thus, our study explains how to reduce the impact of political obstacles to economic relations. Ways to settle trade in a solid foundation with Syria, Iraq and Iran were examined, by emphasizing importance of these countries in our foreign trade. It was observed that in which direction political and economic arrangements with neighboring countries should be made to closure of about 85 billion dollars foreign trade deficit.

Keywords: International economic relations, political relations, foreign trade, Syria, Iraq, Iran.

JEL Classification Codes: F02, F13, F15, F40, P16

Giriş

Devletlerin gelişmesi ve kalkınması, kültürel ve medeniyet düzeyleri ile birlikte özellikle ekonomileriyle doğru orantılıdır. Günümüzde, Gelişmekte Olan Ülkeler ile En Az Gelişmiş Ülkelerin kalkınmak için ekonomilerini istikrara kavuşturmaya çalıştıkları gibi, Gelişmiş Ülkelerin de büyüme hedeflerine ulaşabilmek amacıyla yeni pazarlara açılma ve mevcut pazardaki yerlerini koruma yönünde strateji izlediğini görmekteyiz.

Uluslararası yapının anarşik oluşu ve Devletleri bağlayıcı üst otoritenin olmaması nedeniyle politik ve siyasi ilişkiler istikrarlı hale getirilememekte ve bu düzensizlik de genel itibarıyla ekonomiye etki edecek düzeye ulaşabilmektedir. Üyelerin birbirini denetleyebildikleri ve Birlik çıkarlarını ön planda tuttukları Avrupa Birliği (AB) gibi uluslarüstü bir örgüt kurulmasının diğer devletler açısından mümkün olmaması nedeniyle; siyasi dalgalanmaların, ekonomi dengesine etkisini en aza indirmek ve ticaret hacmini genişletmek için devletlerarası çeşitli ticari anlaşmalar sağlanmaktadır.

Türkiye gerek Gümrük Birliği dolayısıyla AB ülkeleriyle dış ticaretinde gerekse de hızla gelişen ekonomisi sayesinde Ortadoğu ülkeleriyle ekonomik ilişkilerinde bir ivme kazanmıştır. Fakat Türkiye'yi etkileyen 2008 ekonomik krizi ve ardından 2010 yılında Tunus'ta başlayan ve tüm Ortadoğu'ya yayılan Arap Baharı dolayısıyla, dış ticaret dengesi istenilen seviyeye ulaşamamıştır. Son dönemlerde de sınır komşularımız olan özellikle Suriye, Irak ve İran ile politik ilişkilerimizde yaşanan sorunlar ve bu ülkelerin iç dinamiklerinde yaşanan çatışmalar, dış ticaretimizi etkilemiş ve ekonomimize zarar vermiştir. Bu üç ülke ile politik ilişkilerin düzelmesi, ilgili ülkeler açısından ihracatçı konumunda olan Türkiye ekonomisine de fayda sağlayacağı açıktır.

Çalışmamızda Suriye, Irak ve İran ile ekonomik ilişkilerin, Türkiye'nin dış ticaretindeki önemine vurgu yapılarak, politik parametreler ile ekonomik dengelerin birbirine etkisini en aza indirecek yöntemler incelenecektir. Siyasi sorunların çözülmesi yoğun uğraşlar ve uzun yıllar gerektirebileceğinden, ekonomik parametreleri politik ilişkilerin bir fonksiyonu haline getirmek ekonomide geri dönülmez bir yara açabilmektedir. Bu nedenle çalışmamızda, ilgili ülkelerle akdedilecek ticari anlaşmalar ve ortak çıkar düzleminde ithalat/ihracatı geliştirme yolları izlenerek, işbirliği ve "win win" (kazan-kazan) politikası çerçevesinde karşılıklı fayda sağlamanın önemine vurgu yapılacaktır. Tabi bu politikanın işletilmesi durumunda bir tarafın lehine yüksek bir menfaat ve

diğer tarafın aleyhine ciddi bir zarar oluşturulması da önlenmiş olacaktır.

1. ULUSLARARASI POLİTİK VE EKONOMİK İLİŞKİLER

Uluslararası politika, uluslararası sistemde çeşitli aktörlerin etkisi sonucu şekillenen egemen devletler arasındaki siyasi ilişkilerin genel tanımıdır. Uluslararası ekonomik ilişkiler ise uzmanlaşma ve işbölümünün sağladığı avantajlardan yararlanmak amacıyla ve küreselleşen dünyada kendi kendine yeterliliğin mümkün olmaması nedeniyle devletlerin birbiriyle olan ticari işlemlerine denir.

Politika ekonomiye yön verebilecek etkiye sahip olduğu gibi, ekonomi de politikayı değiştirebilecek düzeydedir. Bu yüzden devletlerin siyasi anlaşmazlıkları zaman zaman dış ticaretin önünde bir engel olabilmekte, her bir devletin ve hatta taraf olmayan üçüncü bir ülkenin ticaretine ciddi zarar verebilmektedir. Dolayısıyla; uluslararası ticarete ekonomik dalgalanmaları azaltarak, istikrarlı bir entegrasyon sürecini tesis etmek aşağıda detaylı bir şekilde açıklayacağımız girişimler sayesinde sağlanabilmektedir.

1.1. Türkiye'nin Uluslararası Siyasi İlişkileri

Türkiye'nin dış politikasını derinlemesine analiz etmek çalışmanın amacını aşacağından temel göstergeler üzerinden açıklamak daha uygun olacaktır. Türk dış politikası iki temel özelliği ile ortaya çıkmaktadır: 1) Mevcut sınırları sürdürme ve kurulu dengeleri muhafaza etme anlamında Statükoculuk, 2) Batının ekonomi, bilim ve uygarlığından faydalanma anlamında Batıcılık (Oran, 2001: 46-53). Uzun süre Türk dış politikası bu iki eksende devam etmiş ve Ortadoğu ile ilişkilerinde de önemli bir ilerleme kaydedememiştir.

Son dönemlerde dünyada yaşanan gelişmeleri yakından takip eden Türkiye, uluslararası siyasette belirleyici aktör haline gelebilmiş ve bu iki temel dış politikanın ötesine geçmiştir. Gelişen piyasası ile

Avrupa ülkelerinde rekabet edebilir düzeye ulaşmış ve Ortadoğu ülkeleri arasında model ülke olarak anılmıştır. Dış politikada daha etkin ve katılımcı bir rol sergiledikçe köprü ülke olmanın ötesinde merkez ülke olarak tanımlanmaya başlanan Türkiye, çok yönlü dış politika ile komşularla sıfır problem stratejisini esas alarak (Davutoğlu, 2008: 77-96) Ortadoğu'ya yönelik siyasal girişimlerini hızlandırmıştır.

Coğrafi konumu ve ortak tarihi değerleri sayesinde Ortadoğu ülkeleriyle ilişkilerinde Batılı ülkelere göre daha avantajlı konuma ulaşan Türkiye, bölgede önemi artan ülke haline gelmiştir. Bölgesel kriz durumlarında Türkiye'nin arabuluculuğu aranmakta ve Türkiye'nin katkısıyla birbirine düşman ülkeler bir araya gelerek çözüm üretilebilmektedir (Uslu, 2010: 174). Bu da Türkiye'yi hem siyasal hem de ekonomik anlamda bölgesel güç haline getirmektedir. Yakın ve Ortadoğu Grubu ülkeleri * ile ticari ilişkilerde genellikle dış ticaret fazlası veren Türkiye'nin, son dönemlerde yaşanan uluslararası siyasi karışıklık ve 2010 yılında Tunus'tan başlayarak Arap ülkelerine yayılan ayaklanmalar nedeniyle ihracatın ithalatı karşılama oranlarında düşüş meydana geldiği görülmektedir. Nitekim Yakın ve Ortadoğu ülkelerine yapılan ihracatın, bu ülkelere yapılan ithalata oranı 2009 yılı için yaklaşık %269 iken, 2010 yılında %179, 2011 yılında %136 şeklinde gerçekleşmiş ve 2014'e kadar %160 – %198 oranları arasında devam etmiştir (tuik.gov.tr (a), 2015).

1.2. Türkiye'nin Uluslararası Ticari İlişkileri

Türkiye'nin dış ticareti, ülkelere ve bölgelere göre değişiklik göstermekle birlikte, sadece Ortadoğu ülkeleriyle ekonomik ilişkilerini incelediğimizde; bu ülkelerin siyasi sorunları dolayısıyla ekonomiye yeterince ağırlık verememeleri, ödeme güçlüklerinin bulunması, ithalatlarının sınırlı olması ve Türk ihracat ürünlerini yeterince tanımamaları gibi nedenlerle söz konusu ülkelere dış ticaretimiz yetersiz kalmıştır (Güçlü, mfa.gov.tr, 2002). Türkiye'nin dış Türkiye'nin

dış ticaretini etkileyen önemli bir nokta, gelişmiş ülkelerin çevrelerindeki ülkelerin belirli bir seviyenin üzerinde olmasına rağmen, Türkiye'ye komşu ülkelerin ekonomik ve siyasi sorunlar içerisinde olmasıdır. Ayrıca, Avrupa Birliği ülkelerinin birlik içi ticaretinin % 70'ler, Asya ülkelerinde ve Kuzey Amerika bölgesinde bölge içi ticaretin % 40'lar düzeyinde olmasına kıyasla Türkiye'nin çevre ülkeler ile ticareti sınırlı kalmıştır (Kılıçkaya, mfa.gov.tr, 2004). Bu anlamda, AB ülkeleriyle dış ticaretimizde dış ticaret açığı veriyor iken, Ortadoğu ülkeleriyle dış ticaretimizde genellikle dış ticaret fazlası vermemiz, komşu ülkelerle sınırlı kalan ekonomik ilişkilerimizi en az AB ile ilişkilerimiz kadar geliştirmemiz gerektiğinin bir göstergesidir. Ekonomik ilişkileri geliştirmede ise sınır ticareti ile serbest bölgelere ilişkin düzenlemeler ve ticaret anlaşmaları önem kazanmaktadır.

Dış ticaretin artırılması ve genellikle her iki ülke sınır halkının bölgesel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla oluşturulan, komşu ülkelerle tercihi bir tarifeyi öngören "sınır ticareti", özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde öne çıkmış (Alkan, 2011: 36-37), Suriye, Irak ve İran ile ticari ilişkilerde son derece önemi haiz bir dış ticaret şekli olmaya başlamıştır. Nitekim 2013 yılı için Irak'ın dış ticaretinde yaklaşık 11,9 milyar dolarlık ithalat payı ile Türk menşeli ürünlerin ilk sırada yer alması, komşu ülkeler ile yapılan ticaret anlaşmalarının siyasi krizlerden etkilenmeyecek veya asgari ölçüde etkilenerek düzeye getirilmesi gerektiğinin önemini vurgular (tuik.gov.tr(e), 05.04.2015).

Uluslararası Ekonomik ilişkilerimizde bir başka önemli düzenleme ise "serbest bölgelerdir". Ülkemizde ihracat için yatırım ve üretimi artırmak, yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandırmak, ekonominin girdi ihtiyacını ucuz ve düzenli şekilde temin etmek, dış finansman ve ticaret imkanlarından daha fazla yararlanmak üzere kurulmuş olan Serbest Bölgeler; ülkede geçerli ticari mali ve ikti-

* Yakın ve Ortadoğu Ülkeleri; Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan, Lübnan, Suriye, Irak, İran, İsrail, Filistin, Ürdün, Suudi Arabistan, Kuveyt, Bahreyn, Katar, BAE, Yemen ve Umman'ı kapsamaktadır.

sadi alanlara ilişkin yasal düzenlemelerin uygulanmadığı, yapılan sınai ve ticari faaliyetler için daha geniş muafiyet ve teşviklerin tanındığı, ülkenin diğer kısımlarından fiziki olarak ayrılan ve ticari, endüstriyel ve hizmet faaliyetlerinin yapıldığı yerler olarak tanımlanmaktadır (Gençyürek, 2014). “Serbest Bölgeler vasıtasıyla ticaretin serbestleştirilmesi ekonomilerin dışa açıklık derecelerini arttıracığından, diğer koşullar veri iken rekabeti ve üretim ölçeğini de büyütürken verimliliği arttırmak suretiyle ülkelerin ekonomik refahlarına katkı yapacağı ileri sürülmektedir” (Öztürkler, 2010: 51-57). Bu anlamda, Türkiye ile Irak arasında Serbest Bölgeler Alanında İşbirliği Yapılmasına Yönelik Mutabakat Zaptı’nın imzalanması, Türkiye ile İran arasında bir ortak serbest sanayi bölgesi kurulması yönünde heyetler ile toplantı yapılması, ekonomik refaha katkı yapacağından, daha ileriye götürülmesi gereken adımlar olduğu düşünülmektedir.

2. SURİYE, İRAK VE İRAN İLE DIŞ TİCARET

2.1. Suriye ile Dış Ticaret

Genel itibarıyla Türkiye ve Suriye arasındaki siyasi sorunlar; geçmişten süregelen Hatay sorunu, teröre destek sorunu ve su sorunları olmuştur. Bu durum her ne kadar ekonomik ilişkilere etki etse de Türkiye ile Suriye arasında gelişen ticari ilişkilerde, 2000’li yıllara kadar istatistiklere yansımaya fakat önemlilik arz eden sınır ve bavul ticareti de dikkate alındığında, Suriye dış ticaretinde Türkiye önemli bir yer almaktaydı ve ihracatın büyük bir kısmı özel sektöre yapılmaktaydı. Nitekim, Suriyeli firmalar Türkiye’nin sanayileşme düzeyini bilmekte, malların kalitesini, standartlarını beğenmekte ve fiyatları cazip bulmaktaydılar. Bu anlamda coğrafi yakınlık ve iki ülke toplumu arasındaki derin tarihi ilişkiler, ticari ilişkilerin gelişmesinde önemli rol oynamaktadır (İZTO, 2006: 8).

Suriye ile ilişkilerin 2011 yılı öncesi döneme kadar; kültürel, ticari, diplomatik, politik, bölgesel sorunlar karşısında ortak politikalar, çözümler ve güvenlik yaklaşımları boyutunda karşılıklı bağımlılık ve entegrasyon temelinde derinleştirilmeye çalışıldığı görülmek-

tedir. Nitekim, 2003 öncesi dönemde yaklaşık 200 milyon dolar olan ticaret hacmi, 2004 yılında imzalanan ve 2007 yılında yürürlüğe giren Serbest Ticaret Antlaşmasının (STA) etkisiyle de 2008 yılında yaklaşık 1,4 milyar dolara çıkmış, 2010 yılında Türkiye’nin %8,9’luk büyümesine paralel olarak, Suriye ile dış ticaret hacmi 2.3 milyar dolara yükselmiştir. Suriye ile imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması’nın yürürlüğe girmesinin ardından Türkiye’nin, Suriye’ye ihracatı % 40, Suriye’nin Türkiye’ye ihracatı ise %25 (DEİK rakamlarına göre %70) oranında artmış bulunmaktaydı ve bu miktarın 2012’de 5 milyar dolara çıkartılmasına dönük çalışmalar başlatılmıştı (Ayhan, Basılğan ve Algan, 2012: 19). Ancak aşağıdaki tabloda da açıklayacağımız üzere 2012 yılı hedefleri politik ve ekonomik sorunlar nedeniyle gerçekleşemedi.

Tablo 2.1.1. : Türkiye-Suriye Dış Ticaretinin Gelişimi (Milyon Dolar)

Yıllar	İhracat Dolar	İthalat Dolar	İkili Ticaret Toplamı	İkili Ticaret Değesi	İhracat/ İthalat
1980	103	17	120	86	6,1
1985	56	16	72	40	3,5
1990	194	84	278	110	2,3
1995	272	258	530	14	1,1
2000	184	545	729	-361	0,3
2001	281	463	744	-182	0,6
2002	267	314	581	-47	0,9
2003	411	261	672	150	1,6
2004	395	248	643	147	1,6
2005	552	143	695	409	3,9
2006	609	187	796	422	3,3
2007	798	259	1.057	539	3,1
2008	1.115	324	1.439	791	3,4
2009	1.422	221	1.643	1.201	6,4
2010	1.845	452	2.297	1.393	4,1
2011	1.610	337	1.947	1.273	4,8
2012	498	67	565	431	7,4
2013	1.024	85	1.109	939	12,0
2014	1.801	115	1.916	1.686	15,6

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri Veri Tabanı, tuik.gov.tr(b), 05.04.2015

Türkiye'nin Suriye'ye ihracatı, 1980'de sadece 103 milyon dolar düzeyinde iken Tablo 2.1.1'de görüldüğü gibi 2007'de 798 milyon dolara yükselmiş, 2008'de 1 milyar doların üzerinde gerçekleşmiş ve 2011'de 1,6 milyar dolara ulaşmıştır. Türkiye ile Suriye arasındaki ticarete özellikle 1 Ocak 2007'de yürürlüğe giren STA sonrası önemli artışlar kaydedilmiş, anlaşmanın olumlu etkileri ilerleyen yıllarda kendini göstermiştir. Nitekim, 2010 yılı ihracatımız 2006 yılına göre 3 kattan fazla artmıştır.

2011 yılında Arap Baharı olarak adlandırılan ayaklanmalar Suriye'yi de etkisi altına almaya başladı ve kısa zamanda hızla ülke çapına yayıldı. Türkiye açısından, Suriye'deki gerginliğin sürmesi ve olaylarda orantısız güç kullanılmasından dolayı sürekli sivil kayıpların artması Esad rejimi ile ilişkilerin bir kez daha sorgulanmasını beraberinde getirmişti. İlki 6 Nisan 2011'de, ikincisi 7 Mayıs 2011'de olmak üzere reform çağrıları yapıldı, Esad rejiminin tutumu eleştirildi ve ikili ilişkilerde kopmalar başladı. Dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu 15 Ağustos'ta "Artık Suriye ile konuşulacak bir şey kalmamıştır" (Al Jazeera, 06.04.2015) açıklamasını yaptığında esas itibarıyla iki ülke arasındaki siyasi krizin ekonomiye anında etki etmediğini gözlemlemekteyiz.

Tablo 2.1.2. : 2011 Yılı Aylara Göre Türkiye-Suriye Dış Ticaretinin Gelişimi (Dolar)

Ay	İhracat Dolar	İthalat Dolar
1	108.021.354	108.021.354
2	104.447.496	108.021.354
3	188.738.874	108.021.354
4	174.905.114	108.021.354
5	117.142.100	108.021.354
6	116.057.970	108.021.354
7	211.573.725	108.021.354
8	140.713.712	108.021.354
9	144.584.729	108.021.354
10	140.825.724	108.021.354
11	91.649.861	108.021.354
12	71.200.557	108.021.354

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri Veri Tabanı, tuik.gov.tr(c), 04.04.2014

Tablo 2.1.2 analiz edildiğinde Nisan ve Mayıs aylarında Esad rejimine eleştiriler devam ederken bile dış ticaret hacminde ciddi bir azalış yaşanmamış, bilakis Temmuzda yılın en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Hatta ikili ilişkilerde tansiyonun yükseldiği 15 Ağustos'ta "Artık Suriye ile konuşulacak bir şey kalmamıştır" söylemine rağmen tablodan anlaşılacağı üzere Ağustos, Eylül ve Ekim aylarında dış ticaret hacmi yıllık ortalamanın üzerinde gerçekleşmiştir. Diğer değişkenler veri iken ekonomik yaptırımlar uygulanmadığı ve dış ticaret kolaylıklarının askıya alınmadığı durumda politik ilişkilerde yaşanan gerginliklerin dış ticarete ciddi kayıplara neden olmadığı görülmektedir. Nitekim, 30 Kasım 2011'de Ahmet Davutoğlu, Türkiye'nin Suriye'ye yönelik

ilk kapsamlı yaptırım paketini açıkladı ve doğrudan veya dolaylı olarak ekonomi ile alakalı 9 maddelik yaptırım kararı ilişkilerde bir dönüm noktası haline geldi. Ardından iki ülke arasında karşılıklı ekonomik yaptırımlar uygulanmaya başlandı. Türkiye ile Suriye Arasında Serbest Ticaret Alanı Tesis Eden Ortaklık Anlaşması 6 Aralık 2011 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile askıya alındıktan sonra da tabloda anlaşıldığı üzere Aralık ayı dış ticaret hacminde ciddi bir azalma meydana geldi. Söz konusu ekonomik yaptırımlar uygulanmasa ve STA askıya alınmasaydı salt siyasi çatışmalar ticari anlaşmalar dolayısıyla Mısır örneğindeki gibi dış ticareti doğrudan etkilemeye bilirdi. Nitekim; Mısır ile yaşanan pek çok siyasi krize, askeri darbe hükümetine sert tepkilere ve söz konusu hükümeti tanımama kararına rağmen Mısır ile imzalanan STA askıya alınmamış ve yürürlüğe girdiği 2007 yılından bu yana dış ticaret hacmi istikrarlı bir biçimde artış göstermiştir (bkz. tuik.gov.tr(d), 04.04.2015).

Yaşanan siyasi gerginliğin ve ekonomik yaptırımların etkisiyle Tablo 2.1.1'de görüleceği üzere 2011 yılında 1,6 milyar dolar olan ihracatımız, 2012'de 498 milyon dolara gerilemiştir. En fazla dikkat çeken husus ise 2013 ve 2014 yıllarında ihracatın yeniden artmasıdır. Söz konusu ihracat genel itibarıyla gıda, tıbbi malzeme ve giyimden oluşurken ilgili dönemde Suriye'ye daha önce ihraç edilemeyen inşaat malzemesi ve çimento da gönderilmeye başlanmıştır. Muhalif güçlerin hakim olduğu bölgelerdeki halkın temel ihtiyaçlarının Türkiye'den karşılanması olumlu yönde bir artışa neden olmuştur. Aynı zamanda savaştan kaçan Suriyeli tüccarların, Türkiye'den ürün tedarik ederek kendi ülkelerine ihraç etmeleri de ihracatımızdaki artışa etki etmiştir (Yezdani, Hürriyet, 17.12.2014). TÜİK tarafından Temmuz ayında açıklanan bu artışların Kızılay yardımlarından kaynaklı olduğu belirtilse de TİM'in açıkladığı Ağustos ayı rakamlarında yardım olarak

yapılan ihracat bulunmamaktadır (The Wall Street Journal, 17.12.2014).

2.2. Irak ile Dış Ticaret

Irak, 1990 yılındaki Birinci Körfez Savaşı öncesine kadar yaklaşık bir milyar dolarlık ihracat ile ülkemizin en yoğun ekonomik ve ticari ilişkiler içinde bulunduğu ülkeler arasında yer alırken, savaş sonrası uygulanan ekonomik ambargo kararı, ekonomik ve ticari ilişkilerin durmasına yol açmış, ihracatın 215 milyon dolara kadar düşmesine neden olmuştur. Aynı şekilde, bu durum Irak'tan yapılan ithalatı da petrol fiyatlarının artması nedeniyle olumsuz etkilemiş ve Türkiye kriz dönemi boyunca ithalatı için fazladan bir milyar dolar ödeme yapmak zorunda kalmıştır (Adil, Aktaş, 2003: 4-16). Irak'a 2003 yılında yapılan askeri müdahaleden sonra, ekonomik ambargonun tamamen kaldırılması ve Irak'ın ekonomi dahil yeniden yapılanmaya başlaması Türkiye ile ekonomik ve ticari ilişkilerde iyileşme sürecine girmesine neden olmuştur.

Nitekim 2005 ve 2006 yıllarında sağlanan Petrol Ürünleri Ticaretine İlişkin Mutabakat Zaptı, 2009 yılında akdedilen Kapsamlı Ekonomik İşbirliği Anlaşması ile 2009 yılında gerçekleştirilen Türkiye-Irak Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi 1. ve 2. Bakanlar Konseyi neticesinde ikili ticari ilişkilerde ciddi artışlar olmuştur. Yeniden yapılanma sürecindeki Irak'ta çeşitli konut projelerinden askeri tesislere, yol, köprü, baraj gibi altyapı projelerinden okul, hastane gibi sosyal tesislere pek çok alanda faaliyet gösteren müteahhit firmaların etkisiyle 2010 yılında ikili ticaret hacmi yaklaşık 7 milyar dolara yükselmiştir. Gelişen ikili ticarete Türkiye'nin en fazla ihraç ettiği ürünler buğday unu, tel, kablo, mücevher eşyası, kümes hayvanlarının et ve sakatatları, demir/çelikten inşaat ve aksamı iken, en fazla ithal ettiği ürünler arasında petrol türevleri ve altın yer almıştır.

Tablo 2.2.1. : Türkiye-İrak Dış Ticaretinin Gelişimi (Milyon Dolar)

Yıllar	İhracat Dolar	İthalat Dolar	İkili Ticaret Toplamı	İkili Ticaret Dengesi	İhracat/İthalat
2011	8.310	86	8.396	8.224	96,6
2012	10.822	149	10.971	10.673	72,6
2013	11.948	145	12.093	11.803	82,4
2014	10.891	268	11.159	10.623	40,6

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri Veri Tabanı, tuik.gov.tr(e), 05.04.2014

Tablo 2.2.1’de görüleceği üzere 2011 yılında ikili ticaret toplamı 8,3 milyar dolar iken, 2012 ve 2013 yılında bölgesel kriz ve ayaklanmalara rağmen artış göstererek 12 milyar dolara yükselmiştir. Bununla birlikte ikili ticarete yaklaşık 8-11 milyar dolar arasında dış ticaret fazlası vererek Dış Ticaret açığımızı kapatmada önemli bir yere sahip olmuştur. Ayrıca Kuzey Irak petrolünün Türkiye üzerinden dünya enerji boru hatlarına ulaştırılması ülkemiz ile yapılan anlaşma gereği sağlanmakta ve bu nedenle Kuzey Irak da ekonomik ve ticari anlamda Türkiye’ye bağımlı olmaktadır (Üstün, 2013: 9).

2014 yılına gelindiğinde Irak ile siyasi ilişkiler ve uluslararası konjonktür, Türkiye ile olan ticareti kısmen etkilemiş ve son dönemde Ortadoğu’da beliren Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD) Örgütü’nün faaliyetleri gerek Suriye gerekse de Irak ile olan ticarete 2013’e nazaran gerilemeye sebebiyet vermiştir. Fakat yine de 2014 yılı ihracatımız son 5 yıldaki en yüksek ikinci ihracatımız olmuştur. Bunun yanı sıra iki ülkenin ötesinde diğer Ortadoğu ülkelerine yapılan ticarete de yoğun olarak Suriye ve Irak sınırlarından taşımacılık yapılırken, bahse konu bölgesel çatışmalar nedeniyle İran sınırları kullanılmakta ve bu da maliyetleri ciddi oranda arttırmaktadır. Bu durum İran ile ilişkilerde Türkiye aleyhinde seyreden dış ticaret dengesini de etkilemiştir.

2.3. İran ile Dış Ticaret

Dünya kesinleşmiş ham petrol rezervlerinin %11,5’ine sahip olan İran; Suudi Arabistan ve Kana-

da’nın ardından dünyanın en büyük 3. petrol üreticisidir. Doğalgaz rezervleri açısından da Rusya’nın ardından 2. sırada yer almaktadır. İran’ın ihracat gelirlerinin %80-90’ı, bütçe gelirlerinin ise %40-50’si petrolden elde edilmektedir (Azhdargharehaghaji, 2013: 13). Bu nedenle de Türkiye-İran ticari ilişkilerini yoğun olarak enerji sektörü oluşturmaktadır.

Türkiye ve İran arasındaki ekonomik ilişkiler uzun dönem siyasi sorunların gölgesinde kaldığından gelişme kaydedememiştir. Ancak; 1964 yılında kurulan Kalkınma İçin Bölgesel İşbirliği (RCD) Teşkilatı’nın devamı olarak İran, Pakistan ve Türkiye arasında üçlü ekonomik, teknik ve kültürel işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla 1985 yılında Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) kurulmuştur. Türkiye EİT bölgesini ticaret, enerji ve nakliyat koridoruna dönüştürerek, Türkiye’nin stratejik önemini arttırmaya çalışılmış ve EİT ülkelerinin Avrupa’ya açılan kapısı olmayı hedeflemiştir. Üye ülkelerin ortak tarih ve kültürel ilişkilerini geliştirmekle birlikte, mevcut altyapıyı güçlendirmek ve ekonomik sorunlara çözüm aramak için ortak bir platform oluşturulması sağlanmıştır.

2003 yılından sonra ise İran ile ticaret hacmi yaklaşık %91 oranında artış göstermiştir. Dönemin Devlet Bakanı Kürşat Tüzmen 300 dolayında işadamlıyla İran’a yapmış olduğu gezi ve görüşme sırasında İran, 2004’ten itibaren 5 yıl içinde Türk mallarına uyguladığı gümrük ve ticaret vergilerini %4 düzeyine indirmeyi kabul etmiştir (Aydın, Aras, 2004: 121). Bununla birlikte, Türkiye-İran arasında 2004 ve 2007

yıllarında düzenlenen Karma Ekonomik Komisyon (KEK) 17. ve 18. Dönem Mutabakat Zaptları, ikili ekonomik ilişkileri yakınlaştırmış, 2007 ve 2008 yıllarındaki Türkiye-İran Ortak Komitesi Mutabakat Zaptları ise ticari ilişkileri daha da ileri boyuta taşımıştır.

Tablo 2.3.1. : Türkiye-İran Dış Ticaretinin Gelişimi (Milyon Dolar)

Yıllar	İhracat Dolar	İthalat Dolar	İkili Ticaret Toplamı	İkili Ticaret Dengesi	İhracat/İthalat
2005	912	3.469	4.381	-2.557	0,26
2006	1.066	5.626	6.692	-4.560	0,19
2007	1.441	6.615	8.056	-5.174	0,22
2008	2.029	8.199	10.228	-6.170	0,25
2009	2.024	3.405	5.429	-1.381	0,59
2010	3.044	7.645	10.689	-4.601	0,4
2011	3.589	12.461	16.050	-8.872	0,29
2012	9.921	11.964	21.885	-2.043	0,83
2013	4.192	10.383	14.575	-6.191	0,4
2014	3.886	9.833	13.719	-5.947	0,39

Kaynak: TUIK Dış Ticaret İstatistikleri Veri Tabanı, tuik.gov.tr(f), 05.04.2014

Tablo 2.3.1’de de görüleceği üzere İran ile ekonomik ilişkilerde; 2008 yılı itibariyle küresel krizin neden olduğu daralmanın etkisiyle enerji ithalatımız azalmış ve buna bağlı olarak yaklaşık 6 milyar dolar olan dış ticaret açığı, 2009 yılına gelindiğinde yaklaşık 1 milyar dolar düzeyine düşmüştür.

2010 ve 2011 yılında artan petrol fiyatlarının ve aynı zamanda artan enerji ithalatımızın dış ticaret açığımızı yükseltmesinin (yaklaşık 8,8 milyar dolar) yanı sıra Tunus’ta başlayan Arap Baharı ve NATO’nun füze kalkanını Malatya’ya yerleştirmesi konusunda İran ile anlaşmazlıklar ortaya çıkmaya başladı. Nitekim Arap Baharı, İran’ın bölgedeki tek müttefiki sayılan Suriye’de de etkili olmaya başladığında, İran, Türkiye’den farklı bir tutum sergilemişti ve Esad yönetiminin düşmesinin kendisini yalnızlaştıracağı ve İsrail’in güçlenmesine neden olacağı değerlendirilmesini yapmıştı.

Diğer taraftan; 2007 ve 2008 mutabakatlarının ardından ihracatımızın (2008 ekonomik krize rağmen) 1,44 milyar dolardan, yaklaşık 2 milyar dolara

yükselmesi, 2011 yılında Suriye ile yaşanan ve yukarıda detaylıca bahsedilen her çatışmada ve Suriye’ye uygulanan yaptırımlarda, önceki paragrafta belirtilen sebepler nedeniyle kuşkusuz İran ile anlaşmazlığa düştüğümüz ve füze kalkanı konusundaki çatışmamız göz önünde bulundurulduğunda, 2011 yılı ihracat rakamının yaklaşık 3,6 milyar dolara ulaşmış olması İran ile önceden akdedilen ticari anlaşmaların politik engeller üzerindeki etkisini gösterir mahiyettedir.

Bununla birlikte, 2012 yılında İran’a yapılan altın ihracatı dolayısıyla ihracatımızda istisnai bir artış görülmüş ve ikili ilişkilerde dış ticaret açığı 2 milyar dolar düzeyine gerilemiştir. İran’a altın ihracatındaki artışın sebebi şu şekilde açıklanabilir.

ABD’nin İran’a uyguladığı ambargoyu sıkılaştırma-ya başlaması ve bu anlamda uluslararası bankacılık sistemi ve ödeme araçlarının kullanılmasını engellemeye çalışması, İran’ı alternatif olarak dış ticarete altın kullanımına yöneltti. Bu durumda Türkiye bir yandan “stratejik ortaklık” nedeniyle ambargoya

uymak öte yandan da İran'dan petrol ve doğal gaz almak zorunda kalmıştı. Böylece Türkiye, petrol ve doğalgaz ithalatı karşılığında İran'a ödeme yaparak, İran'ın da Türkiye'den, Türk Lirası (TL) karşılığında altın almasını sağlayarak ticaret ve ödemeyi tamamlıyordu (Tüylüoğlu, 2012: 1).

2012 yılında "stratejik ortak" addedilen ABD'nin yaptırım kararına rağmen İran ile dış ticaretin sürdürülmesi, en başta Türkiye'nin enerji gereksinimi (bir bakıma dışa bağımlılığı) ve bu suretle enerji alanında İran ile giriştiği ticari anlaşmalar sayesinde olmuştur.

Enerji ihtiyacı Türkiye'nin İran ile işbirliği içerisine girmesine ve bu hususta ikili ekonomik ilişkileri geliştirmesine sebebiyet vermiştir. İhtiyaçtan kaynaklı işbirliği bir ileri aşamaya taşınarak derinleştirilmeli ve dış ticaret kolaylıkları sağlanarak, Türk menşeli ürünlerin İran'a ihracının öne açılmasıdır. Ortadoğu'da yaşanan pek çok iç savaş ve çatışmaya rağmen 2013 ve 2014 yıllarında da son on yıllık ortalamasının üzerinde ihracat yapmamız da bu işbirliği sayesinde olmuştur. İran ile rekabet temelli yaklaşımlar yerine sıfır toplamlı olmayan modelin benimsenmesi ve işbirliğinin artırılması her iki ülke açısından hayati öneme sahip olmaktadır.

SONUÇ

Türkiye; bulunduğu coğrafi konumu ile Avrupa'ya açılan kapı olması ve coğrafi yakınlığı ile dış ticarete ulaşım maliyetlerinin nispeten düşük olması, aynı veya yakın kültüre sahip oluşu sayesinde Linder'in "tercihlerde benzerlik" hipotezini* sağlaması, Osmanlının Ortadoğu'da İngiltere, Fransa, Rusya vb. gibi sömürge geçmişi bulunmayışı, aynı topraklarda yüzyıllarca beraber yaşamış olmanın verdiği tarihsel yakınlık gibi Avrupa ülkelerine kıyasla avantajlara sahip olmasına karşın, çeşitli siyasi engeller ve bölgesel krizler nedeniyle komşu ülkelerle ticareti ge-

liştirememektedir. Türk firmalarının ve Türk menşeli ürünlerin Batılı ülkelere ihracına nazaran Ortadoğu ülkelerinde daha rekabet edebilir düzeyde oluşu ve bu ülkelerle yapılan ticaretin dengeyi sağlamada vazgeçilmez olması göz önünde bulundurulduğunda, yaklaşık 85 milyar dolarlık dış ticaret açığının kapatılmasında en az Batılı ülkeler kadar komşu ülkelerle yapılan ticaretin de elzem olduğu gün yüzüne çıkmaktadır.

Ancak, devletlerarası siyasi ilişkiler ve krizler çoğu zaman ekonomik ilişkilere etki etmiş ve ekonomik gelişmeyi engellemiştir. Bu bağlamda, ülkelerin gelişmesi ve kalkınması için politik sorunların ekonomiye etkisini azaltarak istikrarın sağlanması gerektiğinden, kalıcı ticari anlaşmalar ve çeşitli mutabakatlar ile çözüm üretilmelidir. Serbest bölgeler ile yatırımın teşvik edilmesi, sınır ticareti düzenlemeleriyle komşu ülkelerle dış ticaret hacminin geliştirilmesi, tercihli tarife anlaşmaları ile ikili ticaretin kolaylaştırılması ve vergi hadlerinin düşürülmesi, dış ticaret engellerinin karşılıklı olarak minimize edilmesi, bölgesel işbirliği ve koordinasyon sağlanarak komşu ülkelerle ticaretin canlandırılması politik engelleri aşacağından bölgesel anlamda ekonomik entegrasyonu da hızlandıracaktır. Kuşkusuz bu tür düzenlemelerin tek başına tüm siyasi krizlere rağmen dış ticarete "mutlak" istikrarı sağlayacağını söylemek oldukça iddialı bir söylem olur. Nitekim Alman-Fransız savaşları ile anılan Avrupa tarihi, yine bu iki ülke arasında kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) ile önlenmeye çalışılmış ve ekonomik sektör genişletilerek Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) şeklini almış ve en nihayetinde ortak siyasal kararların da alındığı AB biçimine dönüştürülerek, ekonomik ilişkilerde istikrar, buna bağlı olarak da siyasal ilişkilerde denge sağlanmıştır. Birlik dışındaki ülkelerle ise çeşitli STA'lar yoluyla ticaretin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

* İsveçli Brunstam Linder 1961'de, geliştirdiği tercihlerde benzerlik hipotezi (similarity in preference) ile homojen olmayan sanayi mallarının ticareti üretim maliyetlerinden ziyade, ülkeler arasındaki zevk ve tercihlerin benzerliğine yani talep koşullarına bağlı olduğunu ileri sürmüştür.

Dış ticaret anlaşmaları ve kolaylıkları bir süreci ihtiva etmektedir. Bu nedenle uluslararası siyasi ilişkilerin uluslararası ekonomik ilişkilere etkisini engellemede nihai sonuç değil, bölgesel entegrasyonun ilk aşaması olarak değerlendirilmelidir. Ciddi siyasi kriz dönemlerinde akdedilen anlaşmalar ve sağlanan kolaylıklar askıya alınabilmektedir. Oysa Suriye ile imzalanan STA'nın askıya alındığı Aralık ayına kadar dış ticaretin politik eleştirilere rağmen olağan seyrinde gerçekleştiği, siyasi çatışmaya rağmen STA'nın askıya alınmadığı Mısır'da dış ticaretin istikrarlı olarak artış gösterdiği, yine Irak'ın iç karışıklığı ve ikili ilişkilerde arazi dalgalanmalara rağmen ihracatın 10 milyar doların altına düşmediği ve İran ile imzalanan mutabakatlardan günümüze Arap Baharı ve Füze Kalkanı konusundaki çatışmalara rağmen ihracatın artış yönünde geliştiği gözlemlenebilmektedir. Yüksek tansiyonlu ciddi siyasi krizler (ekonomik değişkenler veri iken) gerçekleşmediği müddetçe, bu tür anlaşmaların ticaretteki dalgalanmalara direnç kazandırdığı söylenebilir.

Türkiye'nin dış ticaretinde en fazla ihracat yaptığı ülkeler arasında ikinci sırada yer alan Irak ile ekonomik faaliyetleri arttırması, ikili ilişkilerde dış ticaret fazlası verdiği Suriye ile ticaret hacmini geliştirmesi, enerji ithalatı yaptığı İran ile ihracatı arttırarak ticaret dengesini sağlaması dış ticaret açığını dengeye yaklaştıracağı gibi Türkiye'nin büyüme hedeflerine ulaşmasında da önemli rol oynayacaktır.

Nitekim; Suriye ile olan Hatay sorunu, teröre destek ve su sorunları dolayısıyla 2000 yılına kadar ticaret düşük seviyelerde seyretmiş, 2004 yılında imzalanan ve 2007 yılında yürürlüğe giren Serbest Ticaret Antlaşması ve iki ülke arasında olumlu havanın etkisiyle dış ticaret hacmi 2008 ve 2010 yıllarında artış göstermiştir. 2010 yılı sonrasında yaşanan Arap Baharı ve Suriye ile olan politik çatışma sonucu uygulanan ekonomik yaptırımlar ve askıya alınan STA dış ticareti etkileyerek 2011 yılında 1,6 milyar dolar olan ihracatımızı, 2012'de 498 milyon dolara geriletmiştir. Birinci Körfez Savaşı sonrası Irak'a uygula-

nan ekonomik ambargo, Türkiye ile olan dış ticareti durma noktasına getirmiş, 2005 ve 2006 yıllarında sağlanan mutabakat zaptları ile 2009 yılında akdedilen Kapsamlı Ekonomik İşbirliği Anlaşmasının etkisiyle 2010 yılında ikili ticaret hacmi yaklaşık 7 milyar dolara yükselmiş ve 2014 yılına kadar da artış yönünde yol izlemiştir. İran ile uzun dönem siyasi sorunların gölgesinde kalan ekonomik ilişkiler, 2003 yılından sonra yaklaşık %91 oranında artış göstermiştir. 2004 yılında İran'ın vergi hadlerini düşürmesi, 2004 ve 2007 yıllarında düzenlenen KEK ile 2007 ve 2008 yıllarında düzenlenen mutabakat zaptları neticelerini vermiş ve 2012 yılındaki istisnai artışın dışında da 2013 ve 2014 yıllarında dış ticaret hacmi (ihracat artışına bağlı olarak) ortalama 14 milyar dolara ulaşmıştır. Son dönemde Suriye ve Irak'ın iç karışıklıkları nedeniyle yaşadıkları ekonomik bunalımlar ve İran'a uygulanan ekonomik yaptırımlar ile bölgede Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD) Örgütü'nün faaliyetleri, bu üç ülke ile dış ticaretin daha ileri aşamaya taşınmasında ve ikili ticarete istenen düzeye ulaşmasında olumsuz etkiye sebebiyet vermiştir.

Görüldüğü üzere ekonomik ilişkiler dalgalı süreç izlemekte, politik kaygılar ekonomik göstergeleri doğrudan etkilemektedir. Suriye, Irak ve İran örneğinden de analiz edilebileceği üzere çeşitli dış ticaret kolaylıklarının sağlandığı, serbest bölgelerin geliştirildiği, sınır ticareti düzenlemelerinin yapıldığı, ticari mutabakatların sağlandığı dönemlerde bir iyileşme meydana gelmiş ve dış ticaret hacmi artış göstererek siyasi krizlerin etkisi azalmıştır. Bu anlamda yukarıda bahsedilen düzenlemeler ile işbirliğinin ilk aşamasının tamamlanması gerekmektedir. Sonraki aşamada ise Bölgesel ekonomik entegrasyonun (ilerleyen süreçte siyasi entegrasyonu da hedefleyen) sağlanması için, kalıcı işbirliğini tesis edecek AKÇT örneğindeki gibi güçlü ekonomik birlikliklerin oluşturulması ve bu birliklikte bünyesinde akdedilecek ticari anlaşmalar ile dış ticaretin serbestleştirilmesi gerekmektedir. Nitekim böyle bir ekonomik birliklikte kararların ortak alındığı

göz önünde bulundurulduğunda, ikili çatışmalar birlikteliğin çıkarları doğrultusunda önlenebilecek, ekonomik istikrarı sağlama hedefi doğrultusunda siyasi anlaşmalara yönelerek barış ve istikrarın da tesis edilmesi mümkün hale gelecektir.

Kaynakça

- ADİL, İdris, AKTAŞ, Talip, (2003), "Economic relations between Turkey and Iraq and The Peril of Impending War: Turkey's Losses and Possible Risks", Foreign Economic Relations Board, s. 4-16
- Al Jazeera, "Türkiye-Suriye ilişkileri: İnşiler ve çıkışlar", (Erişim Tarihi: 06.04.2015), <http://www.aljazeera.com.tr/dosya/turkiye-suriye-iliskileri-inisler-ve-cikislar>
- ALKAN, Şenol, (2011), "Gümrük Mevzuatında Sınır Ticareti Uygulamaları", Gümrük Bülteni, Sayı: 6, s. 36-37
- AYDIN, Mustafa, ARAS, Damla, (2004), "Ortadoğu'da Ekonomik İlişkilerin Siyasi Çerçevesi", Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt:1, Sayı:1, s. 121.
- AYHAN, Veysel, BASILGAN, Müslüm, ALGAN, Ümit, (Ekim 2012), "Türkiye ile Suriye Arasındaki Krizin Gaziantep ve Hatay Bölgesi Ekonomileri Üzerindeki Etkileri", Uluslararası Orta Doğu Barış Araştırmaları Merkezi – IMPR, Rapor No: 12, s.19.
- AZHDARGHAREHAGHAJI, Mahdi, (2013), "Türkiye İnan Ekonomik İlişkileri ve Petrolün Rolü", Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, s. 13
- DAVUTOĞLU, Ahmet, (Ocak-Mart 2008), "Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007", Insight Turkey, Cilt: 10, Sayı:1, s. 77-96.
- GENÇYÜREK, Levent, (Erişim tarihi: 25.09.2014), "Serbest Bölgelerde Vergileme Esasları", https://www.alomaliye.com/levent_gencyurek_serbest_bolge_vergileme.htm
- GÜÇLÜ, Yücel, (Ocak 2002), "Türkiye'nin Dış Ekonomik İlişkileri", (mfa.gov.tr), Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, Sayı:4,
- GÜVEN, Ayşegül Akyarlı, "Türkiye'nin Suriye'ye ihracatı %100 arttı", The Wall Street Journal, (Erişim tarihi: 17.12.2014), <http://www.wsj.com.tr/articles/SB10001424052970204275904580127691097884642>
- İZTO, (2006), "Suriye Arap Cumhuriyeti", http://www.izto.org.tr/portals/0/iztogenel/dokumanlar/suriye_rapor_4-17-2012%2010-51-46%20am.pdf, s. 8
- KILIÇKAYA, Hüsamettin, (Kasım 2004), "Komşu ve Çevre Ülkeler İle Ticareti Geliştirme Stratejisi", (mfa.gov.tr), Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, Sayı:15.
- ORAN, Baskın, (2001), "Türk Dış Politikasının Teori ve Pratiği", Baskın Oran (ed.), Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt 1, İstanbul, İletişim Yayınları, s. 46-53.
- ÖZTÜRKLER, Harun (Kasım 2010), "Türkiye, Suriye, Ürdün ve Lübnan Serbest Ticaret Bölgesi Türkiye İçin Avrupa Birliğine Bir Alternatif Oluşturabilir Mi?", Ortadoğu Analiz, cilt:2, sayı:23, ss.51-57.
- TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri, tuik.gov.tr(a), (Erişim Tarihi: 04.04.2015), <http://rapory.tuik.gov.tr/04-04-2015-20:27:05-17520392943898978031353991664.html>
- TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri, tuik.gov.tr(b), (Erişim Tarihi: 05.04.2015), <http://rapory.tuik.gov.tr/05-04-2015-23:24:14-13415668214459908091655182196.html>
- TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri, tuik.gov.tr(c), (Erişim Tarihi: 04.04.2015), <http://rapory.tuik.gov.tr/04-04-2015-23:26:31-8607995097608811922130782517.html>
- TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri, tuik.gov.tr(d), (Erişim Tarihi: 04.04.2015), <http://rapory.tuik.gov.tr/04-04-2015-23:30:50-60955263713959842521291741886.html>
- TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri, tuik.gov.tr(e), (Erişim Tarihi: 05.04.2015), <http://rapory.tuik.gov.tr/05-04-2015-23:32:25-60294087617753623991046058701.html>
- TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri, tuik.gov.tr(f), (Erişim Tarihi: 05.04.2015), <http://rapory.tuik.gov.tr/05-04-2015-23:33:47-17766750811019598287411445851.html>
- TÜYLÜOĞLU, Şevket, "İhracat Artışı ve İran'a Altın Satışı", (Erişim tarihi: 05.04.2015), <http://www.ankarastrateji.org/yazar/prof-dr-sevket-tuyluoglu/ihracat-artisi-ve-iran-a-altin-satisi/>
- USLU, Nasuh, (2010), "Türkiye'nin Yeni Ortadoğu Yaklaşımı", Bilgi, Sayı 52, s. 174.
- ÜSTÜN, Nazlı, (2013), "Türkiye – Kuzey Irak İlişkileri ve Ekonomik Yansımaları", Etüd-Araştırma Servisi, KTO, s. 9
- YEZDANİ, İpek, "Suriye'ye ihracat %100 arttı", (Erişim tarihi: 17.12.2014), <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/26301918.asp>

Yeni Bir Gümrük Müdürlüğü Kuruluş Hikâyesi

KÜTAHYA Gümrük Müdürlüğü

*Osman ERDOĞAN**

Değerli okurlarımız!

Bu yazımda, bir gümrük müdürlüğünün sıfırdan kuruluş hikayesini aktarmaya ve bunu söyleşi formatında yapmaya çalışacağım. Anlatılanların tamamında, kuruluş sürecinin kronolojik sıralamasına göre yaşanmış olaylar betimlenmiş ve yeri geldiğinde okuyucuyla karşılıklı diyalog tercih edilmiştir.

HAYAL

Yeni her şey hayalle başlar!

*Kütahya Kurucu Gümrük Müdürü- PC Gümrük Külliyesi Yapımcısı

Her Şey İşte Bu Yazı İle Başladı

1987 yılında özel bir şirkette muhasebeci olarak başladığım meslek hayatım, Trakya Üniversitesi Gümrük İşletme bölümünü Maliye ve Gümrük Bakanlığının bursuyla bitirmiş olmam nedeniyle Gümrük Teşkilatında 1992 yılında Ankara’da memur olarak devam etti. Memuriyetimle birlikte part-time muhasebe ve OEM Bilgisayar işleriyle de uğraşırken, 2001 yılında Muayene Memuru olarak Karabük Gümrük Müdürlüğüne atanmamla beraber başladığım PC Gümrük Külliyyatı projesinin alt yapısı 2003 yılında bitti ve gümrük ve dış ticaret mensuplarının tercih ve kullanımına sunuldu. PC Gümrük Külliyyatı programı bu gün itibariyle 27 bin kullanıcıya ulaştı. 2006 yılında Gemlik Gümrük Müdürlüğüne tayin olduktan sonra 2011 yılında TBMM 24. Dönem Milletvekili adaylığı için bir süreliğine çekildiğim memuriyetim 2014 yılında açılan yükselme sınavlarında Müdür Yardımcılığı unvanını alarak Kütahya Gümrük Müdürlüğüne Kurucu Gümrük Müdürü olarak atanmamla devam etti. Sıra dışı mesleki yaşantımda “kaderde gümrük kurmak da varmış” diyerek kolları sıvayıp “gümrük kurma” işine de böylelikle başlamış oldum.

Uludağ Gümrük ve Ticaret Bölge Müdürlüğü’nün Kütahya Valilik makamına gönderdiği yazıda; Bakanlık Makamının Kütahya Gümrük Müdürlüğü kuruculuk görevini şahsıma tevdi ettiğini ve 14/11/2014 tarihinde Bölge Müdürlüğümüz emrindeki görevimden ayrıldığımı belirtiyordu.

14 Kasım 2014 tarihi Cuma gününe denk geliyor, 15 (onbeş) günlük mehil müddeti olmasına karşın doyasıya tatil yapmak, çocuklarımla zaman geçirmek pek de mümkün değil! malum, tayinler geç yapılmış, okullar çoktan başlamıştı bile. Mudanya’da geçen son bir yılımı, hiç sormayın! yeterince dinlenme fırsatı bulmuştum. Hayır! derhal göreve başlamam ve teşkilatımız için kendi çapımda yeni bir sayfa açmam gerektiğine inanıyordum. O gecedan itibaren Pazartesi sabahına kadar hiç uyumadım, diyebilirim.

Evvela, üç gece iki gündüz internet ortamında Kütahya’yı sanayi, ticari, tarım ve coğrafi yönleri dahil tüm yönleriyle araştırdım; derinlemesine ilgili, yetkili ve etkin kişileri tespit etmeye çalıştım; biyografilerini, makalelerini, demeçlerini okudum/dinledim/izledim. Kütahya’ya gitmeden önce, bir Kütahyalı gibi hissetmeye başlamıştım.

17 Kasım 2014 Pazartesi günü uykusuz da olsam çıktım yola, hiçbir kişi veya kuruluşa uğramadan tek başıma tüm şehri gezdim, Müdürlüğümüz için öngörülen ve o günkü yönetimde bulunan Bölge Müdürlüğümüz heyetinin de kabul ettiği sadece personel için yemek ve servis konusunda anlaşamadıkları I. Organize Sanayi Bölgesi (OSB) içindeki Karakol binasını da gezmiş, olabildiğince demoralize olmuş halimle Zafer Havalimanını ve diğer organize sanayi bölgelerini de gezme fırsatı bulmuştum. Şehrin caddelerini de gezmeyi ihmal etmedim ve en nihayetinde burası artık benim de yaşayacağım bir kent olacaktı.

18 Kasım 2014 tarihinde nihayet Gümrük Müdürü sıfatıyla ortaya çıktım ve sayın Valimizle tanışarak görevime başladım. Sırasıyla İl Ticaret Müdürümüz, Belediye Başkanımız, OSB Genel Müdürü ve Kütahya Sanayi ve

Ticaret Odası (KUTSO) Genel sekreterliği yetkilileri ile tanıştım. Tanışma faslından sonra, dışardan gördüğüm ve yeterince demoralize olduğum OSB deki karakol binasını rehber eşliğinde detaylı bir şekilde tekrar gezdim, inceledim, fotoğraf ve videoya çekerek Kütahya'dan ayrıldım. Bursa'ya vardığımda tekrar iki gece üç gündüz uyumadan yeniden ve daha derinlemesine bir mesaiye başlamıştım.

Eeeeeee, şimdi ne yapacaktım!

Hayır; O karakol binası gerek fiziki olarak ve gerek ise Kurumumuzun hedeflerine hiç bir şekilde uyumlu değildi. Neden kabul edilmiş, orası nasıl gümrük idaresi olabilir kararı alınmıştı! Hiç bir izah yapamıyordum ve yanıt bulamıyordum.

Kaldı ki; Kütahya Gümrük Müdürlüğü'nün kurulması ilk olarak, Kütahya Valiliği Ticaret İl Müdürlüğü'nün 05.12.2012 tarihli 48 sayılı yazıları ile "...porselen/seramik sofa ve mutfak eşyası ihtisas gümrüğü olması amacıyla..." gündeme alındığı ve nihai olarak da 18 Ağustos 2014 tarihli, 29092 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 2014/6711 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Uludağ Gümrük ve Ticaret Bölge Müdürlüğüne bağlı olarak kurulduğu ortadaydı.

O halde, herşeye sıfırdan başlamak gerekiyordu.

Üç günlük araştırma, üç günlük de gezi ve tanışmadan sonra detaylı yapılan inceleme ve tespitler doğrultusunda ortaya bir rapor çıkmış ve kısaca karakol binasının bu haliyle bırakın ihtisas gümrük müdürlüğü olmasını normal bir gümrük idaresi kapasitesini bile kaldıramayacak fiziki yetersizlikleri anlatılmış ve gümrük idaresinin öngörülen karakol binasına kurulamayacağı hususu rapor haline getirilerek 21 Kasım 2014 tarihi Basit Rapor Bölge Müdürlüğümüz aracılığı ile ilgili kurum ve kuruluşlara dağıtımı sağlanmıştır.

Evet, artık her şeye sıfırdan başlanmıştı.

HİZMET BİNASI ARAYIŞI

Söz konusu Basit Raporda Kısaca;

- Kuruluş talebinin 'porselen/seramik sofa ve mutfak eşyası ihtisas gümrüğü' olduğu,
- Mevcut ihtisas yetkisinin Erenköy, Ankara ve İzmir TIR Gümrük Müdürlüklerinde bulunduğu,
- Son bir yılda yurt dışından serbest dolaşıma giriş rejimi kapsamında yapılan toplam ithalat işlemlerin % 85 inin Erenköy Gümrük Müdürlüğünden yapıldığı,

- Erenköy ve İzmir TIR Gümrük Müdürlüklerinin liman kentleri olması nedeniyle dış ticaret tedbirlerine konu edilen ihtisas konusu eşyanın ithalatının iç gümrüklerde yapılmasının günümüz koşullarında daha uygun olacağı,
- Kütahya sanayisinin temel taşlarının porselen ve seramik üzerine kurulduğu ve bu bölgenin (Eskişehir, Afyon ve Uşak dahil) belirtilen sektör ihracatının % 50 sinin Kütahya'da mukim firmalar tarafından gerçekleştirildiği,
- Zafer havalimanının kargo taşımacılığına da teşvik edilmesi için ihtisas gümrüğünün liman kentlerinden kaldırılmasının gerekli olduğu,
- Alayunt / Kütahya lojistik depolama projesinde Kütahya Gümrük Müdürlüğünün etkin çalıştırılması durumunda yeni yatırımcıların (teşviklerde 4 ve 5.bölge olması hususu da dikkate alındığında) bu bölgeyi tercih etmelerine ve yeni katma değerler üretilmesine vesile olacağı,
- İki adet nezarethane odası, bir adet sorgu odası, iki tuvalet, bir mutfak, dört oda ve bir holden ibaret karakol binasının bu haliyle gümrük idare hizmet binasına dönüştürülmesinin tadilatsız ve üzerine bir kat daha çıkılmadan mümkün olmayacağı,
- Bu haliyle BİLGE sisteminin binaya kurulması halinde tekrardan tadilat yapılamayacağı gerçeğinden hareketle, ya mevcut öngörülen binanın tadilat yapılmasının akabinde gümrük idaresinin kuruluş işlemlerine başlanacağı ya da yeni bir idari bina ve/veya alan tahsis edilmesi gerektiği

vurgulanarak, söz konusu basit rapor ilgili kurum/kuruluşlara gönderilerek mevcut karakol binasının bu haliyle uygun ve yeterli olmadığı belirtilmiştir.

İlk olarak 20 Kasım 2014 tarihinde başlayan ve 03 Aralık 2014 tarihine kadar devam eden KUTSO ve OSB toplantılarda; Kütahya Gümrük Müdürlüğünün

■ Kütahya'nın uluslararası ticaret ve ulusal bazda sanayicilerin yatırım yapmak isteyecekleri, Alayunt Lojistik projesine lokomotif görevi üstleneceği ve yeni bir sektörün Kütahya'ya kazandırılarak ekonomik gelişmenin çok daha hızlı olacağı tüm kesimlerin destek olması gerektiği vurgulanmıştır.

ilk kuruluşundan başlayarak talep edildiği şekliyle ihtisas gümrük müdürlüğü olması için çalışılması gerektiği, Kütahya'nın uluslararası ticaret ve ulusal bazda sanayicilerin yatırım yapmak isteyecekleri, Alayunt Lojistik projesine lokomotif görevi üstleneceği ve yeni bir sektörün Kütahya'ya kazandırılarak ekonomik gelişmenin çok daha hızlı olacağı ile ulusal programımız olan 2023 hedeflerine ulaşılmasında ancak ve ancak sanayi/üretim sektörlerinin taşra ve iç bölgelere kaydırılması ile sağlanabileceği, bu bağlamda Müdürlüğümüzün kuruluş çalışmalarına tüm kesimlerin destek olması gerektiği vurgulanmıştır.

Kaldı ki, yukarıda zikredilen gümrük müdürlüğünün kurulmasına ilişkin Valilik Makamının talep yazılarının son paragrafında, Kütahya dinamiklerinin talepleri ve teklifleri dillendirilerek; "...başta Kütahya-Afyon-Uşak ve Eskişehir illeri olmak üzere bölgemize ve ülkemize hizmet veren Zafer Bölgesel Havaalanı ile Kütahya Alayunt Lojistik Merkez Projesini tamamlayıcı bir unsur olarak görülen ihtisas gümrüğünün kurulması için gerekli olan hizmet binası, depo, antrepo gibi tesislerin ve her türlü alt yapının ihtiyacı karşılayacak şekilde hazırlanması ve söz konusu alt yapı ve tesislerin tamamlanarak gümrük birimlerinin kullanımına sunulması konusunda her türlü kolaylık sağlanacaktır." ifadeleri yer almakta idi.

O halde, Kütahya erklerinin bu yeni projeyi sahiplenmesi gerekiyordu. Bu, aynı zamanda kendi taahhütleri değil miydi?

SEN KİM OLUYORSUN Kİ!

Bununla birlikte;

- Daha önce 90'lı yıllarda Kütahya'da Gümrük Müdürlüğünün kurulmuş olmasına rağmen faaliyet alanı bulamadığı için kapatılmış olması,
- Kütahya'nın coğrafi konumu itibarıyla sınır kapılarına yakın olmadığı için kamuoyunda gümrüğün "sadece kapılardan ibaret olması gerektiği" algısı,
- Zafer Hava Meydanının uluslararası yolcu taşıma kapasitesine sahip olduğundan Kütahya Gümrük Müdürlüğünün de sadece yolcu işlemlerine bakmasının yeterliği olacağı,
- Kaldı ki! Hava meydanında Müdürlüğümüz için tahsis edilen beş adet ofisin bulunuyor olması ve daha önce gelen heyetin karakol binasının uygun olduğunu mütalaa etmiş olmaları,

gibi hususlar birlikte değerlendirildiğinde; yukarıda belirtilen karakol binasının bu kapsamda kurulacak bir gümrük müdürlüğünün hizmetleri için yeterli olacağı, zaman içinde Kütahya'da mukim firmaların ihracat ve ithalat taleplerini karşılayabilmesinin kafi olacağı, ihtiyaç duyulur ise daha sonra yeni hizmet binası ve gümrüklü sahanın belirlenmesinin daha uygun olacağı düşünülmüş de olabilir.

Buradan hareketle, basit raporda belirtilen projenin hayal ürünü olduğu, kurucu müdür olarak atanmış olmamın benzeri bir rapor yazma yetkisini verip vermediği gibi söylemlerde bulunulmasına sebep olması da pekala anlayışla karşılanabilir.

Ancak, ısrarlı ve genişletilmiş istişare toplantıları sonucunda Kütahya iline ihtisas gümrük müdürlüğünün kurulabileceği ve bunun Türkiye sanayisinin iç bölgelere daha hızlı yayılmasında öncülük edeceği, kırsal kalkınmaya destek olacağı vs. hususlar ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmiş ve hizmet binası için yeni yerlere bakılmaya başlanmıştı.

HİZMET BİNASI TAHSİSİ

KUTSO yönetiminin de Gümrük Müdürlüğünün kurulması işlemlerinin hızla tamamlanması taleplerinin sonucu olarak KUTSO hizmet binasının zemin katındaki 500 m2 lik alanın tadilat yapılarak hizmet binası olarak tahsis edilebileceği öngörülmesine karşın, şehir merkezinde olması ve ihtisas gümrüğü olabileme becerisinden hareketle yoğun hizmete cevap veremeyeceği taraflarca kabul edildiğinden, bu yerden de vazgeçilmişti.

Zaman ilerliyor! Ancak, halen daha hizmet binasının yerine bile karar verilememiş, gösterilen yerlerin de gerekçeli sebeplerden uygun olamayacağı ifade edildikçe, gümrük müdürlüğünün kurulmasında takipçi olan tüm kesimlerden kendi açılarından haklı eleştirilere konu edilmeye; hatta bu kurucu müdür acaba Gümrük Müdürlüğünün kurulmasını istemiyor muydu? sorularına kadar, söylemlere başlanılmıştı.

Kaldı ki! Onlar'a göre karakol binası zaten vardı ve öyle ya da böyle oraya konuşlanılması yeterliydi...

Benzeri söylemlerin arttırıldığı ve neredeyse yeni bir şey yapabilme hayalimiz "gerçekten hayalde mi kalacaktı" özeleştirisi yapacağımız ana gelinmişti ki; Zafer Kalkınma Ajansının yeni hizmet binasının boş olduğu dikkatimizi çekti, Valilik makamı tekrar ziyaret edilerek geçici de olsa Kütahya-Afyon çevre yoluna sıfır, yan parsellerde belediyeye ait boş arazilerin bulunduğu, ön kısmının TIR araçlarının girişine müsait olduğu, kalıcı tesislerin tadilat veya yeniden inşasına kadar bu yerin gümrük hizmet binası için gayet yeterli ve uygun olacağı tüm kesimlerce kabul gördü ve o andan itibaren Müdürlüğümüzün kuruluş serüveni yeniden başladı.

Bundan sonraki işlemler ise aşağıdaki gibi gerçekleştirilmiştir.

KURULUŞ KRONOJİSİ ve YAPILAN İŞLEMLER

27.11.2014- Bölge Müdürlüğümüz aracılığı ile Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığından beş adet resmi mührün darphaneden temin edilmesi için başvuru yapılmış,

03.12.2014 – Zafer Kalkınma Ajansı Genel Sekreterliğine, yeni hizmet binalarında gümrük idaresi için yer tahsis edilip edilemeyeceği yazılı olarak sorulmuş,

15.12.2014 – Kurulacak Gümrük Müdürlüğü kuruluş masraflarının karşılanıp karşılanmayacağı hususunda KUTSO başta olmak üzere ilgili kurum ve kuruluşlara dağıtımlı yazı gönderilmiş,

16.12.2014 – Tahsisi öngörülen bölümlerde gümrük hizmetlerinin yapılabilmesi için gerekli bölmeler ve en az 30 personelin istihdam edilebileceği banka, mefruşat ve elektronik araç/gereç ihtiyaçlarının tespiti yapılarak, bunlara ilişkin ölçekli yerleşim planı hazırlanmış,

18.12.2014 – Zafer Kalkınma Ajansının cevabi yazılarında Yönetim Kurulundan yer tahsisi için uygunluk alınmış,

18.12.2014 – Bakanlık makamı onayı ile Müdürlüğümüze bağlı Gümrük Muhafaza Kısım Amirliği, Bölge Amirliği olarak ihdas edilmiş,

■ Kamu hizmetinin yerinde, etkin ve verimli şekilde muhataplarına sunulması, kamuoyunun bilinçlendirilmesi, üniversiteler başta olmak üzere diğer ilgili kurumlarla yakın diyalog kurulması; kurumsal kimliğimizin normlaşmasında katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

23.12.2014 – Kurucu Gümrük Müdürü ve Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri arasında ön protokol imzalanmış (geçici tahsis yapılması nedeni ile yapılacak tadilatardan binanın mütemmim cüzi olacak unsurların, taşınma sırasında ajansa bedelsiz bırakılması karşılığında kira ücreti talep edilmemiş ve kalıcı gümrük binasının teslim edilmesine kadar da kullanım hakkı olduğu protokole eklenmiştir),

– Ön protokolün imzalanması ile BİLGE ve EBYS sistemlerinin kurulabilmesi için gerekli ön inceleme ve işlemlerin yapılabilmesi için Bölge Müdürlüğü bilgilendirilmiş,

– KUTSO Yönetim Kurulundan alınan cevabi yazıda; Valilik makamının yapacağı organizasyon için de her türlü desteğin verileceği deklere edilmiş,

24.12.2014 – Müdürlüğümüze tahsis edilen toplamda 3 salondan müteşekkil 500 m2lik servisler için belirlenen alanda ve ara katta bulunan 100 m2lik arşiv bölümünde yapılması gereken işçilikler için Kütahya da mukim inşaat firmalarından keşif yaptırılmış ve anlaşma sağlanan X firmasına iş emri verilmiş,

25.12.2014 – İhtiyaç duyulan ve detaylı bir araştırma sonrası yerleşim planına göre tespit edilen mefuarat ve banko sistemleri için DMO Eskişehir Bölge Müdürlüğü üzerinden Mart 2015 döneminde kredili alım yapılması için ürün kodları anılan makama yazılı olarak bildirilmiş,

27.12.2014 – Kuruluş giderleri için genel bütçeden herhangi bir ödenek tahsis edilmediği bilinmesine karşın yine de Destek Hizmetleri Birim Başkanlığı ve Bilgi İşlem Dairesi Başkanlıklarıyla görüşmeler yapılmış 23 Bin TL ve 13 adet bilgisayar dışında herhangi bir ödenek veya demirbaş teslimi yapılamayacağı öğrenilmiş,

28.12.2014 – Bölge Müdürlüğümüzden gelen teknisyenler ve şahsım tarafından yapılan fizibilite sonrası ihtiyaç duyulan; sistem odası, yerleşim planına göre network ağının kurulması, güvenlik kamera sistemleri, yazıcılar, fotokopi makinaları, santral ve telefon hatları vs. ihtiyaçlarımız belirlenmiş ve bunlara ilişkin alınan tekliflerden Y firmasının teklifi kabul edilerek gerekli iş emri verilmiş,

29.12.2014 – Belediye Başkanlığına yazılı olarak adresimiz bildirilmiş ve şehirlerarası yolların il'e giriş kavşaklarından başlamak üzere, Müdürlük hizmet binamıza kadar karayolları mevzuatı gereği eklenmesi gerekli olan yol-yön tabelalarının bir an evvel eklenmesi gerektiği hatırlatılmış,

31.12.2014 – Adres belirlenmiş olduğu için görev alanına göre ilgili 30 Ağustos Vergi Dairesinden kurumsal Vergi Numarası alınmış,

- Telekom İl Müdürlüğünden beş adet telefon hatının bağlanması için gerekli işlemlerin yapılması talep edilmiş,
- İl ekonomisi ve dış ticaret potansiyeli daha önce tespit edildiğinden dolayı tarımsal ürün ihracatının yapıldığı ve ihtisas gümrüğü olma ihtimallerinden hareketle, Tarım İl Müdürlüğü yazılı olarak Gümrük Müdürlüğünün kurulmaya başlandığı ve ithalat/ihracat işlemlerinde uygunluk vermeleri gerektiğinde bu hususta kurumsal mevzuatlarının il bazında değerlendirilmesi ve ihtiyaç duyulacak yeni düzenlemelerin gerekmesi halinde şimdiden tedbir alınması hususu paylaşılmış,

13.01.2015 – Defterdarlık Kütahya Muhasebe Müdürlüğüne Müdürlüğümüz vergi numarası, adres ve telefon bilgileri bildirilerek "Müdürlüğümüzden yapılacak ithalat/ihracat işlemlerinde yapılacak vergilerin tahsili ve diğer mali işlemlerin yürütülmesi için" gerekli sistem tanıtımlarının yapılması talep edilmiş, akabinde Gümrük Saymanlık kodu ve Muhasebe Saymanlık kodları belirlenmiş,

16.01.2015 – Kütahya dinamiklerinin KUTSO koordinatörlüğünde 150 Bin TL civarında maddi destek verebilecekleri deklere edildiğinden, kuruluş çalışmalarında ihtiyaç duyulacak ek ödenek (DMO nezdinde yapılacak teminler için) Bölge Müdürlüğümüz aracılığı ile Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığından talep edilmiş,

19.01.2015 – Bölge Müdürlüğümüz aracılığı ile Zaffer Havalimanını müdürlüğümüze 45 km. uzaklıkta olması, 18.12.2014 tarihinde Gümrük Muhafaza Bölge Amirliğinin ihdas edilmesi hususlarının birlikte değerlendirilerek en az iki araç tahsisi talep edilmiş,

22.01.2015 – Vakıfbank Kütahya Şubesine POS cihaz ve GÜMKART için gerekli başvuru yapılmış aynı zamanda vezne kullanılacak bilgisayar ve vuruşlu yazıcının da bankaları tarafından temin edilip edilemeyeceği hususu da bilgilendirme istenilmiş,

23.01.2015 – Fiziki koşullar, mefruşat ve bilgisayar alt yapıları tamamlandığından Sistem Odasının BİLGE sistemine uyumlaştırılması ve 13 adet bilgisayarın kurulması için Bölge Müdürlüğüne hazır olduğumuz deklere edilmiş,

24.01.2015 – Bina içindeki bölmeler bitirilmiş, mefruşatlar, güvenlik kamera sistemleri ve network alt yapısı tamamlanarak teslim alınmış,

26.01.2015 – Müdürlüğümüz adına düzenlenen beş adet mühür Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğünden temin edilerek teslim alınmış,

27.01.2015 – Kurucu Gümrük Müdürü olarak atandığım 14 Kasım 2014 tarihli Bakanlık Olurlarında aynı zamanda geçici görevlendirilen 1 kısım amiri, 1 muayene memuru, 1 gümrük memuru ve 2 muhafaza memurunun ilişik kesmeleri talep edilmiş ve bahsi geçen personeller 30.01.2015 tarihinde görevlerine başlamış,

30.01.2015 – Müdürlüğümüzün fiilen faaliyete başladığı, başta Bölge Müdürlüğümüz olmak üzere KUTSO ve diğer kuruluşlara yazılı olarak bildirilmiş,

- Hizmet binamızın bitişik parsellerinde Belediye-ye ait arazilerin olması hususu da dikkate alınarak, gerek çevre yolundan TIR araçlarının gümrük hizmet binamızın ön kısmına yanaşabilmeleri için yol ve park çalışmalarının yapılması gerekse de geçici depolama için girişimde bulunabilecekleri yazı ile bildirilmiş,
- Bölge Müdürlüğümüz aracılığı ile Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığından EBYS ve İdari Kimlik Kodu talep edilmiş,
- Zafer Kalkınma Ajansının kiracısı olmamız ve kurumlarının resmi açılışı da henüz yapılmamış olduğundan Müdürlüğümüz Resmi açılış töreninin bahsi geçen kurumla birlikte açılmasının uygun olacağı Bölge Müdürlüğümüze bildirilmiş,

02.02.2015 – Personelin boş vakitlerinde zaman geçirebilmeleri için teras kata 2 adet masa tenisi kurulmuş,

03.02.2015 – Fiilen faaliyete başlamaya hazır olduğumuz ve 161900 BİLGE Sistemi kodumuzun ilgili kurum ve kuruluşlara bildirilmesi Bölge Müdürlüğümüzden talep edilmiş,

- Ticari, Ekonomik ve Politik gerekçeler ile ulusal kalkınma projeleri bağlamında Kütahya Gümrük Müdürlüğünün porselen ve seramik eşya ithalatında yetkilendirilmesi konusunda düzenlenmiş rapor Bölge Müdürlüğümüz aracılığı ile Bakanlık Makamına sunulmuş,

04.02.2015 – DMO Eskişehir Bölge Müdürlüğü aracılığı ile kapalı/raylı arşiv dolapları/sistemi siparişi ile aynı yerde Kaçak Ambarı için ayrı bir bölme yapılarak eşya istifi için raf sistemi siparişleri verilmiş,

05.02.2015 – Fiilen faaliyete başlamanın keyfiyetiyle Valilik Makamı, Belediye Başkanlığı, KUTSO Yönetim Kurulu, İl Emniyet Müdürü, İl Jandarma Komutanı, Cumhuriyet Başsavcısı ziyaret edilmiş ve Müdürlüğümüz faaliyetleri hakkında bilgilendirme yapılmış,

06.02.2015 – Müdürlüğümüzdeki işlemlerde kullanılmak üzere güvenlik mühürleri ve sonlandırma kasetleri Bölge Müdürlüğümüzden temin edilerek ilgili arkadaşlarımıza zimmetle teslim edilmiş,

- Geçici göreve başlayan personel üzerinden görev dağılımı, gümrük mühürlerinin kullanımı talimatı, güvenlik mühürlerinin zimmeti ve mesai saatleri dışında çalışma ücretleri ile görev yollukları gibi hususlar ile ilgili Müdürlük Emir'leri çıkarılarak personele tebliğ edilmiş,
- İlk gümrük işlememiz olan, ikinci iskeleden konteyner yüklü İHRACAT beyannamesi konulu eşyanın çıkış işlemi gerçekleştirilmiş,
- Zafer Havalimanı Mülki Amirliğine Gümrük Müdürlüğü olarak fiilen faaliyete başladığımız ve

yurt dışı geliş-gidiş seferleri ile dahili seferlerde transit yolcu olması durumunda hizmete hazır olduğumuz bildirilmiş,

- Aynı gün Zafer Havalimanı işletici kuruluşu olan IC İçtaş firması ile Müdürlüğümüz arasında imzalanan ön protokol ile havalimanında 5 hizmet ofisi ve 1 adet de üst katta Makam odası olmak üzere 6 ofisin, 2 adet X-Ray cihazı, ofislerde bulunan mefruşat ve bilgisayarların gümrük hizmetlerinde kullanılması için tahsisi yapılmış,
- Havalimanında görevlendirilecek personelimizin servis ve yemek ihtiyaçlarının da havalimanı işletici kuruluş tarafından karşılanacağı ön protokole eklenmiş,

09.02.2015 – Dumlupınar Üniversitesi Rektörü makamında ziyaret edilerek, gümrük-dış ticaret alanında eğitim faaliyeti sürdüren tüm bölümlerinin Müdürlüğümüz ile işbirliği yapabileceği, hizmet binamızda bulunan konferans salonu kullanılarak ünite bazında yerinde uygulamalı eğitime katkı verebileceğimiz belirtilmiş,

10.02.2015 – Bakanlığımız şartnamesinde belirtilen yazılıma uyumlu olmak kaydıyla yüz tanıma sistemli elektronik kapı/turnike sistemi siparişi verilmiş,

11.02.2015 – Kuruluş sürecinde yapılan ve Kütahya dinamiklerince karşılanacağı belirtilen teslimlere ilişkin ödemelerin yapılabilmesi için KUTSO Yönetimine alınan teslim belgeleri yazı ekinde gönderilmiş,

ve bu son işlemle Müdürlüğümüzün tüm ihtiyaçları karşılanarak kurulum faaliyetleri sonlandırılmıştır.

SONUÇ ve TEŞEKKÜR

Kütahya Gümrük Müdürlüğünün ilk kurulması talep edildiği süreçte ihtisas gümrüğü olmasının amaçlandığı bilindiğinden, kuruluş çalışmaları da bu mahalde yürütülmüş ve alt yapısının genel idare bütçe

ödenekleri kullanılmadan Kütahya dinamiklerince karşılanarak yukarıdaki süreçle sonuçlandırılmıştır.

Kütahya Gümrük Müdürlüğü'nün ihtisas gümrüğü olarak yetkilendirilerek faaliyetine devam edebilmesi durumunda, Zafer Havalimanının kargo taşımacılığı yönüyle de etkin kullanılmasının sağlanacağı, Kütahya ve civar illerinin kalkınmasında lokomotif görevi üstleneceği ile Gümrük ve Ticaret Bakanlığı uygulamalarının ülke ekonomisinin bütününde 2023 hedefleri doğrultusunda bölgesel kalkınmada doğrudan veya dolaylı etkili olabileceği öngörülebilmektedir.

Kamu hizmetinin yerinde, etkin ve verimli şekilde muhataplarına sunulması, kamuoyunun bilinçlendirilmesi, üniversiteler başta olmak üzere diğer ilgili kurumlarla yakın diyalog kurulması; kurumsal kimliğimizin normlaşmasında katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Hayalle başlayan ancak, zaman içinde kabul görüp 60 gün gibi kısa bir süre zarfında yeni bir gümrük müdürlüğünün tam tekmil kurulabilmesinde emeği geçen, başta Genel Müdürüm ve Bölge Müdürüm olmak üzere sayın Kütahya Valimize, Belediye Başkanımıza, KUTSO Yönetim Kurulu Başkanı ve Yönetim Kurulu Üyelerine, OSB Genel Müdürü ve tabii ki fitili ateşleyen sayın İl Ticaret Müdürüme, inşaa ve elektronik alt yapı ile mefruşat temininde sıra dışı isteklerimi karşılayan tüm kesimlere sonsuz teşekkür eder, ayrıca sabır ve anlayışlarından dolayı aileme de şükranlarımı sunarım.

Bu duygu ve düşüncelerle en genç taşra teşkilatımız olan Kütahya Gümrük Müdürlüğü'nün hayırlı uğurlu olmasını dilerim.

İhtisas Gümrüğü Uygulaması:

Tarife Dışı Önlem mi,
Gümrük İşlemlerinin
Kolaylaştırılması mı

*İbrahim ÖZTÜRK**

*Şükran BADEM***

İhtisas Gümrüğü Uygulaması Nedir?

Ülkemizde 1993 yılından beri uygulanan ihtisas gümrüğü uygulamasını; kısaca belirli eşyanın gümrük işlemlerinin yalnızca belirli gümrük idarelerinden yapılması olarak tanımlayabiliriz.

* Gümrük E. Başmüfettişi, DHL Gümrük Direktörü

** Gümrük Müşaviri, DHL Ankara Gümrük Müdürü

Ülkemizde otomotiv, tekstil, petrokimya, ham petrol, akaryakıt, LPG, doğalgaz, elektrik, gübre, atık, metal hurda, telsiz ve telekomünikasyon terminal ekipmanları, pil, akümülatör, çakmak, porselen ve seramikten sofa ve mutfak eşyası, düz cam, halı, deri ve deriden mamul eşya, ayakkabı, mobilya, küçük ev aletleri, alkollü içki ve çay ithalatında ihtisas gümrüğü uygulaması yapılmaktadır.

Neden İhtisas Gümrüğü

İhtisas gümrüğü uygulamasının nedenleri mevzuatımızda aşağıdaki şekillerde açıklanmıştır:

- Belirli ürünlerin ithalatının özel ihtisas gerektirmesi ve bu ürünlerin ithalatında yapılacak kontroller için özel donanım ve teçhizat ile uzman personele ihtiyaç duyulması,
- Bu donanımları ve personeli bütün gümrük idarelerinde bulundurmanın önemli bir maliyet gerektirmesi, gümrük kontrolünün etkin yapılması, düşük kıymet beyanlarının önlenmesi ithal eşyasının sahip olması gereken zorunlu standartların korunması ve aynı zamanda tüketici ve halk sağlığını korumak amacıyla da özellik arz eden söz konusu eşyanın ithalatı sadece yetki verilen Gümrük Müdürlüklerinden gerçekleştirilmesidir.

İhtisas gümrüğü uygulaması, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ve Avrupa Birliği tarafından, serbest ticaretin önüne tarife dışı bir önlem olarak kullanıldığı yönünde eleştirilmektedir. Nitekim, DTÖ'nün 2012 Ticaretin Gözden Geçirilmesi toplantılarında bu konu çeşitli ülkeler tarafından dile getirilerek açıklanması talep edilmiştir. Ülkemiz heyetince verilen yanıtta; yukarıdaki hususlara değinilerek uygulama amacının uluslararası ticareti engelleme değil, gümrük işlemlerini kolaylaştırma ve hızlandırma olarak belirtilmiştir.

WTO, TRADE POLICY REVIEW – TURKEY, WT/TPR/M/259/Add.1, Page 27 (para. 6) Question 4: Could Turkey explain the rationale for permitting imports of certain goods through specialized customs offices? Turkey's answer: In Turkey, importation of certain products is completed from specialized customs offices. With their highly qualified and trained personnel for specific sectors, some customs offices are competent for special products. With this implementation, customs clearance of goods is completed in a more efficient and effective manner. Specialized customs offices are not designed as an obstacle or a restriction to trade, equipped with relevant techniques and expertise, their aim is to ease and speed up the customs procedures. There is no restriction for the exportation. Such an implementation is not applicable for exportation.

İhtisas Gümrüğü Uygulamasının Etkileri

İhtisas gümrüğü uygulamasına konu ürünlere baktığımızda; bu ürünlerde yoğun bir rekabetin yaşandığını görmekteyiz: Bu ürünlerin ithalatındaki artışlar üretim ve istihdam üzerinde olumsuz etkiler yaratacaktır. Dolayısıyla uygulama ile söz konusu ürünlerin ithalatının belirli noktalardan yapılması zorunlu kılınarak maliyetleri arttırma yoluna gidildiği ve böylece yerli üretimin korunmasının hedeflendiği söylenebilir.

İhtisas gümrüğü olarak yetkilendirilen gümrük müdürlükleri, ilgili sektörün ve üretimin yoğunlaştığı bölgelerden seçilmektedir.

Örneğin İstanbul'da yerleşik bir firma ithalat yoluyla Çin'den metalden büro mobilyası getirdiğinde İhtisas uygulaması nedeniyle ithalatını aşağıda belirtilen gümrük idarelerinden yapmak zorunda kalmaktadır.

- Ankara Gümrük Müdürlüğü
- Antalya Gümrük Müdürlüğü
- Gaziantep Gümrük Müdürlüğü
- Giresun Gümrük Müdürlüğü
- İnegöl Gümrük Müdürlüğü
- Kayseri Gümrük Müdürlüğü
- Trabzon Gümrük Müdürlüğü

Bu durum hem maliyetlerin artmasına hem de zaman kaybına neden olmaktadır. İhtisas gümrüğü uygulaması ile ithalatçı firmaların yanısıra nakliye, depolama ve gümrükleme açısından da dış ticaretin yönü değişmekte ithalatlarını buldukları yerden yapamayan firmalar aleyhine bir sonuç doğurmaktadır.

İhtisas gümrüğü uygulaması, ihtisas kapsamına tabi ürünün ithalatçısı açısından önemli bir işlem maliyeti ortaya çıkarmaktadır. Globalleşen dünyada Avrupa Birliği Serbest ticaretin önünde bir engel teşkil ettiğinden ihtisas gümrüğü uygulamasına pek sıcak bakmamaktadır.

Ülkemizde kamunun elinde bulundurduğu önemli bir ticaret politikası olduğundan uluslararası taahhütlerimize uygun olduğu sürece kullanılacaktır. İthalatçıların beklentisi, ihtisas gümrüğünün amacına ters düşmeyecek uygulamaların mevzuatımızda düzenlenmesidir.

Türkiye’de İlk Kez İzotopik Analiz Yöntemlerinin Kullanılmasıyla

Menşei (Coğrafi Köken) ve Orijinallik Tespiti Analizleri

*Dr. Muharrem YILMAZ**

*Mehmet KIRBIYIK***

*Yaşar ÇİFTÇİ****

Özet

İthalat yapan bir ülke, eşya ithal ettiği ülkeler arasında bir ayırımı gitmeyi planladığında ihraç ülkesi arasında bir bağlantı kurmak ve eşyanın ekonomik milliyeti olarak tanımlanan menşe ve menşe kurallarını kullanmak zorundadır.

Gümrük idarelerine bilimsel-kaynaklı bilgiler vermek durumunda olan İstanbul Gümrük Laboratuvarı; Avrupa’da ve hatta Dünya’da sayılı Laboratuvarların sahip olduğu, Türkiye’de sadece kendi bünyesinde bulunan menşe doğrulaması ve kanıtlanması açısından en etkili tekniklerden olan izotopik analizleri yapabilen sistemlere sahiptir. Yazımızda, kısaca izotopik analizlerin temel prensiplerine, bu analizlerle Türkiye’de ilk kez yapılan bir takım uygulamalara ve gelecekte yapılabilecek olan çalışmalara değinilmiştir.

The Geographical Origin and Authenticity Analysis Done for the First Time in Turkey by Using Isotopic Methods

Abstract

When an importer country plans to go a distinction between countries, it has to establish a link between imported and exported goods and has to use the country of origin and rules of origin defined as the economic nationality.

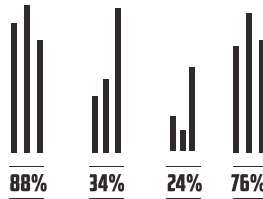
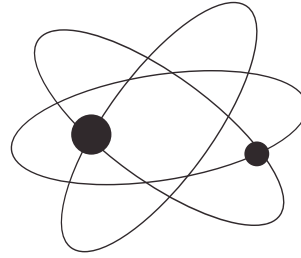
Istanbul Customs Laboratory that provides scientific based information to customs authorities has been equipped with the single system in Turkey that is the most powerful technique in isotopic and origin analysis. Moreover this system is very rare in Europe and even in the world.

This article gives a brief information about the basic principles of isotopic analysis and applications of isotopic analysis that have been done for the first time in Turkey and will be carried out in the future.

* Yüksek Kimya Müh.

** Yüksek Kimya Müh.

*** Gümrük Kimyagerleri, İstanbul Gümrük ve Ticaret Bölge Müdürlüğü-İstanbul Laboratuvar Müdürlüğü

1. Giriş

Dünya genelinde gümrük idareleri bütün ürünlerde özellikle ithalatta, Menşe Ülke işaretlenmesine ağırlık vermektedir. Bu sebeple ithal edilen eşyaların nihai alıcıya gösterilmesi için açıkça nerede üretildiğinin işaretlenmiş olması gerekmektedir. Günümüz küresel pazarında, eşyaların hem yabancı hem de yerli olan malzemeler kullanılarak birden fazla ülkede işlenmesi çok yaygındır.¹

Uluslararası ticarete menşe eşyanın ekonomik milliyeti olarak tanımlanabilir. Menşe Bilgisi tarife pozisyonu ve gümrük kıymeti ile birlikte ithalatın gerçekleştirilebilmesi için bilinmesi gerekli üç değerden birisidir. Ayrıca menşe bilgisi kota, gözetim, anti-damping gibi ticaret politikası araçlarının takibinde; dış ticaret istatistiklerinin derlenmesi ve menşe işaretlenmesi gibi alanlarda kullanılabilir.

Menşe kurallarının belki de en önemli işlevlerinden birisi de yerli olmayan ürünler arasında yapılan ayırmada ortaya çıkmaktadır. Bir ithalatçı ülke, ne sebeple olursa olsun eşya ithal ettiği ülkeler arasında bir ayırma gitmeyi planladığında, farklı muamele yapmayı düşündüğü ürünlerle ihracat ülkesi arasında bir bağlantı kurmak zorundadır. Bu nedenle, ithal eşyasının yerli menşeli olmadığını tespit edilmesi bazı durumlarda tek başına yeterli olmamaktadır. Hangi koşullar altında eşyaya tercihli muamele yapılması ve bu suretle hangi koşullarla ayrıcalıklı ülke statüsünün verileceğinin de tanımlanmış olması gerekir. Anlaşılabileceği üzere menşe kavramına, farklı ülkelere gelen eşyanın farklı muameleyle tabi tutulması dolayısıyla ihtiyaç duyulmuştur.²

2. Menşe Tayini ile İlgili Kimyasal Analizler

Yeni analitik yöntemlerin kullanımı ve geliştirilmesi, tüketicilerin eşyaların neler içerdiği ve onların güvenilirlikleri ile kaygılarının artması

¹ <http://www.integrationpoint.com/products/countryoforigin.html>

² Talip Engin Kaya, Dünya Ticaretindeki Gelişmelerin Ülkemiz Menşe Mevzuatına Etkisi: PAN-Avrupa-Akdeniz Menşe Kümülyasyonu Sistemi Örneği, Uzmanlık Tezi 2007

paralel bir seyir izlemektedir. Bu kaygıları gidermek adına daha hızlı, daha güçlü, daha temiz ve daha ucuz analitik prosedürler gerekti ve gıda kimyagerlerince, düzenleyici kurumlarca ve kalite kontrol personeline bu taleplerin karşılanması zorunlu bir hal aldı.

Bu analitik teknikler, eşyaların görmüş olduğu işlem, kalite kontrolü, mevzuat ve ticaret yasaları ile uyumu, tağşiş³, kirlilik ve kimyasal kompozisyonu gibi bir dizi önemli sayıdaki problemleri çözecek nitelikte olmalıdır. Bu amaçlara ulaşmak adına laboratuvarlar yeni gereklilikleri tamamen karşılamak için klasik prosedürleri yeni analitik tekniklerle değiştirmeye zorlandı.

Radyoaktif olmayan kararlı izotop analiz yöntemleri, menşe doğrulaması ve kanıtlanması açısından etkili tekniklerdendir. Bu teknikler tarım ürünlerinin orijinallik⁴ kontrolünün yanı sıra ilaç sanayinde, doping maddelerinin testleri gibi adli uygulamalarda, uyuşturucu kaçakçılığı araştırmalarında, patlayıcıların yapımında kullanılan hammaddelerin kaynağının tespiti gibi alanlarda gittikçe artan bir kullanım alanına sahiptirler.

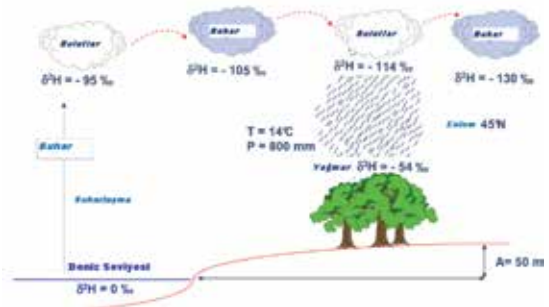
3. Kararlı İzotopik Analiz Metotlarının Temel Prensipleri:

Tabiatta suyun hidrolojik çevriminin önemli bir unsurunu teşkil eden buharlaşma, yeryüzünde sıvı ve

katı halde değişik şekil ve şartlarda bulunan suyun meteorolojik faktörler etkisiyle atmosfere gaz halinde dönüşü olarak tarif edilir. Yeryüzünde suyu ihtiva eden her yüzey; denizler, göller, akarsular, nemli topraklar, karla örtülü veya buzla kaplı yüzeyler, ormanlar, bitki örtüsüne sahip araziler atmosferdeki su buharının kaynağıdır.

Kısaca buharlaşmaya etki eden faktörleri meteorolojik faktörler (güneş radyasyonu, hava buhar basıncı, sıcaklık, basınç ve rüzgar) ve coğrafik-topoğrafik faktörler (enlem, yükseklik, bakı, su kalitesi, büyüklüğü, tuzluluğu, kirliliği ve bulunduğu ortam) olarak iki gruba ayırmak mümkündür.

Bir hava kütlesi okyanus ve denizler gibi kaynaklardan kıtalardan geçerek bir yörünge izleyerek soğur ve yağış şeklinde su buharını kaybeder. Bu yağış işlemi esnasında, ağır izotoplarca zenginleşen yağmur yeryüzüne düşer ve bulutlardaki buhar kademeli olarak ağır izotopları (²H ve ¹⁸O) bünyesinden kaybeder. İklim, coğrafik ve topoğrafik koşulların toplamının evrensel etkisi meteorik suların farklı izotopik modellemesine sebep olur.

Fotosentez için gerekli hidrojen kaynağı sadece su iken, oksijen; bitkiler tarafından atmosferden, oksijen ve karbondioksit ise topraktan ve su havuzları gibi farklı kaynaklardan alınmaktadır.

³ Tağşiş (Adulteration), satışta sunulan herhangi bir maddenin kalitesinin; başka bir madde ilavesi, düşük kalite hammadde ile ikamesi veya üründe bulunması gereken pahalı bir maddenin kullanılmaması veya az kullanılması yoluyla kasıtlı olarak düşürülmesi işlemine verilen isimdir.

⁴ Orijinallik (Authenticity), bir ürünün fiziksel, kimyasal, organoleptik ve esansiyel karakteristiklerinin değişmeden kalması şeklinde tanımlanmaktadır.

Kısaca, meyve suları ve bunlardan elde edilen birtakım gıdalardaki bitkisel kaynaklı suların hidrojen ve oksijen atomlarının ağır izotop (^2H ve ^{18}O) muhtevası, bu ürünlerin hangi kaynaklardan elde edildiğini yansıtır.⁵

İzotop ölçümlerinde temel olarak iki teknik kullanılır:

- Spesifik Doğal İzotop Fraksiyonlaşma-Nükleer Manyetik Rezonans (SNIF-NMR®)
- İzotop Oranı-Kütle Spektroskopisi (IRMS)

Bu analizleri yapan İstanbul Laboratuvar Müdürlüğü Gıda Birimi, Avrupa Birliği (AB) Müktesebatna uyum çerçevesinde, Gümrük Laboratuvarlarının Modernizasyonu Projesi kapsamında Türkiye’de ilk ve halen tek SNIF-NMR spektroskopisi ve dört ayrı üniteli IRMS cihazıyla donatılmıştır. Bu teknikler kısaca şöyledir:

4. SNIF-NMR® tekniği gıda analizlerinde sık kullanılmakta ve analiz edilen gıda bileşiminde bulunan özellikle döteryumun izotopik oranına bağlı olarak gıdanın coğrafi orijininin belirlenmesi mümkün olmaktadır.

SNIF-NMR® 1980’lerin başında Nantes Üniversitesinden Prof. Gerard ve Maryvonne Martin tarafından geliştirilmiştir. SNIF-NMR® yönteminin ilk uygulamaları şaraba ilave şekerin katılıp katılmamasının tespitine yöneliktir. “Chaptalization” olarak tanımlanan bu işlemin amacı, kamış şekeri, pancar şekeri veya konsantre edilmiş rektifiye şıranın üzüm suyu veya şaraba fermentasyon sırasında veya öncesinde ilave ederek şarabın alkol seviyesini yükseltmek ve market değerini arttırmaktır.

Bu tüketiciyi aldatmaktır, çünkü yapılan şeker ilavesi ürün üzerindeki etikette yer almamaktadır. Bu ekonomik dolandırıcılığın en yaygın türlerinden birisidir ve amacına ulaştığında, ucuz şarabın yanlış sunumu veya mükemmel ve pahalı bir şarabın, genellikle farklı bir bölgesel yöreden hatta farklı bir ülkeden sağlanan ucuz ve düşük kalitedeki bir şarabın karıştırılmasına olanak sağlar. Bu sebeple SNIF-NMR metodu 1987 yılında Uluslararası Asma ve Şarap Organizasyonu (OIV) ve Avrupa Birliği (AB) Komisyonca resmi metot olarak kabul edilmiştir.

5. IRMS, molekülleri kütle-yük oranına göre birbirinden ayıran kütle spektrometresidir. Bu yöntemde ilk olarak örneklerin iyonizasyonu sağlanmakta, iyonlar kütlelerine göre ayrılmakta ve bunların iyon akış yoğunlukları ölçülerek kaydedilmektedir. IRMS tekniği benzer bileşenleri izotop içeriklerine göre kimyasal olarak birbirinden ayırmaktadır.

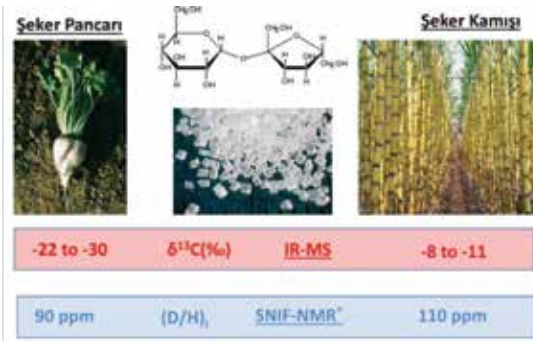
⁵ M. Yılmaz, H. Afşar, Üzüm ve Üzümünden Elde Edilen Birtakım Ürünlerin Coğrafi Köken ve Orijinallik Tayininin SNIF-NMR® Metodu Kullanılarak Tespit Edilmesine Dair Bir Yaklaşım, Mühendislik ve Fen Bilimleri Dergisi, Sigma 30, 102-112, 2012.

Pratikte birkaç örnek vermek gerekirse, asma gibi yeryüzünde yetişen bitkiler yer altında büyüyen şeker pancarı gibi bitkilere göre daha kuvvetli buharlaşma-terleme etkisine maruz kalır ki, bu özellik asmadaki şekerin ağır hidrojen atomu içeriğinin (döteryum) şeker pancarındaki şekerden daha zengin olduğunu açıklar.

Bitki fizyolojisi de izotop analizlerinde önemli bir rol oynar; örneğin, bitkinin çevresindeki suyu bünyesine almasına olanak sağlayan görelî diyafram ve stomanın kapanması gibi. Bu farklılıklar IRMS ve SNIF-NMR'ın temel prensiplerindedir.

Mesela, sakkaroz-beyaz şeker veya sofrâ şekerî-kamıştan veya pancardan üretilmektedir. Her iki yolla elde edilen şekerin kimyasal ve fiziksel özellikleri birebir aynıdır ve bilinen analitik yöntemlerle ayırt edilmeleri mümkün değildir. Kararlı izotop analizleri sayesinde şekerin hangi bitkiden üretildiği tespit edilebilmektedir.

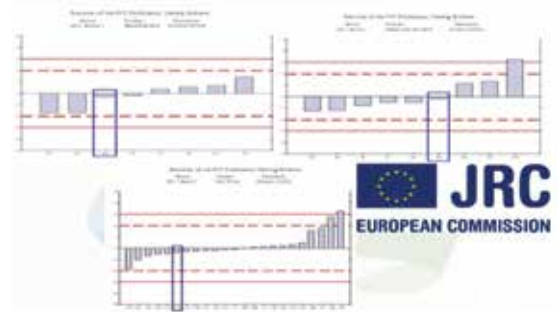

Numune bünyesinde yer alan şekerlerle, sonradan dışarıdan ilave edilen mısır, şeker kamışı sakkarozu, glukoz ve fruktoz şurubu ve invert şekeri gibi şekerler de bu yöntemlerle ayırt edilebilmektedir.

Gümrük Laboratuvarının Modernizasyonu Kapsamında Cihaz Alım Projesi sonrası laboratuvarımızca koymuş olduğumuz hedeflerden en önemlisi akredite ve güvenilir bir laboratuvar olmaktır.

Bu amaçla teslim alınan ve eğitim süreleri tamamlanan cihazlarla vakit kaybetmeden standart metot ve ilgili yönetmelikler gereği tespit edilen analizlerin uygulanmasına başlanılmıştır.

Her yıl kararlı izotop analizleriyle ilgili Ringtest⁶ düzenlenmektedir. Laboratuvarımızca, gerekli ön çalışma ve denemeler yapıldıktan sonra SNIF-NMR[®] ve IRMS yöntemi bazında Ringtest'te katılım sağlamış ve AB Ortak Araştırma Merkezi (Joint Research Centre (JRC)) tarafından yapılan değerlendirmede; laboratuvarımız; portakal suyu örneğinde 1. Sırada, bazı örneklerde ilk 3 sırada, bir kısmında ise kabul edilebilir limit sınırında yer almaktadır. Böylesine ciddi testlerde Türkiye'de ilk defa katılımın sağlanması ve ilk sıralarda yer alınmasının kayda değer bir başlangıç olduğu düşünülmektedir.

⁶ Ringtest, bir ölçüm yöntemi için dış kalite güvence programının bir parçasıdır. Ringtest'te referans bir kuruluş, farklı özellikteki laboratuvarlara aynı numuneyi göndererek belirli bir süre içerisinde belirlenen metot ve parametreler bazında analiz sonuçlarını ister. ISO 17025'e göre akredite olan laboratuvarlar için bu testlere katılmak zorunluluktur.

6. İstanbul Laboratuvar Müdürlüğünde Yapılan Çalışmalar:

6.1. Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonunun (GTİP) Belirlenmesine Yönelik Analizler:

İstanbul Laboratuvar Müdürlüğünde izotopik analiz yöntemleri kullanılarak GTİP tespitine yönelik analizler aşağıdaki tabloda özetlenmiştir:

İlgili Tarife Pozisyonları	Analiz Edilme Nedeni	Kullanılan Cihazlar
04.09 17.02	Tabii ve Suni Bal Ayırımı	SNIF-NMR IRMS
1701.12 1701.13 1701.14	Kamış veya Pancar Şeker Ayırımı	
20.08 21.06 22.02	Meyve Suları ve Meyve Suyu Konsantreleri İlgili Fasil Ayırımları	
20.09 21.06 22.02	Hazırlanmış Meyve ve Sebzelerin İlgili Fasil Ayırımları	
22.04 22.05 22.06 22.08	Alkollü İçkilerin Bitki Kökenine Göre Farklandırılması	
22.07	Sentetik veya Tarımsal Kökenli Etil Alkol Ayırımı	

6.2. Diğer Analizler

Gümrük laboratuvarlarının ana misyonu her ne kadar eşyanın GTİP'nun belirlenmesi olsa da laboratuvarlara yüklenen bir diğer önemli misyon, tüketici ürünlerine yönelik yapılmakta olan analizlerdir.

Tüketicilerin ürün alırken seçimleri ve ölçütleri kademeli olarak değişmektedir. Artık aldıkları ürün-

lerde diyetlerine, sağlık standartlarına ve hijyen kurallarına uygunluğun yanı sıra ürünlerin kökeni ve üretim yöntemlerinin sertifikasyonu ve güvencesine bakmaktadırlar. "Kalite" bir slogan haline gelmiş durumdadır. Bu artan tüketici bilinci nedeniyle özel üretim yöntemleri, kompozisyon veya menşe özelliklerine sahip bireysel ürünler talep edilmektedir. Eşyaların bölgeler ve ülkeler arasındaki artan hareket özgürlüğü ürün çeşitliliğindeki artışa sebep olurken, daha kesin bir tüketici bilgilendirilmesine ihtiyaç duyulmuştur.

Öte yandan ülkemiz, kökü çok eskilere dayanan, kendine has özellikleri olan ve üretildikleri coğrafi bölge ile özdeşleşmiş çok sayıda tarım ürününe ve gıdaya sahiptir. Toplumsal miras niteliğindeki bu ürünlerin üretimlerinin sürdürülmesi ve benzerlerine ve taklitlerine karşı korunmaları tarımsal üretim, kırsal kalkınma, tüketicinin korunması ve genel olarak ülke ekonomisi açısından büyük önem taşımaktadır.⁸

Kararlı izotop analizlerinin diğer yöntemlerden belki de en belirgin farkı genel literatür bilgilerinin yanı sıra analiz sonuçlarının değerlendirmesinde bir veri bankasına ihtiyaç duyulmasıdır. 1980'lerde SNIF-NMR®'in geliştirilmesi sonrası Avrupa'da özellikle Fransa'da üzüm suyu ve üzüm suyundan elde edilen ürünlerle ilgili veri bankası oluşturulmaya başlanılmış ve her geçen yıl veri bankası genişletilmiştir. Maalesef ülkemizde şu ana kadar bu tür bir veri bankası oluşturulmamıştır.

Üzüm Suyu İle İlgili Yapılan Analizler:

2010 yılı verilerine göre yaklaşık 4,3 milyon ton üzüm üretimiyle Türkiye; Dünya'da İtalya, ABD, Çin, İspanya ve Fransa'dan sonra 6., Avrupa'da ise 4. sırada yer almaktadır. 2010'da ülkemizde üretilen üzümün % 52,8'i sofralık, % 36,3'ü kurutmalık, % 10,8'i ise şaraplık olarak kullanılmıştır.

⁸ <http://www.dunyagida.com.tr/haber.php?nid=1000>

Ülkemizce bolca üretilen üzüm ve üzümde elde edilen ürünlerin kontrolü önem arz etmekte ve ülkemiz topraklarında yetişen üzümle ilgili bölgesel farklandırmaya yönelik herhangi bir izotopik analiz şu ana kadar yapılmamıştır. Bu sebeple kültürümüz açısından önemli olduğu düşünülen pekmez numuneleri analize tabi tutulmuşlardır.

İncelenen pekmezler Türkiye üzüm haritası üzerinde görüleceği üzere Trakya, Ege, İç Anadolu, Karadeniz, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden seçilmişken, bunlardan Trakya, Ege, İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine ait olanların elde edildikleri üzüm suyu, kuru üzüm numuneleri de incelenmiştir. Elde edilen kaynaklar ve detayları aşağıdaki çizelgede yer almaktadır.

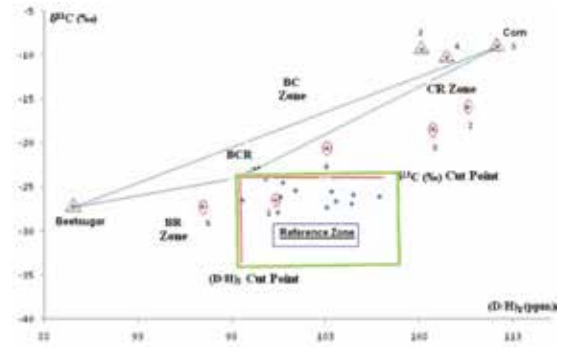

Numune Grubu	Numune Adı	Üretilen Bölge
1	Tekirbağ üzüm Pekmezi	Trakya-Tekirdağ
	Tekirbağ % 100 üzüm suyu	
2	Tariş üzüm pekmezi	Ege-Manisa
	Tariş sultaniye kuru üzümü	
3	Karacaşar tatlı kırmızı pekmez	İç Anadolu-Nevşehir
	Kırmızı kuru üzüm	
4	Afrin üzüm pekmezi	Güneydoğu Anadolu-Kilis
	Çekirdekli urumu (rumi) kuru üzüm	
5	Ev yapımı üzüm pekmezi	İç Anadolu-Kayseri
	Siyah kuru üzüm	
6	Özkaleli üzüm pekmezi	Orta Karadeniz-Tokat
7	Ev yapımı üzüm pekmezi	Akdeniz-Antalya (Akseki)

Bu çalışma, ülkemiz topraklarında yetiştirilen üzüm ve üzümde elde edilen ürünlerle ilgili olarak örneklerin fermente edilmesiyle elde edilen alkolle SNIF-NMR® ve IR-MS yöntemlerinin kullanılmasıyla yapılan ilk izotopik çalışmadır.

Ayrıca, bu verilerin kullanılmasıyla Tağışış üçgeni adı verilen grafik elde edilmiş ve bu grafik sayesinde üzüm ve pekmez örneklerinin orijinal veya hileli olup olmadığı hatta hileli ise ne tür bir katkı ile hile yapıldığı hakkında bilgi edinilmektedir.⁸

Tağışış Üçgeni (Adulteration Triangle)

Numunelerinin Yetiştirdiği Bölgelere Göre Kıyaslanması (Menşeyi Farklandırılması)

İklimsel faktörlerin izotopik muhtevasında özellikle bitkilerdeki döteryum içeriğine büyük etkileri vardır. Bu etkiyi incelemek için Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğünden birtakım veriler elde edilmiştir. Bağ için filizlenme, çiçeklenme ve oluşturma zamanlarını gösterir haritalardan faydalanarak incelenen pekmez ve üzüm örneklerinin bölgelerine göre ayırımı yapılmış ve bu verilerden yararlanarak iklimsel bölgeler oluşturulmuştur.

⁸ M. Yılmaz, H. Afşar, Pekmez ve Pekmeze Benzer Gıdalarda Taklit, Tağışış ve Coğrafi Köken Tayini Araştırması, İstanbul Sanayi Odası Yayınları, İstanbul.

Grup No	Ortalama Sıcaklık (°C) ^o	Toplam Güneşlenme Süresi (saat) ^o	Toplam Yağış Miktarı (mm) ^o	Toplam Buharlaşma (mm) ^y	Bulunduğu Enlem	Rakım (metre)	İklimsel Bölge
1	19,50	48,70	204,80	751-1000	40°36'	6	Soğuk-Nemli
2	23,77	56,40	147,80	1001-1250	38°11'	210	Sıcak-Nemli
3	17,17	59,00	173,60	1001-1250	38°41'4	885	Soğuk-Kurak
4	23,72	60,50	100,30	1501-1750	36°43'	680	Sıcak-Kurak
5	17,72	56,10	185,40	1001-1250	38°20'	1150	Soğuk-Kurak
6	23,77	62,20	128,60	1001-1250	37°3'	1050	Sıcak-Nemli

Aynı bölgede yetişen pekmez ve üzüm numunelerinin SNIF-NMR sonuçlarının büyük oranda örtüştüğü ve aynı zamanda bu değerlerin meteorolojik verilerle oluşturulan bölgelerle de uyumlu olduğu görülmüştür. İlk olarak tarafımızca yapılan bu çalışmada, pekmez ve üzüm örnekleri bölgesel olarak farklandırılmışlardır.

Literatürde, buharlaşmanın az olduğu ve fazla yağış alan (özellikle yağmur) bölgelerde döteryum içeriğinin düşük olacağı belirtilmektedir. Söz konusu ilişki

incelenen numunelerde aşağıdaki şekilde görüleceği üzere açıkça gözlemlenmiştir.

Bal Analizleri:

Gümrükler Genel Müdürlüğümüzce gönderilen 4 adet bal numunesinin izotopik analizleri sonucu 1 adet numunenin mısır şurubu ilavesi ile tağış edildiği tespit edilerek raporlanmıştır.

IRMS Analiz Sonucu- $\delta^{13}C$ (‰)			SNIF-NMR Analiz Sonucu (D/H)I (ppm)
Bal	Baldaki Ham Protein	Protein ve ham bal $\delta^{13}C$ arasındaki fark	
-19,48	-22,80	- 3,32	110,15

TS 3036 Bal standardında Balın Kimyasal Özellikleri başlığında “protein ve ham bal $\delta^{13}C$ değerleri arasındaki fark: -1,0 veya daha pozitif” olması gerekli olduğu belirtilmişken numunede söz konusu değer -3,32 olarak tespit edilmiş, bu değerden de bal numunesine % 25,3 oranında glikoz şurubu ilave edildiği anlaşılmıştır.

Ayrıca SNIF-NMR® analizi sonucu bulunan (D/H) I=110,49 ppm değerine sahip bal numunesi literatürde tespit edilmemiş olup, bu değer IRMS analizi sonucu gözlemlenen $\delta^{13}C$ değeri desteklemekte ve eşyaya glikoz şurubu ilave edildiği tespit edilmiştir.

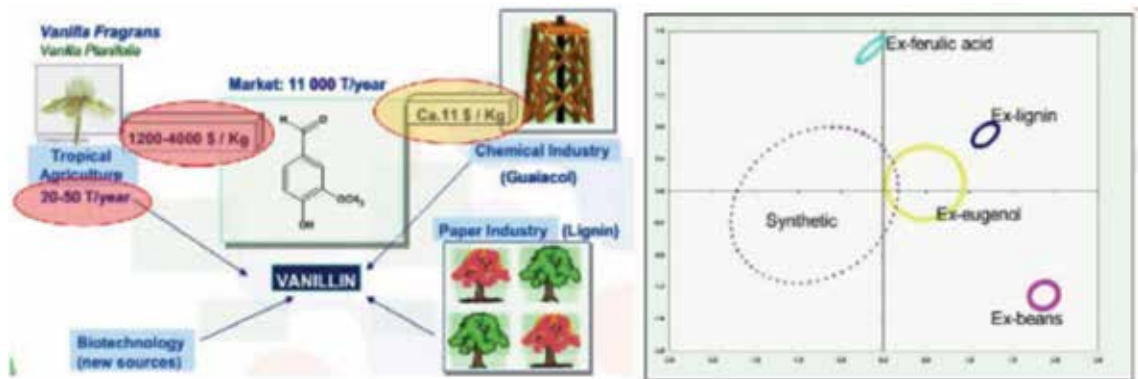
İzotopik Analiz Yöntemleriyle Yapılabilen Diğer Uygulamalar ve Yapılması Öngörülen Analizler:

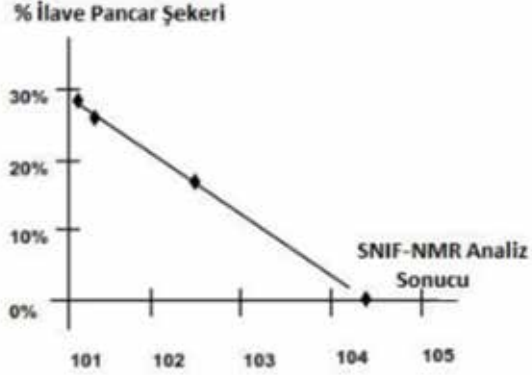
• Uyuşturucu maddelerin menşe tayini gümrük idarelerince önem arz etmektedir. Dünya Güm-

rük Örgütü'nün organize ettiği ve Japon Merkez Laboratuvarındaki eğitimde laboratuvarımızca yapılan katılımda, “Metamfetamin ve türevleri”nin Japonya’da en çok ele geçirilen uyuşturucu madde olduğu, ele geçirilen numuneler üzerinde Merkez Laboratuvarca ve diğer kuruluşlarca işbirliği içinde izotopik analizlerin de desteği ile bir seri güncel analizler yapıldığı anlatılmıştır. Yapılan bu analizlerin değerlendirilmesi sonucu, maddenin üretim yöntemi, ülkeye girerken takip ettiği rota vb. gibi bilimsel-kaynaklı kıymetli bilgilerin Gümrük İdaresine sunulduğu ve bu bilgiler eşliğinde yetkili organlarca hangi giriş kapısına nasıl bir önlem alınacağı ve gerek yurtiçi gerekse de sınır kapısında etkili operasyonların yapılmasını sağladığı bildirilmiştir.

• Vanilin, vanilyanın meyvesinde glikozit halinde bulunan hoş kokulu bir maddedir. Meyveden özütlenerek doğal kaynaktan yılda sadece 20 ila 50 ton arasında üretilebilip, kg fiyatı 1200 ila 4000 dolar arasında iken, kimyasal yollarla elde edilen sentetik vanilinin kg fiyatı 11 dolar civarındadır. SNIF-NMR yöntemiyle bu ayırım net bir şekilde yapılabilmektedir.

• İzotopik analizlerin diğer önemli bir uygulaması da meyve sularının orjinallik tayinidir. Meyve

suyuna özellikle portakal suyuna dışarıdan şeker ilavesi olup olmadığı SNIF-NMR yöntemiyle yapılabilmektedir.

- Türkiye Tekstil Sanayii İşverenleri Sendikası Genel Sekreterliği ve araştırmacı uzmanlarından gelen talep üzerine Tekstil numuneleriyle ilgili menşecili çalışmasının yapılabilirliği üzerine yapılan görüşmelerde; kaynağı net bir biçimde bilinen numunelerin tarafımıza sağlanması halinde gerekli ön çalışmaların yapılacağı ve veri bankasının oluşturulabileceği bilgisi paylaşılmıştır. İlgili Kurumdan numunelerin sağlanması halinde bu konuda çalışmalar yapılacaktır.
- Diğer yandan, Şeker Kurumunca firmalara düzenlenen sakaroz tahsisat belgesi, (ihraç edilen şekerli mamul içerisinde kullanılan sakaroz karışıklık), kullanılmış olabilecek kaçak şekerin tespit edilmesi, şeker piyasasının düzenlenmesi, ülkemizin vergi kaybının önlenmesi gibi sebeplerden dolayı ürünlerin kontrolü esnasında klasik analiz yöntemleriyle mamule yapılan şeker bileşeni analizinde çıkan glukoz ve fruktoz hem mısırdan gelen glukozu veya fruktozu hemde sakarozun invertleşmesi sonucu gelen glukozu fruktozu ayırt etmenin mümkün olmadığı belirtilerek “mamul

içerisinde tam olarak ne kadar sakaroz veya mısır şurubu kullanıldığını” izotopik analizlerle tespit edilebilirliğini konusu ile ilgili araştırmalar konusunda destek talep edilmektedir.

izotopik analizler çok özel teknikler olup cihaz yapısı, sarf malzemesi ve bakımı oldukça pahalı sistemlerdir. Diğer taraftan cihazı kullanan bilimsel grubun tecrübesi bu cihazlarla geçirdiği vakit ve yapmış olduğu analizlerle orantılı bir biçimde artmaktadır. Bakanlığımızın göz bebeği söz konusu cihazların faaliyet gösterdiği Laboratuvar Müdürlüğümüz, diğer bilimsel, kamu ve özel kuruluşlarla bu tür analizlerin yapılabilirliği ve ortak çalışmalarla ilgili sürekli irtibat halinde olup, Bakanlığımızdan gelecek menşecili-çoğrafi köken- ve orijinallik analizleriyle ilgili çalışmalara her zaman hazır durumdadır.

Ayrıca bu kazanımların ve kazanılan bu ivmenin sürekliliği için, yapılan tüm bu çalışmaların Bakanlığımızın bir politikası haline gelmesi ve en üst düzeyde benimsenerek Müdürlüğümüz alt yapısı, cihaz ve personel yönünden takviye edilmesinin, bu konuda aktif çalışan personeli teşvik edecek politikalar geliştirilmesinin, ileriye yönelik strateji çalışmalarının yapılmasının da gerektiği düşünülmektedir.

TÜRKİYE'DE PARA POLİTİKALARININ GELECEĞİ

Dergimizin 4. sayısında yer alan yazının devamıdır.

*Zeki TÜYEN**

4. PARA POLİTİKASININ UYGULAMA ESASLARI

Bir ülkede uygulanan para politikaları ile enflasyon arasında mutlak bir ilişki bulunmaktadır. Ve Merkez bankaları izleyecekleri para politikaları ile enflasyonu etkileyebilmektedir. Merkez bankalarının nihai hedefi fiyat istikrarını sağlamaktır. Bu hedefi gerçekleştirmek için de çeşitli stratejiler kullanırlar. Para politikasının uygulama esaslarına ilişkin para politikası rejimlerini döviz kuru hedeflemesi, parasal büyüklük hedeflemesi, faiz oranı hedeflemesi, GSYH hedeflemesi ve enflasyon hedeflemesi olarak incelemek mümkündür.¹

Para politikası uygulaması, makro ekonomik hedeflerin saptanmasını, bu hedeflere ulaşmayı sağlayacak bir ara hedef değişkeninin seçilmesini ve bu değişkenin belli bir değerinin belirlenmesini, bu ara hedefe götürecek bir faaliyet hedef değişkeninin seçilmesini ve bu değişkenin belirli bir değerinin belirlenmesini ve para politikası araçlarını kullanarak bu saptanan hedeflere ulaşmayı kapsamaktadır.²

Para politikasının uygulaması genellikle parasal programlar üzerinden yürütülmektedir. Para politikalarının belirli bir disiplinle uygulanması için yetkili kurumların belirlenmiş hedefler içerisinde oluşturdukları amaç, araç ve bu araçları uygulama yollarını içeren sistematik programa parasal program denir. Para programları genellikle bir yıllık süre için (1 yıl için) hazırlanır ve para arzındaki artışın belli bir düzeyde korunmasını hedefler.³

*Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi

¹ Nazan Yiğit, Türkiye'de ve Yükselen Ekonomilerde Para Politikası Uygulamaları ve Enflasyon Hedeflemesi, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara, 2009, s: 3

² A.g.e. s: 3

³ 57 Muhammed Karataş, 1990 Sonrası Türkiye'de Uygulanan Para Politikaları, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt: 3, Sayı: 4 Yıl: 2000, s: 133

4.1. Döviz Kuru Hedeflemesi

Döviz kuru hedeflemesi, tarihi çok eski olan bir hedeflemedir. Para politikasının döviz piyasası aracılığıyla yürütülmesine dayanır. Döviz kuru hedeflemesinde ulusal para enflasyonu düşük bir ülkenin para birimine bağlanarak ithalata konu olan malların fiyatlarının artması önlenir ve enflasyon kontrol altına alınmaya çalışılır.⁴

Döviz kuru değişkeninin nominal çıpa olarak kullanılması söz konusu olduğunda, ulusal para, istikrarlı bir yabancı para birimine bağlanır. Tercih edilen yabancı para birimi ile istikrarlı bir fiyat yapısına sahip ülkelerin parasından meydana gelen sepet ya da tek bir ülkenin parası kast edilmektedir. Burada önemle belirtmek gerekir ki, döviz kurunun sabit bir konuma getirilmesi mutlak bir zorunluluk değildir. Ülke deneyimleri incelendiğinde hem ayarlanabilir hem de sabit kur hedeflerini görmek mümkündür. Döviz kuru hedeflemesi, enflasyonu düşürmek ve enflasyonist beklentileri kontrol altına almak amacıyla bir ülkenin ulusal parasının değerini, güçlü bir ülkenin parasına bağlayarak yürüttüğü parasal bir stratejidir. Bu stratejiyi uygulamaya çalışan ülkeler, güçlü ülke seçiminde çoğu kez, dış ticarete en büyük partnerleri konumunda olan ülkeyi tercih ederler.⁵

Merkez bankalarının para politikası uygulamalarında hedefleme yaptıkları değişkenlerden biri döviz kurudur. Döviz kuru çıpası ülke merkez bankasının ön taahhüdü olduğu için zaman tutarsızlığı sorunundan kurtulma avantajını getirmekte, böylece merkez bankası döviz kurunun devalüe edilmesine yol açacak aşırı genişlemeci politikalar izleyememektedir. Öte yandan; döviz kurunun çıpa olarak

kullanılması, yerli ülkedeki enflasyonun takip edilen ülkenin enflasyon düzeyine yaklaşacağı konusunda bekleyişlere uyarak, ülkedeki enflasyonist beklentileri düşürmek gibi bir avantaja da sahiptir.⁶

Kronik enflasyon yaşanan ülkelerde uygulanan istikrar programlarının çoğunda kur temel nominal çıpa olarak kullanılır. Sabit kur sisteminde kur düzeyi sabit tutulurken, dalgalı kur uygulamalarında kurun düzeyi değil, artış hızı kontrol edilir.⁷

İstikrar programlarında kurun çıpa olarak kullanılması, çok yüksek enflasyon ya da hiper enflasyon durumunda ve mali önlemlerin de uygulamaya konduğu güvenilir programlarda başarılı olmaktadır. Buna karşılık; kur çıpası enflasyonist baskı ve süregelen enflasyon yüzünden kronik enflasyonu düşürmede daha az başarılıdır. Sıkı mali tedbirlerle desteklense de kurun sabit tutulması enflasyon üzerinde az etkili olmaktadır. Sabit kur, finansal disiplini sağlama ve enflasyonu kontrol altına alma konusunda başarılı olmasına rağmen, rekabetin korunması ve ödemeler dengesinin düzeltilmesi konusunda yetersiz kalmaktadır.⁸

Döviz kuru hedeflemesinin avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır. Döviz kuru hedeflemesinin avantajlarını ekonomik birimler tarafından kolayca anlaşılabilir olması, para politikasını otomatığe bağlaması, döviz kuru hedeflemesi sayesinde Merkez bankasının popülist politikalar izleyememesi ve ithalata konu olan malların fiyatlarının artmasının önlenmesi olarak belirtilebilir.⁹

Döviz kuru hedeflemesinin dezavantajlarını ise, döviz kuru hedeflemesi sonucu Merkez Bankasının bağımsız bir para politikası izleyememesi, ülke parası-

⁴ Yasemin A. Yalta, Para Politikası Rejimleri, (<http://www.acikders.org.tr>) s: 198 Erişim Tarihi: 20.04.2014

⁵ Osman Orhan, Seyfettin Erdoğan, Para Politikası, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, s: 293

⁶ Nazan Yiğit, Türkiye'de ve Yükselen Ekonomilerde Para Politikası Uygulamaları ve Enflasyon Hedeflemesi, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara, 2009, s: 5

⁷ A.g.e. s: 5

⁸ A.g.e. s: 6

⁹ Yasemin A. Yalta, Para Politikası Rejimleri, (<http://www.acikders.org.tr>) : 199 Erişim Tarihi: 20.04.2014

nın bağlandığı ülkeye yönelik şoklardan etkilenmesi, ülke para biriminin spekülâtif ataklara açık hale gelmesi ve iktisadi birimlerin sabit kur ortamında aşırı risk almaları olarak belirtmek mümkündür. Sermaye hareketlerinin tamamen serbest olduğu ekonomilerde merkez bankası sabit döviz kuru politikası uyguladığında, bağımsız para politikası izlemesi zorlaşır. Çünkü asıl amacı bir anlamda döviz kurunu korumak olarak ortaya çıkar. Döviz kuru hedeflemesi sonucu ülke parasının bağlandığı ülkeye yönelik şoklardan etkilenme olasılığı da söz konusudur. Örneğin; 1987 yılında Fransa ve İngiltere'nin paralarını Alman markına bağlamaları sonucu; Almanya'nın izlediği para politikası sonucu faizlerin artması ile kendi ülkelerinde de faiz artışına engel olamadılar. Döviz kuru hedeflemesi uygulamasında ekonomik işletmelerin sabit kur ortamında aşırı risk almaları söz konusu olabilecektir. Özellikle bankalar ve firmalar sabit kura güvenerek yabancı para cinsinden pozisyonlarını arttırabilir ve yurt dışından borçlanabilirler. Ancak; devalüasyon anında döviz kuru arttığı için borçları artar ve zararları çoğalır.¹⁰

Döviz kuru hedeflemesinde temel sorun, döviz kurunu parasal çıpa yapma opsiyonunun bir açık piyasa ekonomisinin tanımlayıcı unsurlarından biri olan paranın konvertibilitesi ile çelişmesidir. Küreselleşme olgusu, sermaye hareketlerinin serbest bırakıldığı bir ortamda para otoritesinin aynı anda hem faizleri hem de döviz kurunu denetleme olanağını kaybetmesine, sadece birini belirleyip diğerini piyasaya bırakmak zorunda kalmasına işaret etmektedir. Nitekim; Türkiye Aralık 1999 yılında IMF programı kapsamında sabit döviz kuru uygulamasına geçmişse de, kısa bir sonra Şubat 2001 sonrasında döviz kurunun serbest bırakılması yoluna gidilmiştir.¹¹

4.2.Parasal Büyüklük Hedeflemesi

Fiyat istikrarını sağlamada kullanılan para politikası uygulamalarından bir diğeri de parasal büyüklük hedeflemesidir. Parasal hedeflemede, merkez bankası parasal taban, geniş para ya da kredi büyüklüklerinin büyüme oranını hedeflemektedir. Parasal hedeflemede merkez bankası, para kavramlarından hangisini kontrol etmesinin uygun olacağına karar vermek durumundadır. Parasal büyüklük hedeflemesinde, GSMH ile para arzı arasındaki ilişkiyi gösteren paranın dolanım hızı ve para arzı ile parasal taban arasındaki ilişkiyi gösteren para çoğaltanı kullanılarak para otoritesinin kontrolünde olan parasal tabanın ne düzeyde tutulması gerektiği tespit edilir.¹²

Parasal büyüklük hedeflemesinin başarılı şekilde uygulanabilmesi için hedef değişkenler (enflasyon ya da nominal gelir) ile hedeflenen büyüklükler arasında öngörülebilir ve güçlü bir ilişkinin olması gerekli bulunmaktadır. Bu ilişkinin zayıf olduğu durumlarda parasal hedeflemenin işlemesi mümkün olmayacaktır.¹³

Parasal büyüklük hedeflemesi stratejisi, üç önemli unsur içermektedir. Para politikasının yönetiminde parasal büyüklüklerin aktardığı bilginin esas alınması, parasal büyüklüklere ilişkin hedeflerin önceden ilan edilmesi, parasal hedeflerden büyük ölçüde ve sistematik sapmaları engellemek için hesap verme mekanizmalarının işletilmesi gerekmektedir.¹⁴

Parasal hedeflemede, ara hedef olarak seçilecek para arzı tanımı, ekonometrik çalışmalardan sonra enflasyonla en istikrarlı ilişkiye sahip olan, enflasyon üzerinde en fazla etkiye sahip ve merkez ban-

¹⁰ Yasemin A. Yalta, Para Politikası Rejimleri, (<http://www.acikders.org.tr>) s: 200, Erişim Tarihi: 20.04.2014

¹¹ Asaf Savaş Akat, Dalgalı Kur ve Para Politikası: Bir Parasal Kural Önerisi, Para Politikası Kuralı, Nisan 2004, s: 5

¹² Şehnaz Bakır Yiğitbaş, Gelişen Piyasa Ekonomilerinden Alternatif Para Politikası Stratejileri, Türkiye Ekonomisi Açısından Bir Değerlendirme, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Yıl: 2009, Cilt: 16, Sayı: 1, s: 211

¹³ A.g.e. s: 212

¹⁴ Çağıl Sözer, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Para Politikalarının Banka Bilançolarına Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bankacılık ve Finans Yüksek Lisans Programı, Ankara, 2013, s: 25

kası tarafından en fazla kontrol edilebilmesi kriterleri dikkate alınarak belirlenir. Önemli olan nokta, merkez bankasının açıkladığı parasal büyüklüğün enflasyonla ilişkisinin güçlü olmasıdır. Diğer bir noktaya ise seçilen parasal büyüklüğün tamamen merkez bankasının kontrolünde olmasıdır. Seçilen parasal büyüklük ve enflasyon arası ilişki güçlüyse ve merkez bankasının kontrolünde ise parasal hedefleme başarıya ulaşacaktır. Ayrıca parasal hedeflemenin uygulanabilmesi için para talebinin ve paranın dolaşım hızının istikrarlı olması gerekmektedir.¹⁵

Para arzı, merkez bankalarının doğrudan kontrolü altında bulunan, para politikası araçlarıyla kolaylıkla etkilenebilen ve yönlendirilebilen bir değişkendir. Bu özellikleri nedeniyle 1980'li yılların başına kadar çok sayıda merkez bankası para arzı hedefini kullanmıştır. Parasal büyüklüklerin hedeflenmesine ilişkin politikalarda bu amaç için, parasal tabandan başlayarak değişik para stokları veya kredilerle ilgili büyüklükler kullanılabilir.¹⁶

Para arzı değişkeninin başarısı büyük ölçüde para talebinin istikrarına ya da en azından tahmin edilebilirliğine bağlıdır. Eğer, paranın dolaşım hızı nispeten sabit bir seyir izliyorsa veya önceden belirlenebilir ise, parasal büyüklüğün artış oranı şeklindeki hedef, nominal gelirin istikrarlı bir büyüme oranı seyri içinde kalmasını sağlayabilir ve bu da uzun dönemde fiyat istikrarını beraberinde getirir.¹⁷

1985, 1986, 1987, 1989 yıllarında Merkez bankası M2 para arzına dayanan bir parasal hedefleme stratejisi izlemiştir. Ancak; enflasyonla mücadelede başarılı olunamamış ve parasal hedefleme bırakıl-

mıştır. Keza; 2000 yılında da IMF ile yapılan stand by anlaşmasıyla parasal hedefleme tekrar uygulamaya konulmuştur. Bu programda IMF, merkez bankasının net iç varlıklarına üst sınır koyarak parasal tabanın arttırılmasını sınırlandırmıştır. Bunun nedeni Merkez bankasının Hazineye kısa vadeli avans kullanmasını önlemektir. Ancak; bu politika da enflasyonla mücadelede başarısız olmuştur.¹⁸

4.3.Faiz Oranı Hedeflemesi

Faiz oranı siyasi müdahalelere en açık bulunan değişken olma özelliğini taşır. Merkez bankaları bağımsız değilse, faiz oranlarının ara hedef olarak etkin biçimde yönlendirilmesi güçleşecektir. Bu bakımdan, bu hedef değişkenin enflasyon için iyi bir göstergelenebilmesi bağımsız bir merkez bankasının varlığıyla gerçekleşebilir.¹⁹

Monetarist iktisatçıların savunduğu gibi, faizin değişken bir parametre olması ve dışsal faktörlerin etkisi altında bulunması, faiz oranının ara hedef olarak belirlenmesine ciddi bir engel oluşturmaktadır. Kaldı ki, faiz oranlarının istikrara kavuşması, parasal hedefin istikrara kavuşması anlamına gelmeyecektir. Nominal faizler istikrar içindeyken fiyat bekleşimlerinin değişmesi sonucu reel faizler değişebilir ve dengeler bozulabilir. Bu nedenle, faiz oranlarının bir ara değişken olarak değeri sınırlıdır ve pek de anlamlı değildir.²⁰

4.4.GSYH Hedeflemesi

Cari milli gelirin hedeflendiği uygulamalarda reel büyüme ve istenen enflasyon oranı ile tutarlı bir cari milli gelir hedefi belirlenmektedir. Enflasyon

¹⁵ Çağlı Sözer, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Para Politikalarının Banka Bilançolarına Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bankacılık ve Finans Yüksek Lisans Programı, Ankara, 2013, s: 25

¹⁶ Nazan Yiğit, Türkiye'de ve Yükselen Ekonomilerde Para Politikası Uygulamaları ve Enflasyon Hedeflemesi, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara, 2009, s: 4

¹⁷ A.g.e. s: 4

¹⁸ Yasemin A.Yalta, Para Politikası Rejimleri, (<http://acikders.org.tr>) s: 202, Erişim Tarihi: 20.04.2014

¹⁹ Nazan Yiğit, Türkiye'de ve Yükselen Ekonomilerde Para Politikası Uygulamaları ve Enflasyon Hedeflemesi, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara, 2009, s: 7

²⁰ Nazan Yiğit, Türkiye'de ve Yükselen Ekonomilerde Para Politikası Uygulamaları ve Enflasyon Hedeflemesi, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara, 2009, s: 7

hedeflemesi, üretim düzeyinin istikrarını göz ardı eden bir uygulamadır. Nominal gelir artışı hedefi, enflasyon hedeflemesi ve parasal hedefleme uygulamalarından farklı olarak para politikasının daha bağımsız olarak uygulanması, reel üretim yönünü dikkate alması gibi nedenlerle avantajlı gözükse de, hükümetlerin potansiyel GSYH büyüme oranı açıklamak zorunda kalmaları açısından da dezavantajlı gözükmektedir.²¹

4.5. Enflasyon Hedeflemesi

Parasal otoritelerin ulaşmaya söz verdikleri orta vadeli sayısal bir enflasyon hedefini kamu oyuna duyurması, enflasyon hedeflemesi stratejisi olarak tanımlanmaktadır. Bu strateji ile parasal otoriteler önceden saptanan zaman dilimi için sayısal bir enflasyon hedefini kamuoyuna açıkça ilan ederler. Söz konusu sayısal hedef, belirli bir aralık ya da belirli bir nokta şeklinde belirlenebilir. Bazı uygulamalarda açıklanan nokta, tolerans aralığı ile uygulanır. Ekonomistler arasında optimal enflasyon oranının saptanması hususunda tam bir fikir birliği mevcut değildir. Bu anlamda en temel sorun enflasyon oranının sıfır ya da sıfırdan ne kadar büyük olacağıdır.²²

Enflasyon hedeflemesini başarılı olabilmesi için bazı koşulların varlığı gerekli bulunmaktadır. Her şeyden önce Merkez bankasının bağımsız bir konumda olması gerekir. Fiyat istikrarı hedefine ulaşmak amacıyla bir çok ülkede uygulanan enflasyon hedeflemesi rejiminin başarısı açısından, parasal otoritenin amaç bağımsızlığından ziyade araç bağımsızlığına sahip olması önem arz etmektedir. Bu anlamda Merkez bankası hedeflenen enflasyon oranını yakalamak ve fiyat istikrarını kalıcı kılmak üzere kullanmayı düşündüğü araçları serbestçe seçebilmelidir.

Merkez bankasının bağımsızlık açısından güçlü bir konuma getirilmesi için, araç bağımsızlığı ile birlikte finansal bağımsızlık da sağlanmalıdır. Merkez bankasının finansal bağımsızlığı, bankanın kamu açıklarını finanse etmek amacıyla kredi verme zorunluluğunda olmamasıdır. Türkiye’de de 5.05.2001 tarihli 4651 sayılı Kanunla önemli adımlar atılmıştır.²³

Enflasyon hedeflemesi ile ilgili bir diğer koşul, mali baskınlığın olmamasıdır. Bunun için kamu kesiminin borçlanma gereksinimi azaltılmalı, kamu gelirleri senyorej yerine istikrarlı ve sağlam kaynaklara dayanmalıdır. Bu arada finansal sistemin güçlendirilmesi de önem arz eder. Finansal sistemin güçlendirilmesi, finansal piyasaların derin ve likit olmalarını ifade eder.²⁴

Enflasyon hedeflemesine yönelen bir Merkez bankasının diğer hedeflere de yönelmesi çoğu kez mümkün olmayabilir. Çünkü enflasyon hedeflemesi diğer hedeflemeler birbiriyle çelişebilir. Döviz kuru hedeflemesi ile enflasyon hedeflemesinin birlikte sürdürülebilmesi mümkün gözükse de, enflasyon hedeflemesi büyük orandan hedeflenen tek değişkenin enflasyon olmasını zorunlu kılar.²⁵

Enflasyon hedeflemesi uygulayan Merkez bankaları bir ya da daha fazla dönem için enflasyon hedefini belirlerken, hedeflediği enflasyon oranlarını rakamsal olarak açıklamakta, bu hedefi gerçekleştirmeyi taahhüt etmekte ve bu hedeflere ulaşılmaması durumunda piyasalarla şeffaf iletişim kurarak kamuoyuna hesap verme yükümlülüğü söz konusu olmaktadır. Enflasyon hedeflemesinin başarısı Merkez bankalarına kamuoyu nezdinde inandırıcılık kazandırıp, ekonomik birimlerin kararlarını geçmiş dönem enflasyon verileri yerine para politikasının

²¹ Nazan Yiğit, Türkiye’de ve Yükselen Ekonomilerde Para Politikası Uygulamaları ve Enflasyon Hedeflemesi, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara, 2009, s: 8

²² Osman Orhan, Seyfettin Erdoğan, Para Politikası, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2013, s: 300

²³ A.g.e. s: 303

²⁴ A.g.e. s: 304

²⁵ A.g.e. s: 306

hedefleri doğrultusunda şekillendirmelerini sağlayabilme yeteneğine bağlıdır. Para politikası kararlarının ekonomiyi etkileme gücü belirli bir süre sonra ortaya çıktığından, aslında Merkez bankaları cari enflasyonu değil, gelecekteki enflasyonu kontrol etmektedirler. Bunun için belirli zaman aralıklarıyla enflasyon tahminleri oluşturmakta ve bu tahminleri kamuoyu ile paylaşmaktadır.²⁶

Türkiye’de 1989 yılında dış finansal liberalleşmenin yasal dayanağı olarak bilinen 32 sayılı kararın yürürlüğe girmesiyle, 1990 yılından itibaren başta kısa vadeli yabancı sermaye girişleri olmak üzere önemli miktarda yabancı kaynak girişi yaşanmıştır. Mali piyasalarda meydana gelen gelişmeler bu piyasalarda işlem hacminin artmasına, finansal ürünlerin çeşitlenmesine neden olurken, merkez bankasının parasal büyüklükler ve döviz kuru üzerindeki etkinliğinin azalmasına neden olmuştur.²⁷

Türkiye yüksek enflasyon sürecinde 1990’ların başında para arzı çapası, ve 2000 yılından döviz kuru çapasını denemiş, fakat başarılı olamamıştır. Türkiye, döviz kuru hedeflemesinin 2001 Şubat kriziyle çökmesi ile birlikte daha önce hiç denemediği 2002 yılı başında örtük ve 2006 yılı başında açık enflasyon hedeflemesi uygulamasına geçmiştir.²⁸

Türkiye’nin enflasyon hedeflemesine geçeceğine ilişkin ilk belirti 9.12.1999 tarihli IMF’ye sunulan niyet mektubunda yer almaktadır. Bu niyet mektubu ile döviz kuruna dayalı istikrar programı uygulamaya konulmuş ve 2000 yılı için günlük döviz kurları Merkez Bankası tarafından önceden kamuoyuna açıklanmıştır. Bu politikanın Aralık 2002 ayı sonuna kadar uygulanması planlanmışken, Kasım 2001 ayında ortaya çıkan kriz sonucu, IMF’ye yeni bir niyet mektubu verilerek merkez bankasının konu-

munun güçlendirilmesi düzenlemesi ile birlikte döviz kuru para politikasından enflasyon hedeflemesi para politikasına geçileceği açıklanmıştır. Böylece, Türkiye’de 1990-1992 ve 1998 yıllarında uygulanan parasal hedefleme ve 1994 yılında kısmen, 2000 yılında ise tamamen uygulanan döviz kuru hedeflemesinin başarısız olması böyle bir stratejinin tercih edilmesini zorunlu bırakmıştır. Bu çerçevede 2001 yılında bağımsızlığını kazanan Merkez Bankası yeni dönemde örtük enflasyon hedeflemesi stratejisini uygulayacağını ve gerekli koşullar sağlandığında açık enflasyon hedeflemesine geçileceğini duyurmuştur.²⁹

Bu dönemde T.C. Merkez Bankası döviz kurlarını dalgalanmaya bırakmış ve Türkiye’nin kronik hale gelen enflasyon sorununu çözmek amacıyla enflasyon hedeflemesi rejimini uygulamaya karar vermiştir. Ancak; kriz sonrasında hüküm süren belirsizlik ortamı nedeniyle başarılı bir enflasyon hedeflemesi rejimi uygulaması için gerekli ön koşulların büyük bölümü sağlanmadığından enflasyon hedeflemesi rejimine aşamalı olarak geçilmesine karar verilmiş ve öncelikli olarak örtük enflasyon hedeflemesi rejim olarak adlandırılan bir ara rejim uygulamaya koyulmuştur.³⁰

Türkiye’de 2002 yılından itibaren uygulanan örtük enflasyon hedeflemesi döneminde daha önceleri yüksek düzeyde seyreden enflasyonun düşürülmesi amacıyla enflasyon oranı nokta hedef yerine üst sınır olarak belirlenmiş, örtük enflasyon hedeflemesinin uygulandığı 2002-2005 döneminde enflasyon oranı hedeflerin altında gerçekleşmiştir. Yıllık enflasyonun 2002, 2003, 2004 ve 2005 yıllarında sırasıyla % 35, % 20, % 12 ve % 8 seviyelerinin altına çekilmesi hedeflenmiştir. Geçen süre içerisinde enfla-

²⁶ Abdullah Takım, Türkiye’de Para Politikası Stratejilerinin Fiyat İstikrarına Etkisi: Enflasyon Hedeflemesi Örneği, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt : 7, Sayı: 13, 2011, s: 25

²⁷ A.g.e. s: 28

²⁸ A.g.e. s: 28

²⁹ A.g.e. s: 28

³⁰ A.g.e. s: 28

yon oranları hedeflerin altında gerçekleşerek 2001 yılındaki % 68 seviyesinden 2005 yılı sonu itibarıyla % 7,7 seviyesine gerilemiştir.³¹

Örtük enflasyon hedeflemesi rejimine geçildiği dönemde, Türkiye’de para politikasını kısıtlayan en önemli unsurlardan birisi mali baskınlık sorunu olmuştur. 2001 krizi sonrasında bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması ve kamunun zarar eden bankaların yükümlüklerini üstlenmesi, kamu borç stokunun aşırı biçimde yükselmesine neden olmuştur. Böyle olmasına rağmen, Türkiye’nin kriz ortamından çıktıktan, dalgalı kur rejiminin piyasalarda büyük ölçüde benimsenmesinden ve sistemin ön koşulları konusunda önemli bir mesafe aldıktan sonra, enflasyon hedeflemesi sistemine geçmiş olması önemli bir avantaj teşkil etmektedir.³²

Merkez bankası örtük enflasyon hedeflemesi rejimi döneminde elde edilen başarıdan aldığı cesaretle, açık enflasyon hedeflemesi rejimine geçmek için gerekli ön koşullarda önemli iyileşme sağlandığını da göz önüne alarak 2006 yılı başından itibaren açık enflasyon hedeflemesi rejimine geçmiştir. Ancak; açık enflasyon hedeflemesi döneminde 2006-2009 yılları arasında gerçekleşen enflasyon hedeflenen enflasyonun üzerinde olmuştur. Bu sonucun alınmasında, iç finansal sistemin derinliğinin olmaması ve mali baskınlığın etkisi kadar, 2008 yılı Krizinin etkilerinin olduğunu kabul etmek gerekmektedir.³³

5.TÜRKİYE’DE PARA POLİTİKALARININ DÜNÜ

5.1.1930-1980 Döneminde Para Politikaları Uygulamaları

1930’lu yıllarda Türkiye bir yandan hızlı büyüme ve top yekün ekonomik kalkınma stratejisi izlerken öte

yandan da Türk Parasının kıymetinin istikrarlı olmasını amaçlamıştır. Bu amaca yönelik olarak 1931 yılında Merkez Bankası kurulmuştur. Kanun koyucu başlangıçta enflasyon endişesiyle Merkez Bankasının emisyon rejimini çok sıkı esaslara bağlamıştır. Oysa o dönemde 1929 krizi etkilerini hafifletmeye başlamıştı ve ülkenin de kalkınmaya ihtiyacı vardı. Daha sonraki yıllarda ise sıkı para politikasından gevşetici uygulamalara geçildiği görülmektedir.

1940-1950 yılları ekonomik göstergeler açısından bir kesinti ve gerileme dönemi olarak görülebilir. Bu dönem İkinci Dünya Savaşı’nın da yaşandığı dönem olarak ekonominin durgunluk ve gerileme içinde olduğu olumsuz bir dönem olarak dikkati çekmektedir. Nitekim; bu olumsuz göstergeler sonucu 7.09.1946 tarihinde Türk lirası önemli ölçüde devalüe edilmiştir.³⁴

1950-1960 dönemine baktığımızda ise, 14.05.1950 seçiminden sonra meydana gelen iktidar değişimi ekonomide ekonomik büyüme stratejisini ortaya koymuştur. Bu bağlamda; 1950-1953 yılları arasında ortalama % 10 civarında bir büyüme sağlanırken, enflasyon oranı % 5’ ler civarında gerçekleşmiştir. Ancak; bu olumlu durum 1954 yılından sonra değişmiş ve bu yıldaki eksi büyüme ve % 9 enflasyon oranı ile olumsuz bir sürece girilmiş, bundan sonra dönem 1960 yılına kadar % 10 ila % 20 arasındaki bir enflasyon ile ortalama % 5 civarındaki büyüme ile geçmiştir. Bu dönemde bir de 4.08.1958 tarihinde bir devalüasyonun söz konusu olduğunu da belirtmek gerekmektedir.³⁵

1960-1970 dönemine baktığımızda ise, 1950-1960 döneminin olumsuzlukları ve dengesizlikleri nedeniyle planlı ekonomik modele geçildiğini görmekteyiz. Bu dönemde enflasyon ortalama % 4,8, ekono-

³¹ A.g.e. s: 29

³² Abdullah Takım, Türkiye’de Para Politikası Stratejilerinin Fiyat İstikrarına Etkisi: Enflasyon Hedeflemesi Örneği, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt : 7, Sayı: 13, 2011, s: 30

³³ A.g.e. s: 31

³⁴ İlker Parasız, Para Teorisi ve Politikası, Ezgi Kitapevi Yayınları, Bursa, 2009 s: 493

³⁵ İlker Parasız, Para Teorisi ve Politikası, Ezgi Kitapevi Yayınları, Bursa, 2009 s: 496

mik büyüme ise % 5,6 civarında olmuştur. Emisyon büyüme ve enflasyonla uyumlu olarak % 11 oranında artmıştır. Bu nedenle de, sabit kur sistemi sürdürülmüştür. Faiz oranlarıyla enflasyon oranı karşılaştırıldığında 1960'lı yıllarda reel faiz uygulamasına geçildiğini söyleyebiliriz. Böylece kalkınma planlarında öngörülen yurt içi tasarruf oranının tutturulmaya çalışılmıştır. Yine bu dönemde 10.08.1970 tarihinde bir devalüasyon olmuştur.³⁶

1970-1980 dönemine baktığımızda, bu dönemin Türkiye'nin kronik yüksek enflasyonla tanıştığı yıllar olduğunu görmekteyiz. 1970'li yıllar Ağustos 1958 devalüasyonundan sonra yeni bir devalüasyon uygulaması ile başladı. Ancak; 1973 Aralığında petrol fiyatlarının dört kat artması sonucu 2000'li yılların ortasına kadar süren yüksek enflasyon ve makro ekonomik dengesizliklerin olduğu yıllar olmuştur. 14.01.1970 tarihinde Merkez bankasının görev ve sorumlulukları 1211 sayılı kanun ile yeniden belirlenmiştir. Enflasyon oranı 1970-1976 yılları arasında ortalama % 10-17 aralığında seyrederken, 1977 yılında % 22,5, 1978 yılında % 55,3, 1979 yılında % 62 ve nihayet 1980 yılında % 101,4 oranına kadar yükselmiştir. Keza, büyüme oranı 1970-1976 yılları arasında ortalama % 4-9 aralığında gerçekleşirken, 1977 yılında % 3, 1978 yılında 1,2, 1979 yılında -0,5 ve 1980 yılında ise -2,8 olarak gerçekleşmiştir.³⁷

5.2.1980-2010 Döneminde Para Politikaları Uygulamaları

24 Ocak 1980 Ekonomik Kararlarının ana unsurlarını, gerçekçi döviz kuru ve faiz politikaları, dış ticaretin serbestleştirilmesi ve finansal serbestleşme teşkil etmekteydi. Bu kararların uygulanması sonucu ilk yıllarda enflasyonun önlenmesinde başarılı

olunmuş fakat banker krizi nedeniyle faizlerin yeniden kontrol altına alınması gerekmiştir. 1980-1989 yılları arasında para politikasının en önemli özelliği maliye politikasına bağımlı olmasıydı. Merkez Bankası gerektiğinde Hazine'ye kısa vadeli avans kullanıyordu. Ayrıca, özel sektör kredi talebi de Merkez bankası kaynaklarından karşılanıyordu.³⁸

1980'lerin sonlarına doğru özellikle 1987 yılı seçimlerine bağlı olarak genişletici para ve maliye politikaları uygulanması bütçe açığını ve enflasyonu arttırdı. Ayrıca; ekonomik ve siyasi belirsizlikler nedeniyle Türk lirasından kaçış başladı ve Türk Lirası değer kaybetti. Merkez bankası, Türk Lirasının değer kaybını önlemek için döviz sattı ve dövizin karşılık oranlarını arttırdı.³⁹

1989 yılında ekonomide öncelikle kamu açıklarının finansmanında ağırlık Merkez bankası kaynaklarından iç borçlanmaya doğru çevrilmiş ve kredi genişlemesi durdurulmuştur. Bir başka önemli gelişme de, sermaye hareketlerinin liberalleşmesidir. Böylece, döviz alım satımı, sermaye transferi konularında serbesti getirilmiştir. 1990 yılında uygulanan para programıyla net iç yükümlülük, net dış varlık ve merkez bankası parasına konulan sınırlamalar ile toplam bilanço büyüklüğü kontrol altına alındı. 1992 yılında Merkez bankası parasını kontrol eden yeni bir parasal hedefleme programı uygulandı. Ancak, bütçe açıklarının beklenenden fazla olması sonucu enflasyon oranları tutturulamadı. Bu dönemde Merkez Bankasının döviz kurlarına müdahalesi de söz konusuydu.⁴⁰

1989-1994 döneminde izlenen kur politikası nedeniyle ihracat ve dış ticaret dengesi olumsuz bir şekilde etkilenmiştir. Kurların artmasıyla açık pozisyonla-

³⁶ İlker Parasız, Para Teorisi ve Politikası, Ezgi Kitapevi Yayınları, Bursa, 2009, s: 497

³⁷ A.g.e. s: 498

³⁸ Yasemin A.Yalta, Para Politikası Rejimleri, (<http://acikders.org.tr>) s: 208, Erişim Tarihi: 20.04.2014

³⁹ A.g.e. s: 209

⁴⁰ Yasemin A.Yalta, Para Politikası Rejimleri, (<http://acikders.org.tr>) s: 209, Erişim Tarihi: 20.04.2014

rını kapatmaya çalışan kurumların döviz taleplerinin artmasıyla kurlar yükselmiş ve devalüasyon zorunlu olmuştur. 5.04.1994 tarihli kararlar ile vergiler, kamu harcamalarının kısılması, özelleştirme, bütçe açıklarının azaltılması yönünde kararlar alınmıştır. 1995 yılında IMF ile yeni bir anlaşma imzalanmış ve Merkez Bankası bilançosundaki net iç varlıklar ve net dış varlıklar kalemlerine hedefler konulmuştur. Döviz kuru politikasının da enflasyona paralel olarak yürütülmesi, para ve maliye politikaları arasında uyumun sağlanması öngörülmüştür. Ancak; bu parasal hedefleme programı da başarılı olamamıştır. Ülkedeki siyasi belirsizlik ve artan bütçe açıkları nedeniyle enflasyonist beklentilerin artması döviz kurunun artmasına neden olmuştur. Merkez bankası, dövizle ilgili spekülasyon hareketleri önlemek amacıyla döviz işlem piyasasını açmıştır. Merkez bankası aldığı önlemlerle döviz kurlarını kontrol altında tutmayı başarmıştır.⁴¹

1996-2000 döneminde kısa süreli koalisyon hükümetlerinin oluşturulması ekonomik belirsizliklere yol açmıştır. Dolar değer kazanmış ve faizler düşmüştür. Bu dönemde uygulanan para politikasının temel amacı finansal piyasalarda istikrarı korumak ve ani fiyat değişikliklerini önlemek olmuştur. Piyasalarda artan belirsizlikler sonucu finansal istikrarı sağlamak enflasyonla mücadele amacının önüne geçmiştir. 1996 ve 1997 yıllarında hedeflenen parasal büyüklük rezerv para olmuştur. 1998 yılında enflasyonla mücadele de para politikası amaçları arasına alınmıştır. 1998 yılında IMF ile bir anlaşma imzalanmış ve hedef büyüklük rezerv para yerine net iç varlıklar olarak belirlenmiştir.⁴²

1997 yılında Merkez bankası ile Hazine yetkilileri ortak bir açıklama yaparak uygulanacak para politi-

kasının hedeflerine başarılı bir şekilde ulaşması hususunda birlikte hareket etme, uyumlu çalışma ve koordinasyon sağlamaya karar verdiler. Bu kararın amacı, Merkez bankası ile Hazine arasındaki ilişkileri daha da güçlendirmek ve yeniden yapılandırmaktır. Bu karar ve açıklamanın para programının etkinliğini arttırmada önemli etkisi olmuştur ve özellikle fiyat istikrarını sağlamada, enflasyonu düşürme çabalarının ve piyasalardaki belirsizlik ortamının kalkmasında önemli bir gelişme olarak değerlendirilmelidir.⁴³

1998 yılı para politikası önemli ölçüde finansal programa dayandırılmıştır. Bunun nedeni, maliye politikası uygulamalarında değişikliğe gidilecek olmasıdır. Ödemeler dengesi ve bütçe açıkları Merkez bankasının 1998 yılı büyüklüklerini belirlemede etkili olacak önemli değişkenler haline gelmiştir. Merkez bankası, finansal istikrarı kurmaya ve sürekli hale getirmeye odaklanmıştır. Finansal istikrar, fiyat istikrarını sağlamaya çalışan Merkez bankası için ön şart haline gelmiştir.⁴⁴

1999 yılında seçim sonrası belirsizliklerin azalmasıyla birlikte IMF ile yeni bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre, enflasyonun 2002 yılı itibarıyla tek haneli rakamlara düşürülmesi hedeflenmiş ve tüm politikaların bu hedefle uyum içinde olması esas kabul edilmiştir. Buna göre; sabit kur sistemi benimsenmiştir.⁴⁵

Hükümetçe hazırlanan “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” 2000 yılının Kasım ayına kadar başarıyla uygulanmıştır. Ancak; Kasım 2000 tarihinde bankacılık sisteminde yaşanan sorunlar nedeniyle programa olan güven sarsılmış ve devalüasyon beklentileri ortaya çıkmıştır. Merkez Bankası, artan döviz talebini karşılamak için döviz satmıştır. IMF programı ve uygulanan sıkı para politikaları sonucu bir süre istik-

⁴¹ Yasemin A.Yalta, Para Politikası Rejimleri, (<http://acikders.org.tr>) s: 210, Erişim Tarihi: 20.04.2014

⁴² A.g.e. s: 210

⁴³ Muhammed Karataş, 1990 Sonrası Türkiye’de Uygulanan Para Politikaları, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt: 3, Sayı: 4 Yıl: 2000, s: 146

⁴⁴ A.g.e. s: 147

⁴⁵ Yasemin A.Yalta, Para Politikası Rejimleri, (<http://acikders.org.tr>) s: 210, Erişim Tarihi: 20.04.2014

rar sağlanmışır. Ancak; likiditenin aşırı kısılması faiz oranlarının çok yükselmesine yol açmıştır. Bunun yanında, reel ekonomide yaşanan sorunlar ve siyasi bir krizin ortaya çıkmasıyla birlikte sabit kur politikasının uygulanabilirliği kalmamış ve 22.02.2001 tarihinde serbest kura geçilerek % 35-40 oranında bir devalüasyon gerçekleşmiştir. Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinden sonra “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” başlığı altında yeni bir istikrar paketi açıklanmıştır. Bu programın temel hedefleri, enflasyonun düşürülmesi, kamu maliyesinin sağlıklı bir yapıya kavuşturulması ve ekonomik büyümenin önündeki engellerin kaldırılmasıdır.⁴⁶

6.PARA POLİTİKALARININ EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİLERİ

Para politikasının teorideki rolü iktisat politikalarına da yansımaktadır. Türkiye ekonomisi, bir yandan sahip olduğu yüksek büyüme potansiyeli diğer yandan da büyümeyi finanse etmekte karşılaştığı sorunlar nedeniyle kırılgan bir ekonomik büyüme yapısına sahiptir. Bu bağlamda; Türkiye ekonomisinde para politikası ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki önem arz etmektedir. Bilindiği gibi, para politikasının temel amacı fiyat istikrarı olmasına rağmen, geride bırakılan küresel iktisadi krizin yaşattığı tecrübeyle artık finansal istikrar da temel para politikası amaçlarından birisi haline gelmiştir. Bu bağlamda; Türkiye ekonomisinde fiyat ve finansal istikrarın temel belirleyicilerinden birisi olan para politikasının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin ortaya çıkarılması son derece önem arz etmektedir.⁴⁷

Dışa açık bir ekonomide para politikalarının iç ve dış denge üzerindeki etkinliği döviz kuru rejimleri ve sermaye hareketliliğinin yapısına bağlı olarak farklılık göstermektedir. Genişletici bir para politikası,

faiz oranını düşürüp iç yatırımları özendirerek ulusal geliri yükseltir. Ulusal gelirin yükselmesi ise yabancı mal ve hizmetlere olan talebi arttırır. Böylece, cari işlemler bilançosundan kaynaklanan gelişmelere dayalı olarak döviz talebi artar. Bu da serbest değişken kur sistemi koşullarında döviz kurunu yükseltir ya da ulusal paranın değer kaybına neden olur. Ulusal paradaki değer kayıpları ise, diğer yandan ihracatı arttırıp ithalatı azaltarak ulusal gelir artışını destekler. Ancak, para arzındaki genişleme, yurt içi faiz oranını düşürerek yabancı sermaye girişini azaltmakta (ve çıkışını arttırmakta) böylelikle cari işlemler bilançosundan gelen etkilerin ötesinde ulusal paranın daha fazla değer kaybına neden olmaktadır. Yabancı sermayenin yurt içi faizlere duyarlılığı arttıkça, bu faktörün etkisiyle ulusal paradaki değer kayıpları da artacaktır.⁴⁸

Türkiye ekonomisinde para politikası temelde faiz, döviz kuru ve enflasyon anahtar değişkenleri üzerinden çıktı düzeyini etkilemektedir. Ne var ki, para politikası çıktı düzeyini etkilemede önemli bir araç olmasına karşın, para politikasının özellikle kriz dönemlerinde etkinliği sınırlı kalabilmektedir. Bu nedenle; sürdürülebilir ekonomik büyüme ve finansal istikrar için başta maliye politikası olmak üzere diğer yapısal politikalar birlikte eşgüdüm içerisinde uygulanmalıdır.⁴⁹

Bu bağlamda; Türkiye ekonomisi üzerinde para politikası pozitif ama anlamsız bir etkiye sahipken, kamu harcaması negatif ve anlamlı bir etkiye sahiptir. Genişletici bir para politikası ekonomiyi canlandırırken, genişletici bir maliye politikası ekonomiyi daraltmaktadır. Genişletici maliye politikasının neden olduğu bütçe açığı, faizler aracılığıyla özel yatırımı azaltacak ve ekonomiyi daraltacaktır. Her iki yöndeki bulgular, Monetarist görüşün geçerli olduğunu ortaya koymaktadır.⁵⁰

⁴⁶ Yasemin A.Yalta, Para Politikası Rejimleri, (<http://acikders.org.tr>) s: 211 , Erişim Tarihi: 20.04.2014

⁴⁷ Suat Oktar, Levent Dalyancı, Türkiye Ekonomisinde Para Politikasının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi, Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F Dergisi, Yıl: 2012, Cilt: XXXII, Sayı: 1, s: 2

⁴⁸ A.g.e. s: 3

⁴⁹ A.g.e. s: 6

⁵⁰ Suat Oktar, Levent Dalyancı, Türkiye Ekonomisinde Para Politikasının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi, Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F Dergisi, Yıl: 2012, Cilt: XXXII, Sayı: 1, s: 9

7.2008 KRİZİNİN PARA POLİTİKALARINA ETKİLERİ

2007 yılının ikinci yarısında ABD’de ortaya çıkan finansal krize insanlık tarihinin gördüğü en büyük borçlanmayla şişirilmiş varlık ve kredi balonu yol açmıştır. Konut piyasasında başlayan çöküntü finansal piyasalarda büyük bir istikrarsızlığa neden olmuş ve daha sonra da likidite krizine dönüşerek tüm dünyaya yayılan küresel krizin zeminini oluşturmuştur.

Küresel krizin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerinin 2008 yılının son çeyreğinde hem iç ve hem de dış talep üzerinde belirgin bir şekilde ortaya çıktığı görülmektedir. Küresel ekonomik faaliyette görülen yavaşlama, Türkiye’nin ihracat pazarlarını da olumsuz etkilemiş ve 2008 yılının son çeyreğinde ihracat yavaşlama içine girmiştir. Türkiye açısından mevcut konjonktürde finansal istikrara yönelik riskler, artan kısa vadeli sermaye girişleri sonucu hızla yükselen cari açık nedeniyle daha da belirginleşmiştir. Kredilerdeki hızlı genişlemenin yanı sıra iç ve dış talep büyümesindeki ayrışma cari açığı genişletmiş ve bu durum finansal istikrara ilişkin endişelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. 2010 yılında belirtilen dinamiklerin daha olumlu hale geldiği görülse de, gelişmiş ülkelerin genişletici para politikaları sonucu olarak sermaye girişlerinde ortaya çıkan artış hızlı kredi büyümesini beslemiş ve kur üzerinde de aşırı değerlendirme baskısı oluşturmuştur. Cari dengeyi ve finansal istikrarı olumsuz yönde etkileyebilecek bu gelişmelere Merkez bankası, kısa vadeli sermaye hareketlerini engellemek amacıyla faiz koridorunu genişleterek cevap verdiği görülmektedir. 2011 yılının ilk yarısında, iç talepteki güçlü eğilime bağlı olarak ithalatta yüksek oranlı artışlar yaşanmıştır. İç ve dış talep arasındaki dengelemeyi sağlamak amacıyla alınan politika tedbirleri yılın ikinci yarısından

itibaren ithalatta öngörülen bir yavaşlamaya yol açmıştır.⁵¹

Türkiye’de 2002 yılından bu yana uygulanan kamu maliyesi politikaları, borç stokunun milli gelire oranını azaltmayı dolayısıyla maliye baskınlığını ortadan kaldırarak para politikasının etkinliğini arttırmayı amaçlamıştır. 2001 krizi sonrası dönemde istikrar programının kararlılıkla uygulanması ve mali disiplinin sürdürülmesiyle birlikte bütçe açıkları belirgin bir şekilde azalmıştır. Ancak; 2007 yılından itibaren ise küresel boyutta yaşanan dengesizliğin de etkisiyle bütçe açıklarında tekrar artış yönünde bir eğilim ortaya çıkmıştır. 2011 yılında vergi gelirlerinde ortaya çıkan artış ve faiz ödemelerinde yaşanan gerileme kamu maliyesini olumlu yönde etkilemiştir. Buna ek olarak, vergi ve sosyal güvenlik prim affi kapsamında tahsil edilen ek gelir de bütçe performansına büyük ölçüde olumlu etki yaratmıştır.⁵²

2008 krizi sürecinde ve krizi takip eden dönemde, artan sermaye girişleri iç taleple dış talep arasındaki ayrışmayı daha da belirginleştirerek yeni politika güçlerini gündeme getirmiştir. Böylece, kısa vadeli sermaye akımları ve döviz kurlarında yaşanan değerlendirme ile birlikte hızla artan cari açık yeni bir para politikası yaklaşımını gerekli kılmıştır. Bu yeni durum karşısında, hedef fonksiyonunda finansal istikrarın artan rolü de dikkate alınarak enflasyon hedeflemesi çerçevesinde değişikliğe gitmek gerekmiştir.⁵³

Böylece; Merkez Bankası 2008 krizinden sonra, 2001 yılından itibaren var olan para politikası stratejisinden farklı olarak fiyat istikrarı önemini kaybetmeyecek şekilde finansal istikrarı daha merkeze alan bir politika stratejisi belirlemiştir. Ancak; belirtmek gerekir ki, bu ikili uygulamada olumsuzluklar

⁵¹ Serdar Öztürk, Ali Özdemir, Özlem Ülger, Küresel Ekonomik Kriz ve Türkiye’nin Para Politikaları Üzerine Etkileri, International Conference On Eurasian Economies 2012, s: 300

⁵² A.g.e. s: 302

⁵³ A.g.e. s: 303

da söz konusu olabilmektedir. Uygulamada bazen fiyat istikrarı amacı ile finansal istikrar amacı birbiriyile çelişir hale gelebilmektedir. Örneğin; kısa vadeli sermaye girişinin azaltılması hedefi doğrultusunda düşük faiz oranı politikası gerekliken, düşük faiz oranı fiyat istikrarı açısından olumsuz bir uygulama olarak ortaya çıkabilmektedir.⁵⁴

Yapılan araştırmalar finansal kriz dönemlerinde ülkelerin finansal sağlık endekslerinde düşüşler olduğu göstermektedir. Diğer bir deyişle, kriz dönemlerinde finansal sektördeki kırılganlığın arttığı görülmektedir. 2010 yılından itibaren uygulanmaya başlanan yeni politikada makro finansal dengesizlikleri azaltmak için iki ara hedef belirlenmiştir. Bunlar, kısa vadeli sermaye girişlerinin azaltılması ve kredi genişlemesinin yavaşlatılmasıdır. Bunların dışında halihazırda var olan diğer bir ara hedef iç ve dış talep ayrışmasındaki etkisini kontrol etmek amacıyla döviz kurundaki oynaklığın sınırlandırılması şeklinde ifade edilebilir.⁵⁵

Ancak; ABD Merkez Bankasının 2013 ve 2014 yıllarında aldığı tahvil alımını azaltması kararları ve nihayet Mart 2014 ayında faiz artışını 6 ay öne çekme kararları ile Eylül 2014 itibarıyla tahvil alımına son verilmesi ve Mart 2015 ayından itibaren faizlerini artırma karar almış olmasının Türk ekonomisine ve dolayısıyla Türk para politikalarına nasıl yansıtacağı hususu bir diğer tartışmanın konusu oluşturmaktadır.

8.TÜRKİYE'DE PARA POLİTİKALARININ GELECEĞİ

Küresel kriz sonrası risk iştahının ve kısa vadeli sermaye akımlarının oynaklığındaki yükseliş ve finansal istikrara yönelik farkındalığın artması merkez ban-

kalarını alternatif politika arayışlarına yönlendirmiştir. T.C. Merkez Bankası da bu çerçevede 2006 yılından bu yana uyguladığı enflasyon hedeflemesi rejimini, fiyat istikrarından ödün vermeden finansal istikrarı da içine alacak şekilde yeniden düzenleyerek 2010 yılının sonlarından itibaren aşamalı olarak yeni bir para politikası tasarımına gitmiştir.

Söz konusu yeni para politikası yaklaşımını eski yaklaşım ile karşılaştırdığımızda; eski politika yaklaşımının sadece fiyat istikrarını hedef alırken, yeni politika yaklaşımının fiyat istikrarı ile birlikte finansal istikrarı da hedef olarak aldığı görülmektedir. Bunun yanında, eski politika yaklaşımında politika faizi tek araç olarak kullanılırken, yeni politika yaklaşımında politika faizi tek araç olmaktan çıkmakta ve yapısal araçlar yanında, konjonktürel araçlar olarak politika faizi ile birlikte faiz koridoru, rezerv opsiyonu mekanizması ve likidite yönetimi gibi araçlar da gündeme gelmektedir.⁵⁶

Sermaye akımlarındaki hareketler ve küresel likidite çevrimleri ülkemizde yansımalarını esas olarak krediler ve döviz kurundaki dalgalanmalar şeklinde göstermektedir. Türkiye gibi yükselen ekonomilerde yerli para biriminin hızlı değerlenmesinden olumlu etkilenen firma bilançoları bankaları aşırı hızlı kredi büyümesine yönlendirmektedir. Dolayısıyla yeni para politika yaklaşımları çerçevesinde krediler ve döviz kuru gibi değişkenlere ayrı bir önem verilmektedir. Gerek hızlı kredi büyümesi gerekse döviz kurunda gözlenen aşırı değerlenme ekonomide kaynak dağılımını bozmakta ve iç talebin toplam gelirden daha hızlı büyümesine yol açarak makro ekonomik istikrarı olumsuz etkilemektedir.⁵⁷

Bu gelişmeler kapsamında, T.C. Merkez Bankası 2010 yılının sonlarından itibaren finansal istikrarı

⁵⁴ Alpaslan Serel, Musa Bayır, 2008 Finansal Krizinde Para Politikası Uygulamaları: Türkiye Örneği, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Sayı: 19 (2013)-Doi: <http://dx.doi.org/10.11611/JMER34>, s: 74

⁵⁵ A.g.e. s: 75

⁵⁶ Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 2013 Yılı Para ve Kur Politikası, Ankara, 25 Aralık 2012, s: 2

⁵⁷ Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 2013 Yılı Para ve Kur Politikası, Ankara, 25 Aralık 2012, s: 3

da gözetilen farklı bir politika tasarımına giderek politika araç kümesini çeşitlendirmiştir. Bu doğrultuda Merkez Bankası fiyat istikrarından ödün vermeden finansal istikrarı da desteklemek amacıyla 2011 yılından itibaren faiz koridoru ve Rezerv Opsiyonu Mekanizması (ROM) gibi yeni araçlar geliştirmiştir.⁵⁸

Merkez bankası, para politikasını uygularken piyasa faizlerini ve likiditesini etkilemek için çeşitli araçlar kullanmaktadır. Bu araçlarla piyasada ihtiyacı olan bankalara kısa vadeli (günlük, haftalık veya bir aylık vadede) likidite sağlanabileceği gibi, fon fazlası olan bankalardan gecelik vadede borç alınabilmektedir. Merkez Bankasını gecelik borç verme ve borç alma faizinin arasında kalan alan "faiz koridoru" olarak tanımlanmaktadır. Böylece, piyasa faizleri faiz koridorunun içinde oluşmaktadır. Öte yandan; mevcut yapıda Merkez Bankası fonlamayı esas olarak bir haftalık repo aracılığıyla yaptığından bir hafta vadeli repo fonlama faizi ise "politika faizi" olarak adlandırılmaktadır.⁵⁹

Merkez Bankasının son dönemde geliştirdiği bir diğer araç olan Rezerv Opsiyonu Mekanizması (ROM) temelde sermaye hareketlerindeki aşırı oynaklığın makro ekonomik ve finansal istikrar üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmayı hedeflemektedir. Bu mekanizma, bankaların Türk lirası zorunlu karşılıklarının bir bölümünü döviz ve altın cinsinden tutmalarına izin vermek suretiyle gönüllü olarak ek döviz ve altın rezervleri bulundurmalarını sağlamaktadır.⁶⁰

Merkez Bankasının temel amacı bugüne kadar olduğu gibi, bundan sonra da fiyat istikrarını sağlamak ve korumak olacaktır. Bu amaca yönelik olarak Merkez Bankası enflasyon hedeflemesi uygulamasına devam edecektir. Bu çerçevede 2013-2014 yılları

için olduğu gibi 2015 yılı enflasyon hedefi de Orta Vadeli program (OVP) hazırlık sürecinde Hükmet ile varılan mutabakata paralel olarak % 5 olarak belirlenmiştir.⁶¹

Merkez Bankası enflasyonu hedefle uyumlu seviyelerde tutmayı amaçlarken, finansal istikrarı da makro bir perspektiften gözetmeye devam edecektir. Bu doğrultuda, Merkez Bankası sermaye akımlarının yurt içi ekonomi üzerinde oluşturduğu oynaklığın sınırlandırılmasına yönelik politikalarına devam edecektir. Dolayısıyla, kredilerin aşırı hızlı değişmesine ve döviz kurunun iktisadi temellerden kopuk hareketler göstermesine kayıtsız kalmayacaktır. Özetle, para politikası uygulanırken, fiyat istikrarı ile çelişmemesi kaydıyla, aşırı borçlanma ve makro ekonomik dengesizliklere dair riskler dikkate alınacaktır.⁶²

Önümüzdeki yıllarda da fiyat istikrarı ve finansal istikrar amaçları doğrultusunda, geleneksel araçların yanı sıra yeni politika çerçevesi dahilinde geliştirilen araçlar da kullanılmaya devam edecektir. Bu doğrultuda, politika faizi, faiz koridoru, likidite yönetimi, zorunlu karşılık oranları ve Rezerv Opsiyonu Mekanizması (ROM) gibi kullanılabilir olacaktır. Ayrıca krediler ve döviz kuru kanallarının daha etkin çalışması için, iletişim kanalı da gerektiğinde destekleyici bir araç olarak devreye sokulacaktır.⁶³

Rezerv Opsiyonu Mekanizması (ROM) bankacılık sisteminin döviz rezervlerinin desteklenerek zamanında, kontrollü ve etkili bir şekilde kullanılması, sermaye hareketlerindeki aşırı oynaklığın makro ekonomik ve finansal istikrar üzerindeki olumsuz etkilerin sınırlandırılması ile yastık altı altının ekonomiye kazandırılmasına katkı sağlamaktadır. Keza;

⁵⁸ Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 2013 Yılı Para ve Kur Politikası, Ankara, 25 Aralık 2012, s: 4

⁵⁹ A.g.e. s: 4

⁶⁰ A.g.e. s: 5

⁶¹ A.g.e. s: 10

⁶² A.g.e. s: 10

ROM bankaların Türk lirası zorunlu karşılıklarının belirli bir yüzdesini döviz ve altın cinsinden tesis edebilmelerine imkan tanımaktadır. Bunun sonucu olarak da, Türk lirası zorunlu karşılık yükümlülüğü için Merkez bankası hesaplarında tutulan Türk lirası tutarı gerilerken, yabancı para cinsinden bloke hesaplarda tutulan zorunlu karşılıklar artmaktadır. Bu şekilde Merkez Bankasından repo yoluyla borçlanmalar ve piyasadaki Türk lirası likidite açığı azalmaktadır.⁶⁴

Merkez Bankası, gelecek yıllarda da dalgalı döviz kuru uygulamasına devam edecektir. Dalgalı kur rejiminde döviz kurları piyasadaki arz ve talep koşulları tarafından belirlenmektedir. Döviz arz ve talebini belirleyen esas unsurlar ise uygulanan para ve maliye politikaları, ekonomik temeller, uluslar arası gelişmeler ve beklentilerdir.

Öte yandan; Merkez Bankası, Türk Lirası likidite yönetimi genel çerçevesini belirlerken, kısa vadeli faiz oranlarının Kurul tarafından belirlenen faiz koridoru içerisinde uygun görülen düzeyde oluşmasının sağlanması, uygulanan likidite yönetimi stratejisi ile uyumlu şekilde para piyasalarının etkin ve istikrarlı çalışmasının sağlanması, ödeme sistemlerinin kesintisiz çalışmasının temini, kullanılan araçların para politikasının etkinliğini desteklemesi, operasyonel yapının piyasalardaki olağandışı gelişmelere karşı yeterli esnekliğe sahip olması amaçlarını hedeflemek durumundadır.⁶⁵

Türkiye’de para politikalarının geleceğinde, fiyat istikrarı ve finansal istikrar amacına yönelik olarak faiz politikası kapsamında politika faizi, gecelik borç alma ve verme faizi, zorunlu karşılıklar kapsamında normal karşılık uygulaması ve açık piyasa işlemleri önemlerini koruyacaklardır. Belirtilen bu araçlara

ilave olarak, zorunlu karşılıklar uygulaması kapsamında, birkaç yıldan beri uygulanan Rezerv Opsiyon Mekanizması (ROM) uygulaması ile birlikte Uluslar arası Ödemeler Bankası (BIS) tarafından alınan Basel I, Basel II ve Basel III kararları uyarınca kaldırılacak dayalı zorunlu karşılıklar uygulaması da önemli birer araç haline gelecektir.⁶⁶

Merkez Bankası’nın 2013 yılı son çeyreğinden başlayarak uygulamaya koyacağını açıkladığı yeni araç kaldırılacak dayalı zorunlu karşılık oranları uygulamasıdır. Küresel kriz, o zamana kadar yapılan Basel I ve Basel II düzenlemelerinin bankaların sermaye yapılarını yeterince güçlendirmediklerini ortaya koyunca üçüncü düzenleme yapıldı. Merkez Bankası da, Basel III düzenlemesiyle yürürlüğe girecek olan uygulamalardan birisi olan kaldırılacak dayalı zorunlu karşılık oranını yaşama geçirmek durumundadır. Bu yeni düzenlemede kaldırılacak oranı $\text{Kaldırılacak Oran} = \frac{\text{Ana Sermaye}}{(\text{Pasif Toplam} + \text{Bilanço Dışı Kalemler})}$ denklemi ile hesaplanacaktır.

Bu denklemin amacı ana sermayenin borç ve borç benzeri yükümlülükler karşısındaki ağırlığını ölçmektir. Türkiye’de bankacılık kesiminde ortalama kaldırılacak oranı yıllar itibarıyla % 8 ile 7 arasında değişmektedir. Diğer bir deyişle, 8 TL’lik ana sermaye ile 100 TL’lik borç ve benzeri yükümlülük taşıyor. Türkiye’de son verilere göre kaldırılacak oranı en düşük olan banka % 3 orana sahip, yani 3 TL ana sermaye ile 100 TL’lik borç ve benzeri yükümlülük taşıyor. 2013 yılının son çeyreğinde ortalama kaldırılacak oranı % 3 ile 3,5 arasında kalan bankalara 2014 yılından başlayarak 1 ile 2 puan aralığında ek zorunlu karşılık yükümlülüğü getirilecek. İzleyen yıllarda ise bu oranlar arttırılarak % 5’e kadar çıkarılacak ve o dü-

⁶³ A.g.e, s: 11

⁶⁴ Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 2013 Yılı Para ve Kur Politikası, Ankara, 25 Aralık 2012, s: 13

⁶⁵ A.g.e s: 21

⁶⁶ A.g.e s: 28

zeyde korunacak. Böylece, ek zorunlu karşılık vermekten kurtulmak isteyen bankaların kaldıraç oranını daha makul düzeylere çekmeleri sağlanacaktır. Bu durumda, bankalar ana sermayelerini güçlendirmeye gidecekler ve borç yükümlüklerini azaltacaklardır. Ancak; ana sermayelerini güçlendirdikleri oranda borç yükümlülüğü altına girebileceklerdir.

Bütün bu gelişmeler, Merkez Bankasının gelecekteki para politikalarının enflasyon hedeflemesi, fiyat istikrarı ve finansal istikrar amaçları doğrultusunda sıkı para uygulamalarına daha yakın olduğunu göstermektedir. Bu durumun, Amerikan Merkez Bankası (FED) in aldığı tahvil alımını sonlandırma ve faiz artırımı kararları sonucu küresel likiditenin azalmasına yol açacağı, bundan da ekonomik büyümenin azalacağını söylemek mümkündür.

SONUÇ

Döviz kuru çapa olarak kullanan döviz kuru hedeflemesi ve parasal büyüklükleri amaçlayan parasal hedeflemede başarı sağlayamayan Türkiye’de enflasyon hedeflemesi, fiyat istikrarını sağlamada çare olarak görülmüştür. Fiyat istikrarını gerçekleştirmeye yönelik enflasyon hedeflemesinin makro ekonomik performans üzerinde olumlu etki yapacağı beklentisi ve esnek bir yapıya sahip olması bu rejimin Türkiye’de olduğu gibi diğer gelişmekte olan ülkeler arasında popülaritesinin artmasına neden olmaktadır.

Günümüzde hem gelişmiş hem de gelişmekte olan piyasa ekonomilerinde döviz kuru ve parasal hedeflemeye göre enflasyon hedeflemesi yıldızı parlayan bir para politikası stratejisi olmuştur. Gelişen ekonomilerde döviz kuru hedeflemesinin çoğunlukla bir krizle sonuçlanması enflasyon hedeflemesine olan ilgiyi artırmıştır. Enflasyon hedeflemesinde amaç, bireylerin karar alma süreçlerinde geçmişe endekslene alışkanlıkları nedeniyle oluşan enflasyon

ataletini kırıp, geleceğe bakmalarını sağlamaktır. Enflasyon hedeflemesinde diğer nominal çapa politikalarından farklı olarak merkez bankaları hedeflenen enflasyon oranına ulaşmada değişik para politikası araçlarını kullanma serbestisine sahiptirler. Bu yaklaşım ülkenin sadece kendi durumuna odaklanabilmesine olanak vermekte ve para politikası tek bir değişken yerine enflasyonu etkileyebilecek her türlü faktör göz önünde bulundurularak belirlenmektedir.

2006 yılı başında enflasyon hedeflemesine geçen Türkiye’de hedefleme öncesi bazı önkoşulların sağlandığı söylenebilir. Özellikle, fiyat istikrarının para politikasının nihai hedef olarak benimsenmesi, Merkez Bankasının ekonomik, politik ve araç bağımsızlığının kazandırılması, mali baskınlığın azaltılması, enflasyon oranının belli bir düzeye indirilmesi yönünde önemli gelişmeler sağlanmıştır. Ancak; Türkiye’de gelişen ekonomilerde olduğu gibi enflasyon volatilitisini artıracak bazı riskler söz konusudur. Bunlar, sıcak paranın ani kaçıışı ile ortaya çıkan dışsal şoklar, merkez bankasının düşük sayılabilecek kredibilitesi ve finansal kurumların zayıflığıdır. Türkiye’de 2000 finansal kriz sonrası bankacılık sisteminde yapılan düzenlemeler ile finansal yapıda daha fazla istikrar sağlanmıştır. Ancak; finansal derinlik düzeyinin yüksek olmaması enflasyon hedeflemesi için her zaman risk oluşturacaktır. Diğer bir unsur, Merkez Bankasının bağımsızlığı yasal düzeyde tam anlamıyla sağlanmış olsa da, uygulama sürecinde merkez bankasının ekonomik ajanlara karşı tam güven sağlayamadığı görülmektedir.

Enflasyon hedeflemesinin uygulama sürecinde yaşanabilecek bir diğer risk ise, 2001 krizinden sonra uygulamaya konan ekonomik programın kararlı bir şekilde yürütülmesi, sermaye girişleri, yurt içi yerleşiklerin portföy tercihlerinde yerli parayı tercih etmeleri gibi nedenlerle Türk lirasının değer ka-

zanması suretiyle sağlanan olumlu ortamın tersine dönmesi riskidir. Nitekim; son zamanlarda FED'in faiz artırımına gitmesi Türkiye'den sıcak para çıkışını hızlandırmıştır. Buna paralel olarak Türk lirasının değer kaybı fiyatlar üzerinde baskı oluşturabilecektir. Kardan fiyatlara doğru yüksek derecede bir geçişkenliğin söz konusu olduğu bir Türkiye ekonomisinde, fiyat istikrarı hedefine ulaşmak için sürdürülen para politikasının beklenenin tam tersine kurlar vasıtasıyla fiyatları arttırması ve yüksek faizler yoluyla borç stokunu olumsuz etkilemesi mümkün olabilecektir.

Öte yandan; Merkez Bankası, 2008 krizinden sonra 2010 yılından itibaren fiyat istikrarı hedefi ile birlikte finansal istikrarı hedefini de benimsemiştir. Para politikasının üst hedefleri arasına finansal istikrarın yanı sıra sermaye hareketleri ve dış açığın kısıtlanmasının da konulması ve bu amaçla zorunlu karşılıklara ilişkin tedbirlerin alınması sonrasında, bu adımların hangi ölçüde istenen sonuçların alınmasını sağlayacağı ve bunun birincil amaç olan fiyat istikrarı hedefine nasıl yansıtacağı hususu da üzerinde önemle durulması gereken bir husus olarak gözükmektedir.

A.B.D Merkez Bankası FED'in 2008 krizi sonrası ekonomik önlem olarak başvurduğu tahvil alımı programını Eylül 2014 tarihinde sonlandırması sonrası Mart 2015 yılından itibaren de faiz artırımına gideceğini açıklamasıyla, bu gelişmelerin Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomilere büyümenin azalması şeklinde yansıtacağı düşünülecek olursa, Türkiye'de para politikalarının geleceğinin, fiyat istikrarı ve finansal hedefin sağlanması ve korunması ile ekonomik büyümenin Türk ekonomisinin canlılığını koruyacak düzeyde gerçekleşmesinin sağlanması arasındaki dengede olduğunu söylemek mümkün gözükmektedir.

KAYNAKÇA

- MİŞKIN Frederic S., Para Teorisi-Politikası, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 2000
- EĞİLMEZ Mahfi, KUMCU Ercan, Ekonomi Politikası, Remzi Kitabevi, İstanbul, Ekim 2012
- AREN Sadun, Ekonomi Dersleri, İmge Kitabevi, Ankara, 2009
- AREN Sadun, 100 Soruda Para ve Para Politikası, İmge Kitabevi, Ankara, Ekim 2013
- AREN Sadun, İstihdam Para ve İktisadi Politika, İmge Kitabevi, Ankara, Ekim 2011
- ORHAN Osman, ERDOĞAN Seyfettin, Para Politikası, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2013
- PARASIZ İlker,, Para Teorisi ve Politikası, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2009
- ÜNSAL Erdal M, Makro İktisat, İmaj Yayınevi, Ankara, 2011
- YİĞİT Nazan,, Türkiye'de ve Yükselen Ekonomilerde Para Politikası Uygulamaları ve Enflasyon Hedeflemesi, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara, 2009
- KARATAŞ Muhammed , 1990 Sonrası Türkiye'de Uygulanan Para Politikaları, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt: 3, Sayı: 4 Yıl: 2000
- YALTA Yasemin A, Para Politikası Rejimleri, (<http://www.acikders.org.tr>) : 199 Erişim Tarihi: 20.04.2014
- AKAT Asaf Savaş, Dalgalı Kur ve Para Politikası: Bir Parasal Kural Önerisi, Para Politikası Kuralı, Nisan 2004
- YİĞİTBAŞ Şehnaz Bakır, Gelişen Piyasa Ekonomilerinden Alternatif Para Politikası Stratejileri, Türkiye Ekonomisi Açısından Bir Değerlendirme, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Yıl: 2009, Cilt: 16, Sayı: 1
- SÖZER Çağrı ,Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Para Politikalarının Banka Bilançolarına Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bankacılık ve Finans Yüksek Lisans Programı, Ankara, 2013
- TAKIM Abdullah, Türkiye'de Para Politikası Stratejilerinin Fiyat İstikrarına Etkisi: Enflasyon Hedeflemesi Örneği, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt : 7, Sayı: 13, 2011
- OKTAR Suat, DALYANCI Levent, Türkiye Ekonomisinde Para Politikasının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi, Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F Dergisi, Yıl: 2012, Cilt: XXXII, Sayı: 1
- ÖZTÜRK Sedar, ÖZDEMİR Ali, ÜLGER Özlem , Küresel Ekonomik Kriz ve Türkiye'nin Para Politikaları Üzerine Etkileri, International Conference On Eurasian Economies 2012
- SEREL Alpaslan, BAYIR Musa, 2008 Finansal Krizinde Para Politikası Uygulamaları: Türkiye Örneği, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Sayı: 19 (2013)-Doi: <http://dx.doi.org/10.11611/JMER34>,
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 2013 Yılı Para ve Kur Politikası, Ankara, 25 Aralık 2012
- KARTAL Fikret, Türkiye'de Enflasyon Hedeflemesi Stratejisi ve Para Politikasının Görünümü, Maliye Finans Yazıları, Yıl: 25, Sayı: 91, Nisan 2011
- ÇOLAK Ömer Faruk, Türkiye'de Son Alınan Kararlar Çerçevesinde Para Politikasının Gelişimi, İktisat ve Toplum Dergisi, Yıl: 1, Sayı: 3 , 2011
- AKTAŞ Zelal, ALP Harun, GÜRKAYNAK Refet, KESRİYELİ Mehtap, ORAK Musa, Türkiye'de Para Politikasının Aktarımı: Para Politikasının Mali Piyasalara Etkisi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Araştırma ve Para Politikası Genel Müdürlüğü Çalışma Tebliği No: 08/11, Aralık 2008

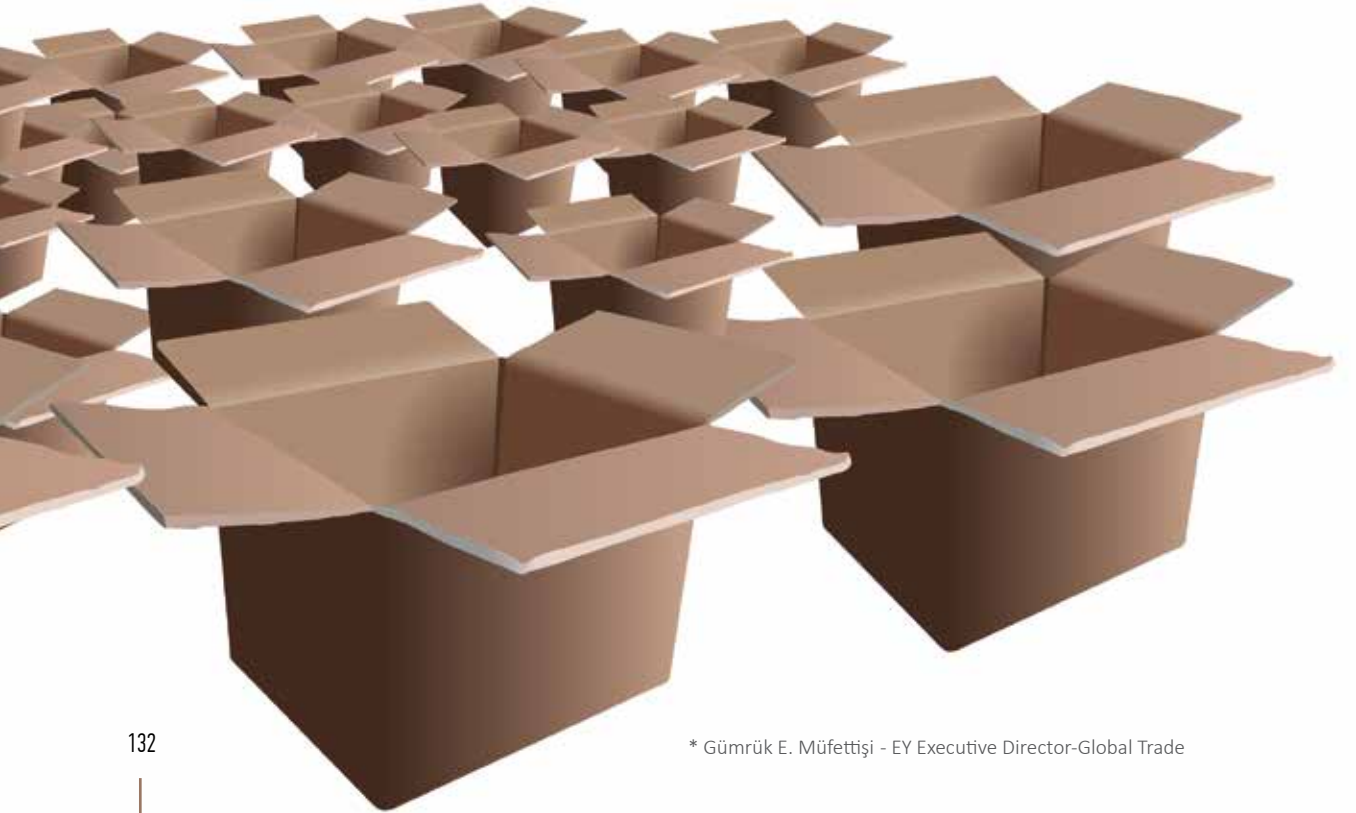
Sektörel Bakış

*Sercan BAHADIR**

Hurdada olduğu gibi bazı sektörlerde ithalat alanında dünyada bir numarayız. Bu ürünler ithal edilmeden üretim ve ihracatın da yapılamayacağı aşikârdır. Bu nedenle ülkemizdeki büyüme modelinin ithalata dayalı büyüme modeli olduğunu söyleyebiliriz.

Dâhilde İşleme Rejimi sil baştan mı?

Gümrük işlemlerinde yaşanan son gelişmelerin ana kaynağını 2015-2017 dönemini kapsayan Orta Vadeli Ekonomik Program'ın (OVP) oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle Aralık ayında ithalat işlemlerinde yaşanan sıkı kontrol ve ilave tedbirlerin OVP'de amaçlanan cari işlemler açığının azaltılmasına hizmet ettiğini gözlemlemekteyiz.

2014 yılı için hedeflenen 242 milyar dolarlık ithalat rakamının yaklaşık 2 milyar dolar altında kalınması bu hedef ile paralellik arz etmiştir, ama ihracat rakamının hedeflenen 160,5 milyar dolara ulaşmaması (2014 yılı ihracat miktarı 157,7 milyar dolar) nedeni ile dış ticaret açığımızda arzu edilen şekilde bir azalış olamamıştır. Aksine dış ticaret açığı 84,5 milyar dolar ile hedefin üzerinde kalmıştır.

Ancak bir önceki yıla göre dış ticaret açığı 99,9 milyar dolardan 84,5 milyar dolara gerilemiştir.

Özellikle son dönemdeki ithalat işlemlerinin gümrükleme süreçlerinde yoğun, etkili ve maliyet artırıcı (gümrük işlem maliyeti ve ilave gümrük vergisi gibi) bir kontrol yapılmasına karşın ithalat miktarında ciddi bir azalış yaşanmamasının, ithalat miktarı azalışı ile ihracat miktarının da paralelinde bir azalış olmasının ana nedeni olarak üretim yapımızın ve dolayısıyla ihracatımızın ithalata bağımlı olması ile yakın ilgisi olduğunu düşünmekteyiz.

Bu nedenle, OVP’de “Dâhilde İşleme Rejimi” ile ilgili aşağıda belirtilen hedefin önemli olduğunu ve üretim yapımız ile de bir o kadar uyum sağlamadığını ifade etmek isteriz.

“Dâhilde İşleme Rejimi; yurtiçi üretim, ihracat ve dış ticaret dengesine etkisi açısından bütüncül bir şekilde değerlendirilerek gerekli düzenlemeler yapılacaktır.”

Aslında dış ticaret dengesine yönelik OVP ile hedeflenen amaçlar arasında (dış ticaret verileri dikkate alındığında) öne çıkanın Dâhilde İşleme Rejimi’nde ki hedefler olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Özellikle son dönemde Ekonomi Bakanlığı nezdinde Dâhilde İşleme Rejimi’ne ilişkin sektörel analizlerin yapılıyor olması ve bu rejime ilişkin kapama işlemlerinin Ekonomi Bakanlığı’na bağlı Bölge Müdürlükleri’ne alınması nedenleri ile üretici şirketlerde bu

rejime yönelik bir değişim yaşanacağı endişesi yaratmaktadır.

Dâhilde İşleme Rejimi nedir?

İhracat amacı ile üretilecek ürünlerin üretiminde kullanılacak girdilerin, ithalatında gümrük vergileri ile ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmaksızın ve vergileri teminata bağlanmak suretiyle, Dâhilde İşleme Rejimi kapsamında geçici olarak ithal edilebilmesi olarak tanımlanmaktadır. Ürünün ihracı halinde, teminat iade edilmektedir. Bu şekilde girdiler herhangi bir vergi ödenmeksizin ülkeye ithal edilmektedir.

Dâhilde İşleme Rejimi ile hedeflenen; dünya piyasa fiyatlarında hammadde temin etmek suretiyle ihracatı artırmak, ihraç ürünlerine uluslararası piyasalarda rekabet gücü kazandırmak, ihraç pazarlarını geliştirmek ve ihraç ürünlerini çeşitlendirmek olarak tanımlanmaktadır.

Sonuç olarak, ihracat işlemlerinde kullanılacak hammaddelerin yurt dışında daha ucuz olmaları veya sadece yurt dışında bulunmaları halinde, Dâhilde İşleme Rejimi kapsamında herhangi bir vergi ödemeden ülkeye ithal edilmeleri mümkün kılınmaktadır.

Dâhilde İşleme Rejimi ithalatı mı teşvik etmektedir?

Dâhilde İşleme Rejimi gümrük tekniği olarak ihracatı teşvik etmek için tasarlanan bir sitemdir. Bu neden-

Ancak ülkemizin üretim ve ihracat stratejisi olarak bu rejimin daha çok ithalatı teşvik edecek şekilde geliştiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bunun ana nedeni dış ticaret istatistiklerinde saklıdır.

İhracatçıların, Dâhilde İşleme Rejiminin avantajları olması nedeni ile değil, üretim ve ihracat yapmak için ithalat yapmak zorunda oldukları söylemek yanlış olmayacaktır.

le ihracatın arttırılması için AB ülkelerinde bu sistem etkin olarak kullanılmaktadır. Ancak ülkemizin üretim ve ihracat stratejisi olarak bu rejimin daha çok ithalatı teşvik edecek şekilde geliştiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bunun ana nedeni dış ticaret istatistiklerinde saklıdır.

2013 yılı için ara malı ithalatının toplam ithalatta payı yüzde 73, yatırım malı ithalatı yüzde 14,9 ve tüketim malı ithalatının payları ise yüzde 12,1 olarak gerçekleşmiştir (2014 yılı kesin verileri beklenmekte olup bu yıl içinde bu verilerin yaklaşık olarak aynı olacağı düşüncesindeyiz). İthal ürünlerin dağılımında ara malı (enerji dâhil) ve yatırım malının ağırlığı yüzde 85’ler civarındadır.

Üretim ve ihracat için bunların ithalatı hayati bir önem taşımaktadır. Bu nedenle ihracatçı şirketlerin üretim yapmak için ithal girdi kullanmaları nerede ise zorunluluktur. Kısacası ihracatçının Dâhilde İşleme Rejimi kullanması üretim için gerekli hammaddenin yurt dışından elde edilme zorunluluğunun bir sonucudur. İhracatçıların, Dâhilde İşleme Rejiminin avantajları olması nedeni ile değil, üretim ve ihracat yapmak için ithalat yapmak zorunda oldukları söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim, TBMM (soru önergesi) verilerine göre 2010 yılında ihracatın yüzde 46.05’i Dâhilde İşleme Rejimi ile gerçekleşmiştir.

Sonuç olarak, Dâhilde İşleme Rejimi’nin ihracatı teşvik için tüm dünyada kullanıldığı bilinmektedir

ancak ülkemizde üretim yapmak amacıyla gerekli birçok girdinin ithal edilme zorunluluğu olduğu için Dâhilde İşleme Rejimi de ithalata hizmet ediyor gibi görünmektedir. Ancak asıl sorunun üretim için ithal girdi kullanma zorunluluğu olduğunu belirtmek isteriz.

İthalata dayalı büyüme modeli mi?

1950’li yıllarda ekonomik büyümede en öne çıkan model, ihracata dayalı büyüme modelidir. Özellikle uzak doğu ülkeleri (Tayvan, Çin, Hong Kong gibi ülkeler) yurt dışında talep gören ve ülkelerinde üretecekleri ürünleri belirleyerek bir büyüme modeli geliştirdiler. Burada temel konu ise, ihraç edilecek ürünlerin ülkede üretiliyor olmasıdır.

Ülkemizin dış ticaret verileri dikkate alındığında büyümenin ihracata dayandığını söyleyebiliriz, ancak ihracatın da ithalata bağlı olduğunu ifade etmemiz gerekir. Üretim, ihracat ve istihdam dengesinde ithalatın içinde yer alan yüzde 85 hammadde ve girdi önemli rol oynamaktadır.

Hurdada olduğu gibi bazı sektörlerde ithalat alanında dünyada bir numarayız. Bu ürünler ithal edilmeden üretim ve ihracatın da yapılamayacağı aşikârdır. Bu nedenle ülkemizdeki büyüme modelinin ithalata dayalı büyüme modeli olduğunu söyleyebiliriz.

Sorunun Dâhilde İşleme Rejimi’nin ithalatı teşvik ediyor olmasından kaynaklanmadığı ve ekonomik olarak üretim yapımızın gözden geçirilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Kamuoyu ile paylaşılan ve Ekonomi Bakanlığınca 2010 yılında başlatılan Girdi Tedarik Stratejisi (GİTES) ve Eylem Planı ile uyumlu olarak Dahilde İşleme Politikası’nda bir değişim yapılmasının daha uygun olacağı düşüncesindeyiz. Ancak bu değişimin ekonomik gerçekle de uyumlu olması gerektiğini hatırlatmak isteriz.

Gümrük Kanununun 234. Maddesinin Üçüncü Fıkrasına İlişkin Olarak

Uygulamada Sona Erdirilemeyen Tereddütler

*Arif KÜMBÜL**

Giriş

4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun Onbirinci Kısımının İkinci Bölümünde 'Vergi Kaybına Neden Olan İşlemlere Uygulanacak Cezalar'a yer verilmiş; bölümün en başında yer alan 234'üncü maddede, ithalatla bağlantılı (Serbest Dolaşıma Giriş, Geçici İthalat, Dahilde İşleme, Gümrük Kontrolü Altında İşleme gibi) gümrük rejimi beyanlarında bulunabilmek için verilen gümrük beyannamelerinde, gümrük tarifesini oluşturan unsurlar ile vergilendirmeye esas olan sayı, baş, ağırlık gibi öl-

çüler veya eşyanın kıymetine ilişkin yapılan beyana nazaran muayene, denetleme veya teslimden sonra kontrol sonucunda tespit edilen aykırılıklar hakkında verilecek cezalar düzenlenmiştir.

Anılan kanun maddesinin üçüncü fıkrasında ise, 07.10.2009 tarihinde yürürlüğe giren 5911 sayılı Kanun'la yapılan düzenlemeyle, maddede belirtilen aykırılıkların gümrük idaresince tespit edilmesinden önce beyan sahibince bildirilmesi durumunda söz konusu cezaların yüzde onbeş nispetinde uygulanacağı hükmü getirilmiştir.

Bu yazıda, söz konusu indirimli ceza uygulaması için yapılan başvuruların değerlendirilmesinde başlangıçtan beri yaşanan sorunlar, Gümrükler Genel Müdürlüğü'nün uygulamanın istenmeyen şekilde yürütülmesine karşı geliştirmeye çalıştığı, ancak bir türlü yeterli olmayan önlemler üzerinde durulacak; bu kadar önleme rağmen bir türlü istenildiği gibi uygulanması sağlanamayan indirimli ceza uygulamasının varlığına devam etmesinin gerekip gerekmediği, başka bir ifadeyle, 234. maddenin üçüncü fıkrasının korunmasına ihtiyaç olup olmadığı tartışılacaktır.

1. İndirimli vergi uygulamasına ilişkin olarak sonradan kontrol faaliyetleri göz önünde bulundurulmak suretiyle yayımlanan talimatlar

Aykırılıkların gümrük idaresince tespit edilmesinden önce beyan sahibince bildirilmesi durumunda indirimli ceza uygulanmasını öngören, yukarıda belirtilen kanun hükmünün yürürlüğe girmesinden sonra, söz konusu hükmün nasıl yorumlanıp uygulanması gerektiğine ilişkin olarak Bakanlığın (Gümrükler Genel Müdürlüğü) bir türlü bitmek bilmeyen talimatlar yayımladığını görüyoruz.

Bu konudaki ilk talimat, 13.10.2011 tarih ve 6397

sayılı tasarruflu yazıyla verilmiştir. Bu talimatta, sonradan kontrol denetimi sonucu ortaya çıkarılan aykırılıklara rağmen bazı firmalar için hesaplanan ceza miktarlarında 4458 sayılı Gümrük Kanunu 234/3'üncü maddesinde belirtilen oranda indirimle gidilerek yanlış işlem tesis edildiğinin anlaşıldığından bahisle söz konusu beyanda bulunan firmaların yıl içerisinde denetlenip denetlenmedikleri hususu açıklığa kavuşturulmadan bu yönde işlem tesis edilmemesi istenilmiştir.

Bu talimatın, 27.10.2008 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Sonradan Kontrol ve Riskli İşlemlerin Kontrolü Yönetmeliğinin ilgili hükümleri ve sonradan kontrol sürecinin genel olarak işleyişi ile birlikte değerlendirilmesi gerekir.

Anılan Yönetmelik uyarınca:

Sonradan kontrole tabi tutulacak riskli kişi ve işlemler, risk analizi kriterlerine dayanarak bir (yıllık) kontrol planı çerçevesinde önceden belirlenmekte; bu plan çerçevesinde sonradan kontrol programı yürürlüğe girmektedir. Sonradan kontrolü yapacak merkez denetim elemanı, en az 15 gün öncesinden, sonradan kontrole başlanacağını ilgisine bildirmek durumundadır. Sonradan kontrolün başlangıç tarihi ve saati bir tutanakla tespit edilmektedir.

Sonradan kontrol sonucunda, varsa vergilendirme için önemli olan tespitlerin, muhtemel vergi tutarı değişiklikleri ve yol gösterici nitelikteki tespitlerin yer aldığı değerlendirme raporu düzenlenmektedir. Yanı sıra, raporda yer alan hususlarla ilgili olarak, sonradan kontrole tabi kişilerle nihai bir görüşme yapılmaktadır. Bu görüşmede talep edilmesi durumunda, rapor değerlendirmeye tabi tutulmadan önce kendilerine gönderilmekte ve 15 gün içinde görüşlerini bildirme fırsatı tanınmaktadır.

En nihayetinde, sonradan kontrol sonucunda denetim elemanının genel tespitlerini, değerlendirmelerini ve idarece alınması gereken önlemleri içeren idari rapor düzenlenmektedir. Söz konusu rapor, öncelikle denetim elemanının kendi birimi, daha sonra da Bakanlığın ana hizmet birimleri tarafından değerlendirilmektedir. Raporda ileri sürülen hususlara bu birimlerin de iştirak ettiği durumda, buna göre işlem yapılması için Taşra teşkilatına talimat verilmektedir. Değerlendirme Raporunun tarihiyle bu talimatın yazıldığı tarih arasında yeri geldiğinde dört beş ayı bulan zaman aralıkları olabilmektedir.

Yukarıda da belirtildiği üzere, Değerlendirme Raporunun kendilerine anlatılması ve örneğinin verilmesi ile birlikte, sonradan kontrole tabi kişiler, bu rapor-

Bugün itibariyle uzlaşma müessesesi vardır ve başarıyla uygulanmaktadır. Bu itibarla, aykırılıkların gümrük idaresince tespit edilmesinden önce beyan sahibince bildirilmesi durumunda ceza indirimini öngören uygulamanın, Kanunda değişiklik yoluna gidilerek yürürlükten kaldırılmasının ciddi biçimde düşünülmesi gerektiği mütalaa edilmektedir.

da yer alan vergilendirmeye ilgili Denetim Elemanı görüşlerinden haberdar olmaktadır. O itibarla, bu görüşler doğrultusunda ilgili Gümrük Müdürlüklerince harekete geçilmesinden önce mükellef tarafından yapılacak bir bildirişin Kanunun 234. Maddesinin üçüncü fıkrası kapsamında değerlendirilmesi ve ceza indirimine konu edilmesinin söz konusu olmaması gerekir. Gümrükler Genel Müdürlüğü'nün yukarıda değinilen 13.10.2011 tarih ve 6397 sayılı talimatı, bu anlayışla ve haklı olarak verilmiştir.

Bu konuda, maddede '... aykırılıkların gümrük idaresince tespit edilmesinden önce beyan sahibince bildirilmesi ...'denilmiş olması nedeniyle, sonradan kontrolü gerçekleştiren merkez denetim elemanının gümrük idaresi kavramı içerisinde değerlendirilemeyeceği savıyla, değerlendirme raporuyla birlikte durumun öğrenilmesinin ardından gümrük müdürlüğüne yapılacak bildirişin söz konusu 234. Maddenin üçüncü fıkrası kapsamında görülmesi ve ceza indiriminden yararlandırılması gerektiği zaman zaman ileri sürülebilmekte ve bu beklentiyle başvuruda bulunulabilmektedir.

Gümrük Kanunu'nun 3. Maddesinde, kanunda geçen 'gümrük idaresi veya idareleri' deyiminin, gümrük mevzuatında belirtilen işlemlerin kısmen veya tamamen yerine getirildiği merkez ve taşra teşkilatındaki hiyerarşik yönetim birimlerinin tamamını ifade ettiği belirtilmiştir. Bu itibarla, sonradan kontrol faaliyetini gerçekleştiren merkez denetim elemanının bu faaliyetini -geniş anlamda- gümrük idaresi adına gerçekleştirmesi nedeniyle, düzenledikleri değerlendirme raporunun sonrasında mükellef tarafından yapılacak bir bildirişin 'kendi kendini ihbar' olarak değerlendirilmeyerek cezada indirim talebinin kabul edilmemesi doğal ve doğru olan bir yaklaşımdır.

Gümrükler Genel Müdürlüğü'nün yukarıda talimatından kısa bir süre sonra yayımladığı, 24.02.2012 tarih ve 05454 sayılı yeni bir tasarruflu yazıyla, önceki yazıyla yapılması istenen, ilgili firmanın yıl içerisinde denetlenip denetlenmedikleri anlaşılmasın işlem yapılmaması konusunda uygulamada zorluklarla karşılaşıldığının ortaya çıktığından bahisle bu kapsamdaki yükümlülerin 4458 sayılı Gümrük Kanunu 234/3 üncü maddesinde belirtilen oranda indirim için başvuru dilekçelerinde;

1. Beyan edilen gelir eksikliğinin yapılan bir denetime ilişkin olmadığı,
2. Beyanın aksine işlem yapıldığının tespiti halinde yararlanılan indirim tutarlarını mevzuat çerçevesinde ödeyecekleri hususunda beyanlarının alınarak dilekçelerin işleme konulması istenilmiştir. Maddenin uygulanmasında istenmeyen sonuçların önüne geçilmesinin bu şekilde sağlanmaya çalışıldığı görülmektedir.

Son olarak, anılan Genel Müdürlüğü'nün yayımladığı olduğu 22.09.2014 tarih ve 2888552 sayılı talimatla, bu defa; genel müdürlüğe intikal eden çeşitli olaylardan, bir firmanın bir gümrük idaresinde gerçekleştirdiği işleme ilişkin aykırılığın söz konusu gümrük idaresince tespit edilmesi sonrasında başka bir gümrük idaresinde gerçekleştirdiği aynı tür aykırılık içeren işlemi için, sanki o aykırılığı kendisi tespit etmiş gibi Gümrük Kanunu'nun 234. Maddesinin üçüncü fıkrası hükmünün tatbik edilmesi için başvurduğu, başvuru gümrük idaresince de aykırılığı tespit eden gümrük idaresince yapılan tespitten haberdar olunmadığı için ceza indirim talebinin kabul edildiğinin anlaşıldığından bahisle anılan Kanunun 234. Maddesinin birinci ve ikinci fıkralarında belirtilen aykırılıklar için firmalar tara-

fından üçüncü fıkrası hükmünden istifade maksadıyla Bölge Müdürlükleri ve bağlantı gümrük idarelerine yapılacak başvurularda, mutlak surette diğer bağlantı idarelerde ve/veya Bölge Müdürlükleri ve bağlantılarında aynı konudaki aykırılığa ilişkin son 6 ay içerisinde başvuru yapan bir firma için bir tespit yapıp yapılmadığının öncelikle araştırılması, böyle bir tespit yapılmış olduğunun anlaşılması halinde cezada indirim hükmünün tatbik edilmemesi istenilmiştir.

2. Uzlaşma müessesesi

4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 234. maddesinin üçüncü fıkrasında 07.10.2009 tarihinde yürürlüğe giren 5911 sayılı Kanunla yapılan ve aykırılıkların gümrük idaresince tespit edilmesinden önce beyan sahibince bildirilmesi durumunda ceza indirimine imkan veren değişiklik sonrasında, anılan Kanunun 244. maddesinde 31.08.2011 tarihinde yürürlüğe giren 6111 sayılı kanunla yapılan düzenlemeyle, bu defa; beyan ile gümrük idaresince yapılan tespit sonucunda belirlenen farklılıklara ilişkin tebliği edilen gümrük vergileri alacakları ile anılan Kanunda ve diğer ilgili Kanunlarda öngörülen cezalar hakkında, yükümlü veya ceza muhatabı tarafından, söz konusu eksiklik veya aykırılıkların kanun hükümlerine yeterince nüfuz edememekten veya yanlış yorumlamaktan kaynaklandığının veya yargı kararları ile idarenin ihtilaf konusu olayda görüş farklılığının olduğunun ileri sürülmesi durumunda, idarenin maddede yer alan hükümler çerçevesinde yükümlüler veya cezanın muhatabı ile uzlaşabileceği hükmü getirilmiştir.

Uzlaşma müessesesine ilişkin uygulama, anılan Kanun maddesi ve 27.08.2011 tarih ve 28038 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Gümrük Uzlaşma Yö-

netmeliği hükümleri çerçevesinde başarıyla yürütülmektedir.

Sonuç ve değerlendirme

Yukarıda uygulanmasında ortaya çıkan sorunlara ayrıntısıyla yer verilen, Gümrük Kanunu'nun 234. maddesinin üçüncü fıkrasında düzenlenen ve aykırılıkların gümrük idaresince tespit edilmesinden önce beyan sahibince bildirilmesi durumunda ceza indirimini öngören uygulama, 5911 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle 07.10.2009 tarihinde; buna karşılık anılan Kanunun 244. maddesinde düzenlenen uzlaşma uygulaması ise 6111 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle 31.08.2011 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Sağlam bir gerekçeye dayanmadan yürürlüğe girmiş olan birincisi, bilhassa sonradan kontrol uygulamalarının düzenli bir hal almasından sonra, istenmeyen sonuçlar vermesinin önüne geçebilmek için Bakanlığın (Gümrükler Genel Müdürlüğü) bitmek bilmeyen, böyle devam ederse bitmeyeceği anlaşılan talimatları eşliğinde yürütülmeye çalışılmaktadır. Münferit olaylara çözüm bulabilmek saikiyle yürürlüğe sokulduğu anlaşılan söz konusu uygulamanın, uzlaşma müessesesi şayet daha önce yürürlüğe girmiş olsaydı kendisine ihtiyaç duyulmayacağından, çok muhtemel olarak, gündeme gelmesinin hiçbir zaman söz konusu olmayacağı değerlendirilmektedir.

Bugün itibarıyla uzlaşma müessesesi vardır ve başarıyla uygulanmaktadır. Bu itibarla, aykırılıkların gümrük idaresince tespit edilmesinden önce beyan sahibince bildirilmesi durumunda ceza indirimini öngören uygulamanın, Kanunda değişiklik yoluna gidilerek yürürlükten kaldırılmasının ciddi biçimde düşünülmesi gerektiği mütalaa edilmektedir.

KAFAM ÇOK KARIŞIK

Mehmet ERYILMAZ*

Bugünlerde kafam çok karışık...

Geçenlerde bir OLAF heyeti ile bir hafta süreyle Mersin ve İstanbul'da dolaşım durduk. Bir ara incelediğimiz bir beyanname, OLAF Müfettişi "bu eşyanın telefi edici vergisi alınmış mı?" diye sordu, ben de "bilmiyorum, araştırılm, alınmamışsa bile gecikme faiziyle birlikte tahsil ederiz, kasma kendini" dedim. O anda yaklaşık bir haftadır annemi aramadığımı fark ettim. Hemen her gün benden telefon bekleyen anamı günlerdir aramamıştım.

Bunun telafisi, gecikmesi, mazereti, kefareti olur muydu hiç. Hemen anamı aradım, hatırını sordum, özür diledim. Ama o an hayatımda geciktirdiğim, ertelediğim, telafi etmem gereken ne kadar çok şey olduğunu fark ettim, omuzlarım çöküverdi.

Bir Engin GÜNAYDIN hayranı olarak, senaryosunu yazdığı ve başrolünü oynadığı İÇİMDEKİ SES filmini seyretmedim henüz. Mustafa Kemal doğdu doğalı sinema yüzü görmedik eşim ve ben. Ama Yeraltı'ndaki performansını ve İçimdeki Ses'in fragmanını seyrettikten sonra içimdeki haykırıya varan sesler yüzünden uykusuz günler geçiriyorum.

Bir süre önce hayatımda tanıdığım en saf, en güler yüzlü, en karakterli insanlardan birini, kardeşimiz Galip ARSLAN'ı kaybettik. Henüz 30'una varmadan hayata gözlerini yuman sevgili Galip'in cenazesinde, Bakan dahil tüm protokol tam tekmil mevcuttu. Ama gözü yaşlı eşinin, yılların yorgunluğu üzerine çökmüş ana ve babasının, babasının öldüğü gün yaşını dolduran küçük Sema'nın çaresizliği, umutsuzluğu çöktü

omuzlarımıza. “İyiler uzun yaşamaz, Yaradan sevdiği kullarını tez alır yanına” dedi arkadaşlar. İçimdeki ses “Allah’ım sevdiğin kullarındansam, itibarımı yitirmeden, severken, sevilirken, ona buna maymun olmamışken, vakitli olarak al beni yanına “ derken, bir dış ses “De get lan daha 2 yaşında çocuğun var, onun için yaşamalısın” deyiverdi.

Yakın zamana kadar sık sık garip bir rüya görüyordum. Sabah işe gitmek için kalkıyor, tıraşımı oluyor, duşumu alıyor, üstümü giyip, otobüse binmek için durağa gidiyor, tam durağa geldiğimde pantolonumu giymediğimi fark ederek panik halinde uyanıyordum. Rüya tabirleri ile ilgili sayfaları incelediğimde bunun farklı şekillerde yorumlandığını gördüm.

“Rüyada Kendini Pantolonsuz Görmek, hünerli bir insana, huzura, gönül ilişkilerinde mutluluğa, hayallerin hayata geçeceğine, gönül ilişkisinin iyi olacağına, önemli kuvvet sahibi olmaya, fakirlikten uzak durmaya, üne kavuşulacağına, yağmura, sözlerin yerine getirileceğine, güvende yaşamaya yorulur.

Rüyada Kendini Pantolonsuz Görmek yorumu, Farklı bir açıdan yaklaşan tabirciler şöyle tabir ederler: Kişinin gördüğü rüya sıkıntı sonrasında kavuştuğu toplu kazanca, zorlukların sonrasında kazandığı başarıya, çektiği sıkıntıların meyvesini alarak düşlediği itibarlı mertebeye, zorlukların sonrasında hak edilen müjdeye delalettir.

Rüyada Kendini Pantolonsuz Görmek tabiri, Olumsuz yorum olarak kötü bir durumla yüzyüze gelineceğine, üzüntü duymaya, düşmanlık görmeye, ferahının bozulacağına, iş nedeniyle sıkıntıya delalettir.

Başka görüşlere göre de sevimsiz vaziyete düşmeye, çözümünü zor bir sıkıntıyla yüzleşeceğine, ticaret kaynaklı üzüntüye, sorumluluktan ötürü mağdur olunacağına, değer kaybetmeye delalettir.”

Benim rüyalarımın neye delalet ettiğini sanırım sadece zaman gösterecek. Bilmiyorum, bilemiyorum...

Gümrük Giriş Tarife Cetvelinin kendine göre bir mantığı vardır. Tarifelendirme, temel olarak ham

olan, işlenmemiş olandan başlar, yarı işlenmiş, işlenmiş olarak devam eder. Vergi uygulamasında da yine temel olarak ham, işlenmemişte vergi yüksektir, eşya işlem gördükçe vergisi azalır. Yaş meyve, kurutulmuş meyve, meyve suyu, meyve püresi, meyveli gazoz örneğinde olduğu gibi(içine alkol girerse her şey değişir o başka). Yani eşya ne kadar karmaşık, katışıklı ise tanımlaması ve tariflendirmesi de o kadar zordur. ...İnsani ilişkiler de öyle... İçine çıkar girmemiş, saf, temiz ilişki baş tacıdır, liste başıdır; zaman ilerledikçe, menfaatler çatıştıkça insanın da tarifesi değişir, ötelenir, cetvelde yer bulunamaz en nihayetinde “-diğerleri—diğerleri---diğerleri” olup çıkıverir.

Yıllar önce askerdeyken, Tolkien’in Hobbit’ini okurken “ne anlatıyor lan bu adam?” demiştim. Şimdi yeni binamızda koridordan geçerken birbirimize yol vermek zorunda olduğumuzu gördüğümde; hele ki masamdan her kalktığımda kafamı tavandaki sütuna vurduğumda adamcağızın ne demek istediğini çok ama çok iyi anlıyorum.

İnsanlar uyuyamadığında genelde koyun sayar. Geçenlerde fark ettim, uyuyamadığım zaman koyun saymak yerine, yüksekten gelen bir topa değişik pozisyonlarda vole vurarak uyumaya çalışıyorum. Doksana vuruyorum, alt köşeye vuruyorum, bazen sinirlenip tüm gücümle kalecinin üstüne vuruyorum. Sonra içim geçip uyuyuveriyorum. Bu durum içimdeki birikmiş bir öfkenin dışa vurumu mu bilmiyorum bilemiyorum...

Dün akşam evde otururken, oğlum “baba bana bir sürpriz yapsana” dedi. İşten gelirken aldığım ve vermeyi unuttuğum “düdük şekeri” çantamdan çıkarıp verdiğimde, “oleyy, yaşasın” dedi. Hayat lütfen sen de bana bir sürpriz yapsana...

Velhasıl, bugünlerde kafam çok ama çok karışık. Ben bir on günlüğüne (ünlü köşe yazarları gibi) tatile çıkıyorum. Kafamı toparlayıp döneceğim merak etmeyin. Yeni sayıda görüşmek dileğiyle... Haa bu arada, malumunuz zaman çok kötü, siz siz olun rüyanızda bile olsa pantolon giymeyi unutmayın lütfen.

TEHLİKELİ MADDE TAŞIMACILIĞI VE ADR

*Mustafa ÖZSÖNMEZ**

Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığınca 24.10.2013 tarih ve 28801 sayılı resmi gazetede yayınlanan “Tehlikeli Malların Karayoluyla Taşınması Hakkında Yönetmelik (ADR Yönetmeliği)” yayımlanmıştır.

ADR belgesi;

Tehlikeli maddelerin Karayolunda uluslar arası taşınması ile ilgili Avrupa Anlaşması (European Agreement Concerning the International carriage of Dangerous Goods by road) olan ADR , Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu girişimi ile 30 Eylül 1957 tarihinde yürürlüğe girdi. Bu tarihten itibaren günümüze kadar bazı değişiklikler yapılan anlaşmanın son hali 1 Ocak 2003 'te yayımlandı. Ve 1 Temmuz 2003 de uygulamaya geçti. 2007 de üye olan Malta ile anlaşmaya taraf olan 43 Avrupa ülkesi bulunmaktadır. Bir başka deyişle, ADR taşımacılığın güvenli yapılabilmesi için konulmuş standartlar zinciri gibi düşünülebilir. Bu standartlara uygunluğun akredite olmuş kuruluşlar tarafından belgelendirilmesi gereği yine ADR kuralının bir parçasıdır.

Temel amacı tehlikeli maddelerin güvenli bir şekilde naklinin sağlanması olan ADR ile ayrıca , tehlikeli yüklerin sınıflandırılması, şartların belirlenmesi, şartların belirlenmesi, güzergahların ve park yerlerinin belli kriterlere uygun hale getirilmesi de hedeflenmektedir.

ADR Konvansiyonu;

ADR Konvansiyonu karayollarında. seyahat ederek tehlikeli madde taşıyan tüm araçların güvenli bir şekilde taşıma yapabilmeleri için tehlikeli madde üretenlere-dolum tesislerine- araç sürücüsüne- araç sahibine , tehlikeli madde taşıyanlara-tanker üreticilerine ve kullananlara yönelik sorumlulukları , yükümlülükleri, eğitimleri, tehlikeli madde taşımada kullanılan araçların, işaretlenmesi, etiketlenmesi ve karayollarında güvenli nakliyesi konularını içermektedir.

Söz konusu tehlikeli maddeler, yanıcı- patlayıcı-yakıcı-bulaşıcı-radyoaktif- aşındırıcı özellikte sıvı, katı ve gaz şeklindeki maddeleri kapsar.

ADR konvansiyonu 3 aşamadan oluşmaktadır.

ADR li tanker-ADR'li sürücü ve ADR teçhizatı.

ADR/RID Yönetmeliği; bu düzenlemeler , tehlikeli maddelerin karayoluyla (ADR) veya demiryolu ile (RID) taşınması için gereksinimleri standartlaştırmak için ONU tarafından NewYork'da tanımlanmıştır. Denizle taşıma(İMDG) ve hava yoluyla taşıma (ICAO) aynı şartlar kabul edilmiştir. Kara veya deniz yolu ile tehlikeli malların taşınması için tasarlanan ambalajların sırasıyla ADR/RID ve IMDG kuralları ile uyumlu sertifikalandırılması gerekmektedir.

Günümüzde tehlikeli madde taşımacılığında, Ülkemizde henüz uzman kuruluşların ve uzman antrepoculuk ile uzman sürücü varlığından söz edememekteyiz.

Ürünlerin homologasyonu yetkilendirilmiş laboratuvarlar tarafından gerçekleştirilen testler ve imalatçıların dahili ürün kontrol sisteminin pozitif değerlendirmeleri temelinde bu düzenlemeyi kabul etmiş olan ülkelerin Ulaştırma Bakanlığına verilmiştir.

Bunlar dışında Radyoaktif maddelerin güvenli taşınması Yönetmeliği ile söz konusu radyoaktif maddelerin tanınması da düzenlenmiştir.

Bu hususlarla ilgili olarak 09.10.2014 /495 sayılı Gümrükler Genel Müdürlüğüne düzenlenen Genelge ile de Tehlikeli madde Taşımacılığı Denetimlerine ilişkin Genelge " ile Ulaştırma Bakanlığı'nın 30.12.2013/1677 sayılı Genelge ile de söz konusu denetimler belirlenmiştir.

Yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihten bu yana, gerek Gümrük Kanunu gerekse Gümrük Yönetmeliğinde söz konusu tedbirlerle ilgili olarak İthal ve ihraç eşyalarında ,gerekli önlemlerin alınarak eşyanın taşınması ve depolanması bu hususları yer almasına karşın, kamu sağlığı hiçe sayılarak, yönetmeliğe aykırı şekilde yapılan tehlikeli madde taşımalarında, söz konusu hususların denetimlerinin gündeme alındığından fazla söz edemeyiz..

Söz konusu hususların, Gümrük idarelerince gündemde tutulmaması nedeniyle bu tür yanıcı, parlayıcı ve patlayıcı maddelerle, radyoaktif maddelerin taşınması gelişigüzel olmakta ve kamu sağlığı açısından büyük tehlikeler oluşturmaktadır.

Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, 24.10.2013 tarih ve 28801 sayılı resmi gazetede yayınlanan Tehlikeli Malların Karayoluyla Taşınması Hakkında Yönetmelik'in Yol Kenarı Denetimi başlıklı 24. maddesi;

"Bakanlık, görev ve yetkileri kapsamında, trafikte seyreden taşıtların kontrolleri için karayolları kenarlarında tesis edilen sabit veya mobil denetim istasyonlarında tehlikeli madde taşıyan taşıtların denetimini yapar. Tehlikeli madde taşıyan taşıtların denetimleri ayrıca; 23 üncü maddede belirtilmiş bulunanlardan karayolunda denetim yapma yetkisi bulunan diğer kamu kurum ve kuruluşlarına mensup personel tarafından da yapılır. " uyarınca 30.12.2013 tarihinde 01677 sayılı yazısı (Ek 1) ile Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'm konuyla ilgili denetim yetkileri konusunda bilgilendirmiş ve aynı yönetmeliğin 23. maddesi;

"Bakanlık, Valilikler (kolluk kuvvetleri), Gümrük ve Ticaret Bakanlığının şuur kapılarındaki birimleri ve Belediye Başkanlıklarının denetimden sorumlu zabıta birimleri bu Yönetmelik kapsamındaki tehlikeli madde taşımaları konusunda denetim görevli ve yetkilidirler. " ile görev ve yetkilerini belirtmiş, aynı maddesin ikinci fıkrasında da;

"Denetim yapmakla görevlendirilenler; Karayolu Taşıma Kanunu, 655 sayılı Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, bu Yönetmelik ve diğer ilgili mevzuat esaslarına göre denetim görevlerini yerine getirmekle ve denetimler sırasında tespit ettikleri kusur ve ihlaller için tutanak düzenlemekle yükümlüdürler. "

hükmü gereği Gümrük ve Ticaret Bakanlığını denetimlerle ilgili yükümlü kılmıştır. Anılan Yönetmeliğin 5 inci maddesinin birinci fıkrasında yer ahun;

"Tehlikeli maddeler kamuya açık karayolunda, bu Yönetmelik ve ADR hükümlerine uygun olarak

ekonomik, kontrollü, seri, güvenli, insan sağlığına zarar vermeden ve çevreye olumsuz etkisi en az olabilecek şekilde taşınır. “ hükmü ile üçüncü fıkrasında yer alan,

“Tehlikeli maddelerin taşınmasında yer alan taraflar, hasar ve yaralanmaları önleyebilmek ve gerekirse bunların etkisini en aza indirebilmek için öngörülebilir risklerin yapısını ve boyutunu göz önünde bulundurarak bu Yönetmeliğe ve ADR hükümlerine uygun tedbirleri almak zorundadırlar “ hükümlerine dayanılarak hazırlanan Genelgede;

1. Tehlikeli maddelerin karayoluyla taşınmasında; sertifikalı ambalajların (paketlerin) kullanılması,
2. Tehlikeli madde taşımacılığı konusunda eğitim almış sürücülerin kullanılması,
3. ADR ve Yönetmelikte belirtilen işaret, etiket ve turuncu plakalar ile donatılması,
4. Taşıt Uygunluk Belgesi/ADR Uygunluk Belgesine sahip taşıtlarla yapılması,
5. Gönderici ve taşıyıcı firmanın Tehlikeli Madde Faaliyet Belgesi'nin olması,
6. Araçlarda uzaktan takip sisteminin olması (zorunlu hallerde),
7. Tehlikeli malları taşıyan araçları kullanan sürücülerin SRC-5 belgeli olması,
8. Tehlikeli malların taşımacısında “Tehlikeli Çok Modlu Tehlikeli Mal Taşıma Formu” kullanılması,
9. Araç personeline verilen ve bir tehlike ya da kaza durumunda personelin nasıl hareket edeceğine dair yazılı talimat ve bu talimatın standart olan ya da tehlikeli malın türüne göre değişkenlik gösteren diğer acil durum planları,
10. Tehlikeli Maddeler ve Tehlikeli Atık Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası,

“İthalatçı, ithal edilecek patlayıcı maddelerin yaklaşık geliş tarihini, onbeş gün önceden bildirmekle yükümlüdür. Kesin geliş tarih ve saatinin de demir, kara, denizyoluyla gelenler için gelişlerinden üç gün, havayoluyla gelenler için gelişlerinden yirmi dört saat önce, geldiği yere göre istasyon, liman ve havaalanı müdürlükleriyle yerel güvenlik makamları ve gümrük idarelerine yazılı olarak bildirilmesi gerekir.”

11. ADR’de tanımlanan Sınıf 1, Sınıf 6 ve Sınıf 7 tehlikeli yüklerin taşınmasında, bu Yönetmelik kapsamında belirlenen ilgili/yetkili mercilerden alınmış taşıma izin belgesinin fotokopisi,

12. Sınıf 1 ve Sınıf 7 tehlikeli yüklerin taşınmasını SRC5 belgesine ek olarak Sınıf 1 ve Sınıf 7 belge sahibi şoförlerin görev alması;

Kara yoluyla yapılacak tüm taşımalarda denetleme konusu olduğu açıkça belirtilmiştir.

Tekel dışı bırakılan patlayıcı maddeler, Av Malzemesi ve benzerlerinin üretimi, ithali, taşınması, saklanması, depolanması, satışı, kullanılması, yok edilmesi, denetlenmesi usul ve esaslarına ilişkin tüzük

incelendiğinde, her türlü piroteknik mamulün, patlayıcı madde olarak tanımlandığı ve tüzük kapsamında bulunduğu görülmektedir.

Tüzüğün 49 uncu maddesi; “İçişleri Bakanlığınca ithal izni verilen patlayıcı maddelerden, demiryolu, karayolu ve denizyolu ile taşınacaklar için, gelişlerinden üç gün, havayoluyla taşınacaklar için ise geliş-

lerinden yirmi dört saat önce ilgili gümrük makamlarına deniz ve hava limanı yetkililerine yerel zabıta makamlarına yazılı olarak bilgi verilir.

Deniz limanında izin belgesi verilmiş bir patlayıcı madde deposu yoksa deniz üstü işlemi yapılır ve patlayıcı maddeler liman başkanlığınca izin verilen en yakın ve en uygun iskeleye boşaltılır. İskeleye yükleme ve boşaltma sırasında gereken güvenlik önlemleri güvenlik makamlarınca alınır.” Hükmüne amirdir.

Tüzüğün 129. Maddesinde tüzüğe aykırı işlemlerin suç oluşturması halinde durumun Cumhuriyet Başsavcılığına bildirileceği ve belgelerin geçici veya sürekli olarak geri alınacağı belirtilmekte 130 uncu maddede ise “Belgesiz olarak üretildikleri, ithal edildikleri, taşındıkları, saklandıkları, depolandıkları, satıldıkları veya kullanıldıkları anlaşıldığında, Ceza Muhakemeleri Usulü 90 ıncı maddesine göre zapt olunan patlayıcı maddeler, işlemi yapan memurca izin belgesi bulunan en yakın patlayıcı deposuna geçici olarak teslim edilir.” Hükmüne yer verilmektedir. Diğer taraftan Tüzüğün 49 ncu maddesinin ilk fıkrası “İthalatçılar, ithalden önce, bu maddelerin, üretildiği ülkeyi, fabrikayı, cins, nevi ve miktarını, hangi amaçla ithal edileceğini, nerelerde kullanılacağını, başka kişi veya kuruluşlara devredilecekse bunların adlarını ve teslim alacakları yerleri, gireceği gümrük kapısını, deniz ve hava limanını, transit olarak geçecekse yol güzergahını İçişleri Bakanlığına bildirmek zorundadırlar.” Hükmüne amirdir. Buna paralel olarak 54 ncü maddede “İthalatçı, ithal edilecek patlayıcı maddelerin yaklaşık geliş tarihini, onbeş gün önceden bildirmekle yükümlüdür. Kesin geliş tarih ve saatinin de demir, kara, denizyoluyla gelenler için gelişlerinden üç gün, havayoluyla gelenler için gelişlerinden yirmi dört saat önce, geldiği yere göre istasyon, liman ve havaalanı müdürlükleriyle yerel güvenlik makamları ve gümrük idarelerine yazılı olarak bildirilmesi gerekir.” denilmektedir. Bu durum, bildirim zorunluluğunun ithalatçı firmaya ait olduğunu göstermektedir.

Türk Ceza Kanununun 174 ncü maddesi; “Yetkili makamlardan gerekli izni almaksızın, patlayıcı, yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı, boğucu, zehirleyici, sürekli hastalığa yol açıcı nükleer, radyoaktif, kimyasal, biyolojik maddeyi imal, ithal veya ihraç eden, ülke içinde bir yerden diğer bir yere nakleden, muhafaza eden, satan, satın alan veya işleyen kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Yetkili makamların izni olmaksızın, bu fıkra kapsamına giren maddelerin imalinde, işlenmesinde veya kullanılmasında gerekli olan malzeme ve teçhizatı ihraç eden kişi de aynı ceza ile cezalandırılır.” Hükmüne amirdir.

Kanununun 178 nci maddesi ise, Herkesin gelip geçtiği yerlerde yapılmakta olan işlerden veya bırakılan eşyadan doğan tehlikeyi önlemek için gerekli işaret veya engelleri koymayan, konulmuş olan işaret veya engelleri kaldıran ya da bunların yerini değiştiren kişi, iki aydan altı aya kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.” Hükmüne amir bulunmaktadır.

Ayrıca, 4922 Sayılı Denizde Can ve Mal Koruma Hakkında Kanununun 12 nci maddesinde havai fişekler tehlikeli eşya olarak tanımlanmış 22 nci madde de ise; “12 nci maddede yazılı tehlikeli eşyayı kişilerin hayatı ve sağlığı açısından tehlikeli olabilecek şekilde taşıyan kişi iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.” Hükmüne yer vermiştir.

Günümüzde tehlikeli madde taşımacılığında, Ülkemizde henüz uzman kuruluşların ve uzman antrepoculuk ile uzman sürücü varlığından söz edemeyiz.

Biran önce, özellikle Gümrük idarelerinin bu konuda bilgilendirilerek, uzman olmayan ve gerekli alt yapısı olmayan araç ve kişilerle tehlikeli madde taşımacılığının üzerinde durulması ile söz konusu standartlara uygun olmayan araçlarla taşımacılığa izin verilmemesi ve denetimlerin bu yolda arttırılmasının Kamusal güvenlik için zorunluluk arz ettiği açıktır.

GÜMRÜKTE GÜNDEM

Sercan BAHADIR*

“Gümrükte Gündem” açısından 31 Aralık, gümrük ve uluslararası ticaret uygulamalarında bazı değişikliklerin ve yeniliklerin yapıldığı önemli bir tarihtir. Bu nedenle 2014’ün son günü yayınlanan resmi gazete birden çok mükerrer olarak yayınlanmaktadır.

Bu yayınlanan mükerrer resmi gazetelerde bazı gümrük ve uluslararası ticaret uygulamalarına devam edilmesine karar verilirken bazılarının da değiştirilmesine karar verilmiş olmaktadır. Bu ayki “gümrükte Gündem” konumuz ağırlıklı olarak yeni yıl başında yayınlanan resmi gazeteler ile getirilen değişiklikler oluşturmaktadır.

Ancak Aralık ayında gümrük işlemlerinde alışla gelmeyen şekilde ithalat işlemlerinde bir kontrol yoğunluğu ve ithalat işlemlerinde zorluklar ile karşılaşmıştır. Bir çok sektörde ithalat işlemlerinde ciddi sııntılar ile karşılaşıldığı gözlemlenmiştir.

Gümrük işlemlerinde yaşanan bu son gelişmelerin ana kaynağı olarak 2015-2017 dönemini kapsayan Orta Vadeli Ekonomik Program(OVP) incelemenin uygun olacağı düşüncesindeyiz. Çünkü aşağıda belirtilen amaçlar dikkate alındığında yakın zamanda da gümrük işlemlerinin olağan seyrinde gitmeyeceğini söylemek yanlış olmayacaktır:

- Program döneminde yurt içi tasarrufları artırmaya ve ekonominin üretim yapısının ithalata olan yüksek bağımlılığını azaltmaya yönelik politika önceliklerinin katkısıyla, büyümede öngörülen artışa rağmen, 2015 yılında yüzde 5,4 olarak gerçekleşmesi beklenen cari işlemler açığının GSYH’ya oranının dönem sonunda yüzde 5,2’ye inmesi hedeflenmektedir(Enerji ihtiyacı tahmini ile çalışmaktadır).
- Yurt içi tasarrufları artırmak amacıyla, uluslararası yükümlülükler gözetilerek, lüks ve/veya ithalat yoğunluğu yüksek tüketim malları tespit edilerek caydırıcı vergilendirme yapılacaktır.

- İthalatta piyasa gözetimi ve denetim sisteminin etkinliği artırılarak ithal ürünlerin teknik düzenlemelere uygun ve güvenli olmaları sağlanacaktır.
- Dahilde işleme rejimi, yurtiçi üretim, ihracat ve dış ticaret dengesine etkisi açısından bütüncül bir şekilde değerlendirilerek gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Diğer taraftan, 2014 yılı dış ticaret rakamları açıklanmıştır. Buna göre ithalat rakamımız 242 milyar dolar gerçekleşerek hedeflenen rakamının yaklaşık 2 milyar dolar altında gerçekleşmiştir. Buna paralel olarak ihracat 157,7 milyar dolar gerçekleşerek bu kısım da hedefin altında kalmıştır. Dış ticaret açımız ise bir önceki yıla göre dış ticaret açığı 99,9 milyar dolardan 84,5 milyar dolara gerilemiştir. Özellikle son dönemdeki ithalat işlemlerinin gümrükleme süreçlerinde yoğun, etkili ve maliyet arttırıcı (gümrük işlem maliyeti ve ilave gümrük vergisi gibi) bir kontrol yapılmasına karşın ithalat miktarında ciddi bir azalış yaşanmamasının ana nedeni olarak üretim yapımızın ithalata bağımlı olması ile yakın ilgisi olduğunu düşünmekteyiz.

Gümrük ve dış ticaret mevzuatında son dönemde öne çıkan değişikliklerin detayları aşağıda yer almaktadır.

1. İthalat Rejimi Kararına Ek Karar (2014/7098) yayımlanmıştır.

İlgili Karar'da yapılan önemli değişiklikler aşağıdaki gibidir:

a) “Genelleştirilmiş Tercihler Sisteminden Yararlanacak Ülkeler” listesi yeniden düzenlenmiştir. Yapılan düzenlemeyle Çin, Maldivler, Tayland “Gelişme Yolundaki Ülkeler” listesin-

den çıkartılmıştır. 01.01.2015 tarihi itibarıyla, bu ülkelerden yapılacak ithalatta Form A belgesi geçerli olmayacaktır. Diğer yandan, Botsvana, Fiji, Fildişi Sahilleri, Gana, Kamerun, Kenya, Namibya ve Svaziland “Gelişme Yolundaki Ülkeler” listesine ilave edilmiştir.

Ayrıca yayımlanan Karar ile Ekvator, “Özel Teşvik Düzenlemelerinden Yararlanacak Ülkeler” listesinden çıkartılmıştır.

b) 29 Ocak 2014 tarihinde Tahran’da imzalanan ve 10.09.2014 tarihinde kanunlaşan “Türkiye Cumhuriyeti ile İran İslam Cumhuriyeti Arasında Tercihli Ticaret Anlaşması” 01.01.2015 tarihi itibarıyla uygulanmaya başlanmıştır.

c) Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi çerçevesinde Dahilde İşleme Rejimi kapsamında ithal edilip işlem görmüş ürün olarak ihrac edilen Pakistan menşeli eşyanın varsa telafi edici verginin hesaplanmasında; II sayılı listede yer alan G.Y.Ü. sütunu yerine Ö.T.D.Ü. sütununda belirtilen vergi oranlarının uygulanması kararı alınmıştır.

2. GTS Kapsamında Tercihli Rejimden Yararlanacak Eşyanın Menşenin Tespitine İlişkin Karar (2014/7064) yayımlanmıştır.

31 Aralık 2014 tarihli 4. mükerrer Resmi Gazete’de yayımlanarak 1 Ocak 2015 tarihinde yürürlüğe giren 2014/7064 sayılı “Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi Kapsamında Tercihli Rejimden Yararlanacak Eşyanın Menşenin Tespitine İlişkin Karar” ile 22.11.2001 tarihli ve 2001/3485 sayılı Karar’da değişiklik yapılmıştır.

Karar’ın 2 numaralı ekinde yer alan “İmal Edilen Ürünün Menşe Statüsü Kazanabilmesi İçin

Menşeli Olmayan Maddelere Uygulanması Gereken İşçilik ve İşlem Listesi”nde değişiklikler yapılmıştır. Yapılan değişiklikler arasında en öne çıkan, 61 ile 63’ncü fasılları arasında yer alan bazı tekstil ve konfeksiyon ürünlerinin En Az Gelişmiş Ülkelerde (EAGÜ) “kumaştan üretilmesi” olmuştur. Belirlenen ürünlerin EAGÜlerde kumaştan üretilmesi Form A tanzim edilmesi için yeterli olacak ve GTS’den faydalanılacaktır.

3. 2015/1 sayılı İthalat Tebliği yayımlanmıştır.

Aşağıda yer verilen Tebliğleri yürürlükten kaldırarak eşyanın ithalatına yönelik bazı usul ve esasları yeniden düzenleyen 2015/1 sayılı İthalat Tebliği, 31 Aralık 2014 tarihli 2. mükerrer Resmi Gazete’de yayımlanarak 1 Ocak 2015 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir.

Aşağıda yer verilen listedeki Tebliğler yürürlükten kaldırılmış olup; mülga Tebliğ’de yer alan usul ve esaslar İthalat Tebliği’nde (2015/1) aynı şekilde düzenlenmiştir.

- Yurt İçinde Düzenlenen Uluslararası Fuarlara İlişkin Tebliğ (İthalat: 2014/1)
- Çift Kullanımlı Malzeme ve Teknolojilere Dair Nihai Kullanım Sertifikalarının Kayda Alınmasına İlişkin Tebliğ (İthalat: 2014/12)
- Kimyasal Silahlar Sözleşmesi Ekinde Yer Alan Kimyasal Maddelerin İthaline İlişkin Tebliğ (İthalat: 2014/17)
- Bazı Tekstil ve Konfeksiyon Ürünlerinin Denetimine İlişkin Tebliğ (İthalat: 2014/15)
- Genelleştirilmiş Tercihler Sistemine İlişkin Tebliğ (İthalat: 2014/19)
- Askıya Alma Sistemine İlişkin Tebliğ (İthalat: 2014/18)

- Bazı Patlayıcı Maddeler, Ateşli Silahlar, Bıçaklar ve Benzeri Aletlerin İthaline İlişkin Tebliğ (İthalat: 2014/11)
- İş Sağlığı ve Güvenliğini Etkileyen Bazı Maddelerin İthaline İlişkin Tebliğ (İthalat: 2014/13)
- Radyoaktif Maddeler ile Bunların Kullanıldığı Cihazların İthaline İlişkin Tebliğ (İthalat: 2014/3)
- Yüksek Yoğunluklu Tatlandırıcıların İthaline İlişkin Tebliğ (İthalat: 2014/4)
- Haritalar ve Harita Bilgisi İçeren Eşyanın İthaline İlişkin Tebliğ (İthalat: 2014/5)
- Karayolu Taşıt Araçlarının İthaline İlişkin Tebliğ (İthalat: 2014/7)
- Sivil Hava Taşıtlarının İthaline İlişkin Tebliğ (İthalat: 2014/8)

Aşağıdaki tebliğlerde ise bazı değişiklikler yapılmıştır.

a. Kullanılmış veya Yenileştirilmiş Olarak İthal Edilebilecek Bazı Maddelere İlişkin Tebliğ (İthalat: 2014/9): Yeni düzenlemeye göre Ekonomi Bakanlığı İthalat Genel Müdürlüğünden alınan izin belgesinin geçerlilik süresi 6 aydan 3 aya düşürülmüştür.

İthal eşyası ile ilgili olarak ithalat işlemi öncesinde veya sonrasında başvurularda yer alan belge, bilgi ve beyanların doğruluğuna ilişkin Bakanlığın inceleme yapmaya veya yaptırmaya yetkili olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, diğer mevzuatlara ilişkin olarak bu Tebliğ kapsamında verilen izin ve uygunluk yazılarının Ürün Güvenliği ve Denetimi mevzuatı ve diğer mevzuat kapsamında alınması gereken izin ve belgelerin yerine geçmeyeceğine ve ilgili mevzuattan

kaynaklanan yükümlülüklerin yerine getirilmesine engel teşkil etmeyeceğine yer verilmiştir.

Daha önce 2014/9 sayılı Kullanılmış veya Yenileştirilmiş Olarak İthal Edilebilecek Bazı Maddelere İlişkin Tebliğ eklerinde belirtilen eşya listelerinde de değişiklik yapılmıştır.

b. Banknot ve Benzeri Kıymetli Evraka Mahsus Kâğıtların İthaline İlişkin Tebliğ (İthalat: 2014/10): Uygunluk yazısına tabi olan 4802.55.15.99.11; 4802.55.25.99.11; 4802.55.30.99.11; 4802.55.90.99.11 ve 4802.56.80.99.11 G.T.İ.P’li yalnız hisse senedi, tahvilat ve diğer sermaye piyasası araçlarının basımında kullanılan kâğıtlardan 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu kapsamı dışında kalan ve halka açık ortaklık statüsü olmayan şirketlerin hisse senetlerinin basımında kullanılacak filigranlı kâğıtlar hariç tutulmuştur.

Ancak, 4802.55.15.99.11; 4802.55.25.99.11; 4802.55.30.99.11; 4802.55.90.99.11 ve 4802.56.80.99.11 G.T.İ.P’li diğer kâğıtların ithali için, Sermaye Piyasası Kanunu kapsamı dışında kalan ve halka açık ortaklık statüsü olmayan şirketlerin hisse senetlerinin basımında kullanılacak söz konusu G.T.İ.P’li filigranlı kâğıt ithali için ilgili Tebliğ’de belirtilen belgelere ek olarak Gümrük ve Ticaret Bakanlığında alınacak uygunluk yazısı ile birlikte Genel Müdürlüğe başvurularını gerekmektedir.

c. Gübre İthaline İlişkin Tebliğ (İthalat: 2014/16): Gübre İthaline İlişkin Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı’ndan Uygunluk Yazısı Alınacak Eşya Listesinde değişiklikler yapılmıştır.

d. Ozon Tabakasını İncelten Maddelerin İthaline İlişkin Tebliğ (İthalat: 2014/14): İthali yasak eşya listesinde değişiklik yapılmış olup, ithal lisansına ilişkin olarak:

“İthal lisansı kapsamında gerçekleştirilecek ithalat, sadece bu Tebliğ’in ekindeki başvuru formunda ithalatçı tarafından beyan edilen ve ithal lisansında belirtilen Gümrük ve Muhafaza Başmüdürlüğüne bağlı gümrük kapısından yapılabilir.” ifadesi Tebliğ’den çıkarılmış ve Ozon Tabakasını İncelten Maddelere Dair Montreal Protokolü Pekin Değişikliklerine Taraf ülkeler listesine Kazakistan eklenmiştir.

e. Harp Silahları, Bunların Aksam ve Parçalarının İthaline İlişkin Tebliğ (İthalat: 2014/2): Olağanüstü Hal Bölge Valiliğinin bu gibi eşyayı ithal etme yetkisi kaldırılmıştır.

4. Ürün Güvenliği ve Denetimi Tebliğleri yayımlanmıştır.

31 Aralık 2014 tarihli mükerrer Resmi Gazete’de yayımlanan Ürün Güvenliği ve Denetimi Tebliğleri, 1 Ocak 2015 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Aşağıda yer verilen listedeki Tebliğler yürürlükten kaldırılmış olup; mülga Tebliğ’de yer alan usul ve esaslar yeni Tebliğlerde aynı şekilde düzenlenmiştir.

- Japonya’dan İthal Edilecek Gıda ve Tarım Ürünlerinin Radyasyon Kontrolü Tebliği (Ürün Güvenliği ve Denetimi: 2014/2)
- Oran Yetiştirme Materyallerinin İthalat Denetimi Tebliği (Ürün Güvenliği ve Denetimi: 2014/17)
- Çevrenin Korunması Yönünden Kontrol Altında Tutulan Metal Hurdaların İthalat Denetimi Tebliği (Ürün Güvenliği ve Denetimi: 2014/23)

Aşağıdaki Ürün Güvenliği ve Denetimi Tebliğlerinde ise bazı değişiklikler yapılmıştır, yapılan değişikliklere ilişkin detaylar www.vergidegun-

dem.com internet adresimizde yer alan 4 nolu Gümrükte Gündem Sirkülerinde yer almaktadır.

- İthalatta Standartlara Uygunluk Denetimi Tebliği (Ürün Güvenliği ve Denetimi: 2015/1)
- Çevrenin Korunması Yönünden Kontrol Altında Tutulan Atıkların İthalat Denetimi Tebliği (Ürün Güvenliği ve Denetimi: 2015/3)
- Sağlık Bakanlığının Özel İznine Tabi Maddelerin İthalat Denetimi Tebliği (Ürün Güvenliği ve Denetimi: 2015/4)
- Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının Kontrolüne Tabi Ürünlerin İthalat Denetimi Tebliği (Ürün Güvenliği ve Denetimi: 2015/5)
- Çevrenin Korunması Yönünden Kontrol Altında Tutulan Kimyasalların İthalat Denetimi Tebliği (Ürün Güvenliği ve Denetimi: 2015/6)
- Çevrenin Korunması Yönünden Kontrol Altında Tutulan Katı Yakıtların İthalat Denetimi Tebliği (Ürün Güvenliği Ve Denetimi: 2015/7)
- Telsiz ve Telekomünikasyon Terminal Ekipmanlarının İthalat Denetimi Tebliği (Ürün Güvenliği ve Denetimi: 2015/8)
- “CE” İşareti Taşınması Gereken Bazı Ürünlerin İthalat Denetimi Tebliği (Ürün Güvenliği ve Denetimi: 2015/9)
- Oyuncakların İthalat Denetimi Tebliği (Ürün Güvenliği Ve Denetimi: 2015/10)
- Kişisel Koruyucu Donanımların İthalat Denetimi Tebliği (Ürün Güvenliği ve Denetimi: 2015/11)
- Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca Denetlenen Bazı Tüketici Ürünlerinin İthalat Denetimi Tebliği (Ürün Güvenliği Ve Denetimi: 2015/12)
- 4703 Sayılı Ürünlere İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanunla Düzenlenmiş Olan İdari Para Cezalarının Yeni Değerlerinin Duyurulmasına İlişkin Tebliğ (Ürün Güvenliği ve Denetimi: 2015/13)
- Yapı Malzemelerinin İthalat Denetimine İlişkin Tebliğ (Ürün Güvenliği ve Denetimi: 2015/14)
- Pil ve Akümülatörlerin İthalat Denetimine İlişkin Tebliğ (Ürün Güvenliği ve Denetimi: 2015/15)
- Tıbbi Cihazların İthalat Denetimine İlişkin Tebliğ (Ürün Güvenliği ve Denetimi: 2015/16)
- Bazı Tüketici Ürünlerinin İthalat Denetimi Tebliği (Ürün Güvenliği ve Denetimi: 2015/18)
- Tütün, Tütün Mamulleri, Alkol ve Alkollü İçkilerin İthalat Denetimi Tebliği (Ürün Güvenliği ve Denetimi: 2015/19)
- Sağlık Bakanlığınca Denetlenen Bazı Ürünlerin İthalat Denetimi Tebliği (Ürün Güvenliği ve Denetimi: 2014/20)
- Bazı Tarım Ürünlerinin İhracatında Ve İthalatında Ticari Kalite Denetimi Tebliği (Ürün Güvenliği ve Denetimi: 2015/21)
- İhracatta Ticari Kalite Denetimlerinin Risk Esaslı Yapılması Amacıyla Firmaların Sınıflandırılmasına İlişkin Tebliğ (Ürün Güvenliği ve Denetimi: 2015/22)

5. Dahilde işleme rejimine ilişkin ihracat sayılan satış ve teslimlerde (D3) ihracatçı birliklerin tüm yetkileri bölge müdürlüklerine aktarılmıştır.

31.12.2014 tarihli ve 29222 sayılı 4. mükerrer Resmi Gazetede yayımlanan İhracat Sayılan Satış ve Teslimler Hakkında Tebliğ (İhracat: 2005/2)'de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (İhracat: 2014/10) ile yürütme yetkileri Ekonomi Bakanlığı'na geçmiştir ve ihracatçı birlikleri genel sekreterliği tarafından yapılan tüm işlemler bölge müdürlükleri tarafından gerçekleştirilecektir.

Diğer taraftan, yayımlanan Tebliğ (İhracat: 2014/10) ile firmaların ek süre başvuruları için elektronik ortamda Ekonomi Bakanlığı'na müracaat etme uygulaması geliştirilmiştir.

6. Hariçte işleme rejiminde ihracatçı birliklerinin yetkileri bölge müdürlüklerine aktarılmıştır.

Hariçte İşleme Rejimi Tebliği (İhracat: 2007/5)'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (İhracat: 2014/11) 31.12.2014 tarihli ve 29222 sayılı 4. mükerrer Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir ve bu Tebliğ ile yapılan değişiklikler aşağıdaki gibidir:

a) Bölge müdürlükleri tanımı Tebliğe eklenmiştir ve buna göre; Ekonomi Bakanlığı Taşra Teşkilatında yer alan Marmara Bölge Müdürlüğü, Batı Anadolu Bölge Müdürlüğü, Güney Anadolu Bölge Müdürlüğü, İç Anadolu Bölge Müdürlüğü, Batı Karadeniz Bölge Müdürlüğü, Doğu Karadeniz Bölge Müdürlüğü, Doğu Anadolu Bölge Müdürlüğü, Güneydoğu Anadolu Bölge Müdürlüğünü ifade etmektedir.

b) Hariçte işleme izin belgesinin kapatılması için müracaat edilmesi gereken merci Bakanlıkça (İhracat Genel Müdürlüğü) belirlenen ilgili "bölge müdürlüğü" olarak değiştirilmiştir. Ancak hariçte işleme izninin kapatılması için müracaat edilmesi gereken merci değişmemiş olup izni veren ihracatçı birlikleri genel sekreterliği olarak devam etmektedir. Ayrıca hariçte işleme izin belgesi taahhüdünün kapatılmasının ilgili "bölge müdürlüğü" tarafından yapılacağına yer verilmiştir.

c) Kullanılmayan belgenin, hariçte işleme izin belgesi sahibi firmanın talebi üzerine, Bakanlıkça iptal edileceği ve bu hususun ilgili "bölge müdürlüğüne" ve ilgili firmaya bildirileceği şeklinde değiştirilmiştir.

7. Transit Rejiminde değişiklik yapılmıştır.

31.12.2014 tarihli ve 29222 sayılı 4. mükerrer Resmi Gazetede yayımlanan Gümrük Genel Tebliği (Transit Rejimi) (Seri No: 3)'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Transit İşlemleri) (Seri No: 8) ile 3 seri numaralı Gümrük Genel Tebliği'nin "İlave bilgi ve belge ibrazı" bölümüne (Madde 9) aşağıdaki fıkralar eklenmiştir:

- "Bu Tebliğ kapsamında izin sahibi firma ve taşıyıcı firmaların sahibi, sermayesinin yüzde onundan fazlasına sahip gerçek kişi ortakları ile yönetim kurulu üyeleri ya da temsil ve ilzama yetkili yöneticilerinde değişiklik olması durumunda, söz konusu değişikliğe ilişkin Ticaret Sicili Gazetesi'nin bir örneğinin yayımını takip eden on gün içerisinde Bakanlığa (Gümrükler Genel Müdürlüğü) gönderilmesi gerekir.
- Bu Tebliğ kapsamında izin sahibi firma ve taşıyıcı firmaların sahibi, sermayesinin yüzde onundan fazlasına sahip gerçek kişi or-

takları, yönetim kurulu üyeleri ve temsil ve ilzama yetkili yöneticileri hakkında Cumhuriyet Başsavcılığından son on beş gün içinde alınmış arşiv bilgilerini içerir Adli Sicil Kaydının her takvim yılının Ocak ayı sonuna kadar Bakanlığa (Gümrükler Genel Müdürlüğü) gönderilmesi gerekir.

- Bu Tebliğ kapsamında izin sahibi firma ve taşıyıcı firmaların merkez ve şube adresleri ile iletişim bilgilerinde değişiklik olması durumunda Bakanlığa (Gümrükler Genel Müdürlüğü) ve ilgili gümrük ve ticaret bölge müdürlüklerine gecikmeksizin bilgi verilmesi gerekir.”

Ayrıca Tebliğ’in 10. maddesinin birinci fıkrasına ham petrol, benzin, motorin, gazyağı ve jet yakıtının transitinde çift yönlü olarak “Habur Gümrük Müdürlüğü-Nusaybin-Mardin-Diyarbakır-Bingöl-Karlıova-Erzurum-Bayburt-Gümüşhane-Trabzon Gümrük Müdürlüğü” güzergahı eklenmiştir.

8. Antrepolarda görevlendirilen memurların masraflarına ilişkin düzenleme yapılmıştır.

Gümrükler Genel Müdürlüğünün 13.01.2015 tarihli ve 40216608/010.06.01 sayılı Antrepoda Memur Görevlendirme konulu dağıtımli yazısı yayımlanmıştır. Buna göre 12.12.2014 tarihli 2014/1 sayılı İç Genelge kapsamında antrepolarda görevlendirilen memurların;

- Antrepolara gidiş-dönüş ulaşımı ile,
- Gerektiğinde yemek ihtiyacı

antrepo işleticileri veya kullanıcıları tarafından karşılanacak olup işletici ve kullanıcılar tarafından söz konusu giderler için gümrük idaresine herhangi bir ödeme yapılmayacağı belirtilmiştir.

9. Gümrük Genel Tebliğinde (Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi) (Seri No: 1) Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ yayımlanmıştır.

17 Ocak 2015 tarihli 29239 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Tebliğ ile 15 Ekim 2008 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanmış olan Gümrük Genel Tebliği (Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi) (Seri No: 1)’nde aşağıdaki iki konuda değişiklikler yapılmıştır.

Birinci olarak, Gümrük Genel Tebliği (DTS) (Seri No:1)’nin 3’üncü maddesine “EK-1 ve EK-2’de yer alan tablolarda belirtilen ülkeler menşeli eşyanın Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi kapsamında tercihli rejimden faydalanabilmesi için eşyanın menşe ülkesinin, ithalatın yapıldığı tarihte yürürlükte olan İthalat Rejim Kararında Sistemden yararlanacak ülkeler arasında gösterilmiş olması gerekmektedir.” fıkrası eklenmiştir.

İkinci olarak, Gümrük Genel Tebliği (Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi) (Seri No:1)’nin Ek-2’sinde yer alan Nikaragua, Belize, Peru, St. Lucia, Bahreyn, Kosta Rika, Kamboçya ve Irak’a ek olarak, bu Tebliğ ile iki ülke daha eklenmiştir. Bu ülkeler Madagaskar ve Bhuta’dır.

10. Dâhilde işleme rejiminde aynıyet tespitine ilişkin genelge yayımlandı.

Dâhilde işleme rejimi kapsamında elde edilen işlem görmüş ürünün ithal eşyası veya eşdeğer eşyadan elde edilmesi durumlarında aynıyet tespiti yapılması gereken hallerde, bu tespitlerin gümrük idaresince yapılması gerekmektedir. Söz konusu tespitlerin yapılmasına ilişkin sorumluluk belge sahibi firmalara ait bulunmaktadır.

Gümrükler Genel Müdürlüğüne 30 Ocak 2015 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren 2015/8 sayılı Genelge ile gümrük idarelerince ayniyet tespitine ilişkin tesis edilmesi gereken işlemler hususunda düzenleme yapılmıştır. Bu bağlamda, önceden ihracat ve önceden ithalat durumlarında yapılması gereken işlemler ayrı başlıklar altında aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir.

1-Eşdeğer eşya kullanımı (önceden ihracat);

a) İhracatın yapıldığı gümrük idaresince;

Eşdeğer eşyanın niteliğine göre;

- İhraç eşyasından numune alınması,
- Numune alınması mümkün olmayan eşyanın, tanınmasına yarayacak özelliklerini ve gerek görülmesi halinde fotoğraflarını içeren bir tutanakla tespitinin yapılması,
- Ekspertiz raporu düzenlettirilmesi,
- Laboratuvar tahlili yaptırılması,

suretiyle, ayniyet tespit usullerinden birinin belirlenerek eşdeğer eşyanın ticari kalite, teknik özellik ve 8'li bazda GTİP'inin tespit edilmesi,

- Yapılan ayniyet tespitine ilişkin 2 nüsha olarak hazırlanan Tespit Tutanağının bir örneğinin eşdeğer eşya karşılığı ithalatın yapıldığı gümrük idaresine ibraz edilmek üzere yükümlüsüne verilmesi, diğer nüshanın ise ihracat gümrük idaresince muhafaza edilmesi,

b) İthalatın yapıldığı gümrük idaresince;

İthalat gümrük idaresince de eşdeğer eşya karşılığı ithali yapılan eşyanın eşdeğer eşya ile ticari kalite, teknik özellik ve 8'li bazda GTİP uyumuna ilişkin tespitlerin yapılması ve yü-

kümlüsünce ibraz edilen Tespit Tutanağında yer alan bilgiler ile karşılaştırılmak suretiyle ithalata izin verilmesi,

gerekmektedir.

2- İhraç eşyasının ithal eşyasından elde edilmesi (önceden ithalat);

a) İthalatın yapıldığı gümrük idaresince;

İthal eşyasının niteliğine göre;

- İthal eşyasından numune alınması,
- Numune alınması mümkün olmayan eşyanın, tanınmasına yarayacak özelliklerini ve gerek görülmesi halinde fotoğraflarını içeren bir tutanakla tespitinin yapılması,
- Ekspertiz raporu düzenlettirilmesi,
- Laboratuvar tahlili yaptırılması,
- suretiyle, ayniyet tespit usullerinden birinin belirlenerek gerekli tespit işlemlerinin yapılması,
- Yapılan ayniyet tespitine ilişkin 2 nüsha olarak hazırlanan Tespit Tutanağının bir örneğinin ihracatın yapıldığı gümrük idaresine ibraz edilmek üzere yükümlüsüne verilmesi, diğer nüshanın ise ithalat gümrük idaresince muhafaza edilmesi,

gerekmektedir.

b) İhracatın yapıldığı gümrük idaresince;

İhracat gümrük idaresince de ithal eşyasının ihracı yapılan işlem görmüş ürün bünyesinde kullanıldığının yukarıda belirtilen usullerden birine göre belirlenmesi ve yükümlüsünce ibraz edilen Tespit Tutanağında yer alan bilgiler ile uyumlu olup olmadığının kontrolü yapılır.

İthalat ve ihracat gümrük idarelerince yükümlüsünce ibraz edilen Tespit Tutanağında yer alan bilgilerin yanlışlığından ya da sahteliğinden şüphelenilmesi halinde, bahse konu tespit tutanaklarının her bir gümrük idaresinde mevcut nüshası üzerinden teyidinin yapılması gerekmektedir.

11. Dâhilde işleme rejiminde ikincil işlem görmüş ürüne ilişkin genelge yayımlandı.

Gümrükler Genel Müdürlüğünce 30.01.2015 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren 2015/7 sayılı Genelge ile A.TR dolaşım belgesi veya menşe ispat belgeleri eşliğinde dâhilde işleme rejimi (DİR) kapsamında ithal edilen ithal eşyasından işleme faaliyetleri sonucunda elde edilen ikincil işlem görmüş ürünlerin serbest dolaşıma giriş anında vergilendirilmesi hususunda düzenleme yapılmıştır.

Bilindiği üzere, DİR kapsamında elde edilen ikincil işlem görmüş ürünlerin serbest dolaşıma girişinde vergilendirmesi hususu Gümrük Kanunu'nun 114 ve 115. maddelerinde düzenlenmiştir. Bu kapsamda;

- Kanun'un 114'üncü maddesi "Dahilde işleme rejimi kapsamında bir gümrük yükümlülüğünün doğması halinde, 115'inci madde hükümleri saklı kalmak kaydıyla, gümrük vergileri, ithal eşyasının dahilde işleme rejimine ilişkin beyannamenin tescil tarihindeki vergi oranı ve diğer vergilendirme unsurları göz önünde bulundurularak hesaplanır."
- Kanun'un 115'inci maddesi ise "İlgili kuruluşların görüşleri alınarak yönetmelikle belirlenen listede yer alan işleme faaliyet-

leri sonucunda, asıl işlem görmüş ürünlerle birlikte söz konusu listede belirtilen ikincil işlem görmüş ürünlerin elde edilmesi ve bu ikincil ürünlerin serbest dolaşıma sokulması halinde ithalat vergileri; asıl işlem görmüş ürünün ihraç edilen kısmı oranında ikincil işlem görmüş ürünlerin serbest dolaşıma girişine ilişkin beyannamenin tescil tarihindeki vergi oranı ve diğer vergilendirme unsurları esas alınarak hesaplanır. Ancak izin hak sahibi, bu ürünlere ilişkin vergilerin 114'üncü maddede belirtilen usule tahakkukunu talep edebilir."

hükümlerini amirdir.

Bu çerçevede ilgili Genelge'de Kanun'un ilgili maddeleri kapsamında;

- Vergilendirmenin 114'üncü maddeye göre yapılması durumunda, ikincil işlem görmüş ürünün elde edilmesinde kullanılan ithal eşyasının ithali esnasında ibraz edilen A.TR dolaşım belgesi ve menşe ispat belgelerinin dikkate alınması,
- Vergilendirmenin 115'inci maddeye göre yapılması ve tüm ithal girdilerin aynı tercihli tarife uygulamasından faydalandığı durumda, kullanılan ithal eşyasının ithali esnasında ibraz edilen A.TR dolaşım belgesi ve menşe ispat belgelerinin dikkate alınması,
- Vergilendirmenin 115'inci maddeye göre yapılması ancak tüm ithal girdilerin aynı tercihli tarife uygulamasından faydalanmadığı durumda, kullanılan ithal eşyasının ithali esnasında ibraz edilen A.TR dolaşım belgesi ve menşe ispat belgelerinin dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir.

Ticarette

GÜNDEM

*Salih USTA**

1. Elektronik Ticaret

Elektronik Ticaretin Düzenlenmesine İlişkin Kanun Tasarısı, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edilerek yasalaştı. Bu Kanunun amacı, elektronik ticarete ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir. Kanun kapsamında; ticari iletişim, hizmet sağlayıcı ve aracı hizmet sağlayıcılarının sorumlulukları, elektronik iletişim araçlarıyla yapılan sözleşmeler ile elektronik ticarete ilişkin bilgi verme yükümlülükleri ve uygulanacak yaptırımlar ele alınmıştır.

Artık Elektronik Ticaretin Düzenlenmesine İlişkin Kanun ile kimden geldiği belli olmayan mesaj ve ileti gönderenlere 1000 TL ile 10 bin TL arasında değişen idari para cezaları verilebilecektir. Elektronik ticarete ilişkin esas ve usulleri düzenleyen bu Kanuna göre, hizmet sağlayıcıları, elektronik iletişim araçlarıyla sözleşmenin yapılmasından önce alıcıların kolayca ulaşabileceği şekilde ve güncel olarak tanıtıcı bilgileri, varsa mensubu olduğu meslek odası ile meslekle ilgili davranış kurallarını ve bunlara elektronik olarak ne şekilde ulaşılabilirliğini belirtecek ve alıcının, siparişini elektronik iletişim araçlarıyla vermesi halinde; hizmet sağlayıcı, siparişin onaylanması aşamasında, ödeme bilgilerinin girilmesinden önce, ödenecek toplam bedel de dahil olmak üzere, sözleşmenin şartlarının alıcı tarafından açıkça görülmesini sağlayacaktır.

Hizmet sağlayıcılar, alıcının siparişini aldığını, elektronik iletişim araçlarıyla teyit edeceklerdir.

Ticari iletişime belli bir standart koyabilmek amacıyla yeni düzenlemeler yapılmıştır. Yapılan düzenlemelerden bazıları şu şekildedir;

- Ticari iletişimin ve bu iletişimin adına yapıldığı gerçek ya da tüzel kişinin açıkça belirlenebilir olmasını sağlayan bilgilerin sunulması gerekmektedir.
- İndirim ve hediye gibi promosyonlar ile promosyon amaçlı yarışma veya oyunların niteliklerinin açıkça belirtilmesi, katılımın ve bunlardan faydalanmanın şartlarına kolayca ulaşılabilir, açık ve şüpheye yer bırakmayacak şekilde anlaşılır olması gereklidir.
- Ticari elektronik iletiler, alıcılara ancak önceden onayları alınmak kaydıyla gönderilebilecek olup bu onay, yazılı olarak veya her türlü elektronik iletişim araçlarıyla alınabilecektir.
- Alıcının kendisiyle iletişime geçilmesi amacıyla iletişim bilgilerini vermesi halinde, mal ve hizmetlere ilişkin değişiklik ile ticari elektronik iletiler için ayrıca onay alınmayacaktır.
- Esnaf ve tacirlere önceden onay alınmaksızın ticari elektronik iletiler gönderilebilecektir.
- Ticari elektronik iletinin içeriğinin, alıcıdan alınan onaya uygun olması gerekmektedir.
- İletide, göndericinin tanınmasını sağlayan bilgiler ile telefon, faks, kısa mesaj numarası ve elektronik posta adresi yer almalıdır.
- İletide, iletinin konusu, amacı ve başkası adına yapılması halinde kimin adına yapıldığı bilgilerinin de yer alması gerekmektedir.
- Alıcılar diledikleri zaman, hiçbir gerekçe belirtmeksizin ticari elektronik iletileri almayı reddedebileceklerdir. Hizmet sağlayıcı, ret bildirimini elektronik iletişim araçlarıyla kolay ve ücretsiz olarak iletilmesini sağlayacak ve gönderdiği iletide buna ilişkin gerekli bilgileri sunacaktır. Ret talebinin ulaşmasının ardından hizmet sağlayıcı, 3 iş günü içinde alıcıya elektronik ileti göndermeyi durduracaktır.
- Aracı hizmet sağlayıcılar, mesajların içeriğini kontrol etmek ve hukuka aykırı bir faaliyetin söz konusu olup olmadığını araştırmakla yükümlü olmayacaktır.
- Hizmet sağlayıcılar ve aracı hizmet sağlayıcılar, elde ettiği kişisel verilerin saklanmasından ve güvenliğinden sorumludurlar. Kişisel verileri, ilgili kişinin onayı olmaksızın üçüncü kişilere iletmeyecek ve başka amaçlarla kullanamayacaklardır.
- Kanundaki yükümlülükleri yerine getirmeyen ya da şartları uygulamayanlar hakkında, 1000 TL ile 15 bin TL arasında değişen idari para cezaları uygulanacak.
- Ticari elektronik iletilerin bir defada birden fazla kimseye, onayları alınmadan gönderilmesi halinde para cezası 10 katına kadar arttırılacak.
- Abone ve kullanıcılarla, önceden izinleri alınmaksızın otomatik arama makineleri, faks, elektronik posta, kısa mesaj gibi elektronik haberleşme vasıtalarının kullanılması suretiyle doğrudan pazarlama, siyasi propaganda veya cinsel içerik iletimi gibi maksatlarla istek dışı haberleşme yapılamayacaktır.
- Kimden geldiği belli olmayan mesaj ve ileti gönderenlere 1000 TL ile 10 bin TL arasında değişen idari para cezaları verilecek.
- Bakanlıkça görevlendirilen denetim elemanlarına istenilen bilgi, belge ve defter ile elektronik

kayıtları vermeyenlere de 2 bin liradan 5 bin liraya kadar idari para cezası uygulanacak.

- Ticari elektronik iletileri alıcılara önceden onaylarını almadan birden fazla gönderen hizmet sağlayıcılara ise 10 bin liradan 50 bin liraya kadar idari para cezaları verilecek.

05/112014 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun 01/05/2015 tarihinde yürürlüğe girmiş olup Kanunun uygulanmasına ilişkin yönetmelik taslakları ilgili kamu kuruluşları ve özel sektör temsilcileriyle yapılan toplantılar neticesinde hazırlanmıştır.

İlgili kurumların görüşleri alınarak hazırlanan Elektronik Ticarete Sözleşme ve Siparişler Hakkında Yönetmelik Taslağı ile Ticari İletişim ve Ticari Elektronik İletiler Hakkında Yönetmelik Taslağı sayesinde elektronik ticarete kapsamlı düzenlemeler hayata geçirilecektir. Söz konusu Yönetmeliklerle, elektronik ortamda bir mal satımı veya hizmet sunumuna ilişkin sözleşme ve siparişlerdeki yükümlülükler, telefon ve bilgisayar gibi elektronik iletişim araçlarıyla gönderilen SMS, e-posta ve telefon araması yoluyla gerçekleştirilen her türlü ticari iletişim ve bunların yapılmasına elektronik ortam sağlayan aracı hizmet sağlayıcılarının yükümlülükleri düzenlenmeye çalışılmıştır.

2. Perakende Ticaret

Perakende sektörünün çok fazla tarafı bulunduğundan dolayı bu alanda yıllardan beri düzenleme yapılmaması büyük bir eksiklikti ancak bu eksiklik Perakende Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun’un yürürlüğe girmesiyle giderilmeye çalışılmıştır. Kanunun amacı; perakende işletmelerin açılış ve faaliyete geçiş işlemlerinin kolaylaştırılması, perakende ticaretin serbest piyasa ortamında etkin ve sürdürülebilir rekabet şartlarına göre yapılması, tüketicinin korunması, perakende işletmelerin den-

geli bir şekilde büyüme ve gelişmesinin sağlanması ve perakende işletmelerin faaliyetleri ile bunların birbirleri, üretici ve tedarikçilerle ilişkilerinin düzenlenmesidir. Bu Kanunun kapsamı dahilinde; perakende işletmelerin açılış, faaliyet ve denetimlerine ilişkin usul ve esaslar ile Kanunun uygulanmasında Bakanlık, yetkili idare ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının görev, yetki ve sorumlulukları düzenlenmiştir. Milli gelirin yüzde 15’ini perakende ticaret alanı oluşturmaktadır. Kanunla getirilen düzenlemelerle esas itibariyle içerisinde alışveriş merkezleri, zincir mağazalar da dahil bütün perakende ticaretle uğraşan mağazaların bulunduğu alanın kurallara bağlanması ve esnaf ve sanatkarların desteklenmesi hususları üzerinde durulmaktadır.

Bu bağlamda Perakende Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun ile yapılan düzenlemelerden bazıları şu şekildedir;

- Büyük mağazalara mal veren küçük işletmelerin mağduriyetlerinin ortadan kaldırılması amacı ile alışveriş merkezleri ve zincir mağazalara 30 günden daha az sürede bozulabilen mallar satan küçük işletmelerin alacaklarının ödenme süresinin bu ürünlerin teslim tarihinden itibaren 30 günü geçemeyecektir.
- Perakende işletmelerde rafı bulunan üreticilerden ya da kiracılardan farklı isimler altında ücretler alınmaması için kanuni düzenleme yapılmıştır. Ancak bu düzenlemenin istisnası; yapılan işlemin doğrudan ürünün satışını arttırıcı mahi-

yette olup olmaması ve bu durumun ispat edilebiliyor olması halinde söz konusu ücretlerin alınabilmesidir.

– Küçük işletmelerin markalaşmalarına yönelik olarak; alışveriş merkezleri ve zincir mağazaların kendi adlarına ürettikleri malların üzerinde, daha önce üreticinin ad, unvan ve bilgileri

yer almamaktaydı, fakat

artık bu tür ürünlerin ambalajlarında üreten firmanın kimlik bilgilerinin de yer alması sağlanarak küçük üreticilere, ilave ücret ödemedi, kendilerini tanıtmaları fırsatı sağlanacaktır.

- Perakende işletmeler tarafından yapılan kampanyalı satışlara sınırlama getirilerek Tasfiye halinde 6 ay, diğer hallerde 3 aydan fazla kampanyalı satış yapılamayacağı gibi kampanyalı satışların başlangıç ve bitiş tarihleri de belli olacak.
- AVM'lerin çalışma saatleri illerde valilikler, Türkiye genelini ilgilendiren durumlarda ise Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından belirlenecektir.
- AVM'lerde mutlaka acil tıbbi müdahale ünitesi, ibadet yeri, bebek bakım odası, çocuk oyun alanı gibi ortak kullanım alanları oluşturulacak. AVM'lerin yerinin belirlenmesi konusunda Bakanlar Kuruluna yetki ve görev verilmekte olup, AVM'lerin açılış koşulları Bakanlar Kurulu tarafından belirlenecektir.
- Perakende sektöründeki gelişmeleri izlemek ve politika belirlemek üzere Perakendeciler Konseyi oluşturulması öngörülmüştür.

– Geleneksel, unutulmaya yüz tutmuş sanatlara ve bunları icra edenlere alışveriş merkezlerinin binde 3'ünün tahsis edilmesi, kira bedelinin de rayiç bedelin dörtte biri oranında belirlenmesi hedeflenmektedir.

– Ayrıca AVM'lerde, yöresel ürünlerin ticareti için yüzde 1'lik bir bölüm tahsis edilmesi zorunlu hale getirilmiştir.

– Perakende ticaret ile uğraşacak işletmelerin bütün kuruluş işlemlerinin Perakende Bilgi Sistemi (PERBİS) üzerinden yapılması planlanmakta olup, böylece bürokratik sürecin ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır.

3. Finansal Hizmetler İlişkin Mesafeli Sözleşmeler

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından Finansal Hizmetlere İlişkin Mesafeli Sözleşmeler Yönetmeliği çıkarılmış olup söz konusu Yönetmelikle, finansal hizmetlere ilişkin mesafeli sözleşmelerin uygulama usul ve esaslarını düzenlenmektedir.

4. Abonelik Sözleşmeleri

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından Abonelik Sözleşmeleri Yönetmeliği çıkarılmış olup söz konusu Yönetmelik, abonelik sözleşmelerine ilişkin uygulama usul ve esaslarını düzenlemektedir.

5. İş Yeri Dışında Kurulan Sözleşmeler

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından İş Yeri Dışında Kurulan Sözleşmeler Yönetmeliği çıkarılmış olup söz konusu Yönetmelik, iş yeri dışında kurulan sözleşmeler ile doğrudan satışlara ilişkin uygulama usul ve esaslarını düzenlemektedir.

6. Taksitle Satış Sözleşmeleri

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından Taksitle Satış Sözleşmeleri Hakkında Yönetmelik çıkarılmış olup

söz konusu Yönetmelik, taksitle satış sözleşmelerine ilişkin uygulama usul ve esaslarını düzenlemektedir.

7. Paket Tur Sözleşmeleri

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından Paket Tur Sözleşmeleri Yönetmeliği çıkarılmış olup söz konusu Yönetmelik, paket tur sözleşmelerine ilişkin uygulama usul ve esaslarını düzenlemektedir.

8. Devre Tatil Ve Uzun Süreli Tatil Hizmeti Sözleşmeleri

Bakanlığımız tarafından Devre Tatil Ve Uzun Süreli Tatil Hizmeti Sözleşmeleri Yönetmeliği çıkarılmış olup söz konusu Yönetmelik, devre tatil, uzun süreli tatil hizmeti, değişim ve yeniden satış sözleşmelerine uygulanacak usul ve esasları düzenlemektedir.

9. Ticari Reklam Ve Haksız Ticari Uygulamalar

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından Ticari Reklam ve Haksız Ticari Uygulamalar Yönetmeliği çıkarılmış olup söz konusu Yönetmelikle, reklam veren, reklam ajansları, mecra kuruluşları ve reklamcılık ile ilgili tüm kişi, kurum ve kuruluşlar ile ticari uygulamada bulunanların uyması gereken ilkeleri ve bu ilkeler çerçevesinde yapılacak inceleme esaslarını belirlemek ve haksız ticari uygulamalara karşı tüketicileri korumak amaçlanmıştır.

10. 5957 Sayılı Sebze ve Meyveler İle Yeterli Arz ve Talep Derinliği Bulunan Diğer Malların Ticaretinin Düzenlenmesi Hakkında Kanunun 10'uncu Maddesinde Yer Alan Parasal Sınırların Artırılması

Bakanlığımız tarafından 5957 sayılı Sebze ve Meyveler ile Yeterli Arz ve Talep Derinliği Bulunan Diğer Malların Ticaretinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun'un 10'uncu Maddesinde Yer Alan Parasal Sınırların Artırılmasına İlişkin Tebliğ çıkarılmış olup söz konusu tebliğ ile;

- 15/11/2014 tarihli ve 29176 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 441)'nde yer alan % 10,11'lik (on virgül on bir) yeniden değerlendirme oranı esas alınarak 01/01/2015 tarihinden itibaren uygulanmak üzere, 11/03/2010 tarihli ve 5957 sayılı Sebze ve Meyveler ile Yeterli Arz ve Talep Derinliği Bulunan Diğer Malların Ticaretinin Düzenlenmesi Hakkında Kanunun 10'uncu maddesinin beşinci ve altıncı fıkralarında belirtilen parasal sınır 61.681,72 TL olarak tespit edilmiş,
- 24/12/2013 tarihli ve 28861 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 5957 sayılı Sebze ve Meyveler ile Yeterli Arz ve Talep Derinliği Bulunan Diğer Malların Ticaretinin Düzenlenmesi Hakkında Kanunun 10'uncu Maddesinde Yer Alan Parasal Sınırların Artırılmasına İlişkin Tebliğ yürürlükten kaldırılmıştır.

11. Sermaye Şirketlerinin Tasfiyesinde Şirket Alacaklılarının Alacaklarının Yatırılacağı Bankanın Belirlenmesi

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından Sermaye Şirketlerinin Tasfiyesinde Şirket Alacaklılarının Alacaklarının Yatırılacağı Bankanın Belirlenmesine İlişkin Tebliğ çıkarılmış olup söz konusu tebliğ ile; tasfiye halinde bulunan anonim, limited ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin, bilinen alacaklılarıyla, ulaşılamayan ortaklarının muaccel olan veya hakkında uyumsuzluk bulunmayan alacaklarının;

- Depo edileceği bankanın,
- Depo edilmesi ile banka hesabına yatırılan tutarın hak sahiplerine ödenmesine ilişkin usul ve esasların, belirlenmesi amaçlanmıştır.

Drogba'nın Konteyneri

*Hakan UÇAK **

Drogba'nın kesin gidişine ilişkin kanıt ise konteynerdi. Evet. Yanlış okumadınız. Konteynerdi!

Hemen her Türk erkeği gibi spora, daha doğrusu futbola meraklı bir insanım. Bir sene öncesinde kadar halı sahalarda futbol oynuyordum. Hiç kimenin talep etmediği kalecilğe merak salıp, yıllar boyunca dikdörtgen bir alanı korumaya çalıştım. Şirketimizde yapılan futbol turnuvasında sol el yüzük parmağımı kırdıktan sonra aktif futbol hayatıma son vererek, genel izleyici statüsünde futbolu takip etmeye çalışıyorum.

Futbola olan merakım, biraz çocukluğumdan, biraz da babamdan kaynaklanmaktadır. Zira tek aşkın Beşiktaş olduğunu rahmetli babamdan öğrenmiştim.

Objektif (!) bir Beşiktaş taraftarı olarak, sadece tek büyüğün (Beşiktaş) maçlarını takip etmiyorum. Zamanım oldukça diğer takımların maçlarını da izlemeye çalışıyorum ve ligimizdeki gelişmeler ile bilgi sahibi olmaya çaba sarf ediyorum.

Aslına bakarsanız her sene aynı şeyleri yaşıyoruz. Sene başında asparagas transfer haberleri, ligimize gelen yabancı futbolcuların "büyük hedefleri olduğu için burayı tercih ettim" şeklindeki yalanları, çok sevdiğim teknik direktör Yılmaz Vural'ın yeni takımı ve futbolcuları sabit takımları farklı Anadolu kulüpleri...

Yeni sezonun açılışında Beşiktaş'a formsuz hakemlerin denk gelmesi ve başlamadan sona eren şampiyonluk yarışı ve taraflı medya!

Sene sonuna doğru ise gelecek sezona dair umutlu mesajlar ve kazanılan şerefli ikincilikler! Ligin sonlarına doğru transfer haberleri kaldığı yerden devam eder.

* Gümrük E. Müfettişi, KPMG Gümrük ve Dış Ticaret Kıdemli Müdür
Email: hucak@kpmg.com

Öyle ki, süper ligde top koşturan en az bir yerli, iki yabancı futbolcunun Avrupa'nın en büyük kulüplerine transfer olacağına dair haberler yapılır. Bazen bu haberler öyle abartılır ki, yeteneksiz olmasına rağmen futbol oynayarak para kazanan birçok futbolcu da sözüm ona Avrupa Kulüplerinden transfer teklifi aldığı iddia edilmektedir.

Her sene değişmeyen şeylerden biri de Türkiye'ye hasbel kader gelen ünlü bir futbolcunun ligimizden ayrılıp başka bir Avrupa kulübüne gitmesidir. Futbol tarihimizde bu kapsamda birçok örnek göstermek mümkündür.

Ligimizin sonlarına gelmiş olduğumuz şu zamanlarda, ligimizden ayrılacak futbolcular ile ilgili haberler, spor sayfalarında yerlerini almaya başladı. Son olarak Galatasaray Spor Kulübünün Fildişi Sahilli yıldızı Drogba'nın futbol hayatını başka bir ülkede devam ettireceğine ilişkin haberler yapılmaktadır.

Galatasaray ile Drogba'nın yollarını ayıracağına yönelik haberlerden birini okurken çok şaşırımdım. Haberde, Fildişi Sahilli yıldızın ayrılığının kesin olacağı belirtiliyordu. Malumunun spor medyasında bu

tarz haberler verilirken, genelde eşlerin çocukları için bakmış olduğu okullar örnek gösterilir. Birçok spor gazetesinde "yıldız futbolcunun eşi çocuklarının okulu için Avrupa'nın şu kentine gitti" şeklinde haberler muhatap oluyoruz.

Galatasaray ile Drogba'nın yollarını ayıracağına ilişkin haber, bu tarz haberlerden farklıydı. Yıldız futbolcunun yollarını ayırmak için net bir adım attığı ve rotayı Amerika'nın New York Red Bulls'a çevirdiği kesin bir şekilde belirtiliyordu.

Drogba'nın kesin gidişine ilişkin kanıt ise konteynerdi. Evet. Yanlış okumadınız. Konteynerdi!

Haberde, yıldız futbolcunun Ambarlı Gümrük Müdürlüğü'nde faaliyet gösteren bir gümrük firması ile anlaşılıp, konteyner kiraladığı belirtilmekteydi. Habere göre, Drogba dış ticaret işine girmeyeceği için Galatasaray'dan kesin bir şekilde ayrılıyordu.

Okumuş olduğum spor haberlerinde ilk defa bir konteynerin, futbolcunun ligden ayrılacağına şahit gösterildiğini görmüş ve çok şaşırılmıştım.

TİCARET'TE

Bunları Biliyor Muydunuz

Salih USTA*

Yasin YAVUZ*

Kooperatiflerin bir şirket türü olduğunu biliyor muydunuz?

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 124'üncü maddesinin birinci fıkrasında; ticaret şirketlerinin kollektif, komandit, anonim, limited ve kooperatif şirketlerden ibaret olduğu belirtilmiştir. 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun 98'inci maddesinde ise bu Kanunda aksine açıklama olmayan hususlarda Türk Ticaret Kanunu'ndaki anonim şirketlere ait hükümlerin uygulanacağı hususu tanzim edilmiştir.

Kooperatif yönetim kurulu üyeleri ile personelinin kamu görevlisi gibi cezai sorumluluklarının olduğunu biliyor muydunuz?

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun 62'nci maddesinin son fıkrasında yönetim kurulu üyeleri ile kooperatif memurlarının, şahsi kusurlarından ileri gelen zararlardan sorumlu oldukları, bunların suç teşkil eden fiil ve hareketlerinden ve özellikle kooperatifin para ve malları bilanço, tutanak, rapor ve başka evrak, defter ve belgeleri üzerinde işledikleri suçlardan dolayı kamu görevlisi gibi cezalandırılacakları hüküm altına alınmıştır. Burada dikkat edilmesi gereken husus kooperatif denetim kurulu üyelerinin kamu görevlisi gibi cezalandırılmayacaklarıdır.

Mesafeli satış sözleşmelerinde cayma hakkı süresinin 7 günden 14 güne çıkarıldığını biliyor muydunuz?

Mülga 4077 sayılı Tüketici Kanunu'nda belirlenen 7 günlük cayma süresi yeni 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ile 14 güne çıkarılmıştır. Öte yandan yeni Kanunda mesafeli satış sözleşmesi; satıcı veya sağlayıcı ile tüketicinin eş zamanlı fiziksel varlığı olmaksızın, mal veya hizmetlerin uzaktan pazarlanmasına yönelik oluşturulmuş bir sistem çerçevesinde, taraflar arasında sözleşmenin kurulduğu ana kadar ve kurulduğu an da dâhil olmak üzere uzaktan iletişim araçlarının kullanılması suretiyle kurulan sözleşmeler şeklinde tanımlanmıştır.

6502 sayılı Yeni Tüketici Kanunu ile ilk defa Finansal Hizmetlere İlişkin Mesafeli Satış Sözleşmesinin düzenlendiğini biliyor muydunuz?

4077 sayılı eski Tüketici Kanunu'nda finansal hizmetlere ilişkin mesafeli satış sözleşmelerine dair bir düzenleme yapılmamıştı. Ancak günümüzde böyle bir düzenlemenin yapılması ihtiyaç haline gelmiştir. Nitekim 6502 sayılı Tüketici Kanunu bu düzenlemeyi ilk defa ekonomik hayata sunmuştur. Söz konusu Kanunun 49'uncu maddesinin ilk fıkrasında; finansal hizmetler, her türlü banka hizmeti, kredi, sigorta, bireysel emeklilik, yatırım ve ödeme ile ilgili hizmetleri ifade edeceği, finansal hizmetlere ilişkin mesafeli sözleşmenin, finansal hizmetlerin uzaktan pazarlanmasına yönelik olarak oluşturulmuş bir sistem çerçevesinde, sağlayıcı ile tüketici arasında uzaktan iletişim araçlarının kullanılması suretiyle kurulan sözleşmeler olarak tanımlanmıştır.

Bağımsız Denetime Tabi olacak şirketlere ilişkin koşulların yeniden belirlendiğini ve kapsamının genişletildiğini biliyor muydunuz?

1. 2012/4213 sayılı Bakanlar Kurulu Kararın "Bağımsız Denetime Tabi Olacak Şirketler" başlıklı 3'üncü maddesinin ilk fıkrasının (a),

(b) ve (c) bentleri aşağıdaki şekilde değiştirilerek, bu koşullardan en az ikisini art arda iki hesap döneminde sağlayan şirketler bağımsız denetime tabi kılınmıştır.

- **a)** Aktif toplamı 50 milyon ve üstü Türk Lirası (Bir önceki Kararda 75 milyon ve üstü Türk Lirası idi)
- **b)** Yıllık net satış hasılatı 100 milyon ve üstü Türk Lirası (Bir önceki Kararda 150 milyon ve üstü Türk Lirası idi)
- **c)** Çalışan sayısı 200 ve üstü (Bir önceki Kararda 250 ve üstü idi)

2. Karara ekli (II) sayılı listenin üçüncü sırasının (a), (b) ve (c) bentleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

- **a)** Aktif toplamı 50 milyon ve üstü Türk Lirası. (Bir önceki Kararda 75 milyon ve üstü Türk Lirası idi)
- **b)** Yıllık net satış hasılatı 100 milyon ve üstü Türk Lirası. (Bir önceki Kararda da 100 milyon ve üstü Türk Lirası idi)
- **c)** Çalışan sayısı 200 ve üstü. (Bir önceki Kararda 250 ve üstü idi)

3. Karara ekli (II) sayılı listenin dördüncü sırasının (a), (b) ve (c) bentleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

- **a)** Aktif toplamı 50 milyon ve üstü Türk Lirası. (Bir önceki Kararda 75 milyon ve üstü Türk Lirası idi)
- **b)** Yıllık net satış hasılatı 100 milyon ve üstü Türk Lirası. (Bir önceki Kararda da 100 milyon ve üstü Türk Lirası idi)
- **c)** Çalışan sayısı 200 ve üstü. (Bir önceki Kararda 250 ve üstü idi)

4. Karara ekli (II) sayılı listenin altıncı sırasının (a), (b) ve (c) bentleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

- **a)** Aktif toplamı 50 milyon ve üstü Türk Lirası. (Bir önceki Kararda 75 milyon ve üstü Türk Lirası idi)
- **b)** Yıllık net satış hasılatı 100 milyon ve üstü Türk Lirası. (Bir önceki Kararda 150 milyon ve üstü Türk Lirası idi)
- **c)** Çalışan sayısı 200 ve üstü. (Bir önceki Kararda 250 ve üstü idi)

Tarımsal ürünlerini lisanslı depolarda muhafaza edenlerin lisanslı depo işletmelerine ödemesi gereken depo kira ücretlerinin devletçe desteklendiğini biliyor musunuz?

Tarımsal ürünlerini lisanslı depolarda muhafaza eden kişilerce lisanslı depo işletmelerine ödenmesi gereken depo kira ücretleri devletçe desteklenmektedir. Bu desteklemenin nasıl olacağına ilişkin “Tarımsal Ürünlerin 5300 sayılı Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu Çerçevesinde Lisans Alarak Faaliyet Gösteren Depolarda Muhafaza Edilmesi Halinde Kira Destekleme Ödemesi Yapılmasına İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı”na istinaden destek ödemelerine ilişkin usul ve esasları düzenleyen Lisans Alarak Faaliyet Gösteren Depolarda Muhafaza Edilen Tarımsal Ürünler İçin Kira Destekleme Ödemesi Yapılması Hakkında Tebliğ 17/01/2015 tarihli ve 29239 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

13/01/2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun 1524’üncü maddesi uyarınca internet sitesi açma yükümlülüğü bulunan bağımsız denetime tabi şirketlerin hizmet alabilecekleri Merkezi Veri Tabanı Hizmet Sağlayıcı (MTHS) olarak faaliyet izni almış kuruluşların kimler olduğunu biliyor musunuz?

Yukarıda bahsi geçen 13/01/2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun 1524’üncü maddesi uyarınca internet sitesi açma yükümlülüğü bulunan bağımsız denetime tabi şirketlerin hizmet alabilecekleri Merkezi Veri Tabanı Hizmet Sağlayıcı (MTHS) olarak faaliyet izni almış kuruluşlar şunlardır:

- 1- Merkezi Kayıt Kuruluşu Anonim Şirketi (MKK)
- 2- Egebilgi İletişim Bilişim Yazılım Tekstil Tic. San. Ltd.Şti
- 3- TTR Bilişim Hizmetleri Turizm ve Metal San. Tic. Ltd. Şti.

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı gözetim ve denetimi altında faaliyet gösteren ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu ve 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Hakkında Kanuna tabi olan kooperatif ve üst kuruluşlarının yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile genel müdürlerinin, sonu (0) ve (5) ile biten yıllarda en geç şubat ayı sonuna kadar mal bildirimlerini yenilemeleri ve ilgili mercilere vermeleri gerektiğini biliyor muydunuz?

3628 sayılı kanun gereği kooperatif ve üst kuruluşlarının yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile genel müdürlerinin, sonu (0) ve (5) ile biten yıllarda en geç şubat ayı sonuna kadar mal bildirimlerini yenilemeleri ve ilgili mercilere vermeleri gerekmektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) yetkililerince, “Kooperatif İstatistiklerinin Geliştirilmesi” konusunda devletlere ve kooperatif örgütlenmelerine model gösterilmek üzere “Türkiye’nin Pilot Ülke” olarak seçildiğini biliyor muydunuz?

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Türkiye İstatistik Kurumu, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Türkiye Milli Kooperatifler Birliği ve bazı kooperatif üst kuruluşlarının katılımıyla 3-4 Şubat 2015 tarihlerinde Ankara’da gerçekleştiren toplantılarda Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) yetkililerince, “Kooperatif İstatistiklerinin Geliştirilmesi” konusunda devletlere ve kooperatif örgütlenmelere model gösterilmek üzere “Türkiye’nin Pilot Ülke” olarak seçildiği deklare edilmiştir. Bu karar, yapılacak çalışmaların ardından, 2018 yılında düzenlenecek bahsi geçen konferansta ülkemizin başarılı bir model ülke olarak gösterilmesi anlamına gelmektedir.

Gümrük Kıymetinin Sonradan Beyanı

*Yakup GÜNEŞ**

Son yıllarda gümrük mevzuatıyla getirilen onaylanmış kişi statü belgesi ve yetkilendirilmiş yükümlü uygulamaları firmaların gümrük işlemlerinde ciddi kolaylıklar sağlamakta; bu kolaylıkların devamının şartlarından biri ise ilgili firmanın gümrük mevzuatını ihlal etmemesi; ihlal etmesi halinde ise bu ihlal halini gümrük idaresine kendiliğinden beyan etmesi esastır.

I. Giriş

Eşyanın gümrük kıymeti, gümrük tarifesinin ve eşya ticaretine ilişkin belirli konularda getirilen tarife dışı düzenlemelerin uygulanması amacıyla, 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 23 ila 31'inci maddeleri çerçevesinde belirlenen kıymettir.

İthal eşyasının gümrük kıymeti, kural olarak eşyanın satış bedelidir. Satış bedeli, Türkiye'ye ihraç amacıyla yapılan satışta Gümrük Kanunu'nun 27 ve 28'inci maddelerine göre gerekli düzeltmelerin de yapıldığı, fiilen ödenen veya ödenecek fiyattır.

Fiilen ödenen veya ödenecek fiyat, ithal eşyası için alıcının, satıcıya veya satıcı yararına yaptığı veya yap-

ması gereken ödemelerin toplamıdır. Bu fiyat, ithal eşyasının satış koşulu olarak, alıcının satıcıya veya satıcının bir yükümlülüğünü karşılamak üzere üçüncü bir kişiye yaptığı veya yapacağı tüm ödemeleri kapsar. Ödemeler para transferi şeklinde olabileceği gibi, akreditif veya ciro edilebilir bir kıymetli evrak kullanılarak ya da doğrudan veya dolaylı yapılabilir.

Gümrük Kanunu'nun eşyanın gümrük kıymetine ilişkin hükümleri dikkate alındığında alıcı tarafından satıcıya fiilen ödenen veya ödenecek olan fiyatta Gümrük Kanunu'nun 27'nci maddesinde sayılan unsurların ilave edilmesi; fiilen ödenen veya ödenecek olan fiyattan ayırt edilebilmeleri koşuluyla, aynı Kanunun 28'inci maddesinde sayılan unsurların ise

filen ödenen veya ödenecek olan fiyata ilave edilmemeleri gerekmektedir.

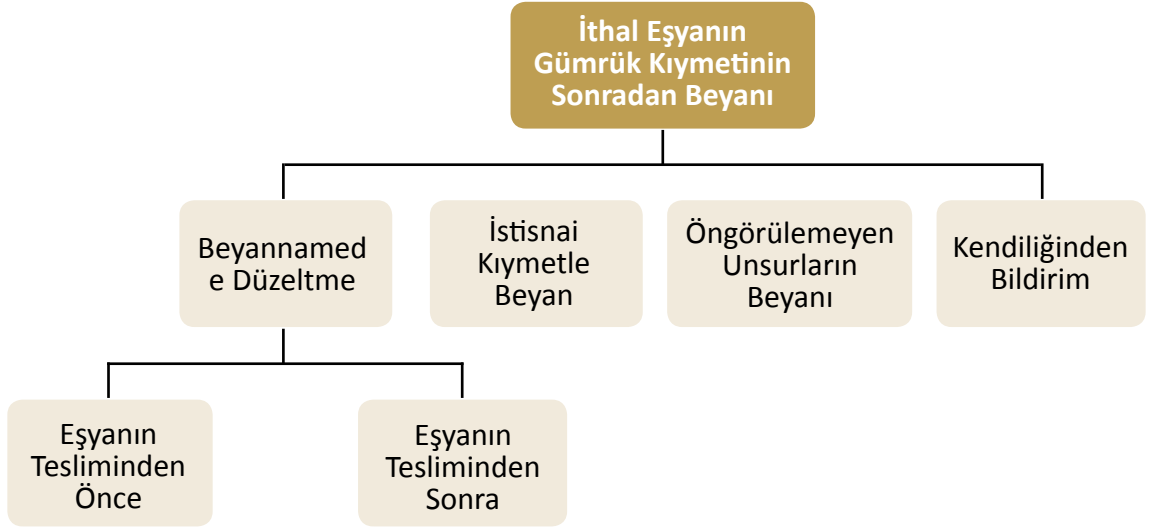
Bahsi geçen Kanun hükümleri çerçevesinde tespit edilen ithal eşyanın gümrük kıymetinin ithalat aşamasında gümrük beyannamesinde beyan edilmesi ve bu kıymet esas alınarak hesaplanacak gümrük vergilerinin gümrük idaresine ödenmesi bir zorunluluktur.

Ancak günümüzde ithal eşyanın gümrük kıymetini beyannamenin tescili aşamasında her zaman bilebilmek çeşitli nedenlerden ötürü mümkün değildir. İthal eşyanın satış bedelinin sözleşme gereği ithalattan sonra kesinleşmesi veya ithal eşya için yapılan

bir giderin ithalattan sonra öğrenilmesi bu nedenlere örnek olarak gösterilebilir.

Ayrıca sehven veya bilgi/mevzuat eksikliği nedeniyle eşyanın gümrük kıymetinin yanlış veya eksik beyan edilmesi de kimi zaman mümkündür. Örneğin; beyan aşamasında mal bedeline ilişkin döviz kurunun hatalı beyan edilmesi, ithalata ilişkin tüm giderlerin beyanda bulunana aktarılmaması veya ithal eşyanın gümrük kıymetine girmediği zannıyla kimi giderlerin gümrük vergisi matrahına eklenmemesi gibi.

Tüm bu örneklerde ithal eşyanın gümrük kıymetinin ithalattan sonra düzeltilmesi ihtiyacı gündeme gelmektedir.

II. Gümrük kıymetinin sonradan beyan edilme yöntemleri

İthal eşyanın gümrük kıymetinin beyandan sonra düzeltilmesine ilişkin hükümler, Gümrük Kanunu ile Gümrük Yönetmeliği'nin farklı maddelerinde düzenlenmiş olup, bu düzenlemeler kapsamına girebilecek kıymet unsurları ile düzeltmenin şart ve sonuçları birbirinden farklılık göstermektedir.

Gümrük mevzuatı kapsamında başvurulabilecek kıymet düzeltme yolları aşağıdaki grafikte gösterilmiş; bu yollara ilişkin detaylı açıklamalara takip eden sayfalarda yer verilmiştir.

A. Beyanname düzeltme

Gümrük Kanunu'nun 5911 Sayılı Kanun'la değişik 63'üncü maddesinde başka bir eşyanın beyanı sonucunu doğurmaması kaydıyla, beyan sahibinin talebi üzerine beyannameye yer alan bir veya daha fazla bilginin düzeltilmesine, gümrük idarelerince izin verileceği ancak;

a) Beyan sahibine eşyanın muayene edileceğinin bildirilmesinden,

b) Söz konusu bilgilerin yanlış olduğunun tespit edilmesinden,

c) 73'üncü madde hükümleri saklı kalmak üzere, eşyanın teslim edilmesinden,

sonra beyanname düzeltme yapılmasına izin verilmeyeceği belirtilmiştir.

Bahse konu 73'üncü maddede ise mavi hat uygulamasının yasal dayanağına yer verilmiş olup, gümrük idarelerinin kendi yetkileri doğrultusunda veya beyan sahibinin talebi üzerine, yönetmelikle belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde, beyanname düzeltilmesini eşyanın tesliminden sonra da yapabilecekleri hüküm altına alınmıştır.

i) Eşyanın tesliminden önce beyanname düzeltme

Gümrük Yönetmeliği'nin 07.02.2013 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan Yönetmelikle değişik 121'inci maddesinin 2'inci fıkrasına göre; beyan ve tescil aşamasından geçmiş ancak ilgili olduğu eşya henüz beyan sahibine teslim edilmemiş beyanname;

- Muayene türünün kırmızı hat olarak tayin edilmesinden;

- Beyannamedeki bilgilerin yanlış olduğunun gümrük idaresince tespit edilmesinden;

evvel beyannamede düzeltme yapılabileceği; bu düzeltme işleminin de herhangi bir yaptırıma tabi olmadığı anlaşılmaktadır.

Bu düzenleme pratik bir öneme sahip olup, beyan sahibinin beyan ve tescilden sonra beyannamedeki, döviz kuru, teslim şekli, gümrük vergisi matrahı, KDV matrahı gibi kimi bilgilerin hatalı olduğunu fark etmesi halinde bu bilgileri herhangi bir yaptırıma tabi tutulmaksızın düzeltmesine olanak sağlamaktadır.

Aynı maddenin değişik 3'üncü fıkrasına göre; beyanın kontrolü türü kırmızı hat olarak belirlenen eşyaya ilişkin bilgilerin yanlış olduğunun tespit edilmesinden önce düzeltme talebinde bulunulması halinde, bu talep Gümrük Kanunu'nun 234'üncü maddesinin üçüncü fıkrası düzenlenen ve aşağıda ele alınacak olan "kendiliğinden bildirim" olarak değerlendirilerek sistemde gerekli düzeltmeler yapılır. Beyan edilen eşyaya ilişkin bilgilerin yanlış olduğunun tespit edilmesinden sonra düzeltme talebinde bulunulması halinde ise düzeltme talepleri kabul edilmeyerek ilgili mevzuat çerçevesinde gereği yapılacaktır.

ii) Eşyanın tesliminden sonra beyannamede düzeltme

Bilindiği üzere "mavi hat" uygulamasında, kırmızı ve sarı muayene hatlarından farklı olarak, beyanın kontrolü eşyanın beyan sahibine teslim edilmesinden sonra yapılmaktadır. "Mavi hat"a has bu özellikten ötürü, bu hattaki beyannamede düzeltme uygulaması da diğer hatlardan farklılık arz etmektedir.

Beyannamede düzeltme konusunun esas olarak düzenlendiği Gümrük Kanunu'nun 63'üncü maddesinde, beyannamede düzeltme için kural olarak eşyanın teslim edilmemiş olması şart koşulmuş; ancak aynı maddede Gümrük Kanunu'nun 73'üncü mad-

desi hükümlerinin saklı olduğu belirtilmiştir.

Gümrük Kanunu'nun "Eşyanın Tesliminden Sonra Beyanın Kontrolü" başlıklı 73'üncü maddesi ise;

"1. Gümrük idareleri, eşyanın tesliminden sonra ve beyannamedeki bilgilerin doğruluğunu saptamak amacıyla, eşyanın ithal veya ihraç işlemlerini veya sonraki ticari işlemlere ilişkin ticari belge ve verileri kontrol edebilirler. Bu kontroller beyan sahibine, söz konusu işlemler ile doğrudan ya da dolaylı olarak ticari yönden ilgili diğer kişilere veya belge ve verileri ticari amaçla elinde bulunduran diğer kişilere ait yerlerde yapılabilir. Mümkün olduğu takdirde eşya muayene edilebilir.

2. Gümrük idareleri, kendi yetkileri doğrultusunda veya beyan sahibinin talebi üzerine, yönetmelikle belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde, beyannamenin düzeltilmesini eşyanın tesliminden sonra da yapabilirler.

3. Beyannamenin incelenmesi veya eşyanın tesliminden sonraki kontrolü sonucunda, ilgili gümrük rejimine ilişkin hükümlerin yanlış veya eksik bilgilere dayanarak uygulandığının saptanması halinde, gümrük idareleri, bu Kanunda yer alan ceza hükümleri saklı kalmak üzere, beyanı yeni bulgulara göre düzeltmek için gerekli işlemleri yaparlar".

hükmünü amirdir.

Gümrük Kanunu'nun 73'üncü maddesi, mavi hat uygulamasına yasal zemin hazırlayan madde olup, Kanun'un 63'üncü maddesindeki atıftan hareketle mavi hat uygulamasında, eşyanın tesliminden sonra da beyannamede düzeltme cihetine gidilebileceği sonucuna varılmaktadır.

B. İstisnai kıymetle beyan

İstisnai kıymetle beyan müessesesi Gümrük Yönet-

meliği'nin 53'üncü maddesinde düzenlenmiştir. İlgili maddede; ithal eşyanın gümrük kıymetinin satış bedeli yöntemine göre yapıldığı hallerde;

- a. Konsinye şekilde teslim edilen çabuk bozulabilir eşyanın,
- b. Gümrük kıymetine ilave edilmesi gereken, ancak ihracatçı ve ithalatçı arasındaki sözleşme gereği söz konusu kıymet unsurları gümrük yükümlülüğünün başladığı tarihten sonra belli olacak eşyanın,
- c. Satış sözleşmesinde, fiyatın sonradan gözden geçirilmesini öngören hükümler içeren eşyanın,
- ç. Boru hatları veya elektrik telleri ile taşınan ve depolama imkanı olmayan sürekli akış halinde olan eşyanın,

gümrük kıymetinin tespitinde, beyan sahibinin talebi üzerine, gümrük idaresince basitleştirilmiş usuller uygulanacağı belirtilmiştir.

Yukarıdaki (b), (c) ve (ç) bentlerinde belirtilen durumlarda yükümlülerin, anılan kıymet unsurlarının mevcudiyetini gösteren sözleşmelerin örneği ve onaylı çevirisini gümrük idarelerine sunmaları ve söz konusu eşyanın kıymetinin istisnai kıymet beyanı kapsamında yapıldığını beyan etmeleri gerekmektedir.

İstisnai kıymet beyanında vergi tahakkuku ithalat aşamasındaki mevcut belgelerde belirtilen kıymet esas alınarak yapılır ve bu kıymete karşılık gelen vergilerin tahsilini müteakip eşya sahibine teslim edilir. İthal eşyanın kıymet unsurunun mahiyet ve tutar itibarıyla tahakkuk ettiği ayı takip eden ayın yirmi altıncı günü akşamına kadar ilgili gümrük idaresine tamamlayıcı beyanda bulunulur.

Tamamlayıcı beyana konu edilen kesin satış bedelinin gümrük beyannamesinde yer alan kıymetten daha yüksek olması halinde ek vergi tahakkuku

yapılır. Daha düşük olması halinde ise farka isabet eden kıymetin iade alındığının tevsiki ve satış sözleşmesine göre kıymetin yeniden belirlenmesini gerektiren işleme ait tahlil raporu gibi bir belgenin onaylı örneğinin sunulması koşullarıyla ve gümrük idaresince yapılacak inceleme sonucunda söz konusu hususların tespiti üzerine fazladan tahakkuk ettirilen gümrük vergileri için Gümrük Kanunu'ndaki geri verme ve kaldırma hükümleri çerçevesinde işlem yapılır.

İstisnai kıymetle beyana ilişkin tamamlayıcı beyanların süresi içerisinde verilmemesi nedeniyle zamanında ödenmeyen gümrük vergileri için eşyanın serbest dolaşıma girişine ilişkin beyannamenin tescil tarihinden itibaren 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre belirlenen gecikme zammı oranında gecikme faizi tahsil edilir ve Kanun'un 241'inci maddesinin birinci fıkrası uyarınca işlem yapılır.

C. Beyannamenin tescili aşamasında mevcudiyeti bilinmeyen unsurların beyanı

Mer'i Gümrük Yönetmeliği'nin 53/5. maddesi "İthal eşyanın gümrük kıymetine veya katma değer vergisi matrahına girmesi gereken, ancak gümrük beyannamesinin tescili anında beyan sahibi tarafından mevcudiyetinin bilinmesi mümkün olmayan kıymet veya matrah unsurları için, en geç söz konusu kıymet veya matrah unsurunun öğrenildiği ayı takip eden ayın yirmi altıncı günü akşamına kadar beyanda bulunulur ve vergileri de aynı süre içinde ödenir" şeklinde bir düzenleme içermektedir.

Yönetmeliğin 53/5 maddesi çerçevesinde beyan edilebilecek giderlere şunlar örnek gösterilebilir:

- i. Tam beyanlı yaygın basitleştirilmiş usul kapsamında işlem gören dökme eşyanın beyannamesinin tescilinden sonra eşyanın tahliyesine başlanması ve tahliyenin öngörülemez nedenlerle uzamasından ötürü demuraj oluşması;

ii. Alıcının bilgisi dışında, satıcı veya taşıyıcı tarafından, alıcının çıkarını korumak amacıyla onun hesabına elleçleme vb. birtakım giderler yapılması ve bu giderlerin ithalattan sonra alıcıya fatura edilmesi.

Bu örneklerden de görüleceği üzere, bir giderin 53/5 maddesi çerçevesinde beyan edilebilmesinin temel koşullarından biri, bu giderin beyanname tescil aşamasında öngörülemez mahiyette olmasıdır.

“Beyannamenin tescili aşamasında mevcudiyeti bilinmeyen unsurların beyanı” olarak nitelenebilecek bu uygulama hali hazırda Gümrük Yönetmeliği’nin 53’üncü maddesinde yer almaktadır. 53’üncü maddede “istisnai kıymetle beyan” başlığını taşımakta olup söz konusu madde 6 fıkradan oluşmakta; ancak bu fıkralardan “beyannamenin tescili aşamasında mevcudiyeti bilinmeyen unsurların beyanı”nı düzenleyen beşincisinin gerçekte istisnai kıymetle ilgisi bulunmamaktadır.

Öte yandan, yukarıda da belirtildiği gibi, ithal eşyasının gümrük kıymetine veya katma değer vergisi matrahına girmesi gereken bir gider kaleminin Yönetmeliğin 53/5. maddesi çerçevesinde beyan edilebilmesi için bu giderin mevcudiyetinin ithalat aşamasında bilinmiyor ve bilinmesinin de mümkün olmaması gerekmektedir.

D. Kendiliğinden bildirim

4458 sayılı Gümrük Kanunu’nun 5911 Sayılı Kanun’la değişik 234’üncü maddesinin ilk 3 fıkrasında;

“1. Serbest dolaşıma giriş rejimi veya kısmi muafiyet suretiyle geçici ithalat rejimine tabi tutulan eşyaya ilişkin olarak, yapılan beyan ile muayene ve denetleme veya teslimden sonra kontrol sonucunda;

a) ...

b) Kıymeti üzerinden gümrük vergisine tabi eşyanın beyan edilen kıymeti, 23 ila 31’inci maddelerde yer alan hükümler çerçevesinde belirlenen kıymete göre noksan bulunduğu takdirde, bu noksanlığa ait gümrük vergisinden başka vergi farkının üç katı para cezası alınır.

c) ...

2. Dâhilde işleme rejimi, gümrük kontrolü altında işleme rejimi ve tam muafiyetli geçici ithalat rejimi hükümlerine tabi eşyaya ilişkin olarak yapılan beyan ile muayene ve denetleme veya teslimden sonra kontrol sonucunda; birinci fıkrada belirtilen farklılıkların tespiti durumunda aynı fıkrada öngörülen cezaların yarısı kadar para cezası alınır.

3. Yukarıda belirtilen aykırılıkların gümrük idaresince tespit edilmesinden önce beyan sahibince bildirilmesi durumunda söz konusu cezalar yüzde on beş nispetinde uygulanır.

...”

hükmü yer almaktadır.

Kanun koyucu bu düzenleme ile eşyanın gümrük vergisine esas unsurlarının eksik ve/veya yanlış beyan edilmesi halinde bu eksik ve/veya yanlış unsurların gümrük idaresince tespit edilmesinden önce beyan sahibince bildirilmesi durumunda söz konusu yaptırımda % 85 oranında bir indirim uygulanmasını öngörmüştür.

Yukarıda yer verilen diğer beyan yöntemlerine ilişkin bir veya birkaç şartı sağlamayan kıymet unsurları, Gümrük Kanunu’nun 234/3. maddesi çerçevesinde gümrük idaresine beyan edilebilir.

Örneğin;

a) İstisnai kıymetle beyana konu edilebilecek olan ancak ithalat aşamasında gümrük idaresine beyan edilmeyen veya geçerli bir sözleşme

ve çevirisi gümrük idaresine ibraz edilmeyen satış bedellerinin;

b) İthalat aşamasında mevcudiyeti bilinmeyen ancak basiretli bir tacir gibi hareket edilmiş olsa idi mevcudiyeti bilinebilecek durumda olan gümrük vergisi ve/veya KDV matrahı unsurlarının;

c) Kırmızı hat kriterlerine göre muayene edileceği bildirilen ancak henüz muayenesine başlanılmamış eşyanın gümrük vergisi veya KDV matrahı unsurlarının;

d) Mavi hat kriterlerine göre muayene edilen ancak gümrük idaresince tespit edilemeyen gümrük vergisi veya KDV matrahı unsurlarının,

Gümrük Kanunu'nun 234/3. maddesi kapsamında gümrük idaresine beyan edilmesi mümkündür.

III. Sonuç

Eşyanın gümrük kıymeti, gümrük vergileri başta olmak üzere gümrük tarifesinin ve eşya ticaretine ilişkin belirli konularda getirilen tarife dışı düzenlemelerin uygulanması amacıyla, 4458 sayılı Gümrük Kanunu hükümlerince belirlenen kıymettir. İthal eşyasının gümrük kıymetinin olması gerekenden farklı beyan edilmesi, ithalat aşamasında eksik veya fazla gümrük vergisi ödenmesi ile sonuçlanacaktır.

İthalat aşamasında olması gerekenden fazla gümrük vergisi ödenmesinin firmalar üzerinde yaratacağı etkiler aşikardır. Özellikle son yıllarda gümrük mevzuatıyla getirilen onaylanmış kişi statü belgesi ve yetkilendirilmiş yükümlü uygulamaları firmaların gümrük işlemlerinde ciddi kolaylıklar sağlamakta; bu kolaylıkların devamının şartlarından biri ise ilgili firmanın gümrük mevzuatını ihlal etmemesi; ihlal etmesi halinde ise bu ihlal halini gümrük idaresine kendiliğinden beyan etmesi esastır.

Tüm bu hususlar, gümrük vergilerinin konusunu oluşturan gümrük kıymetinin öncelikle doğru beyan

edilmesi; kıymetin, herhangi bir nedenle doğru beyan edilmemesi halinde ise, gümrük mevzuatındaki uygun araçlar kullanılarak gümrük idaresine beyan edilmesinin ne denli önemli olduğunu göstermektedir.

Gümrük kıymetine girmesi gereken ancak beyan aşamasında çeşitli nedenlerle beyan edilemeyen bir kıymet unsurunun ne şekilde beyan edileceği hususu bu noktada önem arz etmektedir. Bir kıymet unsurunun öncelikle yukarıda ele alınan diğer beyan yöntemlerine göre beyan edilip edilemeyeceğinin araştırılması; bu diğer yöntemlere göre beyan edilemeyeceğinin anlaşılması halinde, bu unsurların Gümrük Kanunu'nun 234'üncü maddesi çerçevesinde gümrük idaresine beyan edilmesi gerekir. Bu anlamda, Gümrük Kanunu'nun 234/3. maddesinde yer alan düzenleme genel mahiyette, Gümrük Kanunu'nun 61 ve 73'üncü maddeleri ile Gümrük Yönetmeliği'nin 53/1, 53/5, 121 ve 194'üncü maddelerinde yer alan beyan yöntemleri ise özel mahiyette düzenlemelerdir.

Konu bu beyanlarda öngörülen yaptırım açısından ele alındığında da aynı sonuca varılmaktadır. Zira Gümrük Kanunu'nun 234/3. maddesinde yer alan beyan yönteminde indirimli de olsa bir idari para cezası öngörülmüş; diğer beyan yöntemlerinde ise herhangi bir idari yaptırıma yer verilmemiştir.

Bu çerçevede, yükümlülere beyannamenin teskilinden sonra gümrük idaresine beyan edilmek istenilen gümrük vergisi ve/veya ÖTV ve/veya KDV matrahlarının öncelikle diğer beyan yöntemlerinin şartlarına sahip olup olmadığının araştırılması; şartların sağlanması halinde, ilgili beyan yöntemine başvurulması; diğer beyan yöntemlerinin şartlarının sağlanmaması halinde ise Gümrük Kanunu'nun 234/3. maddesi çerçevesinde beyanda bulunulması yükümlü lehine olacaktır.

Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Antlaşması

AB-ABD, dünya hasılasının yaklaşık yarısını, dünya ticaretinin de üçte birini oluşturduğu gibi, karşılıklı yatırımların mali boyutu trilyonlarca doları bulduğunu biliyor muydunuz?

AB ve ABD, dünya ticaret düzeninde büyük değişime yol açacağı öngörülen ve yeni bir ticari oluşum yaratacak olan Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Antlaşması (The Transatlantic Trade and Investment Partnership-TTIP) müzakerelerine devam ederken, antlaşmanın dünyanın geri kalanı ve Türkiye açısından olası sonuçları ve ticaret hacmine etkileri büyük önem arz ediyor.

STA kapsamında öncelikle ele alınması beklenen konular; gümrük tarifelerinin azaltılması, tarife dışı engeller, hizmet ticareti, fikri mülkiyet kuralları, yatırımlar ve kamu alımları olarak belirtiliyor.

Türkiye'nin Gümrük Birliği üyeliği dikkate alındığında, bu yeni oluşumun dışında kalmasının birçok olumsuz etkileri olacağı değerlendirilmektedir.

Bunları Biliyor Muydunuz

Murat PALAOĞLU

Gümrük E. Başmüfettişi,
KPMG Gümrük ve Dış Ticaret Direktörü

Hakan UÇAK

Gümrük E. Müfettişi, KPMG Gümrük ve
Dış Ticaret Müdürü

Royalti Ödemeleri ve KKDF

İthalat konusu eşya ile alakalı olarak yurtdışına ödenen royalti ve lisans ücretleri üzerinden KKDF tahsil edilebileceğini biliyor muydunuz?

Bilindiği üzere ithalat konusu eşya için ödenen royalti ve lisans ücretleri 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 27'inci maddesi uyarınca gümrük idaresine beyan edilmekte ve bu ödemelere ilişkin vergiler ithal anında tahsil edilmektedir.

2 Seri No.lu Gümrük Genel Tebliğinde yapılan düzenlemeler uyarınca, royalti ödemelerinin istisnai kıymet ile gümrük idaresine beyan edilebileceği belirtilmiştir.

Diğer yandan Gümrükler Genel Müdürlüğü'nün 2013/6 sayılı Genelgesi uyarınca, istisnai kıymet ile beyan için öngörülen "takip eden ayın 26'ncı günü akşamına" kadar royalti ödemesinin yurt dışına transfer edilmemesi durumunda KKDF tahsil edileceği hususu yer almaktadır.

Yolcu Beraberi Cep Telefonları ve TRT Bandrol Ücreti

Ticari amaçlı olmayan ve yolcu beraberinde ithal edilen cep telefonlarının radyo, tv yayını alması durumunda, TRT bandrolüne tabi olacağı ve bu bandrol ücretinin ithalat aşamasında tahsil edileceğini biliyor muydunuz?

3093 sayılı TRT Kanunu uyarınca yolcu beraberli eşya kapsamında yer alan ve radyo ve tv yayınlarını almaya yarayan her türlü cihazın ithalatında gümrük idaresine bandrol ücreti ödeneceği belirtilmiştir.

Ticari amaçlı olmayan cihazlar için ödenen bandrol ücretleri aynı zamanda Gümrük Uzlaşma Yönetmeliği ekinde yer alan ithalat vergileri tanımı içerisinde yer almakta olup, bu kapsamdaki ücretler uzlaşmaya konu edilebilmektedir.

İlave Gümrük Vergisi

İlave gümrük vergisi uygulama alanının genişlediğini biliyor muydunuz?

Tekstil ürünlerinin ithalatı ile başlayan ilave gümrük vergisi uygulamasının yaygınlaştığı gözlemlenmektedir. Son yapılan düzenleme neticesinde 5 farklı Bakanlar Kurulu Kararı ile 5 farklı ürün grubunda ilave gümrük vergisi uygulaması başlamıştır. Noksan ilave gümrük vergisi ödenmesi durumunda 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 234 üncü maddesi uyarınca 3 kat idari para cezası uygulanmaktadır.

Dâhilde İşleme Rejimi Kapsamında Bedelsiz İthalat

Dâhilde işleme rejimi kapsamında bedelsiz ithalat yapılabileceğini biliyor muydunuz?

Dâhilde işleme rejimi; ülke içerisinde serbest dolaşımda bulunmayan eşyanın vergileri teminata bağlanmak suretiyle veya bu amaçla serbest dolaşıma giren ya da eşdeğer eşyanın, Türkiye Gümrük Bölgesinde bir veya daha fazla işlem görerek, işlem görmüş ürünlerin elde edilmesi ve özel hükümler saklı kalmak kaydıyla, elde edilen ürünlerin ihraç edilmesinin esas olduğu, ihracatın gerçekleşmesi halinde teminatın veya alınan vergilerin geri verildiği bir rejim olarak tanımlanır.

Dâhilde İşleme Rejimine ilişkin 2006/12 sayılı Tebliğ'in 5 inci maddesi uyarınca, dâhilde işleme rejimi kapsamında bedelsiz ithalat yapılabileceği düzenlenmiştir.

Ayrıca ilgili Tebliğ uyarınca rejim kapsamında yapılan bedelsiz ithalatlar döviz kullanım oranı hesaplamasında dikkate alınmamaktadır.

Kıymetli Metal ve Taşların İthalatında Katma Değer Vergisi

Altın, gümüş ve platin gibi kıymetli metaller ile pırlanta, inci gibi kıymetli taşların ithalatında katma değer vergisi muafiyeti olduğunu biliyor muydunuz?

3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 17'inci maddesi uyarınca; Külçe altın ve külçe gümüş teslimleri ile kıymetli taşların (elmas, pırlanta, yakut, zümrüt, topaz, safir, zebercet, inci) ithalatında Katma Değer Vergisi istisnası uygulanmaktadır. Bu eşyaların ithalatında Katma Değer Vergisi tahsil edilmemektedir.

Su Sebillerinin İthalatında Özel Tüketim Vergisi

Hemen hemen her ofiste kullanılan su sebillerinin ithalatında Özel Tüketim Vergisi tahsil edildiğini biliyor muydunuz?

Su sebillerinin gümrük tarife pozisyonu 8516.10.11.00.00 olarak yer almaktadır. Su sebillerinin ithalatında % 6,7 oranında Özel Tüketim Vergisi tahsil edilmektedir.

Gümrük Cezalarında Peşin Ödeme İndirimi

5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 17'inci maddesi uyarınca gümrük idareleri tarafından düzenlenen para cezalarının peşin ödenmesi durumunda % 25 oranında bir indirim uygulanacağını biliyor muydunuz?

Gümrük idaresi tarafından düzenlenen idarî para cezası kanun yoluna başvurmadan ödenmesi durumunda cezaların dörtte üçü tahsil edilir. Peşin ödeme, kişinin bu karara karşı kanun yoluna başvurma hakkını etkilemez. Bu bağlamda, gümrük idareleri tarafından düzenlenen para cezalarında peşin ödmeden istifade edilmesi itiraz ve idari yargı hakkını etkilememektedir.

Hariçte İşleme Rejimi Kapsamında Yurt Dışı Tamirat

Şirketler tarafından hariçte işleme rejiminden istifa ederek yurt dışında tamirat işlemlerinin yapılabileceğini biliyor muydunuz?

Hariçte İşleme Rejimi serbest dolaşımdaki eşyanın hariçte işleme faaliyetlerine tabi tutulmak üzere Türkiye Gümrük Bölgesinden geçici olarak ihracı ve bu faaliyetler sonucunda elde edilen ürünlerin ithal edilmesi vergilerden tam veya kısmi muafiyet suretiyle yeniden serbest dolaşıma girişine ilişkin hükümlerin uygulandığı rejim olarak tanımlanır.

Hariçte işleme rejimi kapsamında yurt dışında yapılacak tamiratlar için gümrük idaresinden izin alınması gerekmektedir. Tamiratın garanti kapsamında yapılması ve bedelsiz olması durumunda ithalat vergileri ödenmeksizin ithalat yapılabilecektir.

Salep İhracatı

Salep ihracatının yasak olduğunu biliyor muydunuz?

İhracı Yasak ve Ön İzne Bağlı Mallara İlişkin 96/31 sayılı Tebliğ uyarınca salep cinsi eşyanın ihracatı yasaklanmıştır. Tebliğ kapsamındaki eşyanın ihraç edilmesi durumunda 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 235 inci maddesi uyarınca cezai işlem tesis edilmektedir.

T.C. DANIŞTAY Vergi Dava Daireleri Kurulu

Ali Said DOLU*

Esas No : 2013/834

Karar No : 2014/84

Anahtar Kelimeler : Gümrük Vergileri, Gümrük Müşavirliği, Serbest Dolaşıma Giriş Beyannamesi

Özeti : Gümrük Kanunu'nun 181'inci maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan kural uyarınca, dolaylı temsil ilişkisi nedeniyle hesabına gümrük beyanında bulunan ithalatçı ile birlikte yükümlü olan ve gümrük vergilerinin ödenmesinde müşterek ve müteselsil sorumluluğu bulunan gümrük müşaviri adına ek tahakkuk yapılmasında hukuka aykırılık bulunmadığı hakkında.

Temyiz Eden : Gümrük ve Ticaret Bakanlığı adına Ambarlı Gümrük Müdürlüğü

Karşı Taraf : ... Gümrük Müşavirliği Limited Şirketi

Vekili : Av. ...

İstemin Özeti : ... Gıda Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi adına tescilli 21.11.2006 gün ve 112718 sayılı serbest dolaşıma giriş beyannamesi muhteviyatı eşya nedeniyle, davacı gümrük müşavirliği şirketi hakkında ek olarak tahakkuk ettirilen katma değer vergisine vaki itirazın reddine dair işlem davaya konu yapılmıştır. Davayı inceleyen İstanbul 4.Vergi Mahkemesi, 26.11.2008 günlü ve E:2008/1409, K:2008/3797 sayılı kararıyla; 4458 sayılı Gümrük Kanununun 5 ve 226'ncı maddeleri, 225'inci maddesinin 1, 181'inci maddesinin 3 ve 229'uncu maddesinin 2'nci fıkraları ile Gümrük Yönetmeliğinin 614'üncü maddesinin son fıkrasına göre gümrük müşavirinin sorumluluğuna gidilebilmesi beyannameyi vermiş olan gümrük müşavirinin, beyannamede kullanmış olduğu verilerin yanlış olduğunu bilmesi veya normal olarak bilmesi gereken kişi konumunda olması ve verilen bu beyannamenin kanunen alınması gereken vergilerin tamamen veya kısmen tahsil edilmemesine yol açmış olması gerektiği, ithalatçı firma adına dolaylı temsilci sıfatıyla hatalı beyanda bulunan davacıdan 4458 sayılı Kanun'un 181'inci maddesinin 3'üncü fıkrası ile 229'uncu maddesi uyarınca müteselsilen sorumlu olarak gelir eksikliğinin arandığı, gümrük yükümlüsü ile birlikte gümrük müşavirinin müteselsilen sorumlu tutulabilmesi için; gümrük vergilerinin eksik tahakkuk ve tahsiline neden olan durumu bildiği ve bilmesi gerektiğine ilişkin olarak iddiadan öte somut tespitlerin bulunması, sorumlu tutulduğu olayla arasındaki ilişkinin vergi kaybına yol açtığı açık bir şekilde ortaya konması gerektiği, davalı gümrük idaresince, davacının bizzat gümrük müşaviri olarak sorumluluğunu üstlendiği beyan-

nameyle ilgili olarak beyannamede yer alan bilgilerin yanlış olduğu veya gümrük müşavirinin bu yanlışlığı bilmesi gerektiği yönünde her hangi bir tespit yapılmadığı gibi kasıt unsurunun varlığı da somut olarak ortaya konulamadığı gerekçesiyle davaya konu işlemi iptal etmiştir. Gümrük idaresinin temyiz istemini inceleyen Danıştay Yedinci Dairesi 11.06.2012 günlü ve E:2009/1893, K:2012/3025 sayılı kararıyla;4458 sayılı Kanun'un 3'üncü maddesinin 1'inci fıkrasının 11'inci bendinin olay tarihinde yürürlükte bulunan şekli, aynı maddenin 1'inci fıkrasının17'inci bendi, 5'inci maddesinin olay tarihinde yürürlükte bulunan şekli,181'inci maddesinin yine olay tarihinde yürürlükte bulunan şekli ile192'inci maddesindeki hükümlerin birlikte değerlendirilmesinden; ithalat işlemlerinin gümrük müşaviri aracılığıyla gerçekleştirildiği hallerde gümrük müşaviri olan gerçek veya tüzel kişinin ve ithalat işlemlerinin adına yürütüldüğü kişinin (ithalatçı) "yükümlü" olduğu; eşyanın gümrük vergileri kısmen veya tamamen ödenmeksizin yurda girişinin yapılması durumunda; bir başka deyişle, ithalata ilişkin olarak gümrük yükümlülüğünün doğması halinde, vergilerin ödenmesinden ithalatçı ile gümrük müşavirinin, yükümlü olmaları nedeniyle müştereken ve müteselsilen sorumlu oldukları; dolayısıyla, bu tür durumlarda, alacaklı kamu idaresince, gümrük vergilerinin tamamının sorumlulardan, aralarında sıra gözetilmeksizin tahsili yoluna gidilmesinin mümkün olduğu sonucuna ulaşıldığı, dolaylı temsil durumunda, ithalatta gümrük yükümlülüğünde, hesabına gümrük beyanında bulunulan (ithalatçı) kişi ile birlikte beyan sahibi (gümrük işlemlerini yürüten gümrük müşaviri) de yükümlü olduğundan, vergilerin ödenmesi bakımından aralarında müşterek ve müteselsil bulunduğu, verginin ödenmesinden, ithalatçı ile birlikte ve yükümlü sıfatıyla müşterek ve müteselsil sorumlu olan davacı gümrük müşaviri adına ek tahakkuk yapılmasında mevzuata aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle kararı bozmuş; davacının karar düzeltme istemini süreaşımı nedeniyle reddetmiştir. Bozma kararına uymayan İstanbul 4. Vergi Mahkemesi, 16.07.2013günlü ve E:2013/1996, K:2013/1775 sayılı kararıyla; aynı hukuksal nedenlere gerekçeyle ilk kararında ısrar etmiştir. İsrar kararı gümrük idaresi tarafından temyiz edilmiş ve Gümrük Kanunu'nun 181'inci maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca gümrük beyannamesini imzalayan gümrük müşavirinin herhangi bir şarta bağlı olmaksızın yükümlü sıfatıyla vergilerden sorumlu olduğu ileri sürülerek bozulması istenmiştir.

Savunmanın Özeti: Savunma verilmemiştir

Danıştay Tetkik Hakimi : Murat GÜNGÖR Düşüncesi : Temyiz isteminin kabulüyle, ısrar kararının Danıştay Yedinci Dairesinin bozma kararında yer alan hukuksal nedenler ve gerekçe uyarınca bozulması gerektiği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulunca, dosyadaki belgeler incelendikten sonra ge-reği görüşüldü:... Gıda Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi adına tescilli serbest dolaşıma giriş beyannamesi muhteviyatı eşya nedeniyle, davacı gümrük müşavirliği şirketi hakkında ek olarak tahakkuk ettirilen katma değer vergisine vaki itirazın reddine dair işlemin iptaline ilişkin ısrar kararı gümrük

idaresi tarafından temyiz edilmiştir. Beyannamenin tescil tarihinde yürürlükte bulunan hükümlerine göre 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 3'üncü maddesinin 1'inci fıkrasının 11'inci bendinde, "yükümlü"nün, gümrük yükümlülüklerini yerine getirmekle sorumlu olan bütün kişileri ifade ettiği ve 5'inci maddesinde, bütün kişilerin, gümrük mevzuatı ile öngörülen tasarrufları ve işlemleri gerçekleştirmek üzere gümrük idarelerindeki işleri için bir temsilci tayin edebilecekleri; temsilcinin, Türkiye gümrük bölgesinde yerleşik bulunan kişiler olduğu; temsilin, doğrudan veya dolaylı olabileceği; doğrudan temsil durumunda temsilcinin başkası adına hareket edeceği; dolaylı temsil Vergi Dava Daireleri Kararları durumunda ise kendi adına, ancak başkası hesabına hareket edeceği; 181'inci maddesinde, ithalatta gümrük yükümlülüğünün ithalat vergilerine tabi eşyanın serbest dolaşıma girmesi veya ithalat vergilerinden kısmi muafiyet suretiyle geçici ithali halinde doğduğu ve gümrük yükümlülüğünün, beyannamenin tescil tarihinde başladığı; ithalatta gümrük yükümlülüğünde yükümlünün, beyan sahibi, dolaylı temsil durumunda, hesabına gümrük beyanında bulunulan kişi olduğu kuralına yer verilmiş; aynı Kanunun 192'inci maddesinde ise, aynı gümrük vergilerinin ödenmesinden birden çok yükümlünün sorumlu olduğu hallerde, bunların söz konusu vergilerin ödenmesinden müştereken ve müteselsilen sorumlu oldukları kurala bağlanmıştır. Bu düzenlemeler karşısında; ithalat işlemleri temsil hükümlerine göre yürütülerek yapılan ithalatlarda beyanı yapan gümrük müşaviri ile hesabına gümrük beyanında bulunulan ithalatçı yükümlü olmakta ve ithalat vergileri kısmen veya tamamen ödenmeksizin giren eşyaya ait vergilerin ödenmesinden, gümrük müşavirlerinin de ithalatçı ile birlikte müteselsilen sorumlu oldukları anlaşıldığından gümrük idaresince, kamu alacağı için aralarında sıra gözetilmeksizin tahsil edilmeyen alacak nedeniyle takip yapılabileceği sonucuna ulaşılmaktadır. Verginin ödenmesinden, ithalatçı ile birlikte ve yükümlü sıfatıyla müşterek ve müteselsil sorumlu olan davacı gümrük müşaviri adına ek tahakkuk yapılmasında mevzuata aykırılık bulunmadığından; dava hakkında, davaya konu işlemin diğer yönlerden hukuka uygunluğunun incelenmesi suretiyle karar verilmesi gerekirken, davacının yükümlü olarak takip edilmesini hukuka aykırı gören ve davaya konu işlemi iptal eden vergi mahkemesi ısrar kararı hukuka uygun görülmemiştir.

Açıklanan nedenlerle, temyiz isteminin kabulü ile İstanbul 4. Vergi Mahkemesinin 16.07.2013 günlü ve E:2013/1996, K:2013/1775 sayılı ısrar kararının bozulmasına, yeniden verilecek kararda karşılanacağından, yargılama giderleri hakkında hüküm kurulmasına gerek bulunmadığına, 19.02.2014 gününde oyçokluğu ile karar verildi.

KARŞI OY

Temyiz dilekçesinde ileri sürülen iddialar, dayandığı hukuksal nedenler ve gerekçe karşısında yerinde ve vergi mahkemesi kararının bozulmasını gerektirecek nitelikte bulunmadığından, istemin reddi gerektiği oyu ile karara katılmıyoruz.

T.C.
DANIŞTAY
Yedinci Daire

Esas No : 2011/8642

Karar No : 2014/1982

Anahtar Kelimeler : *Gümrüksüz Satış Mağazası, Dava Açma Süresi, Limit Üstü Eşya Satışı*

Özeti : *Vergi ve cezalara vaki itirazın zımnen reddi üzerine açılan dava devam ederken açıkça ret işleminin tebliğ ve ayrı bir dava konusu yapılmadığı hallerde, her iki işlemde de incelenerek hukuksal durumların aynı olması sebebiyle, aynı davada incelenebileceği hakkında.*

Temyiz Eden : ... Servis Turistik Anonim Şirketi

Vekili : Av. ...

Karşı Taraf : Gümrük ve Ticaret Bakanlığı adına Esenboğa Gümrük Müdürlüğü

İstemin Özeti : Davacıya ait gümrüksüz satış mağazasının 2009 yılına ilişkin satış faturaları ile uçak içi satış listelerinin incelemesi sonucunda, hak sahibi kişilere limit üstü eşya satışı yapıldığının tespit edildiğinden bahisle, bu eşyanın noksan çıkan eşya kabul edilmesi suretiyle, 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 236'ncı maddesinin 1'incifkrasının olay tarihinde yürürlükte bulunan şekli uyarınca, davacı adına tahakkuk ettirilen katma değer vergisi üzerinden hesaplanarak karara bağlanan para cezasına vaki itirazın zımnen reddine dair işlemin iptali istemiyle açılan davayı; dosyanın ve ara kararına cevaben İdarece gönderilen belgelerin incelenmesinden, gümrük hattı dışı eşya satış mağazalarının özel antrepo sayılacağı ve Gümrük Kanunu'nun antrepo rejimine tabi tutulacağı, anılan rejim hükümlerine göre de, mağazaya giren ve çıkan eşyaların, beyanname vb. belgelere dayanılarak giriş-çıkış defterine kaydedileceği, öte yandan, gemi ve uçaklara yapılan satışların da antrepo rejimi kapsamında olduğu, antrepoların işleticilerinin verdikleri listeler göz önünde bulundurularak her yıl sayılacağı, yapılan sayım neticesinde noksan çıkan eşyanın işletici veya kullanıcıdan tahsil edileceği sonucuna varıldığı; bu bakımdan, davacı iddiaları yerinde görülmeyle, adına uygulanan cezada hukuka aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle reddeden Ankara Üçüncü Vergi Mahkemesinin 07.07.2011 gün ve E:2010/2512; K:2011/1690 sayılı kararının; tahakkukun dayanağının, İdarece belirtilen aksine, Gümrük Kanunu'nun 236'ncı değil, Gümrüksüz(Gümrük Hattı Dışı Eşya) Satış Mağazaları Yönetmeliğinin 36'ncı maddesi olduğu, dolayısıyla, Kanunda yer almayan tanımın Yönetmelikle genişletildiği, bu durumun ise, Anayasaya aykırı olduğu ileri sürülerek bozulması istenilmektedir.

Savunmanın Özeti : İstemin reddi gerektiği savunulmuştur.

Tetkik Hakimi Munise KABAKULAK'ın Düşüncesi : Dosyanın incelenmesinden, davacıya ait gümrüksüz satış mağazasının 2009 yılına ilişkin satış faturaları ile uçak içi satış listelerinin incelemesi sonucunda, hak sahibi kişilere limit fazlası eşya satışı yapıldığının tespit edildiğinden bahisle, bu eşyanın noksan çıkan eşya kabul edilmesi suretiyle, 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 236'ncı maddesinin 1'inci fıkrasının olay tarihinde yürürlükte bulunan şekli uyarınca, davacı adına tahakkuk ettirilen katma değer vergisi üzerinden hesaplanarak karara bağlanan para cezasına vaki itiraz başvurusu üzerine Gümrük Başmüdürlüğüne davacıya gönderilen 25.06.2010 ve 26.07.2010 tarihli yazılar ile, itiraz hakkında, araştırma ve incelemenin devam ettiğinin, 4458 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesinin 2'nci fıkrası uyarınca ek süre içerisinde karar verileceğinin bildirildiği; 26.07.2010 tarihli yazının tebliği üzerine, 30 günlük cevap verme süresinin 25.08.2010 tarihinde sona erdiği ve bu tarihten itibaren cevap verilmemesinin itirazın zımnen reddi olarak kabulü suretiyle işbu davanın açıldığı anlaşılmış ise de; 4458 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesinin 3'üncü fıkrasında, bu madde kapsamındaki başvurular için de itiraz yolunun öngörülmesi sebebiyle, anılan 6'ncı maddenin, idari itirazlara uygulanmasının mümkün olmaması karşısında, 26.05.2010 tarihinde yapılan itiraz başvurusuna otuz gün içerisinde cevap verilmemesi suretiyle zımni ret işleminin oluşmasından itibaren işlemeye başlayan otuz günlük dava açma süresi geçirilerek açılan davada süre aşımı bulunduğundan, davacı tarafından ileri sürülen iddia, sonucu itibarıyla yerinde olan mahkeme kararının bozulmasını gerektirir nitelikte görülmemiştir. Bu nedenle, temyiz isteminin reddedilmesi gerektiği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Yedinci Dairesince işin gereği görüşüldü: Temyiz başvurusu; davacıya ait gümrüksüz satış mağazasının 2009 yılına ilişkin satış faturaları ile uçak içi satış listelerinin incelemesi sonucunda, hak sahibi kişilere limit fazlası eşya satışı yapıldığının tespit edildiğinden bahisle, bu eşyanın noksan çıkan eşya kabul edilmesi suretiyle, 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 236'ncı maddesinin 1'inci fıkrasının olay tarihinde yürürlükte bulunan şekli uyarınca, davacı adına tahakkuk ettirilen katma değer vergisi üzerinden hesaplanarak karara bağlanan para cezasına vaki itirazın zımnen reddine dair işlemin iptali istemiyle açılan davanın, istemin özeti bölümünde yer verilen gerekçeyle reddine dair mahkeme kararının bozulması istemine ilişkindir. 4458 sayılı Kanun'un 18.06.2009 gün ve 5911 sayılı Kanun'la değişik 242'nci maddesinin 1'inci fıkrasında, yükümlülerin, kendilerine tebliğ edilen gümrük vergileri, cezalar ve idari kararlara karşı tebliğ tarihinden itibaren on beş gün içinde bir üst makama, üst makam yoksa aynı makama verecekleri bir dilekçe ile itiraz edebilecekleri; 2'nci fıkrasında, idareye intikal eden itirazların otuz gün içinde karara bağlanarak ilgili kişiye tebliğ edileceği; 4'üncü fıkrasında da, itirazın reddi kararlarına karşı, işlemin yapıldığı yerdeki idari yargı mercilerine başvurulabileceği hükme bağlanmıştır. Bu hükümlere göre; Gümrük Kanunu'nda öngörülen idari itiraz prosedürü tamamlanmadan idari yargı yoluna başvurulamayacağı gibi, yükümlülerin iti-

raz başvurularının bir üst makamca otuz gün içinde bağlanarak sonucunun ilgisine tebliği yasal bir zorunluluk olduğundan; bu sürenin cevapsız geçirilmesi halinde, idari başvuruların zımnen reddedildiğinin kabulü zorunludur. Aksi halde, idari başvuruların, cevap verilmemek suretiyle sürüncemede bırakılması ve dolayısıyla, hak arama özgürlüğünün kısıtlanması sonucunu doğuracak uygulamaların ortaya çıkması kaçınılmazdır. 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun "İdari makamların sükûtu" başlıklı 10'uncu maddesinin 1'inci fıkrasında, ilgililerin, haklarında idari davaya konu olabilecek bir işlem veya eylemin yapılması için idari makamlara başvurabilecekleri; 2'nci fıkrasında da, altmış gün içinde bir cevap verilmezse, isteğin reddedilmiş sayılacağı; ilgililerin, altmış günün bittiği tarihten itibaren dava açma süresi içinde, konusuna göre Danıştay'a, idare ve vergi mahkemelerine dava açabilecekleri; altmış günlük süre içinde İdarece verilen cevap kesin değilse ilgisinin bu cevabı, istemin reddi sayarak dava açabileceği gibi, kesin cevabı da bekleyebileceği; bu takdirde, dava açma süresinin işlemeyeceği; ancak, bekleme süresinin, başvuru tarihinden itibaren altı ayı geçmeyeceği; dava açılmaması veya davanın süreden reddi hallerinde, altmış günlük sürenin bitmesinden sonra yetkili idari makamlarca cevap verilirse, cevabın tebliğinden itibaren idari dava açma süresi içinde dava açabilecekleri hükme bağlanmıştır. Gümrük Kanunu uyarınca işlem tesis edilmesi istemiyle veya idarece re 'sen veyahut ilgililerin isteği üzerine tesis edilen işlemlere karşı idareye yapılacak başvuru yollarının yöntem ve süreleri ile kendisine başvuruda bulunan idarenin cevap verme süreleri, anılan Kanunda, genel hükümlerden (İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 10'uncu maddesindeki esaslardan) ayrı olarak düzenlenmiştir. Bu nedenle, Gümrük Kanunu'na göre yapılan vergi tahakkukları ve para cezaları ile ilgili olarak idari davaya konu olabilecek işlemlerin oluşumunun, yukarıda açıklanan başvuru usulleri ve süreleri konusunda özel Kanun niteliği taşıyan, 4458 sayılı Kanun hükümlerine göre, bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde ise, genel Kanun niteliğindeki 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 10'uncu ve 11'inci maddeleri hükümlerine göre belirlenmesi gerekmektedir. Bu bakımdan, vergi veya cezalara vaki itiraz başvurusuna, 4458 sayılı Kanun'un anılan 242'nci maddesinde öngörülen otuz günlük süre içinde cevap verilmemesi suretiyle oluşan zımni ret işleminin süresi içinde dava konusu yapılabileceği gibi, zımni ret işlemine karşı dava süresinin geçirilmesinden sonra, başvuru hakkında idarece işlem tesis edilerek tebliğ edildiği hallerde de, 2577 sayılı Kanun'un 10'uncu maddesinde yer alan, İdareye yapılan başvuruların cevap verilmemek suretiyle reddine ilişkin işlemlerin iptali istemiyle dava açılmaması veya açılan davaların süreden reddi hallerinde, bekleme süresinin bitmesinden sonra yetkili idari makamlarca cevap verilirse, cevabın tebliğinden itibaren idari dava açma süresi içinde dava açılabilmesi yolundaki hüküm uyarınca dava açılabilir. Öte yandan, zımni ret işlemine karşı açılan dava devam ederken, açıkça ret işleminin tebliğ edildiği ve ayrıca dava konusu yapılmadığı hallerde ise, her iki işlemde de incelenecek hukuksal durumların aynı olması sebebiyle, aynı davada incelenmesi de olanaklıdır. Olayda da, davacı adına tahakkuk ettirilen katma değer vergisi üzerinden hesaplanarak karara bağlanan para cezası kararına vaki itiraz başvurusu üzerine Gümrük Başmüdürlüğüne davacıya gönderilen 25.06.2010 ve 26.07.2010 tarihli yazılar ile itiraz hakkında, araştırma ve incelemenin devam ettiğinin, 4458 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesinin 2'nci fıkrası uyarınca ek süre içerisinde karar verileceğinin bildirildiği; 26.07.2010 tarihli yazının tebliği üzerine, 30 günlük cevap verme süresinin

25.08.2010 tarihinde sona erdiği ve bu tarihten itibaren cevap verilmemesinin itirazın zımnen reddi olarak kabulü suretiyle işbu davanın açıldığı, davanın devam sırasında ise, vaki itiraz başvurusu hakkında Başmüdürlükçe alınan kararın, savunma dilekçesi ekinde dosyaya ibraz edildiği ve davacının, savunmaya cevap dilekçesinde, itirazın reddi yönünde tesis edilen işleme karşı cevaplarını sunduğu anlaşıldığından, bu haliyle itirazın, otuz günlük süre içinde tebliğ edilmemesi suretiyle oluşan idari davaya konu edilebilecek kesin ve yürütülmesi zorunlu idari işlem niteliğinde olan işlem ile anılan işlemin iptali istemiyle açılan dava devam ederken Başmüdürlükçe itirazın açıkça reddi yolunda tesis edilen işlemin, aynı hukuksal sonuç doğuran işlemler olduğunun kabulü gerekmektedir. Her ne kadar, Mahkemece, dosyada itirazın açıkça reddi yolunda tesis edilen işlem bulunmasına karşın, itirazın zımnen reddi yolundaki işlemin esası incelenmiş ise de, her iki işlem de, davacı adına tahakkuk ettirilen özel tüketim vergisi üzerinden hesaplanarak karara bağlanan para cezasına vaki itirazın reddi yolunda olduğundan, bu durum, kararın bozulmasını gerektirir nitelikte bulunmamıştır. Ancak, para cezası kararı, davacıya ait mağazada 2009 yılına ilişkin satış faturaları ile uçak içi satış listelerinin incelemesi sonucunda, “hak sahibi kişilere limit fazlası eşya satışı yapıldığı” saptamasına dayanılarak alındığından, öncelikle bu kişilere limit üstü satış yapıp yapılmadığının tespiti gerekmektedir. Bu tespit ise; iddia edildiği gibi, 2009 yılına ilişkin satış faturaları ile uçak içi satış listeleri üzerinde inceleme yapılması suretiyle, bu listelere göre, mağazadan yapılan satışlardan hangilerinin gerçek satış kabul edilip, hangi satışların ise limit üstünde gerçekleştirildiğinin; yine, bu satışlardan hangilerinin davaya konu edilen para cezasına esas alındığının ortaya konulmasıyla mümkün olduğu halde, Mahkemece, ara kararıyla para cezasının dayanağı belgelerin istenilmesine ve bu belgelerin incelendiğinin belirtilmesine karşın, inceleme sonucunda tespit edilen hususlara kararda yer verilmeksizin mevzuatın değerlendirilmesi suretiyle hüküm kurulduğu anlaşılmıştır. Oysa hak sahibi kişilere limit üstünde satışı yapılan eşyanın, antrepoda noksan çıkan eşya olması, noksan çıkan eşyanın bedelinin de, satış fişinde yer alan değil; 4458 sayılı Gümrük Kanunu’nun 24’üncü maddesi uyarınca, eşyanın antrepoya ya da mağazaya girişinde antrepo beyannamesiyle beyan edilen değerinin olması karşısında, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 20’nci maddesinin 1’inci fıkrasına göre davaya ait her türlü incelemeyi yapma yetkisine haiz olan mahkemece, taraflardan, cezası uyuşmazlığa konu edilen satış fişlerinde yer alan eşyaya ilişkin antrepo beyannameleri de getirtilerek, limit üstü satışlara ilişkin tespitin mahkeme heyetince yapılması halinde, bu tespitlerin tutanağa bağlanması; aksi halde, bilirkişi incelemesi yaptırılması; ayrıca, tutanakta veya bilirkişi raporunda yer alan tespitler taraflara tebliğ edilerek, söz konusu hususların taraflarca değerlendirilmesine olanak sağlanması suretiyle, yukarıda belirtilen esaslar çerçevesinde, uyuşmazlığın çözümlenmesi gerektiğinden, eksik inceleme sonucu verilen kararda yasal isabet görülmemiştir. Bu nedenle, temyiz isteminin kabulüne ve mahkeme kararının bozulmasına, bozma kararı üzerine, Mahkemece yeniden verilecek kararla birlikte yargılama giderleri de hüküm altına alınacağından, bu hususta ayrıca hüküm tesisine gerek bulunmadığına, 10.04.2014 gününde oyçokluğu ile karar verildi.

KARŞI OY

Dosyanın incelenmesinden, davacıya ait gümrüksüz satış mağazasının 2009 yılına ilişkin satış faturaları ile uçak içi satış listelerinin incelenmesi sonucunda, hak sahibi kişilere limit fazlası eşya satışı yapıldığının tespit edildiğinden bahisle, bu eşyanın noksan çıkan eşya kabul edilmesi suretiyle, 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 236'ncı maddesinin1'inci fıkrasının olay tarihinde yürürlükte bulunan şekli uyarınca, davacı adına tahakkuk ettirilen katma değer vergisi üzerinden hesaplanarak karara bağlanan para cezasına vaki itiraz başvurusu üzerine Gümrük Başmüdürlüğüne davacıya gönderilen 25.06.2010 ve 26.07.2010 tarihli yazılar ile, itiraz hakkında, araştırma ve incelemenin devam ettiğinin, 4458sayılı Kanunu'n 6'ncı maddesinin 2'nci fıkrası uyarınca ek süre içerisinde karar verileceğinin bildirildiği; 26.07.2010 tarihli yazının tebliği üzerine, 30günlük cevap verme süresinin 25.08.2010 tarihinde sona erdiği ve bu tarihten itibaren cevap verilmemesinin itirazın zımnen reddi olarak kabulü suretiyle işbu davanın açıldığı, davanın devamı sırasında, vaki itiraz başvurusu hakkında Başmüdürlükçe alınan kararın, savunma dilekçesi ekinde dosyaya ibraz edildiği, davacının, savunmaya cevap dilekçesinde, itirazın reddi yönünde tesis edilen işleme karşı cevaplarını sunduğu anlaşılmıştır. Olayda, itirazın, otuz günlük süre içinde tebliğ edilmemesi suretiyle oluşan işlem, idari davaya konu edilebilecek kesin ve yürütülmesi zorunlu idari işlem niteliğindedir. Öte yandan, anılan işlemin iptali istemiyle açılan dava devam ederken Başmüdürlükçe itirazın açıkça reddi yolunda tesis edilen işlem de idari davaya konu edilebilecek niteliktedir. Aynı nedene dayanılarak tesis edilip, aynı hukuksal sonuçlar doğurması halinde, bu işlemlerin tek işlem olarak kabulü suretiyle, işlemin esasının incelenmesinde yasal bir engel bulunmamaktadır. Ancak, davaya konu uyumsuzlukta, Başmüdürlükçe itirazın açıkça reddi yolunda tesis edilen 11.08.2010 gün ve 9515 sayılı işlemde, davacı tarafından, Gümrüksüz Satış Mağazaları Yönetmeliğinin 6'ncı maddesinin (c) bendi uyarınca, adına tahakkuk ettirilen vergi ve vergiler üzerinden uygulanacak cezalara karşı itiraz başvurusunda bulunulmayacağına taahhüt edildiği belirtilerek, bu durum nedeniyle, para cezasına yapılan itiraz, 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 242'nci maddesi kapsamında geçerli bir itiraz başvurusu olarak kabul edilemeyeceğinden bahisle, usulden reddedildiğinden, anılan işlem ile itirazın zımnen reddine dair işlemin aynı hukuksal sonuç doğuran işlemler olduğunun kabulü mümkün değildir. Dolayısıyla, itirazın zımnen reddine dair işlemin iptali istemiyle açılan dava devam ederken, itirazın açıkça reddi yolunda tesis edilen işlemlerin, birbirinden bağımsız olarak incelenmesi gerekmekte ise de; dava devam ederken tebliğ edilen işleme karşı, tebliğ tarihine nazaran dava açılmayacak veya zımni ret işlemine karşı açılan davada esasının incelenmiş olması nedeniyle, açıkça ret işlemine karşı açılacak davanın esasının incelenemeyecek olması durumunda, davacının yargı yoluna başvurma hakkının ortadan kaldırılması sonucu doğacağından, işbu davada itiraz başvurusunun açıkça reddi yolunda tesis edilen işlemin hukuka uygunluğunun incelenmesi gerekmektedir. Zira, başvurunun usulden reddi yolunda tesis edilen bu işlemin hukuka aykırı bulunarak ortadan kaldırılması halinde, İdarece başvuru hakkında esasa yönelik inceleme yapılacağından ve bu inceleme sonucunda, İdarece, tesis edilen ilk işlem kaldırılabilceği gibi, esasının incelenmesi suretiyle istemin reddi yolunda işlem tesis edilmesi ve bu işlemin dava yoluyla yargı denetimine tabi tutulmasına da olanak sağlanacaktır. Bu bakımdan, işbu davada, davacının itiraz başvurusunun açıkça reddi yolunda tesis edilen Başmüdürlük işleminin hukuka uygun olup olmadığı yönünden inceleme yapılarak karar verilmesi gerekirken, itirazın zımnen reddine dair işlemin incelenmesi suretiyle verilen mahkeme kararında yasal isabet görülmediğinden, mahkeme kararının, belirtilen gerekçeyle bozulması gerektiği oyuyla Dairemiz kararının gerekçesine katılmıyoruz.

LİMİTED ŞİRKET MÜDÜRÜNÜN HAKLI NEDENLE AZLI, ORTAKLIKTAN ÇIKARMA DAVASI

*Kerim TOKLU**

YARGITAY 11. Hukuk Dairesi

ESAS: 2012/9915

KARAR: 2014/1889

Taraflar arasında görülen davada ...6. Asliye Ticaret Mahkemesi'nce verilen 14.03.2012 tarih ve 2009/79-2012/130 sayılı kararın duruşmalı olarak incelenmesi taraf vekilleri tarafından istenmiş olup, duruşma için belirlenen 04.02.2014 günü başkaca gelen olmadığı yoklama ile anlaşılıp hazır bulunan davalı vekili Av. dinlenildikten sonra duruşmalı işlerin yoğunluğu ve süre darlığından ötürü işin incelenerek karara bağlanması ileriye bırakıldı. Tetkik Hakimi tarafından düzenlenen rapor dinlenildikten ve yine dosya içerisindeki dilekçe, layihalar, duruşma tutanakları ve tüm belgeler okunup incelendikten sonra işin gereği görüşülüp, düşünüldü:

Davacılar vekili, kardeş olan tarafların dava dışı limited şirketi kurduklarını, 02.12.1999 tarihli ortaklar kurulu kararı ile 10 yıllığına ortakların müdür atandıklarını, 2001 krizi sonrası sorunlar çıktığını, %51 pay sahibi olan davalının müvekkillerini şirketten uzaklaştırmak için usulsüz ve muvazaalı işlemler yaptığını, TMK'nın ilgili hükümlerine aykırı şekilde eşine ortaklığı devir ettiğini, anılan devrin usulsüzlüğünün tespit ettirildiğini, bu kişiyle alınan kararların yok olduğunun tespiti davasının kabul ile sonuçlandığını, müvekkillerinin müdürlük sıfatlarının geri döndüğünü, sonrasında şirketin defter ve kayıtlarının ortadan kaldırıldığını, denetleme hakkından mahrum bırakıldıklarını, bilgi istenmesine rağmen şirketle ilgili bilgilendirmeyi yapmadığını, şirketin mali tablolarının gerçeğe aykırı düzenlendiğini, belgelerde tahrifat olduğunun ortaya çıktığını, yeni işleri kendisinin akrabaları ve yakınları üzerine kurduğunu şirketler üzerinden yaptığını, haklı nedenlerin ortaya çıktığını ileri sürerek, davalının müdürlükten azline, şirketi temsil ve idare yetkisinin kaldırılmasına karar verilmesini talep ve dava etmiştir.

Davalı vekili, davacıların şirketi 2004 yılına kadar kötü ve usule aykırı şekilde yöneterek borca batık hale getirdiklerini, aynı vakıalara dayalı olarak açtıkları kayyım tayini istemli davanın reddine karar verildiğini, kararın Yargıtay onamasından geçerek kesinleştiğini, kesin hüküm bulunduğunu, iddiaların dayanaklarının olmadığını, çelişkiler içerdiğini, husumetin şirkete yöneltilmesi gerektiğini, bu davayı ilgilendiren hukuk ve ceza davalarının sonuçlanmasının beklenilmesi gerektiğini savunarak, davanın reddini istemiştir.

Mahkemece, iddia, savunma, toplanan kanıtlar ve benimsenen bilirkişi raporlarına göre, taraflar arasında yıllardan beri devam eden hukuk ve ceza davalarıyla soruşturmalar bulunduğu, tarafların

dava dışı şirketin ortakları olduğu, davalının müdürlük sıfatının devam ettiğinin dosya kapsamıyla sabit bulunduğu, davalının katılımı ile alınan ve davacıların müdürlükten azline içeren şirketin 79, 80 ve 84 numaralı kararlarının yok hükmünde olduklarının tespitine karar verildiği, davalının şirketin paralarını kendi hesabına geçirdiği, müdürlükten azli için haklı sebeplerin ortaya çıktığı, her ne kadar yok hükmünde olduğu belirlenen kararlarda davalının salt ortaklar kurulunu toplantıya çağırdığı, şirketin paralarını usulsüz şekilde de olsa şirketin menfaatine hesaplarına geçirdiği ve sonradan şirkete iade ettiği yönünde özel rapor sunmuş ise de şirketin hukuka aykırı idaresinin haklı gerekçe kabul edilemeyeceği, ayrıca yok hükmünde alınan kararların ortaya çıkması için sistemli şekilde çaba sarf ettiği, haklı nedenlerin bulunduğu, davacı Z...'in ceza dosyasında ortaklar kurulu kararında sahtecilik yaptığından bahisle mahkum olduğu, diğer davacı hakkında yağmacılık suçundan dolayı soruşturma bulunduğu, ...5. Asliye Ticaret Mahkemesi'nin 2005/392 sayılı dosyasında davalının yöneticiliği döneminde başarı gösterdiğinin ortaya çıktığı, azli yerine idare ve temsil yetkisinin sınırlandırılmasının daha uygun çözüm olacağı gerekçesiyle davanın kabulüne, davalının şirketi idare ve temsil yetkisinin kayyım olarak atanan D..., H... ve F...'ye üç ayda bir rapor vermesi ve 10.000.00 TL'nin üzerinde yapacağı işlemleri kayyım heyetinin onayına sunması suretiyle sınırlandırılmasına, atanan kayyımlara aylık 4.000'er TL ücret takdirine karar verilmiştir.

Karar, taraf vekillerince temyiz edilmiştir.

1-Dava, tarafların ortağı bulunan dava dışı limited şirketin müdürü olan davalının haklı nedene dayalı olarak müdürlük görevinden azli istemine ilişkindir.

Tarafların dava dışı Ş... Ltd. Şti'nin ortakları olduğu, anılan şirketin başka ortağının bulunmadığı, 02.12.1999 tarihli ortaklar kurulu kararı ile 10 yıl süre ile tarafların münferiden temsil ve ilzama yetkili müdür olarak atandıkları, daha sonra davalının bir kısım paylarını eşine devrettiği, davacıların müdürlükten azli dahil bir takım kararların alındığı, bu kararların yok hükmünde olduğunun tespitine karar verildiği, yine taraflar arasında ceza ve hukuk davalarının görüldüğü, temyize konu işbu davanın 10.02.2009 tarihinde açıldığı hususları uyuşmazlık konusu değildir.

28.12.1989 tarihinde tescil edilerek tüzel kişilik kazanan tarafların ortağı bulunduğu limited şirketin ana sözleşmesinin 17. maddesinde her ortağın oy hakkının sermayesine göre hesap edileceği, her 1.000 TL'nin bir oy hakkı vereceği, ancak bir ortağın bütün ortakların sahip olduğu oy sayısının 1/3'ünden fazlasına sahip olamayacağına hüküm altına alındığı, dava açıldıktan sonra 21.02.2009 tarihinde alınan ortaklar kurulu kararı ile davalının müdürlük süresinin 15 yıla çıkarıldığı, bu karara davacıların muhalefet ettiği, kararın %51 pay sahibi davalı oyu ile alındığı hususları da dosya kapsamıyla sabittir.

Somut uyuşmazlığın çözümlenebilmesi için öncelikle davalının müdür sıfatının irdelenmesi gerekmektedir. Mahkemece, dava tarihinden önce geçerliliğini koruyan 02.12.1999 tarihli karar ile hem davacıların hem de davalının 10 yıl süreyle müdür olarak atandığı, dava açıldıktan sonra davacıların müdürlükten azline ve davalının 15 yıl süreyle müdür atanmasına karar verildiği, bu karar hükümsüz

sayılsa bile davalının müdürlük sıfatının 1999 yılı ataması nedeniyle devam edeceği, yerine atama yapılmadığı, bu yönüyle bir itirazın olmadığı kabul edilerek yazılı şekilde hüküm kurulmuştur. Yukarıda açıklandığı üzere, dava tarihi itibarıyla geçerliliğini koruyan 02.12.1999 tarihli karar ile taraflar 10 yıl süre ile münferiden müdür olarak atanmışlardır. Ortaklar kurulu kararında belirtilen süre, dava tarihi itibarıyla dolmamış, aşamalarda sona ermiştir. Dava açıldıktan sonra salt davalının oyu ile alınan karar ile davalının müdürlük görevi 15 yıla çıkarılmıştır. Ancak, davalı ana sözleşmesinin 17. maddesinde oy hakkının sınırlandırılması kapsamında bir ortağın ancak bütün ortakların sahip olduğu oy sayısının 1/3'ünden fazlasına sahip olamayacağı yönünde hüküm mevcut olup, bu düzenleme, dava dışı şirketin tüzel kişilik kazandığı tarihte yürürlükte bulunan 6762 sayılı mülga TTK'nın 537. maddesi ve hatta sonradan 559 sayılı KHK ile değişik hali karşısında geçerli ve ortakları bağlayıcı niteliktedir.

Esasen, belirtilen ana sözleşme hükmü, kanun koyucunun ortaklara verdiği oy hakkının sınırlandırılması yönündeki yetkinin kullanılmasına ilişkindir. Bu durum karşısında, dava açıldıktan sonra %51 pay sahibi olan davalının ana sözleşme hükmü uyarınca getirilen sınırlama itibarıyla %33,3 oranıyla aldığı bu kararın, karar nisabı itibarıyla geçersiz olduğu açıktır. O halde, davalının müdürlük sıfatı itibarıyla 10 yıllık sürenin dava tarihi itibarıyla sona erdiği, geçerli bir karar alınmadığı ve mülga 6762 sayılı Kanun'un 540. maddesi uyarınca tarafların özden organ olarak müdürlük sıfatının devam ettiğinin kabulü gerekmektedir.

Karardan sonra yürürlüğe giren 6102 sayılı TTK, limited şirketin temsil ve ilzama yetkili organı olan müdürler düzenlemesinde mülga 6762 sayılı TTK'nın sisteminden farklı şekilde 'özden organ' ilkesinden vazgeçmiş, başka bir ifadeyle yönetim ve temsilin ortaklar için hem hak hem de borç olması kuralından ayrılmış, 623 ve devamı maddelerinde limited şirket müdürünün ancak ana sözleşmeyle veya şirket genel kurul kararıyla atanmasını zorunlu hale getirmiştir.

6103 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkındaki Kanun'un 3. maddesi hükmüne göre, tarafların iradelerinden bağımsız olarak, kanunla düzenlenen hukukî ilişkilere, bunlar Türk Ticaret Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden önce kurulmuş olsalar bile, Türk Ticaret Kanunu hükümleri uygulanır.

Öte yandan, aynı yürürlük Kanun'un 25/1. maddesi hükmü uyarınca Türk Ticaret Kanunu'nun yürürlüğe girdiği tarihte görevde bulunan anonim şirket yönetim kurulları ile limited şirket müdürleri, görevden alınmaları veya yönetim kurulu üyeliğinin başka bir sebeple boşalması hâli hariç, sürelerinin sonuna kadar görevlerine devam ederler. Ancak, tüzel kişinin temsilcisi olarak üye seçilmiş bulunan gerçek kişinin, Türk Ticaret Kanunu'nun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç ay içinde istifa etmesi, onun yerine tüzel kişinin ya da başkasının seçilmesi gerekir. Tüm ortakların hep birlikte müdür sıfatıyla şirket işlerini idare ve şirketi temsil ettiği limited şirketlerde de aynı üç aylık süre içinde Türk Ticaret Kanunu'nun 623. maddesi hükmünün gereği yerine getirilir. Anonim şirketlerde Türk Ticaret Kanunu'nun 363. maddesinin birinci fıkrası uyarınca seçim yapılan durumlarda, anılan Kanun'un 359. maddesindeki şartları taşıyan yönetim kurulu üyelerinin seçilmeleri şarttır. Görevdeki yönetim

kurulunun görevinin sona ermesinden sonra seçilecek üyelerin, anılan 359'uncu maddedeki şartları taşımaları zorunludur.

Ayrıca, bir davanın açılabilmesinin temel koşullarından biri hukuki yararın varlığıdır. Hukuki yararın varlığı karar kesinleşinceye kadar devam etmek durumundadır.

Somut uyuşmazlıkta yargılama sırasında davacıardan Z...'nun haklı nedenle ortaklıktan çıkarılması için aleyhine dava açıldığı anlaşılmaktadır. Açılan davanın sonucu, özellikle anılan davacının aktif dava ehliyeti ile hukuki yararı bakımından işbu dava sonucunu etkileyebilecek niteliktedir.

Bu durum karşısında, temyiz incelemesi öncesinde 6102 Türk Ticaret Kanunu ile 6103 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkındaki Kanun'un yürürlüğe girdiği ve kararın henüz kesinleşmediği dikkate alınıp, yukarıda yapılan açıklamalar ile yasal hükümler çerçevesinde değerlendirme yapılması, özellikle 6103 sayılı Kanun'un 3 ve 25. maddeleri ile 6102 sayılı Kanun'un 623. maddesi çerçevesinde işbu müdür azli davasının konusunun kalıp kalmadığının incelenmesi ve davacı Z.... hakkındaki açılan ortaklıktan çıkarma davasının işbu davaya etkisinin tartışılması için kararın bozulmasına karar vermek gerekmiştir.

2- Bozma neden ve şekline göre, taraf vekillerinin diğer temyiz itirazlarının bu aşamada incelenmesine gerek görülmemiştir.

SONUÇ: Yukarıda (1) numaralı bentte açıklanan nedenlerle taraf vekillerinin temyiz itirazlarının kabulü ile kararın taraflar yararına BOZULMASINA, (2) numaralı bentte açıklanan nedenlerle taraf vekillerinin diğer temyiz itirazlarının şimdilik incelenmesine gerek olmadığına, takdir olunan 1.100 TL duruşma vekalet ücretinin davacıardan alınarak davalıya verilmesine, ödedikleri temyiz peşin harcın istekleri halinde temyiz edenlere iadesine, 04.02.2014 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

ANONİM ŞİRKET GENEL KURUL KARARLARI NASIL İPTAL EDİLİR?

YARGITAY Hukuk Genel Kurulu

ESAS: 2013/11-1048

KARAR: 2014/430

Taraflar arasındaki "karar iptali" davasından dolayı yapılan yargılama sonunda; ...(kapatılan) Asliye Hukuk Mahkemesi'nce davanın reddine dair verilen 21.10.2010 gün ve 2010/221 E., 2010/401 K. sayılı kararın incelenmesi davacı vekili tarafından istenilmesi üzerine, Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 14.06.2012 gün ve 2011/1888 E., 2012/10598 K. sayılı ilamı ile;

(...Davacı vekili, müvekkilinin davalı şirkette %38 hisse ile ortak olduğunu, davacının hissesi sermaye artırımlarında sabit kalması kaydıyla taşınmazını davalıya devredildiğini, müvekkilinin olağanüstü genel kurul toplantısında 1.045.000,00 TL ödenmesine karar verildiğini, toplantının 08.08.2008 tarihinde yapıldığını ileri sürerek olağanüstü genel kurul kararının iptaline, 1.045.000,00 TL'nin işleminden kaldırılmasına, müvekkilinin %38 oranındaki hissesinin sabit kalmasına, davacının hissesinin satışına ilişkin 22.12.2009 tarihli yönetim kurulu kararının iptaline karar verilmesini talep ve dava etmiştir.

Davalı vekili, olağanüstü genel kurul toplantısının usul ve yasaya uygun olarak yapıldığını, yeni yönetim kurulunun seçimi sonrasında davacı tarafından yapılan bir itirazın bulunmadığını savunarak davanın reddini istemiştir.

Mahkemece, tüm dosya kapsamına, toplanan delillere ve TTK'nun 381. maddesine göre, genel kurul kararının iptali için, ortağın toplantıda hazır bulunup, alınan karara muhalif kalarak bu durumun tutanağa geçirilmiş olması gerektiği ancak davacı temsilcisinin toplantıda böyle bir muhalefetinin bulunmadığı, davanın üç aylık hak düşürücü süre içinde açılmadığı, yönetim kurulu kararına karşı ortakların dava açma hakkı olmadığı, yönetim kurulu kararına karşı genel kurula itiraz edilebileceği gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir.

Kararı, davacı vekili temyiz etmiştir.

Dava, davalı ...Dünya Tic. Mer.A.Ş'nin 08/08/2008 tarihli sermaye artırımına ilişkin olağanüstü genel kurul kararının ve davacının hissesinin satışına ilişkin 22/12/2009 tarihli yönetim kurulu kararının iptali istemine ilişkindir. Mahkemece kabul edildiği üzere her ne kadar genel kurul kararının TTK'nun 381. maddesi uyarınca iptali için toplantıya katılan ortağın aleyhe oy vermesi ve muhalefetini tutanağa geçirmesi gerekir ise de, somut uyuşmazlıkta genel kurul kararıyla ihlal edilen hak taraflar arasında imzalanan davacının sermaye taahhüdünü aynî olarak yerine getireceğine ilişkin protokolden kaynaklanan sözleşmesel bir hak olduğundan genel kurul kararıyla davacının bu hakkı ortadan kaldırılamayacağı gibi, daha önce yapılan sermaye artırımları sırasında bu hakkın kullanılmamış olması da bu hakkın ortadan kalktığı anlamına gelmez. Mahkemece, davacının talepleri buna göre değerlendirilerek sonucuna göre karar verilmesi gerekirken yazılı gerekçeyle karar verilmiş olması doğru görülmemiş, davacı vekilinin temyiz itirazlarının kabulü ile kararın davacı yararına bozulmasına karar vermek gerekmiştir...)

gerekçesiyle bozularak dosya yerine geri çevrilmekle yeniden yapılan yargılama sonunda, mahkemece önceki kararda direnilmiştir.

TEMYİZ EDEN: Davacı vekili

HUKUK GENEL KURULU KARARI

Hukuk Genel Kurulu'nca incelenerek direnme kararının süresinde temyiz edildiği anlaşıldıktan ve dosyadaki kağıtlar okunduktan sonra gereği görüldü:

Dava, anonim şirketin sermaye artırımına ilişkin genel kurul kararının ve davacı kurumun sermaye artırımından kaynaklanan hisselerinin bir başka ortağa satışına yönelik yönetim kurulu kararının iptali ve davacı hisselerinin % 38 oranında sabit kalması istemlerine ilişkindir.

Mahkemece; 08.08.2008 tarihindeki genel kurul kararında oy birliğiyle sermaye artırım kararı alındığı, TTK 381. maddesi uyarınca, genel kurul kararının iptali davasının 3 aylık hak düşürücü süre içinde açılması gerektiği ve toplantıda hazır bulunma halinde karara muhalif kalma şartı arandığı, eldeki davada ise, bu koşulların oluşmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir.

Davacı vekilinin temyizi üzerine karar, Özel Dairece yukarıda başlık bölümünde gösterilen nedenlerle bozulmuştur.

Yerel Mahkemece, önceki kararda direnilmiş; hükmü temyize davacı vekili getirmiştir.

Hukuk Genel Kurulu önüne gelen uyuşmazlık; davacının, anonim şirket genel kurul kararına karşı hükümsüzlük (yokluk ve butlan) nedenlerine mi, yoksa iptal edilebilirlik nedenlerine mi dayandığı, buradan varılacak sonuca göre TTK'nun 381. maddesi uyarınca iptal davası açılabilmesi için, toplantıya katılan ortağın aleyhe oy vermesi ve muhalefetini tutanağa geçirmesinin zorunlu olup olmadığı noktasında toplanmaktadır.

I- Uyuşmazlığın çözümü için öncelikle; anonim şirket genel kurul kararlarının iptali için ileri sürülebilen nedenler arasında yer alan "hükümsüzlük" ile "iptal edilebilirlik" kavramlarının açıklanmasında yarar vardır.

Bilindiği üzere, mülga 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda (6762 Sayılı TTK) batıl kararlara yönelik olarak genel kurul kararlarının iptali için dava açma hakkı düzenlenmemiş ancak doktrin ve uygulamada ilgililerin açacağı bir tespit davası ile hükümsüzlüğün belirlenmesinin talep edebileceği kabul edilmiştir. (6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 447. maddesinde ise genel kurulun hangi tür kararlarının batıl olduğu hüküm altına alınmış durumdadır.)

Hükümsüzlük halleri, yokluk ve butlan olarak iki alt kategoride ele alınabilir.

Kavram olarak yokluk; bir hukuki işlemin doğabilmesi için öngörülen ve kurucu nitelikte olan emredici hükümlere aykırılık halidir. Bu aykırılık, işlemin unsurlarında eksikliğe yol açar ve işlemi "yokluk" ile sakat hale getiri. Yok sayılan işlem, şeklen dahi meydana gelmemiştir. Yokluk, bunu ileri sürme konusunda hukuki menfaati bulunan herkes tarafından her zaman ileri sürülebilir ve tespit ettirebilir, hâkim tarafından da re'sen dikkate alınır. Mahkemenin vereceği tespit hükmü, bu durumu açıklayıcı niteliktedir.

Şirketler hukukundaki emredici hükümlere göre, genel kurul kararlarının oluşabilmesi için iki kurucu unsur gereklidir: Birincisi genel kurul toplantısı yapılması, ikincisi toplantıda karar alınmasıdır. Bunların birisindeki eksiklik halinde, işlem (karar) hiç doğmamış sayılır; yani baştan itibaren yoktur. Örneğin, karar alınmadığı halde alınmış gibi gösterilirse veya Bakanlık temsilcisinin toplantıda bulunmaması halinde işlem, yoklukla sakat olacaktır.

Butlan ise; bir işlemin, konusuna ilişkin emredici hükümlere aykırı olması halidir. Eş söyleyişle, bir işlemin konusu; kanuna, ahlaka, adaba, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı ya da, imkânsız ise, bu işlem batıldır. Yokluktaki gibi, butlanda da kesin geçersizlik söz konusu-sudur; hâkim bunu re'sen göz önünde bulundurur ve herkes bu geçersizliği, iptal davasında öngörülen üç aylık süreyle bağlı olmaksızın ileri sürebilir ve tespit ettirebilir. Yokluk ve butlan arasında sonuçları değil, sebepleri bakımından farklılık bulunmaktadır (Fatih Bilgili, Ertan Demirkapı, Şirketler Hukuku, 2012, 2. Baskı, s.190).

Mülga Türk Ticaret Kanunu'nda bir işlemin batıl hale gelmesine örnek olarak 392. madde hükmü verilebilir. Anılan yasa hükmünde, sermaye artırım koşullarına uyulmamasının kararı batıl hale getireceği düzenlenmiş olup, ikinci fıkra aynen; "Esas sermayenin artırılması yukarıki hükümlere göre icra edilmemiş ise bu husustaki muameleler batıl ve bundan dolayı da idare meclisi azalarıyla mura-kıplar; şirkete, münferit ortaklara ve üçüncü şahıslara karşı müteselsilen mesuldürler." şeklindedir. Bunun yanı sıra, toplantı ve karar nisabının bulunmaması da (6762 Sayılı TTK m. 378) butlan sebeplerine örnek olarak verilebilir.

İptal edilebilir kararlarda ise; genel kurul kararının geçersizlik halini oluşturan nedenin, işlemin, baştan itibaren geçersiz olması sonucunu doğuracak nitelikte olmaması hali söz konusudur. Örneğin; anonim şirket ortaklar genel kurulunda oyunu kullanmasına haksız yere izin verilmediği, çağrının usulsüz yapıldığı, gündemin gereği gibi ilan veya tebliğ edilmediği, toplantıya ve karara yetkili olmayan kimselerin iştirak ettikleri iddiasında olan ortaklar, yasa, ana sözleşme ve afaki iyi niyet kurallarına aykırılık hallerini ileri sürerek, kararların iptallerini mülga 6762 Sayılı TTK'nun 381. maddesi uyarınca isteme hakları bulunmaktadır.

Es söyleyişle; mutlak butlanla batıl kararlar, baştan beri hükümsüz olan, sonradan geçerlilik kazanma olanağı olmayan, emredici kurallara, kamu düzenine veya ahlaka ve adaba aykırı veyahut konusu olanaksız olan kararlardır. Bu tür kararlar, baştan beri hüküm ifade etmezler ve mahkemece, re'sen üzerinde durulması da gerekir. 6762 Sayılı TTK'nun 381. maddesi anlamında iptali kabil kararlar ise, daha çok ortakların menfaatlerinin koruyan düzenlemelere aykırılık teşkil eden, emredici kurallar dışında yorumlayıcı ve şekle ilişkin kuralların ihlal edildiği kararlardır. İptali gereken kararlar, baştan itibaren geçersiz olmadıklarından, iptal edilinceye kadar geçerli bir kararın hüküm ve sonuçlarını doğururlar.

Yokluk ve butlan hallerinin re'sen göz önünde bulundurulacağı ve herkesin bu geçersizliği, 6762 Sayılı TTK'nun 381. maddesinde düzenlenen koşullara tabi olmaksızın ileri sürebileceği Hukuk Genel Kurulu'nun 12.3.2008 gün ve 2008/11-246 E., 2008/239 K. sayılı ilamında da benimsenmiştir.

Bu itibarla, anonim şirket kararının iptali için yukarıda açıklanan hükümsüzlük hallerine dayanılmadığı durumlarda iptal davası açılabilmesi için, 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 381. maddesinde (benzer düzenleme 6102 Sayılı TTK, 445 ve 446. maddelerinde mevcuttur) düzenlenen koşulların oluşması gerekir. Anılan yasa hükmü aynen;

Aşağıda yazılı kimseler, kanun veya esas mukavele hükümlerine ve bilhassa afaki iyi niyet esaslarına aykırı olan umumi heyet kararları aleyhine, tarihlerinden itibaren üç ay içinde şirket merkezinin bulunduğu yerdeki mahkemeye müracaatla iptal davası açabilirler:

1. Toplantıda hazır bulunup da karara muhalif kalarak keyfiyeti zapta geçirten veya reyini kullanmasına haksız olarak müsaade edilmeyen yahut toplantıya davetin usulü dairesinde yapılmadığını veyahut gündemin gereği gibi ilan veya tebliğ edilmediğini yahut umumi heyet toplantısına iştirake salahiyetli olmıyan kimselerin karara iştirak etmiş bulduklarını iddia eden pay sahipleri;
2. İdare meclisi;
3. Kararların infazı idare meclisi azalarıyla murakıpların şahsi mesuliyetlerini mucip olduğu takdirde bunların her biri.

İptal davasının açılması keyfiyetiyle duruşmanın yapılacağı gün, idare heyeti tarafından usulen ilan olunur.

Birinci fıkrada yazılı üç aylık hak düşüren müddetin sona ermesinden önce duruşmaya başlanamaz. Birden fazla iptal davası açıldığı takdirde, davalar birleştirilerek görülür.

Mahkeme şirketin talebi üzerine şirketin muhtemel zararına karşı davacıların teminat göstermesine karar verebilir. Teminatın mahiyet ve miktarını tayin mahkemeye aittir.” şeklindedir.

Madde metninden de anlaşılacağı üzere, hükümsüzlük hallerinin bulunmadığı genel kurul kararlarının iptalini isteyebilmek için, toplantıda hazır olan ortağın, alınan kararlara muhalif kaldığını toplantı tutanağına yazdırması (muhalfeft şerhi) ve üç aylık hak düşürücü sürede dava açılması gerekmektedir. Aksi halde, iptal edilebilir kararlar açısından dava hakkı söz konusu olmaz.

Taraflar arasındaki sözleşme ilişkisinin, anonim şirketlerin genel kurul kararlarının iptali istemine etkisine gelince; sözleşmeden kaynaklanan bir hakkın, ilgili tarafın rızası alınmaksızın genel kurul kararıyla tek taraflı olarak ortadan kaldırılamayacağı açıktır. Örneğin; Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 31.05.2001 gün ve 2001/3163 E., 4878 K. Sayılı ilamında kabul edilen görüş aynen “...kurucular ve bunların halefleri ile anonim şirket arasındaki ilişki, ortaklık bağı olmaksızın bir sözleşme ilişkisidir. Borçlar Kanunun'daki sözleşme tiplerinden hiçbirine uymayan bu kendine özgü sözleşme ile kurucular, TTK.nun 403. maddesi hükmü uyarınca ortaklığa karşı, hesap dönemi kârı veya tasfiye sonucuna katılma yahut da yeni çıkarılacak hisse senedi alabilme konusunda bir talep hakkı elde ederler. Kurucu intifa hakkı sahiplerinin ortaklığa karşı bir sözleşme tarafı bulunmaları nedeniyle anasözleşmede aksine bir hüküm veya kurucu intifa hakkı sahiplerinden her birinin rızaları bulunmadıkça ortaklık (genel kurul) anasözleşmeyi tek taraflı olarak değiştirerek, kurucu intifa senedi sahiplerinin haklarını onların aleyhine değiştiremez” şeklindedir.

Konuya ilişkin bir başka karar ise; “TTK.nun 389. maddesi hükmüne göre, anonim şirket genel kurulca imtiyazlı pay sahiplerinin haklarını sınırlayıcı nitelikteki anasözleşme değişikliğine ilişkin alınan karar imtiyazlı pay sahiplerinin yapacakları özel bir toplantıda verecekleri bir kararla onaylanmadık-

ça infaz edilemez. Anılan madde ve aynı Yasa'nın 391. maddesi hükmüne aykırı olarak imtiyazlı pay sahiplerinin kararı ile onaylanmadığı nedenine dayalı genel kurul kararlarının anılan kategori ortaklarca iptal istemiyle açacakları davalar, 6762 Sayılı TTK'nun 381. maddesi anlamında genel kurul kararının iptali niteliği taşımadığından bu maddede yazılı üç aylık hak düşürücü süreye tabi değildir (Yargıtay 11. HD, 28.10.2004 gün ve 2003/13857 E., 2004/10455 K)" şeklindedir.

Hükümsüzlük hallerinin mahkemece re'sen gözetilmesi gerektiğinden, bu aşamada belirtilmemiştir ki; 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 10. maddesinin e bendinin, somut uyuşmazlık yönünden değerlendirilmesi gerekmektedir. Anılan yasa hükmü aynen; "İl genel meclisinin görev ve yetkileri şunlardır: e) Bütçe içi işletmeler ile Türk Ticaret Kanununa tâbi ortaklıklar kurulmasına veya bu ortaklıklardan ayrılmaya, sermaye artışına ve gayrimenkul yatırım ortaklığı kurulmasına karar vermek" şeklindedir. Somut olayda davaya konu genel kurul kararına katılan davacı kurum temsilcisinin işlem yetkisinin, açıklanan yasa hükmü çerçevesinde mahkemece araştırılarak belirlenmesi gerekmektedir.

Eldeki davada, genel kurul kararının iptaline gerekçe olarak ileri sürülen "protokol" ortaklar arasında düzenlenmiştir. Anılan protokol uyarınca; davacı ...il Özel İdare Müdürlüğü, kurulacak davalı şirketin % 38 hissesine sahip olacak, sermaye taahhüdünü aynı olarak karşılayacak, bunu için de mülkiyeti kendisine ait taşınmaz 2.500.000 USD karşılığında denk gelmek üzere devredecek olup, protokolün son cümlesi aynen "sermaye artırımlarında kendi hissesi olan % 38'lik paya tekabül eden 2.500.000 USD'ye kadar sermaye taahhüt borcunu aynı olarak yerine getirecektir." şeklinde düzenleme içermektedir.

Bu itibarla, tarafların karşılıklı iddia ve savunmalarına, dosyadaki tutanak ve kanıtlara, bozma kararında açıklanan gerektirici nedenlere göre, Hukuk Genel Kurulu'nca da benimsenen Özel Daire bozma kararına uyulması gerekirken, önceki kararda direnilmesi usul ve yasaya aykırıdır.

Bu nedenle, anonim şirket genel kurul kararının iptali istemi yönünden yerel mahkeme direnme kararı bozulmalıdır.

II- Davacı kurumun sermaye artırımından kaynaklanan hisselerinin bir başka ortağa satışına yönelik yönetim kurulu kararının 'iptali' şeklindeki davacı isteminin, bu kararın 'batıl olduğunun tespiti' istemi olarak kabul edilmesi sonucu yapılan incelemeye gelince; bilindiği üzere mülga 6762 Sayılı TTK'da ve 6102 Sayılı TTK'da yönetim kurulu kararlarının iptali yönünde bir düzenlemeye yer verilmemiş olup, 6102 sayılı TTK 391. maddesinde, kararın batıl olduğunun tespitinin istenebileceği hüküm altına alınmıştır. Bu yasa değişikliğinden önce de uygulamada, anonim şirket yönetim kurulu kararlarının batıl olduğunun mahkeme kararıyla tespit edilebileceği kabul edilmekteydi.

Mutlak butlan halleri ile şahsi hakları ihlal eden anonim şirket yönetim kurulu kararları aleyhine, şirket genel kuruluna başvuru yapılmadan ilgilisi tarafından dava açılabilir.

[b]Somut olayda, 22.12.2009 tarihli yönetim kurulu kararıyla, davacı ortak tarafından sermaye artırım taahhüdünün yerine getirilmemesi nedeniyle, sermaye artırımından kaynaklanan 1.045 paya karşılık 1.045,00 TL tutarındaki hisse payının, şirketin diğer bir ortağına devredilmesine, bu hususun pay defterine kaydedilmesine karar verilmiştir.

İptali istenilen bu yönetim kurulu kararı, sermaye artımına ilişkin 08.08.2008 tarihli genel kurul kararına dayalı bir işlemdir. Zira, anılan genel kurulun beş nolu kararı ile sermaye artırımına karar verilmiş ve anasözleşmenin 7. ve 8. maddelerinin, hazırlanan tadil metni gibi değiştirilmesine karar verilmiştir. Genel kurula sunulan tadil metni incelendiğinde, sermaye artımı nedeniyle davacı ...İl Özel İdaresi'nin yeni sermaye artışı nedeniyle 1.045 adet yeni pay sahibi olacağı ve bunun için de 1.045,00 TL nakdi sermaye artışı taahhüt ettiği kararlaştırılmış olup, iptali istenilen yönetim kurulu kararı, bu sermaye taahhüdünün yerine getirilmemesine dayalı olarak alınmış bir karardır. Sermaye artırım kararı aleyhine yukarıda ayrıntılı açıklandığı şekilde hükümsüz sayılması gerektiği iddiasıyla iptal davası açılmış bulunduğundan, 22.12.2009 tarihli yönetim kurulu kararına karşı da hükümsüzlük nedenlerinin ileri sürüldüğü ve bu nedenle yerel mahkemenin kabulünün aksine, butlan halinin tespiti için dava açılmasının mümkün olduğunun kabul edilmesi gereklidir.

Bu itibarla, genel kurul kararının iptali istemi yanı sıra, yönetim kurulu kararının batıl olduğunun tespiti istemi yönünden de gerekli araştırma yapılarak sonucuna göre bir karar verilmesi gerektiğinden, yerel mahkeme direnme hükmünün belirtilen bu ilave gerekçelerle bozulması gerekmiştir. [/b]

Bu nedenle direnme kararı bozulmalıdır.

SONUÇ: Davacı vekilinin temyiz itirazlarının kabulü ile direnme kararının yukarıda (I) nolu bentte açıklanan ve Özel Daire bozma kararında yer alan nedenler ile (II) nolu bentte gösterilen ilave nedenlerden dolayı 6217 sayılı Kanununun 30. maddesi ile 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na eklenen "Geçici madde 3" atfıyla uygulanmakta olan 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 429. maddesi gereğince **BOZULMASINA**, istek halinde temyiz peşin harcının yatırana geri verilmesine, aynı kanununun 440/1 maddesi uyarınca tebliğden itibaren 15 gün içerisinde karar düzeltme yolu açık olmak üzere 02.04.2014 gününde oybirliğiyle karar verildi.

USULSÜZ TASFİYE EDİLEN ŞİRKETİN YENİDEN SİCİLE TESCİLİ

YARGITAY 11. Hukuk Dairesi

ESAS: 2013/18445

KARAR: 2014/1153

Taraflar arasında görülen davada ...1. Asliye Ticaret Mahkemesi'nce verilen 10/10/2013 tarih ve 2013/236-2013/376 sayılı kararın Yargıtayca incelenmesi davalı Y.. Marketçilik ve İnş. Hiz. San. A.Ş. tasfiye memuru M.. İ.. vekili tarafından istenmiş ve temyiz dilekçesinin süresi içinde verildiği anlaşılmış olmakla, dava dosyası için Tetkik Hakimi tarafından düzenlenen rapor dinlendikten ve yine

dosya içerisindeki dilekçe, layihalar, duruşma tutanakları ve tüm belgeler okunup, incelendikten sonra işin gereği görüşülüp, düşünüldü:

Davacı vekili, müvekkili tarafından Y... İnş. Hiz. San. A.Ş. aleyhine sebepsiz zenginleşmeye dayalı dava açıldığını, dava esnasındaki yazışmalarda Ticaret Sicil Memurluğu'nca davalı şirketin tasfiye edildiği bilgisinin verildiğini, tasfiyenin usulsüz gerçekleştirildiğini ileri sürerek davalı şirketin yeniden sicile tescilini ve görülmekte olan davada şirketi temsil etmek üzere yeniden tasfiye memuru atanmasını talep ve dava etmiştir.

Davalı ...Ticaret Odası vekili, tasfiye işleminin usulüne uygun olarak gerçekleştirildiğini, davanın açılmasına müvekkilinin sebebiyet vermediğini savunmuştur.

Davalı Y.. Marketçilik ve İnş. Hiz. San. A.Ş. tasfiye memuru M.. İ., tasfiye için gerekli ilanların yapıldığını, yükümlülüklerin yerine getirildiğini savunarak davanın reddini istemiştir.

Mahkemece, iddia, savunma ve tüm dosya kapsamına göre, davacının açtığı dava sonuçlanmadan tasfiye işleminin tamamlanmış sayılmayacağı, davacının alacağına ulaşabilmesi için mahkeme ilamının muhatabı olan ve sicilden kaydı kapatılan şirketin ihyası gerektiği, Ticaret Sicil Memurluğu'nun yasal hasım olduğundan vekalet ücreti ve yargılama giderlerinde sorumlu tutulamayacağı gerekçesiyle ...Ticaret Sicil Müdürlüğü'nün 21504 sicil numarasında kayıtlı iken tasfiye işlemi sonrası sicil kaydı silinen Tasfiye Halinde Y... İnş. Hizm. San. A.Ş.'nin sicil kaydının Erdemli 2. Asliye Hukuk Mahkemesi'nde devam eden 2010/215 Esas sayılı dava ile ilgili kararın kesinleşmesi ve infazı için geçecek süre ile sınırlı olmak üzere ihyasına karar verilmiştir.

Kararı, davalı Y... İnş. Hiz. San. A.Ş. tasfiye memuru M.. İ.. vekili temyiz etmiştir.

1- Dava dosyası içerisindeki bilgi ve belgelere, mahkeme kararının gerekçesinde dayanılan delillerin tartışılıp, değerlendirilmesinde usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamasına göre davalı tasfiye memuru vekilinin aşağıdaki bendin kapsamı dışında kalan sair temyiz itirazlarının reddine karar vermek gerekmiştir.

2- Ancak, dava tarihi itibarıyla yürürlükte bulunan 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 547/2'inci maddesi gereğince mahkemece, ihya (yeniden tescil) isteminin kabulüne karar verilmesi halinde, ek tasfiye işlemlerini yapması için son tasfiye memuru yahut memurlarının yahut da yeni bir veya birkaç kişinin tasfiye memuru olarak atanıp, keyfiyetin tescil ve ilanına karar verilmesi gerekirken bu hususlarda olumlu veya olumsuz karar verilmeksizin, sadece şirketin ihyasına karar verilmesiyle yetinilmesi doğru olmamış, kararın bozulmasını gerektirmiştir.

SONUÇ: Yukarıda (1) numaralı bentte açıklanan sebeplerle davalı tasfiye memuru vekilinin diğer temyiz itirazlarının REDDİNE, (2) numaralı bentte açıklanan nedenlerle mümeyyiz davalı vekilinin temyiz itirazlarının kabulü ile kararın BOZULMASINA, ödediği temyiz peşin harcın isteği halinde temyiz edene iadesine, 16.01.2014 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

Mekan DEMİRKAYA'YLA SÖYLEŞİ...

Türk insanı 7'den 70'e okumuşundan cahiline hepsi adalete inanır. Devletin gücünü, adaletin gücü olarak kabul eder. İnsanımızın diline pelesenk ettiği bir laf vardır. "Şeriatın kestiği parmak acımaz" derler. Yeter ki siz devleti temsilen insanımıza; bilgili, tarafsız, adil ve güvenilir olduğunuzu gösterin. Yeter ki siz olayı kişiselleştirmeden, temsil ettiğiniz devletin gücünü hukuka uygun, kuşkuya yer bırakmayacak şekilde kullanmaya gayret gösterin.

Kırıkkale yılları...

1950 yılında (o zamanlar Ankara'nın bir ilçesi olan) Kırıkkale'de doğdum. İlkokulu Tınaz ilkokulunda, Ortaokulu ve liseyi de bu ilkokulun yanbaşındaki binada, Kırıkkale Ortaokulu ile Kırıkkale Lisesinde tamamladım. MKE silah fabrikalarında işçi olan rahmetli Babam, kıt imkânlarımıza rağmen, çocuklarının tahsili için çok çırpındı. Ancak ne yazık ki 8 kardeşli bir ailenin tek okuyan çocuğu ben oldum. Babam beni üniversitede okuttuğu için çok mutlu olmuştu. Babamla annemin bu mutluluğu benimde mutluluğumun kaynağı olmuştu. Hatta o tarihlerde dostlarıyla konuşmaları sırasında, iki lafın arasına gururla, çocuğunu üniversitede okuttuğunu sıkıştırırdı. Babamın o mutlu halleri hep gözümün önüne geldikçe, babamı çok sevindirmiş olmam nedeniyle hala gözlerim yaşarır. Her neyse (biraz duygulandık galiba..)

Ankara Yılları / SBF de öğrencilik...

1968 yılında üniversiteye giriş sınavında aldığım yüksek puan sayesinde, idealim olan Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesine girdim. O dönemlerde 60 anayasanın getirdiği üniversite özerkliği sayesinde, üniversitelerin, dolayısıyla üniversitelilerin bilim ve sosyal alanda en rahat olduğu yıllardı.

Üniversite mezunları iş bulmakta sıkıntı çekmiyorlardı. Özellikle SBF, devlete uzman memur ve müfettiş yetiştirme de bir numara idi. Tüm büyük kadim bakanlıklar ve köklü bankalar diğer tüm kamu kurum ve kuruluşları Mesleğe ya da Müfettiş muavinliğine giriş aşamasındaki sınavlarında sordukları soruları SBF tedrisatından temin ederlerdi. SBF'nin eğitim seviyesi yüksekti. Sınıfı geçmek için her dersten geçmek, tek başına yeterli değildi.

Ayrıca not ortalaması olarak, 7'yi tutturmak zorunlu idi. Bu sınav tekniğine, o tarihlerde "üssü mizan" deniliyordu. Öte yandan, Ankara'da en lüks kendine mahsus yurdu olan tek fakülte de bizim fakülte idi. Hem okul, hem de yurdu şahane olunca, biz de tabii ki bu güzel ortamdan ayrılmakta çok acele etmedik ve inek öğrencilerin aksine okulu 4 yılda değil de 6 yılda terk ettik. Hayatımın en güzel dönemi de okulda geçirdiğim bu 6 yıl oldu.

O zamanlar Siyasal Bilimler Fakültesinde ilk iki yıl tüm müfredat ortaktı. Üçüncü yılda öğrenciler seçtikleri şubeler itibarıyla ayrı bölümlerde alan (uzmanlık) eğitimlerine devam ediyordu. Fakültenin; siyasi şube (bugünkü uluslararası ilişkiler bölümü), idari şube (bugünkü kamu yönetimi bölümü), mali şube (bugünkü iktisat ve maliye bölümü) ve bir de işletme şubesi olmak üzere, dört şubesi vardı. Tedrisatı en yüklü ve en zor bölümü ise, iktisat ve maliye bölümü idi. Ama mezun olduktan sonra işe girmek açısından çok daha fazla iş imkânı seçeneği sunan bir şube de yine Maliye ve İktisat şubesi idi. Yüksek maaşlı müfettiş sınavlarına girip bürokrasinin üst kademelerine tırmanmak imkânı vermesi açısından ben de 3. Sınıfa geçince İktisat ve Maliye Bölümünü seçtim. Yine bana özgü olan gariplikler burada da kendini gösterdi ve 74 buçuk yılında mezun oldum iyi mi? 1975 yılında okuldan mezun oldum. Şöyleki 1978 yılında Gümrük ve Tekel Bakanı da olan Baran TUNCER hoca 74 yılında son sınıflara planlama dersine giriyordu. Ben 74 yılında toptan girdiğim sınavlar esnasında planlama sınavını unutmuşum

dolayısıyla planlamadan sıfır alıp, sınıfta kaldım. Bu bütün derslerden 7 ortalamayı tutturduğum halde bir dersin sınavına girmediğim için bir yılı kaybetme çok üzülen Baran Tuncer hoca, fakülte dekanına gidip, benim için ek bir sınav yapılmasını öneriyor. Dekanımızda bu öneriyi kabul ediyor. Sonuç olarak 75 yılının Mart ayında Baran Tuncer'in odasında sözlü sınavına girip yüksek bir not alıyor ve böylece normalin dışında bir zamanda yani 75 yılının Nisan ayında okuldan mezun oluyorum. Laf aramızda, ek sınav yaparak sınıf geçmeme olanak sağlayan Baran Hoca o dönem bana okulda asistanı olarak kalmam için teklifte bulunsa da ben bürokrasiye gitmeyi tercih etmiştim.

Müfettişlik Mesleğine ilk adım...

1975 yılı Mart ayında mezun olduğum için normal olarak fakülte mezuniyet dönemlerine göre haziran sonu ya da ekim sonunda açılan bakanlık ve kamu kurum ve kuruluş sınavlarına yetişemedim ve dolayısıyla mezuniyetimden hemen sonra (75 yılının Mayıs ayında İstanbul Bankasının açmış olduğu) ilk Müfettiş muavini sınavının yazılısını, Ekim ayında da sözlü sınavını kazanmama müteakip, İstanbul'da İstanbul Bankasında Müfettiş muavini olarak hayatımın ilk kariyer görevinde göreve başladım. Özel bir banka olmasına rağmen, tıpkı kamu kurum kuruluşlarında olduğu gibi bu Bankanın üst yönetiminde de Mülkiyeliler egemendi o dönemde. Bankanın genel müdürü ve genel müdür yardımcısı Mülkiyeli idi. Bankaya girişimizde Mülkiyeli olmanın bir avantajı olup olmadığını bilmiyorum ama bankada bir Mülkiye geleneği sürüyordu. 1976 yılında Ekim ayında eşim Sayıştay sınavını kazanıp Ankara'da Sayıştay denetçisi olarak göreve başlaması üzerine, ben de (belki birazda mecburen (!)...) merkezi Ankara olan Bakanlık Müfettişlik sınavlarına hazırlanmaya başladım.

Ticaret Bakanlığı Teftiş Heyeti...

O yıllarda kamuda üç teftiş kurulu çok popülerdi (Ti-

icaret Bakanlığı, Maliye Bakanlığı ve Gümrük ve Tekel Bakanlığı). Bu üç teftiş kurulu arasında, Osmanlı İmparatorluğunun “Ticaret ve Ziraat nezaretinde bir (teftiş) heyeti Müdüriyetinin Teşkili Hakkında” ki 18 Eylül 1336 tarihli Bakanlar Kurulu Kararıyla kurulan ve mensuplarını 1939 yılından beri yarışma sınavıyla belirleyen ve teftiş heyetleri içinde (ilk)tüzüğü olan, keza mecburi turnesi (dönemi) olmayan tek bakanlık Ticaret Bakanlığı idi.

Yeni doğan çocuğumuzu da düşünerek, 1978 yılında mecburi turne dönemi olmayan Ticaret Bakanlığının açmış olduğu Müfettiş Muavinliği giriş sınavlarını kazanarak (övünmek gibi olmasın yazılı sınavın birincisi ben idim... sözlüde Sinan (Alp) beni geçti promosyon birincisi oldu. Sinan Alp Promosyon arkadaşım olmasının yanı sıra aynı zamanda çok

yakın kadim dostumdur. SPK'ya gittiği güne kadar 2 kişilik olan aynı odada birlikte çalıştık. Mesai bitimi sonunda ikimizin de müşterek arkadaşımız olan dönemdaşımız Gümrük ve Tekel Bakanlığı Müfettişleri değerli dostlarımız Umman Hamitoğulları, Cahit Soysal ve Nadir Elibol ile lokalde ya da gümrüğün lojmanında buluşur, iddialı/kanlı briç ve king partileri yapardık. (Güzel günlerdi.) Aynı yılın Haziran ayında H. Sinan ALP, Ben, Mehmet YALÇIN, A. Nihat AKBIYIK, rahmetli Hürşit ZENGİN, Adnan KIRALI, Uğur ÖZEN, Bahri Güryıldırım ve rahmetli Fikret KUZULOGLU olmak üzere toplam dokuz (bir promosyon) arkadaşım ile birlikte Ticaret Bakanlığı Müfettiş Yardımcısı kadro ve unvanıyla yeni kariyer görevimize başladık. Teftiş heyetinin Merkezi Ankara, Merkez dışında ayrıca İstanbul'da ve İzmir'de birer

Oturanlar (soldan sağa): Bülent Arasiler, Akif Yurtcan, Mustafa Durgun, Mahir Yıldız, Osman Alpak, Mekan Demirkaya, Akil Özçay, Korel Açıköz

Ayaktakiler (Soldan Sağa): Mustafa Şahin, Naci Sulkalar, Ertuğrul Önen, Gürhan Özdoğan, Mutlu Öktem, Ahmet Yakıcı, Selahattin Yarar, Sinan Alp, Salih Zeki Bengü, İsmail Uluhan, Mehmet Çakanlar, Cahit Aral (Ticaret Bakanı), Şenol Kocaoğlan, Ziya Can, Halil Şahin, Tayfun Erkan, Ayhan Özer, Cemal Dereli, Temel Yavuz, Burhanettin Topal, İsmail Hakkı Karakelle

grubu vardı. Ankara’da en kıdemli Üstatlarımız, Rahmetli Hüsamet’in Tuncay (Ticaret Bakanlığı Son Teftiş Kurulu Başkanlığı görevinde de bulundu) ile Kurulumuzun Efsane Başmüfettişi Rahmetli Üstadım Yılmaz ULUSOY idi. Rahmetli Temel SEZİN, İsmet DURMUŞ, Ertuğrul ÖNEN, Gürhan ÖZDOĞAN, Rahmetli Mustafa ŞAHİN, Osman ALPAK, Ersen YAVUZ ise genç Başmüfettişlerdi. O dönemde, Başkanımız Halis ÇOLAKOĞLU’da dahil, Yılmaz ÇORUM, Reha BAVBEK, Zihni METEZEDE, Tuncer UÇAROL gibi heyetin kıdemli ağır Üstatları İstanbul grubunda görevli idi. Düşünün Salih Zeki BENGÜ, Mutlu ÖKTEM, Ertan ÖZTÜKKAL, Burhan ÖNENÇ gibi üstadlar yeni Başmüfettişliğe terfi etmişlerdi. İstanbul grubunun kıdemsiz muavinleri, Reşat Nadir ÖZSOGUK, Cafer Tayyar ÇÖKLÜ ve Cengiz YILDIRIM idi. İzmir grubu 2 Müfettişten oluşuyordu. Biri, İzmir’in sevdalısı olan ve raporlarına “Güzel İzmir” diye başlayan, rahmetli Mustafa CAN üstatla, o dönemlerde kurulumuzun yakışıklısı uzun boylu renkli gözlü sarışın rahmetli Doğan SERTYEŞİLİŞİK üstat idi.

Göreve başlar başlamaz hepimiz ayrı ayrı bir kıdemli Başmüfettişin refakatine verilerek eğitim için İstanbul grubuna gönderildik, ben Ertan ÖZTÜKKAL’ın refakatine verilmişim. 3 ay boyunca teorik mesleki dersler aldık.

Yeterlilik sınavına girmeden beni kısa dönem “er” olarak askerliğe çağırdılar. Tam Antalya Topçularda er eğitim taburunda askerlik görevime başlamış idim ki; hala anlayamadığım nedenle, beni Ankara’ya çağırıp “bir yanlışlık yapıldığını”, benim uzun dönem (yedek subay olarak) askerlik görevini yapmam gerektiğini söylediler. Kurula tekrar döndüm. Yeterlilik sınavına müteakip, Eğirdir Dağ Komando okulunda öğrenci olarak başladığım bu ikinci askerlik görevimi; Kayseri Hava İndirme Tugayında takım komutanı olarak tamamladım.

1982 yılında askerlik dönüşü tekrar kurulda göreve başladım. 1984 yılında Turgut ÖZAL’ın Başbakanlığı döneminde bir kararname ile Sanayi ve Teknoloji

Bakanlığı ile Ticaret Bakanlığı birleştirildi, yine aynı kararname ile Ticaret Bakanlığının Dış ticaret bölümünün İhracat, İthalat, Değerlendirme ve Standartlar Genel müdürlüğü gibi genel müdürlüklerini bakanlıktan ayrıldı. Bu ana hizmet birimleri yeni kurulan Dış Ticaret Müsteşarlığına devredildi. Sonra bu müsteşarlık kaldırıldı ve anılan ana hizmet birimleri yeni kurulan “Ekonomi Bakanlığı”na bağlandı.

Bakanlığın İç Ticaret ana hizmet birimleri ile (İç Ticaret Genel Müdürlüğü Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü, Ölçüler Ayarlar Genel Müdürlüğü İl Müdürlükleri) Teftiş Kurulu ise, yeni kurulan Sanayi ve Ticaret Bakanlığına devredildi. Böylece Sanayi Bakanlığı Teftiş Heyeti ile Ticaret Bakanlığı Teftiş Heyeti birleştirilmiş oldu.

Ancak uygulamada bu birleşme uzun yıllarca hiç gerçekleşmedi. İki kurul KHK öncesindeki çalışma yapısını aynen muhafaza etti. Aynı başkana bağlı işleri turneleri yurt dışı sıraları kıdemleri hatta büroları ayrı ayrı iki ayrı refakat müfettişliğinin başkanlığında yıllarca görev yaptık. Aynı KHK ile Maliye Bakanlığı ile Gümrük ve Tekel Bakanlığı da benzer şekilde birleştirilmişti. Farkı ise, KHK’da Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Müfettişlerinin uzmanlık alanına göre ayrılacak ve ayrı ayrı giriş yapmasına ilişkin bir hüküm yer almadığı halde, Maliye ve gümrük müfettişlerini ayrı iki kurul halinde düzenleyen hükümlerin yer alması idi. Diğer bir anlatımla; bu iki teftiş heyetinin tıpkı eskisi gibi kendi uzmanlık dallarında denetim yapmak üzere, bir başkanlık altında iki ayrı kurul olarak görev yapması düzenlendiğinden, bizdeki sancılar maliyede ve gümrükte hiç yaşanmadı. Bana göre de, doğru olan bu idi. ne olursa olsun zeytin yağla su birbirine karışmıyor. Aynı kaba konsa dahi, su; su özelliğini, yağ da; yağ özelliğini kaybetmiyor.

Birleşme döneminde, Sanayi Bakanlığı Müfettişleri Tandoğan’daki Bakanlık binasının 4 katında, Ticaret Bakanlığı (eski) Müfettişleri ise, Sakarya Caddesinde bulunan TARIŞ’e ait binanın dördüncü katında görev yapıyorlar idi, 2 yıl sonra Bakan Şükrü Yürür’ün

emri ile Ticaret Bakanlığı (eski) müfettişleri, Sanayi Müfettişlerinin görev yaptığı Tandoğan'daki binanın 4. katına taşındı. Artık iki ayrı kurul gibi aynı katta görev yapıyorduk. Başlangıçta üç bloktan oluşan Bakanlık binalarından ikisi Bakanlığın Söğüt özüne taşınmasından dolayı boşaltılan iki bloktan birisi Denizcilik Müsteşarlığına, diğeri Anadolu Ajansına verildi. Teftiş kurulu ise C blok 4. katta, ticaret kesimi ve sanayi kesimi adı altında bu ikili yapısını yaklaşık 15 yıl sürdürdü... ve sanıyorum 1998 yılında ikili yapı ortadan kalkarak tek bir sınavla müfettiş yardımcısı alınmaya başlandı.

90 lar'da kıdemi gelen ve isteyen müfettişlerin Gn. Md. Yrd. Seviyesinden aşağı olmamak üzere idareye gönderilmesi (sabit göreve) uygulaması var idi. Müfettişler önce Müfettişlik kadrosu uhdesinde kalmak şartıyla, Tedviren ana hizmet birimlerinde (özellikle Gn. Md. Yrd. olarak) göreve başlıyorlar, birkaç yıl çalıştıktan sonra kadrolarını alıyorlardı. Bu uygulamaya "Detaşe" deniliyordu. Nitekim benimde içlerinde bulunduğum 5 Başmüfettiş bir Bakan onayıyla "Detaşe" uygulamasıyla Genel Müdür yardımcılığı ünvanıyla Teşkilatlandırma, İç Ticaret ve yeni kurulan Tüketici Genel Müdürlüğü ile henüz kuruluş kanunu çıkmayan Esnaf Genel Müdürlüklerinde görevlendirildiler. Ben Esnaf ve Sanatkârlar Genel Müdürlüğüne "Detaşe" olarak atandım. Asıl görevim Genel Müdürlüğün kuruluş çalışmalarını koordine etmek, teşkilat Kanunu da dahil diğer ilgili mevzuatı hazırlamaktı. İki yıl "Detaşe" çalıştıktan sonra Yalım EREZ döneminde Müsteşar Yardımcısı çok yakın arkadaşım Ayhan ÖZER tarafından genel müdür yardımcılığı teklif edildi, bende kabul ettim. Böylece İç Ticaret Genel Müdürlüğünde asaleten İç Ticaret Genel Müdürlüğü Genel Müdür Yardımcılığı kadrosuna atandım. Bir yıl sonra da yine Yalım EREZ tarafından Tedviren Esnaf ve Sanatkârlar Genel Müdürlüğüne (kadrom İç Ticaret Genel Müdürlüğünde kalmak üzere) Genel Müdür olarak atamam yapıldı.

2002 yılında hükümetin değişmesinin ardından bahse konu görevlerden alındım. APK uzmanı ola-

rak bir süre çalıştıktan sonra (o dönem APK uzmanlarının memur olarak genel müdürlüklerde çalıştırılması düşünülüyordu) Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliği hükümlerine göre tekrar müfettişliğe dönmeyi talep ettim. Kabul edilmedi, bunun üzerine bende dava açtım ve 2007 yılında davayı kazanarak tekrar Teftiş Kuruluna döndüm. Yakın zamanda Bakanlıkların birleşmesi kapsamında Teftiş kurulları bir KHK ile kaldırıldı. Kurullar, yerini "Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı" adı altında yeni bir daire başkanlığına bıraktı. Aynı kararnameyle mülga Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Müfettişlerine isteğe bağlı olarak yeni kurulan Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Rehberlik ve Teftiş Başkanlığına geçme imkanı tanındı. Ben de bu yasal hükme dayanarak, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Müfettişliğine geçmeyi talep etmeme rağmen, ilk transferde yer alamadım. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Rehberlik Başkanlığında kaldım. Ancak daha sonra Kanunla tanınan ikinci geçiş hakkında kıdem esas alındığından geçme hakkını kazandım ve Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi oldum.

Müfettişlik Anıları, Mesleki Gözlemlerimiz ve Düşüncelerimiz...

Ticaret Bakanlığı döneminde Teftiş Kurulunda beni ve bana göre diğer tüm müfettiş arkadaşlarımı en çok etkileyen Kurulumuzun Efsane Müfettişi yıllarca muavinliğini yaptığım birlikte çalıştığım kendisinden hem üstad olarak hem de bir ağabey olarak bir büyüğüm olarak, Sevgi(kıskanmayın ama Üstadımda beni çok sever takdir ederdi...) ve destek gördüğüm, kariyerimde çok şeyler öğrendiğim kurulumuzun en üretken müfettişlerinden üstadımız Yılmaz ULUSOY'du. çok sevdiğimiz üstadımız, o zamanlar bir taraftan Hacettepe Üniversitesinde ders verirken diğer taraftan, yargı kararlarına dayanak yapılan mesleki kitaplarda en güvenilir kaynak olarak gösterilen (Mukayeseli Sermaye şirketleri, Kooperatif Teşekküller vb. gibi) yüksek değere sahip mesleki kitaplar da yazan bir üstad idi.

Hem Bakanlığımızda (Örneğin; Teftiş Kurullarında ilk tüzük olan Ticaret Bakanlığı Teftiş Kurulu Tüzüğü'nün hazırlanması, SPK mevzuatının hazırlanması vb. gibi) hem de bazı diğer kamu kurum kuruluşlarının mevzuatının hazırlanmasında üstadımın iradesi, kalemi, bilgisi ve emeği vardır. Üstütle çok çalıştımdan dolayı anılarımda genellikle onunla ilgilidir. Ama hiç unutamayacağım anı askerlik yaptığım dönemle ilgilidir. Yılmaz Ulusoy, üstad gibi üstad olmanın yanı sıra aynı zamanda insan gibi insandı.

İlk askerliğim (Antalya'da kısa dönem) sırasında er olarak görev yaptığımız için epeyce sıkıntı çekiyorduk. Askerliğin 24 ya da 25. günüydü galiba beni tabur karargâhından acele çağırıyorlar, hemen kocaman askeri bir makam arabasına bindirdiler. Antalya'ya kadar sürücü askerle sezisizce geldik. Antalya merkezde sürücü arabayı bir yere çekti ve beklemeye başladık. Birkaç dakika geçmeden Antalya'nın paşası sert adımlarla gelip doğruca arabanın sağ arkasına oturdu ve sürücüye "Antbirlik'e gidiyoruz evladım" dedi.

Anlattığım dönem, tüm Türkiye'de sıkıyönetim dönemi, dolayısıyla o dönemlerde şehirlerin paşaları valilerden çok daha güçlüydü. Neyse uzatmayalım, biz Antbirlik Genel Müdürlük binasına vardık. İkinci katta kapıda "Bakanlık Müfettişleri" yazan kocaman bir odaya girdik. Bir de baktım bizim Yılmaz Ulusoy üstad ortada kocaman bir masada ceketini çıkarmış, kravatını gevşetmiş çalışıyor. Yanındaki 3 küçük masada ise yardımcıları müfettişler sessizce çalışıyor. Üstadı gördüğümde sanki babamı görmüş gibi çok sevindim.

Paşa gülümseyerek (belli ki, Üstütle sıkı dost olmuşlardı) hemen doğrudan Yılmaz Beye sert bir topuk vuruşuyla bir asker selamı verdi ve "Yılmaz Bey, adamınızı aldım getirdim." dedi. Yılmaz üstad gülerek paşaya teşekkür ettikten sonra;

Beni gösterip; "bu arkadaşın hesabı çok iyidir, işine çok yarar, Mekan'ı siz Karpuz Kaldıran Plajında gö-

revlendirin plajların hesabına kitabına baksın" dedi. Paşa da asker yeminini eder etmez beni karpuz kaldıran plajında görevlendireceğine dair üstüde söz verdi. Orada gerçi bizi yemin etmeden Antalya'dan gönderdikleri için kısa dönem askerliğimizi, Antalya'nın askeri plajında tamamlamak nasip olmadı.

Ama o bir ay içinde, beni o sırada kardeşlerim bile aramadığı bir dönemde, kendisinden bu konuda hiçbir talebim olmadığı halde, Üstadımın beni araması benim rahat etmem için Sıkıyönetim Komutanına ricada bulunması, hayatımın en güzel anılarının başında yer almasını sağladı. Özetle; Yılmaz Beyin sadece bana karşı değil, geninde mevcut bu insanlığını bu inceliğini hiç unutmam.

Yine 70'li yılların sonunda yağ sıkıntısı yaşandığı dönemde, Yağ kıtlığı nedeniyle Tarım Satış Kooperatiflerince üretilen ürünleri satan ve o dönemde hükümet tarafından halka yağ satışı ile görevlendirilen kısa adı TARKO olan bir hizmet birimi nezdinde inceleme yapılmasına karar verilmiş, bakandan onay alınmış, tam müfettiş tefrik edilecekti ki, Sn. Bakan Halil Başol, Teftiş Kurulu Başkanı'na; "...mümkünse bu Tarko/Yağ incelemesine, bir kaç yıl önce benim soruşturmamı yapan ve çok iyi bir müfettiş olarak tanıdığım Başmüfettiş Yılmaz Ulusoy'u tefrik edebilir misiniz? Bana göre bu işi ancak o çözebilir." diyerek üstadı önermiş.

Meğerse Halil Başol'un Karadeniz Birlik Genel Müdürü olduğu bir dönemde, Yılmaz Ulusoy Üstat Karadeniz Birliğe soruşturmaya gitmiş. Tevatuere göre, Üstat Birlik Genel Müdürü olan Halil BAŞOL'a çok çektiymiş. Buna rağmen, incelemeler esnasında gösterdiği tavır ve çalışmalarındaki adil yaklaşımı nedeniyle, Genel Müdür Halil Başolun saygısını kazanmış. Birkaç yıl sonra Halil Başol, milletvekili seçilip, Ticaret Bakanı olduğunda da; Yılmaz Beyin müfettişliğini, dürüstlüğünü, duruşunu, bilgisini ve güvenilirliğini hiç unutmamış ki; bu önemli soruşturma için üstadı önermiştir.

Nitekim Üstada bu görevi veriliyorlar ve üstadla birlikte Tarko'nun Farabi Sokaktaki merkezinde incelemelere başlıyoruz. Birkaç ay hiç durmadan belge topluyor, sayıları 50'leri geçen, içlerinde Başbakanın "pırlanta bürokrat" dediği Tarko yönetiminin başındaki sorumlu bürokrat da dahil birçok bürokratin ifadelerini alıyor ve belgelerle ifadeleri 5'er nüsha halinde toplu içmelerle kenar notlarıyla dosyalıyoruz. Her taraf belgeyle dopdolu, Cumartesi ve Pazar da dahil çalışıyoruz. Giderek, üstadın bu kadar belge ve bilgiyi nasıl birleştireceği konusunda merakla karışık, azıcık kaygılanmaya başlıyorum.

Tam hatırlamıyorum ama 3-4 ay sonra, Üstad, Tarko'da sabah kahvesini içerken aniden bana dönüp "Mekan, yaz bakalım" demesi üzerine, hemen kurşun kalemi elime alıp, saman yapraklı baştan kıstırmalı müsvedde klasörüne büyük harflerle "TİCARET BAKANLIĞINA" başlığını atarak, dediklerini yazmaya başlıyorum. Üstadın müthiş hukuki bilgisiyle teçhiz edilmiş olan raporun hemen hemen her paragrafının sonuna ilgili ek konulduca, dağ gibi ek kümesi yavaş yavaş yerlerini bulup erimeye başlıyor. Raporun sistematiğine baktıkça demek ki Üstada boşuna "Üstad" demiyorlarmış diyorum kendi kendime. Üstadın bir hafta içinde daktilosunu yaptırıp eklerini bizzat klasör ederek bakanlığa gönderdiği bu Raporun, teslimine müteakip, birkaç gün sonra akşam haberlerinde, televizyonda basın açıklaması yapan Ticaret Bakanı'nın elinin altında, brifing masasının üstünde, kamu oyuna takdim edildi ve bu raporun kamu oyunda müthiş yansması oldu..

Hepimizin çok iyi bildiği gibi, Müfettişlik görevi, derin mevzuat bilgisinin yanı sıra, insan ilişkilerinde de çok büyük mahareti ve özeni gerektirir. Müfettişler hem kendi onurunu hem de temsil ettiği devletin onurunu düşünerek; attığı adıma, ettiği lafa gösterdiği tutuma dikkat etmesi ve yeri geldiğinde karşıdaki insanın şerefiyle oynamadan devletin adil gücünü aynı zamanda adaletin eğilmez niteliğini göstermek zorundadırlar.

Bu tespitimizin haklılığına örnek kapsamında, bir anımı nakletmek isterim. O dönemde motorlu taşıyıcılar kooperatifi ile şoförler derneği arasında gittikçe sertleşen bir sorunun incelenmesi göreviyle Adana'ya gitmiştim. İncelemeye başlayınca oradakilerce Adana dışında olduğu ifade edilen başkanın, Adana'ya döndüğünde beni bulması gerektiğini tembihledim. İki gün sonra kapıdan gömleğinin önü açık, babayiğit, kara yağız bir delikanlı içeri daldı havalı jestler eşliğinde ve kavgaya hazır bir ses tonuyla "beni çağırmissın, ben bu kooperatifin başkanım, buyur ağam beni aramışın! Ne var! " dedi. Bende aynı şekilde ayağa kalktım. Elimle masanın önündeki sandalyeyi gösterip, kararlı sert bir sesle. Ben Bakanlık Müfettişiyim otur bakalım başkan, seninle biraz konuşacağız." dedim. Ayakta karşılıklı bakıştk sonra sandalyeye oturdu. Sorduğum soruları samimi bir şekilde cevapladı. Sonra ifadesini imzaladı çıktı gitti. Bir hafta süren incelemenin sonunda, dönüş telgrafımı çektim. Bavulumu alıp, misafirhanenin kapısının önüne indiğimde bir de baktım ki, o sert başkan beni uğurlamaya gelmiş. Zorla giydiği her halinde belli olan bir ceket, zorlama bir kravat takmış, düğmesini ilikledi, yanıma yaklaştı ve saygılı bir ses tonuyla kusurumuz olduysa affola diyerek, kendisi hakkında olumsuz rapor yazmış olsam dahi, benim hakkımdaki fikrinin değişmeyeceğini, benim delikanlı dürüst bir müfettiş olduğumu söyledi. Sonradan öğrendim ki bu külhanbeyi tavırlı başkan Adana'da "Asfalt Rıza" lakabıyla nam salan ünlü bir kabadayı imiş.

Diyeceğim o dur ki, Türk insanı 7'den 70'e okumuşundan cahiline hepsi adaletle inanır. Devletin gücünü, adaletin gücü olarak kabul eder. İnsanın diline pelesenk ettiği bir laf vardır. "Şeriatın kestiği parmak acımaz" derler. Yeter ki siz devleti temsilen insanımıza; bilgili, tarafsız, adil ve güvenilir olduğunuzu gösterin. Yeter ki siz olayı kişiselleştirmeden, temsil ettiğiniz devletin gücünü hukuka uygun, kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde kullanmaya gayret gösterin.

RISK MANAGEMENT OF CUSTOMS LAWS VIOLATIONS IN THE ECONOMIC CRISIS

*Никита Сергеевич Чикишев (Nikita Sergeevich Chikishev)**

*Петр Николаевич Афонин (Peter Nikolaevich Afonin)***

* Санкт-Петербургский имени В.Б.Бобкова филиал ГКОУ ВПО «Российская таможенная академия» [St. Petersburg Branch named after Vladimir Bobkov of the Russian Customs Academy]

192241, г. Санкт-Петербург, Софийская ул., 52, лит. А [192241, Saint- Petersburg, 52, Sofijskaya, lit. A]

** Санкт-Петербургский имени В.Б.Бобкова филиал ГКОУ ВПО «Российская таможенная академия» [St. Petersburg Branch named after Vladimir Bobkov of the Russian Customs Academy]

192241, г. Санкт-Петербург, Софийская ул., 52, лит. А [192241, Saint- Petersburg, 52, Sofijskaya, lit. A]

In times of economic crisis it is need to develop a model of improving the risk management system for the risks of violation of customs legislation. This article outlines the author's model aimed to improve risk management system. According to the results of the analysis it was offered the author's method of assessing the level of economic crisis. Substance and content of this article is to use individual economic indicators and complex indicator. As a complex indicator an integrated indicator formed as a result of calculation the values of the individual indicators that assess the economic situation in the country.

Key words: economic crisis, risk management, model, method, algorithm, level of the economic crisis,

functional modelling, integrated indicator, index of growth, index of fall, scale, phase, maximum values.

Nowadays, economic situation in the world characterized by a lack of stability. Developing at latter years world economic crisis have become a result of different external and internal factors the appearance of which led to the emergence of a variety of negative effects.

One of the main effects of the economic crisis is intensification and growth of the crime level and increasing the number of offences. In this way the task of replenishing of the federal budget in order to maintain the economic stability in the country has a strategic nature [1]. Considering that the Federal Customs Service provides more than 50 percent of

payments to the federal budget [2], it is obviously that improving the risk management system of customs laws violations in conditions of the economic crisis is one of the priority issues.

In this connection, the authors developed presented in Fig. 1 the model of improving the risk management system for the risks of violation of customs legislation with the methodology of functional modeling and graphical notation also known as IDEFO, designed to formalize and describe the various processes [3].

In the center of the model, presented in Fig. 1, is a functional block. Each of the four sides of the functional block has a value (the role):

- the upper side is set to “Controls”;
- the left side is set to “Inputs”;
- the downside it set to “Mechanisms”;
- the right side it set to “Outputs”.

Through analysis of the Model it can be said that there are two factors that have the most important influence at the process of risk management system of the risks of violation of customs legislation – structure of the commodity circulation and the level of the economic crisis.

Changes in the structure of the commodity circulation can't have the paramount impact because it can be caused with different factors which in very often don't have anything in common with the economic crisis. For example, changes in the preferences of consumers, the appearance of a new product on the market, the emergence of new producers.

Therefore the most important factor is the level of the economic crisis which definitely allows identifying the appearance of the specific risks of violation of customs legislation.

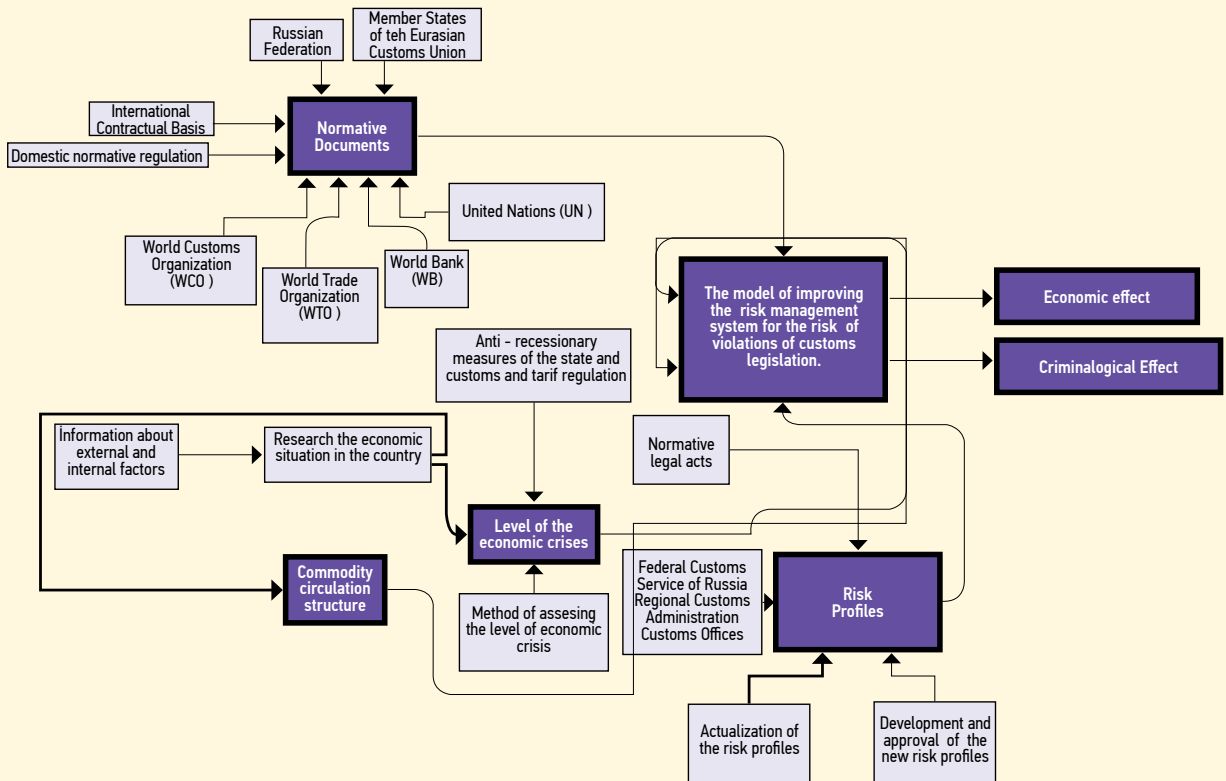

Fig. 1. The model of improving the risk management system for the risks of violation of customs legislation

Mechanisms of controlling specific risks of customs laws violation in economic crisis are developed and actualized risk profiles which used to manage all process. Controls of mechanisms activity are carried out by normative documents which regulate the application of risk profiles.

The outputs of the model represent two effects that occur during the process of using the risk management system in the economic crisis. These effects are economic effect, which shows how the federal budget was replenished by applying risk management system for the risks of violation of customs legislation in economic crisis, and criminological effect, which represents the increasing number of initiated cases for violation of customs laws.

Author's model reflects the whole process of using the risk management system of customs laws violation, so it can be said that in conditions of economic crisis it is advisable to develop a method of assessing the level of economic crisis.

The analysis of the state of current researches in the field of the assessing the level of economic crisis revealed that experiments conducted by foreign scientists such as Stephen Fink and Ulrich Kristek [4,5], as well as by representatives of Russian science – Lomsadze M., Shohneh A. [6], don't consider the economic situation in the country. Thus, for example, Lomsadze M. offers to analyze the state of crisis processes with integrated indicator, but she considers only individual regions of the Russian Federation, not situation in the whole country.

On this basis, it is proposed to use the following algorithm [7] of assessing the level of the economic crisis in the country presented in Fig. 2, which is developed in view of analyzed methods and that includes the method for calculating the integrated indicator for the economic crisis across the whole territory of the Russian Federation.

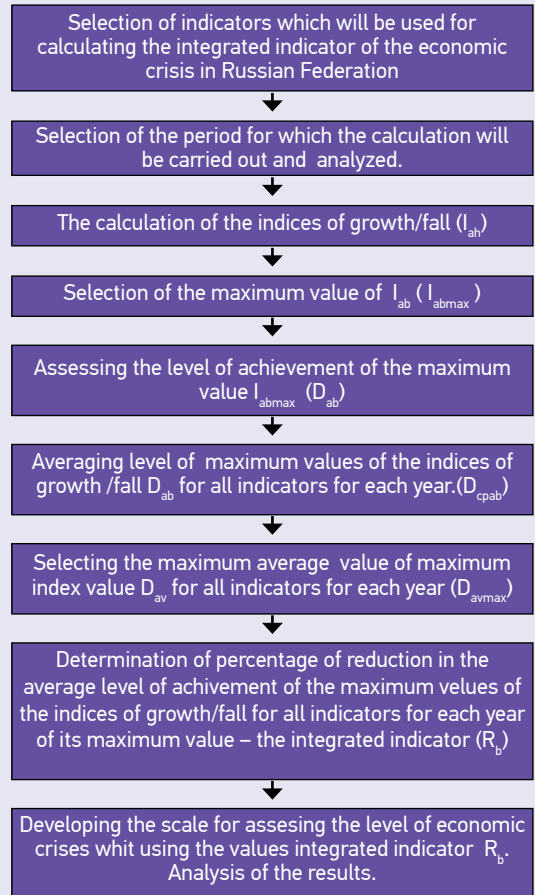

Fig. 2. Algorithm of assessing the level of the economic crisis in the country

Under the conditions of applying the developed method of assessing the level of the economic crisis in the country, it is offered to use the following indicators for the calculation of the integrated indicator of the economic crisis:

– average per capita incomes in Russian Federation, rubles (data taken from the official website of the Federal State Statistics Service [8] from the section “Population – Living standarts”);

- retail trade turnover, mln. rubles (data taken from the official website of the Federal State Statistics Service from the section “Business – Retail trade and public services”);
- population, thsd. persons (data taken from the official website of the Federal State Statistics Service from the section “Population – Demographics”);
- average number of employed in the economy, thsd. persons (data taken from the official website of the Federal State Statistics Service from the section “Labor market, employment and wages – Workforce”);
- consumer spending per capita, rubles (data taken from the official website of the Federal State Statistics Service from the section “Population – Living standards”);
- investments in fixed capital, mln. rubles (data taken from the official website of the Federal State Statistics Service from the section “Business – Investments – Investments in non-financial assets”);
- gross domestic product (GDP) per capita, USD (data taken from the official website of the World Bank [9] from the indicator «GDP per capita»);
- the average nominal exchange rate of the USD against the ruble for the year, rubles (data taken from the official website of the Central Bank of the Russian Federation in the section “Derivative indicators of dynamics of the ruble exchange rate”)
- the average price for 1 barrel of oil (mark Brent), USD (data taken from the official website of the Index Mundi [10] from the section “Crude Oil (petroleum); Dated Brent”);

– the average rate of increasing the nominal value of the USD, the average price for 1 barrel of oil (mark Brent) (data obtained by statistical calculation of the index of growth/fall using the available data).

Process of calculating the integrated indicator is carried out in several stages. The sequence of stage’s application is shown in Fig. 2.

Thus, the results of the calculations were used to obtain an integrated indicator of the economic crisis for each year, which is characterizing a reduction of the better results of total which were achieved.

However, after that when results were got, it is necessary to determine the interconnection between the numerical value of the integrated indicator of the economic crisis and the depth of the crisis processes in the country.

For the purpose of this ongoing research it is proposed to use the scale, developed by the authors, shown in Table 1.

Table 1. Scale of assessing the level of the economic crisis

The phase of the economic crisis (the level of the economic crisis)	Intervals of values of the integrated indicator, %
Phase 1	5-10
Phase 2	10-15
Phase 3	15-18
Phase 4	18-20
Phase 5	20-30
Phase 6	30-40
The lower stage of the economic crisis	> 40

Using the presented scale, we can conclude about the depth of the crisis processes in the country by value of the integrated indicator of the economic crisis. Because of implemented calculations and analysis, it was decided that a situation when the value of the integrated indicator of the economic crisis will be over 40%, is unlikely. Even in the hardest times of the economic crisis indicator didn't exceed 32-35%.

The developed method of assessing the level of the economic crisis in the country allows to evaluate the severity of the economic situation, to determine the depth of the crisis processes. Determination of the economic crisis at the early stages allows having more effective application of anti-recessionary measures of customs and tariff regulation, and will contribute to improve the risk management system for the risks of violation of customs legislation in conditions of future crisis processes.

Thus, the proposed author's model reflects the entire process of using the risk management system of customs laws violation, which implies that the presented by the authors method of assessing the level of the economic crisis, including the algorithm for calculating the integrated indicator of the economic crisis will have high result and will lead to increase performance indicators of customs operations. The presented model and method proposed sequencing for application of customs and tariff regulation in conditions of the economic crisis, which is a factor in the emergence of a favorable economic effect and criminological effect.

References:

1. Afonin P.N., Afonin D.N. Economic security at the customs border. Tamozhennye chteniya-2014 "Aktual'nye problemy teorii i praktiki tamozhennogo dela" [Customs reading – 2014 "Actual problems of the theory and practice of customs policy"]. Saint-Petersburg, 2014, p. 18-24.
2. Shmeleva K. Men'she probelov [Less of gaps]. Available at: <http://www.rg.ru>.
3. Function Modeling Method IDEF0. Available at: <http://www.idef.com/IDEF0.htm>.
4. Fink S. Crisis Management: Planning for the Inevitable. Backinprint, 2000, 262 p.
5. Krystek U. Unternehmenskrisen: Beschreibung, Vermeidung und Bewältigung uberlebenskritischer Prozesse in Unternehmen. Wiesbaden, 1987.
6. Lomsadze M.U. Identification of the crisis in the social and economic system of the region: Methodical Approach, 2013, 35 p.
7. Afonin P.N. Designing of algorithms for the solution of economic problems. Saint-Petersburg, 2003, 80 p.
8. Federal State Statistics Service official website. Available at: <http://www.gks.ru>.
9. Free and open access to data about development in countries around the globe. Available at: <http://data.worldbank.org>.
10. Index Mundi. Country profiles. Available at: <http://www.indexmundi.com>.

PC Gümrük Külliyyatı

Gümrük ve Dış Ticaret Mevzuatı Bilgi Bankası

"25 Binden fazla kullanıcının tercihi"

- ▶ Risk Havuzu ile ithalat/ihracat kritiğini GTİP üzerinden araştırma imkanı,
- ▶ Tarife Cetveli (Avrupa Birliği Tarife Cetveli Uygulamaları Dahil),
- ▶ Bağlayıcı Tarife Bilgileri (BTB'ler, Mülga/Mer'i dahil),
- ▶ Menşei, Kıymet ve GTİP üzerinden kişisel kritik arşiv sistemi,
- ▶ 250 Bin Kelime/Kavram İngilizce-Türkçe Sözlük
- ▶ Mülgalar hariç olmak üzere; 188 Kanun, 216 Yönetmelik, 855 Kararname ve Mahkeme Kararı, 360 Mevzuat Uygulama Tebliği, 400 Dış Ticaret Tedbirlerine Konu Tebliğ, 584 Genelge, 52 Başlık altında 4980 Tasarruflu Yazının Bir Milyondan fazla yer işareti ve köprü bağlantısı ile teorik mevzuatın tek parça halinde kullanılabilmesi

PC Gümrük Külliyyatı, her zaman yanınızda!

AppStore

GooglePlay

ARSLAN

Program Yapımcısı:
Osman ERDOĞAN

Gümrük Müdür Yardımcısı
E-Posta : osman-pw@hotmail.com

Satış, Dağıtım ve Teknik Destek
Arslan Yazılım ve Bilişim Ltd.Şti.
www.arslanet.com 444 3 140

GÜMRÜK KIYMET UYUŞMAZLIKLARI

AÇIKLAMALI - İÇTİHATLI

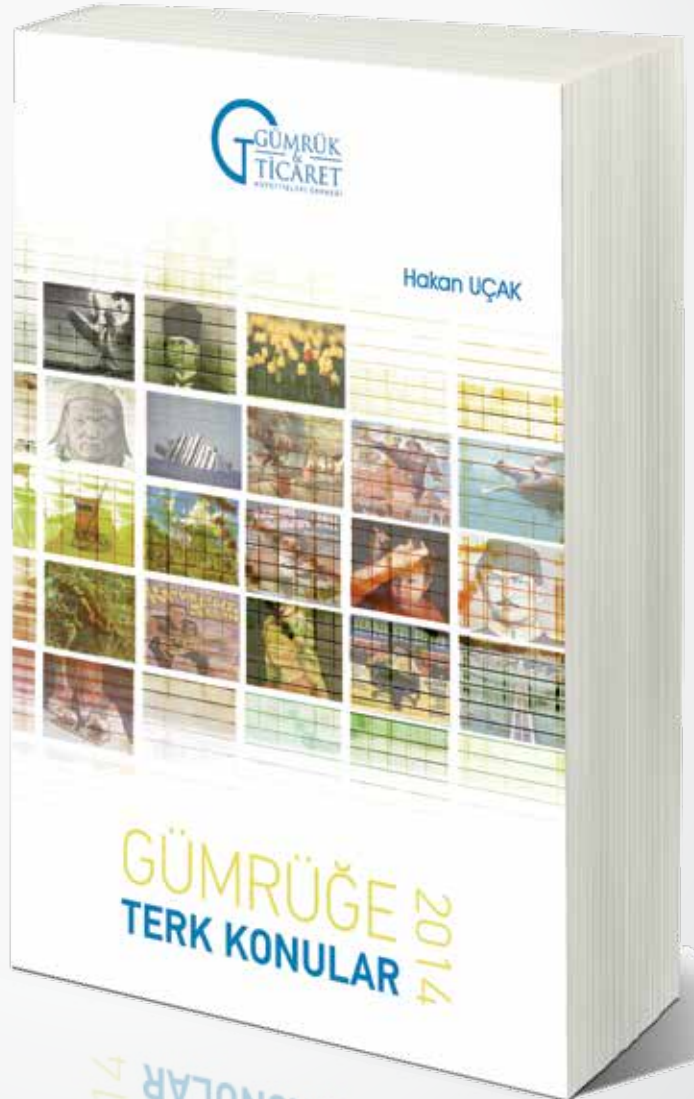
Rüfet DAĞ - Sami CEYHAN - Mehmet BALLI

"www.gtmd.org.tr adresinden kargo dahil 25 TL ye temin edebilirsiniz"

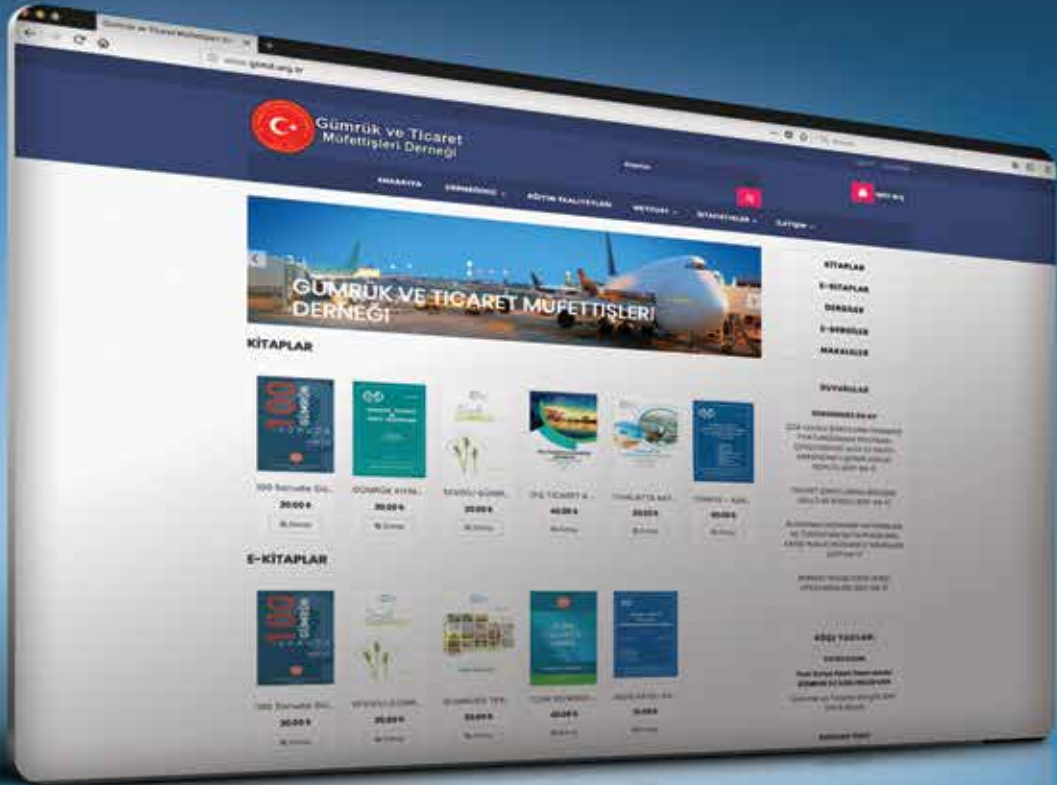
GÜMRÜĞE 2014 Terk Konular

Hakan UÇAK

www.gtmd.org.tr
adresinden kargo
dahil 25 TL'ye temin
edebilirsiniz.

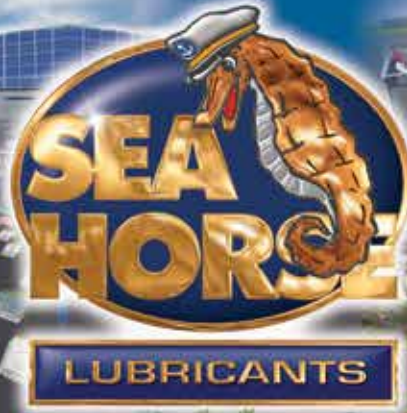
www.gtmd.org.tr

GÜMRÜK VE TİCARET MÜFETTİŞLERİ DERNEĞİ

Avrupa'nın ilk, Dünyanın en büyük ve en kapsamlı
Smart Mega Plant'i Denizati Petrokimya Gebkim Projesi

Smart Mega Plant PLANT

Power of LUB !!!

anytime anywhere

SEAHORSE PETROKİMYA ÜRÜN. YAPI İNŞ. SAN. VE. TİC. A.Ş. GEPOSB 3. cadde 34. sokak No: 5 41400 Gebze / Kocaeli Tel: +90 262 751 0607 Fax: +90 262 751 0616

www.seahorse.com.tr

Ekin Gümrük Müşavirliği
Hizmetleri Limited Şirketi

Güvenilir, tecrübeli, kaliteli, etkin: Ekin!

Ekin, 1991 yılından beri Türkiye'nin önde gelen sanayi, ticaret ve yatırım şirketlerine yönelik gümrük müşavirliği hizmeti vermiş, deneyimli çalışanları, hizmet kalitesi, açıklığı ve uzun vadeli perspektifleri ile müşterilerinin güvenini kazanmış, iş ortakları ile birlikte sağlam ve istikrarlı bir şekilde büyümüştür.

Ekin Gümrük Müşavirliği

'İş Ortağınız'

Fatih Mahallesi Libadiye Caddesi Tahralı Sokak Kavakyeli Plaza
D Blok No: 7 K: 3 D: 7 ATAŞEHİR İSTANBUL
info@ekingumruk.com Tel: (216) 330 51 01 (pbx)